

I ambivalent kamp

Strejken og romanen, 1850-1950

Lund, Nicklas Freisleben

Publication date:
2018

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Document license:
[CC BY-NC-ND](#)

Citation for published version (APA):
Lund, N. F. (2018). *I ambivalent kamp: Strejken og romanen, 1850-1950*. Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet.

I ambivalent kamp

Strejken og romanen, 1850-1950

Ph.d.-afhandling

Nicklas Freisleben Lund

Institut for Kunst- og Kulturvidenskab

Københavns Universitet

Vejleder: Tue Andersen Nexø

Indhold

Tak	4
Bemærkning om oversættelser og kildehenvisninger	5
Kapitel I: Introduktion	7
<i>Strejkens litteraturhistorie</i>	10
<i>Intermezzo: Fortolkningsmateriale og zombieklassikere</i>	13
<i>Engageret, moderne, transnational</i>	14
<i>Overgang: Dialogmøder</i>	17
<i>Rancièrø og det politiske</i>	18
<i>Rancièrø og litteraturen</i>	22
<i>Paralleller og afvigelser, form og indhold</i>	25
<i>Lukács og romanen</i>	29
<i>Afsluttende: Strejkeromanens politik</i>	35
Kapitel II: Strejkens historie, teori og form	37
<i>Trefoldig afvisning</i>	39
<i>Strejken som social form</i>	41
Handlingsaspektet	42
Det rumlige aspekt	42
Det tidslige aspekt	43
Opsummering	45
<i>Den klassiske strejketeori</i>	45
Moderniseringstesen	46
Den økonomiske model	47
Marxistisk strejketeori	47
Intermezzo: Strejken og volden	49
Opsamling og overgang	50
Kapitel III: Strejken og romanen	52
<i>Strejkeromanen</i>	54
<i>Strejken som litterær form</i>	56
Kapitel IV: 'Hvad vil I gøre for at sejre?' – <i>Germinal</i> som strejkeroman	59
<i>Kontekster</i>	60

<i>Indledende kartografi</i>	62
<i>Mineliv og monstrøs økonomi</i>	65
<i>Plot, optik, politik</i>	68
Plot	69
Optik	71
Politik	72
<i>Indretningsarkitekturens kampplads</i>	73
<i>For døve øren</i>	77
<i>'Hvordan vil I sejre?'</i>	80
<i>Et umælende kor</i>	85
<i>Du bliver først menneske, når du dør</i>	88
<i>Ekskurs: Fra les banlieues til Le Voreux</i>	92
<i>Afsluttende: Hævnerarméen hinsides strejken</i>	96
Kapitel V: 'Og er du vis paa Maalet?' <i>Den Store Kamp</i> som strejkeroman	101
<i>Opsætsige idioter</i>	106
<i>En overmodig styrke</i>	112
<i>Gennem byen første gang</i>	115
<i>Organiseringer</i>	117
<i>Familiedramaer</i>	120
<i>Et magtigt leve for en ny tid</i>	122
<i>Kampens store prøvetid</i>	123
<i>'Der er jo Blod paa dine Hænder'</i>	126
<i>Triumftog og stemmetab</i>	128
<i>Sejrens fængsel</i>	133
<i>Afrunding og perspektiv: Et eventyrligt gry</i>	136
Kapitel VI: 'Tell 'em straight what a strike means'. In <i>Dubious Battle</i> som strejkeroman	144
<i>Writing for lefty?</i>	146
<i>Dubios indramning</i>	149
<i>Politisk altruisme?</i>	152
<i>Strejken som falankse</i>	156
<i>'Won't work without picketin''</i>	161
<i>At se, at handle</i>	164

<i>Mesterlære</i>	168
<i>Afrunding: 'Break the story hard'</i>	171
Kapitel VII: Perspektiver, hypoteser og konklusioner	178
<i>The withering away of strikes?</i>	179
<i>I mod en strejkenostalgisk strejkeroman?</i>	184
Raya: Aktualiserende strejkenostalgi	186
The last Ballad: Romantiserende strejkenostalgi	187
GB84: Postpolitisk strejkenostalgi	188
Opsummering	190
<i>Status. Strejken og romanen 1850-1950</i>	190
Bibliografi	195
Resumé: I ambivalent kamp. Strejken og romanen, 1850-1950	208
Abstract: In ambivalent Battle. The Strike and The Novel, 1850-1950	210

Tak

Afhandlingen er nok min, men den er ikke skrevet i isolation. Mange har – og på mange måder – bidraget til dens realisering.

Den første og største tak går til Tue Andersen Nexø for hans uvurderlige vejledning, kritik og støtte gennem processen samt almen inspiration og rarhed. Andre kloge hoveder har også hjulpet mig på vej. En stor tak til Anker Gemzøe for hans input til kapitlet om *Den store kamp* samt til Christian Dahl, Michael Høxbro, Knut Ove Eliassen og en anonym fagfællebedømmer for kommentarer til en tidlig artikel-version af afhandlingens argument. Ligeledes er jeg taknemmelig for Forum for Litteraturforsknings invitation til at præsentere og diskutere mit arbejde. I samme dur: Tak til de studerende på kurset ”Engageret litteratur” for de inspirerende seminarer, der i den grad berigede afhandlingens slutspurt. Endelig: <3 til dem, der i den lange, hede sommer 2018 tog sig tid at hjælpe mig med at mule teksten på plads: Kasper Møller, Bodil Monrad, Marie Gerner-Smidt, Signe Havsteen, Franciska Unger, Allan Hilton Andersen og særligt Sonja Barfod Lund.

En samlet tak skal der også lyde till mine kolleger på Institut For Kunst og Kulturvidenskab for at være hjælpsomme, sjove og vidende. I forlængelse heraf en særlig tak til Mikkel Frantzen; ikke så meget for at være ven, kontormakker og foretrukken samtalepartner om bøger og sport, men for hans, i sin tid, hjælp i forbindelse med den ansøgning, som muliggjorde afhandlingen.

Jeg vil også gerne takke den række af personer, der måske ikke i en snæver fremdriftsforstand har *lean*-optimeret afhandlingsproduktionen, men som i den grad har gjort min tid som ph.d.-studerende sjældent faglig tilfredstillende og rig: Litteraturredaktør på Jyllands-Posten David Turner Jacobsen, salonlitteraterne Kizaja Ulrikke Routhe-Mogensen, Kai Lovas og Josefine Hifling, fuldblods-célinianeren Troels Hughes Hansen samt Peter Simonsen for at blive ved med at give mig anledning til at tænke over velfærd, prekariat mv.

Til sidst. Tak til hjemmefronterne. Først *den udvidede*. Kasper, Bodil, Signe, Marie, H.E., Troels, Christian, Pat, Marcelo, Line, Michael, 3.Y.-folket (for historisk forankring og fortsat fornyelse) samt De raske drenge fra Maria Kirkeplads (for ugentlige – og under mit forsømte forår og tabte sommer – stærkt savnede hockeybank).

Dernæst *den oprindelige*. Mor, far, Stine og Amanda. Her er tak, som man siger, kun et fattigt ord.

Endelig *den nyeste*: Således tilegnes afhandlingen Sonja for kærlighed, tillid og tålmod og Vita for at excellere i at få mig til at tænke på alt muligt andet.

Bemærkning om oversættelser og kildehenvisninger

Af formidlingsmæssige hensyn citerer jeg – så vidt muligt – på dansk eller engelsk. I forhold til de centrale og gennemgående teoretiske samtalepartnere, Jacques Rancière og Georg Lukács, betyder det, at jeg anvender de gængse engelsksprogede udgivelser af Rancières værker, mens der i Lukács' tilfælde refereres til de danske udgivelser *Essays om realismen* (da. 1978) og *Romanens teori* (da. 1994) samt den engelsksprogede *History and Class Consciousness* (eng. 1971).

I de analytiske kapitler refereres der til primærværkerne med titel og sidetal, fx (*Gryet* 456), eller med forkortelse af titlen og sidetal. Således anføres henvisninger til Martin Andersen Nexøs *Den store kamp* som fx (*DSK* 371) og til John Steinbecks *In Dubious Battle* som fx (*IDB* 45).

I kapitlet om Émile Zolas *Germinal* citeres både fra den nyeste danske oversættelse (1994) samt den franske originaltekst, hvor jeg anvender Éditions Robert Laffonts samlede udgivelse af *Les Rougon-Macquart* fra 1992. Ved indrykkede citater følger referencer direkte efter hhv. det danske og det franske citat og angiver sidetallet i de respektive udgaver. Ved citater direkte i brødteksten angives referencen som fx (*Germinal* 56/43), hvor det første sidetal refererer til den danske oversættelse og det andet til den anvendte franske version.

The birth, life and death of a strike could be said to be a classic piece of urban theatre, but it would be a bare stageset without the actors. The strikers' actions and cries bring the stage alive; sometimes they even obscure the mechanism and architecture that their great numbers reveal to our dazzled eyes. The strikers do not move at random, however; their playing obey rules whose code it is up to us to recover.

Michelle Perrot, *Workers on Strike, France 1871-1890*

Literature, in spite of all that can be said, does not depend merely upon the author; it is influenced by the nature it depicts and by the man whom it studies.

Émile Zola, *The Experimental Novel*

'In these hours of the night, Comrade Chumalov, I'm thinking about the future. Our children will imagine us great heroes, and will create legends about us. And even our ordinary daily existence and our hunger, the forced idleness in production, even the watch you and I are keeping to-night – all will be raised to a higher power, as they say in mathematics. It will all be reflected in their imagination as an epoch of heroic exploits and titanic achievements. And we – you and I – little grains of dust in an immense mass, we shall seem to them as giants. The past is always generalized and exaggerated. They wont remember our mistakes, cruelties, failures, weaknesses, our simple human sufferings and out damnable problems. They will say: "These were the people who were destined to conquer the whole world'.

Fyodor Vasilievich Gladkov, *Cement*

Kapitel I: Introduktion

Herman Melvilles (1819-1891) novelle ”Bartleby; the Scrivener: A story of Wall Street” (1853) skildrer det, der fra ethvert hjørnekontor må ligne et ansættelsesforhold fra helvede. Kort efter at være blevet hyret af en Wall Street-advokat og ellers at have markeret sig som en flink funktionær begynder titelkarakteren, skriveren Bartleby, at afvise at udføre sine arbejdsopgaver med begrundelsen, der er blevet en af den moderne litteraturs klassiske *one-liners*: ”I would prefer not to” (Melville 2004, 47).

Få litterære tekster kan bryste sig af en så prominent læser- og kritikerskare som Melvilles, der i de senere årtier er blevet behandlet af en veritabel kongerække af poststrukturalistiske og postmarxistiske tænkere – herunder Jaques Derrida (1995), Giles Deleuze (1997), Giorgio Agamben (1999) og Jacques Rancière (2004b). Fællesnævneren for deres – ganske vist indbyrdes diskuterende – livtag med ”Bartleby” er forståelsen af, at skriverens gådefulde udsagn og ageren udstikker retningen for en radikal emancipatorisk politik. Via den sært uengagerede afvisning af sin overordnede ordrer etablerer Bartleby – hvis ”I prefer not to” eksisterer i spændingsfeltet mellem affirmation og negation – det, Deleuze beskriver som ”a zone of indetermination” (Deleuze 1997, 76): Et rum, hvor intet er fikseret, bestemt, og intet positivt eller negativt længere ytres (Derrida 1995, 75); hvor de herskende hierarkier splintres (Rancière 2004b, 147); hvor en ny universalitet kan vokse frem (Deleuze 1997, 85).

Et aspekt, som disse behandlinger imidlertid forbigår, er tekstens forankring i den lokale, historiske kontekst, som ellers understreges af titlens andet led – ”A story of Wall Street”. Som litteraturhistorikeren Barbara Foley demonstrerer, kan ”Bartleby” læses som intimt forbundet til det højspændte politiske klima i 1840’ernes New York, hvor metropolen dannede ramme om en lang række konflikter mellem arbejdsgivere og -tagere (Foley 2000, 88ff). Min pointe er ikke, at en sådan historiserende læsning – hvilket er Foleys argument – er nøglen til den *fuldstændige* forståelse af ”Bartleby” (Foley 2000, 88). Det, jeg ønsker at fremhæve, er at anskuet mod dette mere prosaiske bagtæppe bliver skriverens ageren mindre excentrisk, mindre diffus. I stedet kan novellen læses som en fortælling om en arbejdstager, der undsiger advokatkontorets traditionelle magthierarki, undlader at udføre sine opgaver samt udfordrer ejerens kontrol over adgangen til arbejdspladsen, idet han ultimativt nægter at forlade kontoret; altså som en art allegorisk skildring af den protest- og modstandsform, der spillede en helt central rolle i 1840’ernes arbejdskampe i New York – *strejken* (Wilentz 1984, 350).

Når jeg indleder med referencen til ”Bartleby”, er det først og fremmest fordi, at novellen i lyset af Foleys læsning tjener til at udpege afhandlingens grundlæggende påstand: At strejken *har* en litteraturhistorie. Med det mener jeg, at fænomenet – der leksikalsk kan defineres som en ”midlertidig

kollektiv arbejdsstandsning med det formål at udtrykke en protest eller gennemtvinge et krav” (www.denstoredanske.dk 2018) – fra midten af 1800-tallet og et århundrede frem var et genkommende motiv i vestlig litteratur. Og det er denne i dag i vidt omfang glemte eller negligerede tradition, som nærværende afhandling har til formål at belyse.

Signalementet af strejkelitteraturen som et overset felt flugter ikke just med ”Bartleby”s nyere, stærkt profilerede receptionshistorie. Men min anden, mindre åbenlyse bevæggrund for at introducere Melvilles klassiker, er, at den også fungerer som en art kontrastvæske, der tydeliggør afhandlingens projekt, der foretager en dobbelt bevægelse *væk* fra den berømte skriverkarl og det kritiske tekstkorpus, der omgærder ham.

For det første og mest håndgribeligt drejer det sig om afhandlingens litteraturhistoriske fokus. Når strejkelitteraturen i dag i vidt omfang forbigås, skyldes det, at majoritetens af traditionens værker er væsensforskellige fra ”Bartleby”, hvilket fremgår af de eksemplariske strejkeromaner, der bliver mine centrale analyseobjekter: Émile Zolas (1840-1902) *Germinal* (1885), Martin Andersen Nexøs (1869-1954) *Den store kamp* (1909) og John Steinbecks (1902-1968) *In Dubious Battle* (1936). Tre værker, der alle er karakteriseret ved en traditionel fortællende realisme, og som alle – i modsætning til Melvilles novelle, hvor ”History [...] has been repressed, fragmented, and displaced to the margins of the text” (Foley 2000, 88) – er eksplicit forankrede i en genkendelig social og politisk virkelighed, ligesom de er anderledes tydelige i deres stillingtagen til den historiske situation, de udspringer af og fremstiller.

Hvor ”Bartleby” ’foretrækker at lade være’, så forekommer disse strejkeromaner klare i spytet om, hvad de mener, og hvad de vil. Således udgør de, vil jeg hævde, eksempler på det, man med Jean-Paul Sartres nok indflydelsesrige, men stadig mere forkætrede term kan betegne *engageret litteratur* (Sartre 2001). ”Bartleby”s aktuelle status udpeger derimod en dominerende kritisk præference for det, der løseligt kan betegnes modernistisk litteratur, der er karakteriseret ved sine form- og udsigelsesmæssige eksperimenter og nybrud, sin markante flertydighed og sin nok kritiske, men også upartiske natur. Vægtningen af dette litteratursyn og litterære ideal implicerer ofte en negligering eller direkte afvisning af den engagerede litteratur, der, som Pia Schwartz Lausten og Lisbeth Verstraete-Hansen bemærker, generelt forbindes med ”socialrealistisk partisanlitteratur, en entydig morale og konventionelle narrative strukturer” og derfor i dag ”mødes med udbredt skepsis” (Laustsen & Verstraete-Hansen 2007, 11).¹

For det andet illustrerer de skitserede livtag med Melvilles novelle en dominerende forståelse af såvel litteratur som politik samt relationen mellem disse sfærer. Der *er* markante forskelle mellem

---

¹ Et aktuelt og hjemmeligt eksempel på denne automatafvisning af den engagerede litteraturs litterære kvaliteter er den profilerede debat om den danske forfatter Christina Hagens *Jungle* (2017), som jeg har beskrevet i artiklen ”Tag parti. Spørgsmålstegn, udråbstegn” (Lund 2018).

tænkere som Deleuze, Agamben og Rancière. I denne afhandling er det sidstnævnte, der bliver den centrale samtale- og diskussionspartner, hvorfor hans såvel politiske som æstetiske tænkning vil blive præsenteret i de følgende afsnit. Men for nu er det essentielle, at de alle tre deler en binær analyse af den moderne verdens politisk gestalt, som spaltet mellem et hegemonisk, administrativ og hierarkiserende system og det, man kunne kalde det *genuint politiske*, der finder sted i exceptionelle og privilegerede emancipatoriske momenter, som obstruerer og bryder med den bestående orden. Det er netop denne forståelse af politik, der præger deres respektive behandlinger af ”Bartleby”. Her bliver skriverens enigmatiske formulering et billede på en enigmatisk modstand, som litteraturen *selv* kan iværksætte, hvorfor dens politiske kvaliteter ikke skal lokaliseres i dens politiske indhold, dvs. novellens repræsentation af særlige emner eller om dens artikulation af holdninger eller stillingtagen. Novellen bliver snarere politisk i kraft af dens formelle egenskaber og kvaliteter; dens evne til at sparke væk, modsætte sig fortolkning, deterritorialisere sproget og herigennem afvise etablerede diskurser, positioner og identiteter.

Som sagt kommer denne afhandling til at pege i en anden retning end den, der optegnes af disse tre vektorer. Mest håndgribeligt kommer jeg ikke i det følgende til at beskæftige mig med Melvilles novelle eller andre sofistikeret undvigende tekster, men netop med Zola, Nexø og Steinbecks anderledes engagerede strejkeromaner. De følgende afsnit kommer til at præcisere og kvalificere afhandlingens projekt, problemfelt og teser. Den grundlæggende påstand er, at det interessante og relevante ved mit litteraturhistoriske fokus og det valgte fortolkningsmateriale, er, at disse tekster rummer perspektiver, der på forskellig vis udfordrer de litteraturkritiske og kulturvidenskabelige tendenser og præferencer, der kommer til syne i ”Bartleby” og ”Bartleby”-receptionen.

For det første tjener undersøgelsen af strejken og romanen i perioden 1850-1950 til at skitsere konturerne af en fortælling om den moderne litteraturs historie, som afviger fra det dominerende narrativ, der udlægger den som en fortløbende udviklingslinje, hvis kulmination er modernismens nybrud.

For det andet vil jeg hævde, at undersøgelsen af *Germinal*, *Den store kamp* og *In Dubious Battle* fordrer en forskydning af den forståelse af forholdet mellem litteratur og politik end den ovenfor skitserede. Også disse værker gestalter et univers, hvor den sociale ordens identiteter og hierarkier udfordres, men denne emancipatoriske impuls er her knyttet til og rundet af en udpræget *praktisk* politisk imagination. Med det mener jeg, at strejkeromanens politiske dimension drejer sig om værkernes forsøg på at *forestille sig*, hvordan idealet om strejkens samfundsforandring i *praksis* kan realiseres. Med andre ord opstiller disse værker et politisk eksperimentarium, hvori strejken gennemspilles og aftvinger værkerne en anderledes principiel og kritisk refleksion over, *hvad* det vil sige

at agere politisk, og *hvordan* en sådan praksis kan tage sig ud. I forlængelse heraf fremskriver strejkeromanen en anden forståelse af det politiske end eksempelvis Rancières; en forståelse, som umiddelbart kan syne mindre sofistikeret og radikal, mere overfladisk og traditionelt 'realpolitisk'. Men disse romaners umiddelbart 'simple' engagement i og konfrontation med strejken giver netop anledning til at problematisere den skarpe opdeling mellem den bestående ordens administrative og restriktive logik og de genuint politiske momenteres emancipation. På den vis fremviser strejkeromanen det politiske som en anderledes ambivalent, mudret og på flere niveauer problematisk proces.

Strejkens litteraturhistorie

Afhandlingens ambition er først og fremmest litteraturhistorisk. Nemlig at optegne den første og mest iøjnefaldende del af en perspektivrig, men som sagt negligeret udviklings- og forbindelseslinje i den moderne litteraturs historie: Historien om strejken og romanen i vesteuropæisk og nordamerikansk litteratur i perioden 1850-1950 (baggrunden for disse grænsedragninger uddybes i kapitel II og III). I forlængelse heraf bør det understreges, at traditionen forgrener sig ind i samtidslitteraturen. Det tydeligste eksempel er det 21. århundredes britiske litteraturs talrige portrætter af 1984-85 minestrejken, ligesom aktuelle titler som amerikanske Wiley Cashs *The Last Ballad* (2017) og svenske Henrik Johannesons *Raya* (2018) på forskellig vis viderefører traditionen.

Joseph Brookers artikel om et disse nyere værker, David Peaces *GB84* (2004) – den engelske forfatters roman om de britiske minearbejderes (sidste) store strejke i 1984-85 – illustrerer ironisk nok påstanden om strejkelitteraturens oversete status. Brooker postulerer således, at "the history of art is not crowded with major works devoted to industrial stoppages" (Brooker 2005, 41). Karakteristikken af strejkemotivet som et kultur- og litteraturhistorisk kuriosum er ganske enkelt misvisende. Konsulterer man den begrænsede forskningslitteratur om emnet (fx Carassus 1982; Ferrall & McNeil 2015; Noon 1998; Fellmann 1969; Bell 1995; Klaus 1987) samt fx arbejderlitteraturhistoriske oversigtsværker o.l. (fx Ahlenius 1934; Klaus 1985; Marti, 1977; Haywood 1997; Ludwig 1976), fremstår strejken snarere som et *topoi koinones* – litteraturens almensteder – i det århundrede, som er afhandlingens fokus.² Det illustreres nok tydeligst af Fay M. Blakes *The Strike in the American Novel* (1972), der påviser strejkemotivets tilstedeværelse i godt 200 amerikanske romaner fra 1840'erne og frem til Anden verdenskrig (Blake 1972).

---

² Mit litteraturhistoriske argument er parallelt med det kunsthistoriske, som kuratoren Agnethe von Specht fremfører i kataloget til Deutsches Historisches Museums 1992-udstilling *Streik – Realität und Mythos*, hvor hun netop præsenterer strejken som et genkommende motiv i 18- og 1900-tallets malerkunst: "In allen europäischen Ländern entstanden großformatige Streikgemälde, gleichsam Heldenepen der Arbeiterbewegung" (Specht 1992, 9 – min kursivering).

I forlængelse heraf er afhandlingens *første centrale tese*, at der eksisterer en tradition for *strejkelitteratur*. Med denne term betegner jeg den anseelige gruppe af værker, hvor strejken i større eller mindre grad portrætteres. Inden for dette tekstkorpus er en central subkategori det, jeg har betegnet *strejkeromanen*, der som sagt vil blive eksemplificeret ved *Germinal*, *Den store kamp* og *In Dubious Battle*.

Strejkelitteraturen rummer kanoniserede forfatterskaber og værker – foruden de tre nævnte romaner kan man fremhæve fx Charles Dickens' (1812-1870) *Hard Times* (1854), Victor Hugos (1802-1885) "Ode à la misère" (1869) og Dashell Hammetts (1894-1961) *Red Harvest* (1929). Men majoriteten af de værker, der udgør traditionen, hører dog hjemme i "the great unread" (Cohen 1999, 23); litteraturhistoriens enorme arkiv af glemte tekster, hvis tilstøvede hylder bugner med eksempler på arbejderlitteratur, proletarromaner, socialistisk realisme osv. Traditioner, hvor strejken, qua dens centrale rolle i fag- og arbejderbevægelsen historie, har været et genkommende motiv og tema.³ Strejkens litteraturhistorie er med andre ord tæt knyttet til en tradition for venstreorienteret eller socialistiske litteratur, der som allerede indikeret ofte associeres med termen *engageret litteratur*. Og i forlængelse heraf er min påstand, at strejkelitteraturens negligerede status netop skal ses i lyset af den beskrevne, udbredte afsmag for engagementet. Med en tilbagevending til kapitlets indledende eksempel kan man sige, at mens Melvilles "Bartleby" er kendetegnet ved en radikal flertydighed, der stadig udfordrer og sparker væk, så fremstår en prototypisk strejkeroman som eksempelvis norske Per Sivles (1857-1904) *Streik* (1891) som et entydigt værk, der er fastlåst i et historisk nu og til et fikseret ideologisk perspektiv. Der er tale om et værk, hvis traditionelle fortællende prosa med tydelig indignation udfolder historien om arbejder Per Amundsen, hvis kamp for bedre løn- og arbejdsforhold for fattige trælastarbejdere i den fiktive by Langestrand kulminerer i en dramatisk strejke, der for samtidens norske læser tydeligvis baserede sig på de konflikter, der fandt sted i Drammen i 1881.

Litteraturforskeren Pierre Zima har i *L'Ambivalence romanesque: Proust, Musil, Kafka* (1980) argumenteret for, at en konstant i den *moderne* roman er den udprægede ambivalens. En ambivalens, der, som Frederik Tygstrup opsummerer det, bl.a. sætter sig igennem i en art underminering af den lineært fremadskridende handling, af de samlende panoramiske omverdensbeskrivelser, af romankarakterernes psykologi som handlende karakterer og ikke mindst af "værkernes overordnede

---

³ Det er de færreste af disse titler, der kan erhverves i en velassorteret boglade endsige på et dansk universitetsbibliotek: Francois Coppée: "La Grève de forgerons" (1869), Henry O. Morris: *Waiting for the Signal* (1897), Jakob Howald: *Landesstreik* (1920), Trilussa [Carlo Alberto Salustri]: "Lo scioperi" og "La fine de lo sciopero" (1903), Lewis Jones: *Cwmardy* (1937) og *We Live* (1939), Rudolph Daumann: *Der Streik* (1932), Ludwig Isenheim: *Streik. Roman aus dem gegenwärtigen Klassenkampfe*, (1903), Iwan Goll: "Streik. Gedicht in Prosa" (1917), Aasmund Olavsson Vinje: *Storegut* (1912), José Ignacio S. De Ubrina: *La última Huelga: novela social* (1902), Martin Koch: *Timmerdalen* (1913), Lucio Sanfiorenzo: *Lo sciopero generale. Romanzo contemporaneo*, (1902), Robert Wehrin: *Der Fabrikant* (1902), Tomaso Concordia: *Lo sciopero dei risainoli* (1911), Ove Ansteinsøn: *Det røde valde* (1912), Ruth McKenney: *Jake Home* (1943).

meningssammenhæng, hvor der ofte eksisterer parallelle, skønt også indbyrdes uforenelige fortolkningsmuligheder” (Tygstrup 2000, 19; jf. Zima 1980).

Som det fremgår af titlen, forbinder Zimas studium denne ambivalens med de store, banebrydende og (stadigt) moderne forfatterskaber og værker, som Tygstrup – på trods af de variationer og ”grænsedragningsproblematikker” han understreger – kategoriserer som *den monstrøse roman* (Tygstrup 2000, 15-34). En roman som *Streik* fremstår ikke videre monstrøs, ligesom Sivle på ingen måde nyder Proust, Musil og Kafkas status som revolutionære fyrtårne i den moderne litteraturs historie. Alligevel vil jeg insistere på, at også strejkeromanen – inklusive Sivles – er karakteriseret ved en udpræget ambivalens. Det er vigtigt at understrege, at mit argument *ikke* er, at ”Bartleby” og en strejkeroman som *Streik* ’i virkeligheden’ er identiske tekstformer. Men afhandlingens ambition er at nuancere den gængse, normative udlægning af forskellen mellem disse teksttyper – som også implicit resonerer hos Zima som Tygstrup – som en kvalitativ modstilling mellem en moderne, eksperimenterende, spørgende og åben litteratur (”Bartleby”) og en bedaget, konventionel, didaktisk og lukket (*Streik*). Mit argument er, at modsætningsforholdet ved nærmere eftersyn *ikke* drejer sig om *flertydighed* vs. *entydighed*, men snarere om forskellige former for flertydighed eller ambivalens, og hvor i teksten den kan lokaliseres. I strejkeromanen handler denne ambivalens netop ikke om etableringen af en art usikker eller ironisk udsigelse, der undviger klart definerede ideologiske positioner. Hvor det flertydige hos Melville knytter sig til det ubestemmelige som overlagt strategi, så handler det ambivalente i strejkeromanen snarere om en *uafgørlighed* i forhold til den afbildede strejkepraksis. Med det mener jeg, at værker som dem, der behandles i afhandlingen, nok er utvetydige i deres indignation og kritik af de konkrete eksempler på politisk og social uretfærdighed, de hver især kortlægger. Men i deres forsøg på at forestille sig – via en art gennemspilning af strejken – en hensigtsmæssig og adækvat modstandspraksis konfronteres de med en række praktiske problemstillinger og dilemmaer, som der i romanerne ikke findes en absolut eller ideel løsning på. Denne ambivalens eller uafgørlighed kan med andre ord beskrives som et resultat af gestaltningen af det, jeg har kaldt strejkeromanens politiske eksperimentarium og dermed forsøget på – og vil jeg hævde *vanskeligheden* ved – at skabe en engageret og i den forstand handlingsanvisende litteratur.

Via dette perspektiv på strejkeromanen kommer afhandlingen også til at afvige fra den traditionelle marxistiske litteraturkritik, som – hvilket vil fremgå af præsentationen af *Germinals*, *Den store kamps* og *In Dubious Battles* respektive receptionshistorier – som har omgærdet denne type litteratur. Jeg kommer netop ikke til at tilgå disse værkers ambivalente sprækker, som udtryk for dybereliggende konflikter i det, man med Friedric Jamesons indflydelsesrige koncept, kunne kalde værkernes *politiske ubevidste* (Jameson 1981). En type analyse, der på sin vis søger at ’løse’ disse konflikter på værkernes

handlingsplan ved at læse dem ideologisk og med udgangspunkt i en ideologisk forklaringsmodel, som gør det muligt at skelne mellem progressive indsigter og reaktionære *blindspots*. I modsætning hertil vil jeg tilgå disse brud som praktiske og *egentlige* – og i den forstand uafgørelige – dilemmaer, der knytter sig til strejken som modstandsform, og som konfronterer romanerne – og læserne – med en række problemstillinger og valg, der ikke så meget handler om grundlæggende overbevisninger, værdier og visioner, men snarere om organiseringen af den politiske praksis, der søger at realisere dem, dvs. spørgsmålet om hvilke former for politisk ageren, der er hensigtsmæssige, formålstjenestelig og acceptable.

I forhold til *Streik* må påstanden om værkets ambivalens blive ved postulatet. Men ambitionen med afhandlingens analyser af Zola, Nexø og Steinbecks værker er at demonstrere de tydelige spændinger og sprækker, der ved nærmere eftersyn destabiliserer deres 'overordnede meningssammenhæng'. Således er afhandlingens anden centrale tese, at *strejkeromanen er karakteriseret ved en udpræget ambivalens*.

Intermezzo: Fortolkningsmateriale og zombieklassikere

I forhold de ovenstående bemærkninger er det på sin plads at adressere en åbenlys indvending: At hverken Zola, Nexø eller Steinbeck i snæver forstand kan beskrives som glemte eller ekskluderede forfatterskaber. Tværtimod tildeles de traditionelt centrale pladser i deres respektive nationale litterathistorier. Når jeg har valgt at behandle netop disse strejkeromaner, hænger det, ironisk nok, også sammen med deres og deres forfatteres status. Valget af dette fortolkningsmateriale understøtter ikke alene min pointe om strejkens profilerede rolle i periodens litteratur (den findes ikke blot i obskure proletarromaner), men giver også afhandlingen et større litteraturhistorisk resonansrum at tale ud i, end det havde været tilfældet, hvis jeg i stedet havde behandlet eksempelvis Maurice Talmeyrs (1850-1931) *Le Grison* (1887), Ove Ansteinssons (1884-1942) *Det røde vælde* (1912) og Ruth McKenneys (1911-1972) *Industrial Valley* (1939).

Derfor er en oplagt og relevant kritik også, at afhandlingen trods fokuset på den etablerede kanons margener er skyldig i at reproducere litteraturvidenskabens favorisering, som det populært formuleres, af store, døde, hvide, vestlige mænd, som bestemt ikke er de eneste eksponenter for strejkelitteraturen. Igen: Det *er* en relevant kritik. Men afhandlingens strategi bliver stadig – af ovennævnte grunde – at anvende Zola, Nexø og Steinbeck som privilegerede markører, der optegner traditionen og peger tilbage på dens i (endnu) højere grad marginaliserede repræsentanter.

Når det er sagt, så vil jeg stadig hævde, at de behandlede værkers nutidige position skyldes deres status i *deres egen tid* snarere end det, der i dag oftest forbindes med litterære kvaliteter. På den måde er de alle (om end i varierende grad) eksempler på det, jeg – kækt – vil kalde *zombieklassikere*; den etablerede litteraturkanons levende døde, der nok tildeles en værdi som litteraturhistoriske dokumenter, men som ikke formodes at have den – qua Frank Kermodes moderne definition i *The Classic* (1983) – sande klassikers transepokale vitalitet og dermed fortsatte fascinationskraft. Groft sagt nyder de ganske vist et efterliv, men det begrænser sig primært til en rolle som institutionaliseret litteraturhistorisk pligt- og nichestof.

Den paradoksale situation kan illustreres ved hjælp af Steinbeck. På den ene side er han ”one of those American authors that most everyone has read, or has been asked to read in a school setting” (McParland 2016, xi). Men på den anden side dokumenterer en undersøgelse fra 2000, at et fåtal af amerikanske universiteters English Departments (20 procent af i alt 150 adspurgte) underviste i forfatterens hovedværk *The Grapes of Wrath* (1939). Årsagen? Bogen er ikke ”good enough” (Trodd 2014, 51). Det flugter med Naomi Lebowitz forklaring på den markant dalende akademiske og kritiske interesse for et værk som *Pelle Erobreren*, som illustrativt fremføres i den eneste engelsksprogede forskningsartikel om Nexø fra det 21. århundrede, jeg har kunnet lokalisere. Den generelle opfattelse af Nexøs værk er netop, at det er ”confined to [its] historical moment” (Lebowitz 2004, 341) og modsat en tekst som ”Bartleby” ikke har kvaliteterne til at lade sig genopfinde på ny.

Det er denne forståelse, som afhandlingen kommer til at udfordre. Jeg vil insistere på, at strejkeromaner som *Germinal*, *Den store kamp* og *In Dubious Battle* ikke blot kan læses som litterære vidnesbyrd om og fra klassekampens historie, men *også* som værker, der gestalter en moderne og i fortsat relevant konfrontation med spørgsmålet om *det politiske* og relationen mellem politik og litteratur.

Engageret, moderne, transnational

Umiddelbart før ovenstående ekskurs beskrev jeg ”Bartleby” og *Streik* som udtryk for to divergerende teksttyper og litterære traditioner. ”Bartleby” inkarnerer i høj grad det, der med litteraturvidenskabens måske mest elastiske stil- og periodebegreb kan beskrives som modernismen; en selvreferentiel, selvbevidst, ironisk, flertydig og eksperimenterende tekst⁴. Med Adornos velkendte terminologi kunne

---

⁴ Termen anvendes generelt som en art paraplybetegnelse for de eksperimenter og formelle nybrud, der bryder med litteraturens traditionelle konventioner som eksempelvis det realistiske afbildningsprincip, den alvidende fortællerinstans, normalsprogets syntaks, lyrikkens traditionelle metrik osv., der særligt forbindes mellemkrigstidens europæiske værdikrise. Men som Lisbeth og Hans Hertel eksempelvis bemærker i forordet til Malcolm Bradburys *Da litteraturen blev moderne* (1989)

man også beskrive det som et *autonomt* værk; en tekst, der via sin ikke-identitet med normalsprogets og samfundets herskende grammatik gør opmærksom på, at den eksisterende orden og den gældende rationalitet ikke rummer den absolutte viden og sandhed. Autonomien er dermed netop det, der muliggør kunstværkets *kritiske* potentiale (Fx Adorno 1974; 1997, 1-22). *Streik* kan derimod perciperes som et eksempel på det litteratursyn, som han – mest eksplicit i essayet ”Commitment” (1974) [1962] – skriver sig op mod; Sartres forestilling om den *engagerede litteratur*, dvs. værker ”der med et samfundskritisk sigte forankrer fremstillingen i en genkendelig social og politisk virkelighed” (Lausten & Verstraete-Hansen 2007, 14).

Som allerede indikeret er afhandlingens ambition at udfordre denne udbredte og – er min påstand – reduktive udlægning af forskellen mellem den modernistiske og den engagerede litteratur som en kvalitativ modstilling mellem en rig, udfordrende og således fortsat vital litteratur på den ene side og en begrænset, belærende og ikke mindst forældet æstetik på den anden. En forståelse, der eksempelvis gennemsyrrer Susan Suleimans *Authoritarian Fictions*, et af de mest indflydelsesrige studier af den ideologiske roman, det hun betegner *teseromanen*, som litterær genre: ”Where the modernist text seeks to multiply meaning or to ”pulverize” it [...] the *roman à thèse* aims for a single meaning and for total closure” (Suleiman 1983, 22).

I forlængelse heraf bliver afhandlingens undersøgelse af strejkeromanen en art eksemplificerende nuancering af en dominerende forståelse af den moderne litteraturs historie som én fremadrettet udviklingslinje, hvis røde tråd udgøres af bevægelsen væk fra 1800-tallets repræsentative og traditionelt realistiske afbildningsprincipper. En bevægelse, der kulminerer i mellemkrigsårene med den eksperimentende litteraturs radikalt nye formsprog, der modsætter sig den konventionelle litteraturs utidssvarende valorisering af rationalitet, orden og sammenhæng (Fx Childs 2000, Pericles 2005, Bradbury & McFarlane 1978, Nicholls 1995).

Det, man kan kalde ’modernisme-narrativet’, er i de senere år i stigende grad blev udfordret af studier, der sætter spørgsmålstegn ved denne enstrengede, makrolitteraturhistoriske model. Der er tale om en bredspektret kritik. Symptomatisk er *A New History of German Literature* (2005), der bryder med oversigtsværkets fremadskridende, telelogiske model. I stedet består den af 200 essays om enkelte værker og litterære begivenheder, der nok er kronologisk organiseret, men som netop ikke føjes sammen til et sammenhængende, fremadskridende narrativ. I stedet sidestilles bidragene i en art litteraturhistoriografisk impressionisme, hvor den samlende fortælling opløses i disjunktive nedslag. Et andet eksempel er det, David Damrosch m.fl. kalder ”world literature”, der anlægger et anderledes

---

[1988], så føres begrebet ofte længere tilbage, sådan at den eksempelvis inkluderer retninger som symbolismen og værker som Baudelairens *Les Fleurs du mal* (Hertel & Hertel 1989, 7ff).

globalt perspektiv, der bryder med den traditionelle litteraturhistories nationale fokus og eurocentrisme (fx Damrosch 2003). Endelig kan man fremhæve de forskellige forsøg på at gøre de stemmer, som dominerende litteraturhistoriske perspektiver har gjort tavse, hørbare igen. Her kunne et tidligt, dansk eksempel være *Det moderne gennembruds kvinder* (1983), Pil Dahlerups modsvar til Georg Brandes' *Det moderne Gjennembruds Mænd* (1883).

Fællespunktet for disse forskellige tilgange er – for nu at parafrasere Franco Moretti i ”Conjectures on World Literature” (2000) – at være en permanent intellektuel udfordring for den traditionelle litteraturhistorie. Parallelt hermed udgør undersøgelsen af strejkeromanen en eksemplificerende måde at nærme sig og genoverveje den mere vidtrækkende fortælling om den engagerede litteratur på – og dermed også historien om den moderne litteratur som den skitseres i modernisme-narrativet. Jeg advokerer for en mere pluralistisk udlægning af den moderne litteraturs historie som en flerledet struktur bestående af forskellige, simultane udviklings- og forbindelseslinjer, hvor en af disse udgøres af den engagerede litteratur, herunder strejkeromanen. Som Nick Hubble formulerer det i sit studium af britisk ’proletarian literature’, er min påstand, at også strejkeromanen udgør ”a distinct cultural response to the onset of modernity” (Hubble 2017, 38). På den måde placerer afhandlingen sig i forlængelse af det perspektiv, der forbindes med de såkaldte ’New Modernist Studies’. En bevægelse, der tog fart i 90’erne, og som grundlæggende insisterer på at ekspandere forståelsen af litteraturens modernitet, sådan at ”once foundational concepts like autonomy and difficulty are now no longer essential the branching definitions of modernism, but are instead treated as one of many complex, multifaceted responses to [...] twentieth century modernity.” (Latham & Rogers 2015, 150; jf. Mao & Walkovitz 2008). Således er afhandlingens *tredje centrale tese, at strejkeromanen udgør en vedvarende og moderne litterær tradition.*

Der eksisterer, som nævnt, et antal studier af strejken som litterært motiv, og min gæld til dem er indiskutabel. Men afhandlingen udvider også det perspektiv, de anlægger, som er kendetegnet ved et snævert nationalt og/eller historisk fokus. Enten gennemgår slige værker – som i den allerede nævnte *The Strike in the American Novel* (1972) samt Emilien Carassus’ *Les Grèves Imaginaires* (1982) – strejkemotivets tilstedeværelse i en national litteraturhistorie (hhv. den amerikanske og franske) eller fokuserer udelukkende på en mindre gruppe af værker, der portrætterer de samme historiske begivenheder, hvilket er tilfældet i to feltets nyeste bidrag: Katy Shaws *Mining the Meaning: Cultural Representations of the 1884-85 UK Miner’s Strike* (2012) og Charles Ferrall og Dougal McNeills *Writing the 1926 General Strike* (2015).

I modsætning hertil vil jeg med inspiration fra eksempelvis Margaret Cohens *The Novel and The Sea* (2010) insistere på en anderledes transnational tilgang til litteraturhistorien.⁵ Mit argument er *ikke*, at læsningen af strejkelitteraturen *ikke* bør forankres i værkernes lokale sammenhænge. Men ligesom strejken udgør en international modstands- eller protestform, der har fastholdt de samme grundlæggende karakteristika på tværs af lokale nationale og historiske kontekster og variationer, så er strejkeromanen en tradition, der både er situeret i partikulære historiske kontekster og samtidig 'rejser' og på den vis overlever og eksisterer på tværs af geografiske, kulturelle og temporale afstande (jf. Levine 2015, 4-6). Det er dette transnationale perspektiv på strejken som – for nu at foregribe den terminologi og de metodiske overvejelser, der vil blive udfoldet i kapitel II og III – *social og litterær form*, der bliver afhandlingens brud med og bidrag til den eksisterende forskning. Derfor skal den præsenterede tredje centrale tese udvides og reformuleres til, *at strejkeromanen udgør en vedvarende, moderne og transnational litterær form*.

Overgang: Dialogmøder

Med argumentet om den engagerede litteraturs modernitet placerer afhandlingen sig i forlængelse af Benoît Denis' *Littérature et engagement. De Pascal à Sartre* (2000). Med udgangspunkt i Pierre *The Rules of Art* (1996) [1992] udpeger Denis her den engagerede litteraturs fremvækst som et resultat af litteraturens afsondring som uafhængigt felt. Hvor den tidligere har befundet sig i magtens felt og været dikteret af institutioner som konge, adel og kirke, udskilles litteraturen i løbet af 1800-tallet fra det øvrige samfunds sfærer og får sine egne æstetiske kriterier, love og autoriteter. Det er åbenlyst, hvordan denne bevægelse muliggør fremvæksten af litterære praksisser og litteratursyn, der dyrker distancen fra samfundet og dets normalsprog. Men Denis' argument er, at det ligeledes er denne udvikling, der muliggør fremvæksten af en skriftpraksis, der insisterer på en anden og ny forbindelse til en social virkelighed; en litteratur, der ikke har til formål at reproducere og understøtte den herskende orden, men direkte kritiserer den og ønsker at bidrage til dens forandring. Med andre ord – en engageret litteratur (Denis 2000, 20ff).

Hvor Denis udfolder sit argument med Bourdieu som sparringspartner, vil denne afhandling indgå i en fortløbende dialog med to andre, centrale kulturvidenskabelige skikkelser. Som allerede nævnt vil Rancière spille en vigtig rolle, men også Georg Lukács' (1885-1971) indflydelsesrige ungdomsværk *Romanens teori* (1916) bliver et gennemgående referencepunkt. Det kan virke som en

---

⁵ Når jeg vælger at tale om strejkeromanen som en transnational litterær form og eksempelvis ikke anvender Damroschs' mfl. term 'verdenslitteratur' (Fx Damrosch 2003), så er årsagen, at afhandlingen udelukkende arbejder med *vestlig* litteratur, om end den, som beskrevet, samtidig er et forsøg på at udfordre en traditionel nationalt funderet tilgang til litteraturhistorien.

pudsigt parring, og min intention er da heller ikke en syntetiserende sammenlæsning af deres argumenter, om end – som det vil fremgå af det følgende – Rancières mest udfoldede overvejelser om romanen i artiklen ”The Thread of The Novel” (Rancière 2014) rummer sammenfald med Lukács’ essay (Bewes 2014, 188). Den primære årsag til valget er, at deres respektive overvejelser bidrager med hver deres frugtbare perspektiv på strejkeromanen. Dog bør det understreges, at de – som ”Bartleby” – også tjener en kontrasterende funktion. Med andre ord bliver de begge både samtale- og *diskussions*partnere. På den ene side mobiliseres de til at åbne og belyse de analyserede værker. Men på den anden vil læsningerne af *Germinal*, *Den store kamp* og *In Dubious Battle* også fremhæve de måder hvorpå, værkerne skurrer mod disse teoretiske indramninger, hvilket tjener til at understrege strejkeromanens særkender. De følgende afsnit kommer således ikke kun til at redegøre for Rancière og den unge Lukács’ argumenter, men også opridse de brudflader, som uddybes i afhandlingens analytiske kapitler.

Rancière og det politiske

Valget af Rancière skyldes først og fremmest, at han i modsætning til eksempelvis Bourdieu stiller skarpt på forholdet mellem litteratur og politik.⁶ I dette afsnit genoptages derfor først den allerede indledte dialog med Rancières politiske tænkning, hvorefter jeg vender mig mod hans litterære overvejelser.

Konventionelt betegner termen ’politik’ det, der vedrører sammensætningen og konfigurationen af den fælles verden, der former og bestemmer den individuelle eksistens og dens vilkår. Rancière placerer sig imidlertid i forlængelse af en etableret politikteoretisk tradition, der skanderer mellem *politik* og *det politiske*. Sondringen introduceres – så vidt jeg ved (jf. Schaap 2013, 2) – første gang af Paul Riceour i ”The Political Paradox” (1965) [1957], der netop arbejder med begrebsparret *la politique* (politik) og *le politique* (det politiske). *Politik* betegner her anvendelsen af magt til

---

⁶ Forskellen kan illustreres af Rancières egen kritik af Bourdieu i *The Philosopher and his Poor (Le Philosophe et se pauvre)* (1983). Anklagen er her, at selvom Bourdieus tænkning fordømmer naturaliseringen af klassesdistinktioner, så ender hans forståelse af, at æstetisk smag dikteres af klasse og habitus, selv med at fastholde personer og grupperes ubevidste træk i det kulturelle spil, der er med til at fastholde adskillelsen af den distingverede overklasse fra underklassens kulturelle analfabeter. Paradokset er, ifølge Rancière, at selvom Bourdieu åbenlyst er kritisk over for klasseopdeling og -privilegier, så kan den ’fattige’ kun agere eller – måske mere præcist – *reagere* som den fattige formodes at gøre, for ellers bryder den sociologiske forklaringsramme sammen (se fx Rancière 2004a, 176ff). Det er symptomatisk for en tilgang, der i udgangspunktet ganske vist perciperer den moderne litteratur i sin sociale og politiske kontekst (overvejelserne om den initiale etablering af litteraturens uafhængighed), men hvis interesse herefter forbliver *feltintern*, idet Bourdieus fokus forbliver positionerne *inden for* feltet, aktørenes relationer til hinanden og deres litterære omgivelser. I modsætning hertil er et af Rancières centrale argumenter, at litteraturens nye uafhængighed medfører, at den kan forholde sig kritisk til det samfund, den netop ikke længere er underlagt. Set fra det perspektiv formes og udvikles litteraturen ikke blot af dens interaktioner med andre aktører i det litterære felt, men i den grad også via konfrontationerne med den virkelighed, der eksisterer uden for den, og de hierarkier, der findes her.

at grundlægge og opretholde et politisk fællesskab og dermed tage og gennemføre beslutninger på fællesskabets vegne, mens *det politiske* repræsenterer en frivillig, kollektiv og rationelt baseret beslutning om det fælles foretaget af en sammenslutning af frie, lige borgere.

Hos Rancière videreføres denne model via den allerede introducerede modstilling mellem *politi* og *politik* (Rancière 1999, 26-42). Der er ikke kun tale om en terminologisk forskydning, men også om en udvidelse og på sin vis radikaliserings af sontringens termer: Politiet kan her netop ikke alene identificeres med statsapparatet eller det juridiske system:

The police is [...] first an order of bodies that defines allocation of ways of doing, ways of being, and ways of saying, and sees that these bodies are assigned by name to a particular place and task; it is an order of the visible and the sayable that sees that a particular activity is visible and another is not, that this speech is understood as discourse and another as noise (Rancière 1999, 29).

Politiet betegner for Rancière en langt mere omfattende, men også sværere lokalisierbar struktur, som determinerer det, der med en anden central term betegner den eksisterende ordens *deling af det sanselige - le partage du sensible*. Udtrykket beskriver den i citatet beskrevne sociale rollefordeling og de evner, funktioner og muligheder, som politiet tildeler forskellige subjekter og subjektpositioner, jf. Rancières egne klarificeringer i interviewbogen *The Politics of Aesthetics* (2013a) [2000]: ”The distributions of the sensible reveals who can have share in what is common to the community based on what they do and on the time and space in which this activity is performed” (Rancière 2013a, 8).

Politik hos Rancière defineret ved sit antagonistiske forhold til og obstruktion af politiordenen og dens deling af det sanselige. Det er gestaltningen af disse konfliktøjeblikke, der hos Rancière udgør *det politiske*. På den måde foretager han også en radikaliserings af det politiskes karakteristiske *øjeblik*skarakter. Som Isak Winkel Holm formulerer det ”er begrebet ’det politiske’, blevet brugt som en betegnelse for et mere flygtigt øjeblik, hvor en gruppe mennesker ’skaber samfund’ ved at træffe en beslutning om grundlaget for deres fælles liv” (Holm 2015, 160). Til sammenligning Rancières formuleringer:

Political activity is whatever shifts a body from the place assigned to it or changes a place’s destination. It makes visible what had no business being seen, and makes heard a discourse where once there was only a place for noise; it makes understood as discourse what was one only heard as noise (Rancière 1999, 30).

Også Rancière forstår det politiske som en aktivitet, der retter sig mod udformningen af rammerne for det fælles. Men hos Rancière handler det politiske for det første i mindre grad om en grundlæggende

samfundsskabende aktivitet; det er i højere grad en dissenspraksis, der udfordrer den eksisterende ordens hierarkier, jf. titlen på Rancières politiske hovedværk *Disagreement. Politics and Philosophy* (1999) [1995]. Denne *uenighed* drejer sig netop ikke om forskellige synspunkter eller interesser, men mere fundamentalt om, *hvem* der har evnen og dermed retten til at blive hørt i den offentlige samtale om det fælles (Rancière 1999, xii).

Den formulering understreges af Rancières grundlæggende egensindige kobling af det politiske til spørgsmålet om striden om besiddelsen af talevnen i den aristoteliske betydning af *logos*. Altså en strid om, *hvem* der kan ytre sig rationelt, og dermed, *hvem* der har ret til at deltage i samtalen om de fælles anliggender. I *Disagreements* indledende kapitel ”The beginning of politics” optegnes argumentets centrale pointer:

Politics occurs because, or when the natural order of the shepherd kings, the warlords, or property owners is interrupted by a freedom that crops up and makes real the ultimate equality on which any social order rests. Before the logos that deals with the useful and the harmful, there is the logos that orders and bestows the right to order. But this initial logos is tainted with a primary contradiction. There is order in society because some people command and others obey, but in order to obey and an order at least two things are required: you must understand the order and you must understand that you must obey it. And to do that that, you must already be the equal of the person who is ordering you. It is this equality the order that gnaws away at any natural order. (Rancière 1999, 16)

Udgangspunktet er Rancières analyse af, at den ulighed, som ifølge ham skærer igennem enhver social orden, først og fremmest handler om den ulige fordeling af *logos*.⁷ Det er netop de magtfuldes monopol på den rationelle tale, der giver dem autoriteten til at træffe beslutninger på vegne af de ’støjende’ subjektpositioner, der på denne vis ekskluderes fra det politiske fælleskab. Den anden centrale pointe er imidlertid, at politiordenen beror på et grundlæggende paradoks, nemlig at dens ”language of commands” (Rancière 1999, 45) rummer en iboende modsætning, idet det forudsætter, at de formodede ufornuftige faktisk er i stand *forstå* ordrene, hvilket indikerer den grundlæggende lighed, som fordelingen af det sanselige ellers afviser. En lighed, der ifølge Rancière består i ”[the] principle of equality of all speaking beings” (Rancière 1991, 39), og som er konstanten i, hvis ikke selve forudsætningen for Rancières tænkning (jf. Rancière 1999, 33ff; Menke et al 2016, 111-114). Som Jean-

---

⁷ Her kan man bemærke, at denne væsentlige pointe reelt glider i baggrunden i den danske oversættelse af *sensible*, idet den fordeling, der beskrives ikke kun drejer sig om det, der kan sanses, men også om, hvilke ytringer og handlinger der regnes for *fornuftige*, qua originaltermens konnotationer til *sensé*.

Philippe Deranty har pointeret, så er lighed for Rancière ”primarily the equality people are afforded when they are taken seriously, as valid partners in dialogue, as *people who make sense* (Deranty 2010, 11).

Hos Rancière er termen det politiske altså reserveret til disse anarkistiske øjeblikke, hvor det fundamentale misforhold mellem ”the inegalitarian distribution of social bodies in a partition of the perceptible and the order of equal capacity of speaking beings in general” blotlægges (Rancière 1999, 43).

I forlængelse heraf er det vigtigt at bemærke, at Rancière tidligt i *Disagreement* forbinder det politiske med ”a determined kind of speech *situation*” (Rancière 1999, x – min kursivering). Det understreger netop det politiskes radikale øjeblikskarakter hos Rancière, dets karakter af en momentan ”one-off performance” (Rancière 1999, 34). Fordringen om lighed kan aldrig institutionaliseres eller realiseres via grundlæggelsen af en ny og anden politisk orden. I så fald bliver det politiske til politi, der nok – medgiver Rancière – kan tage mere eller mindre ønskværdige former, men ikke desto mindre ikke er politik (Rancière 1999, 31). På den vis forbliver Rancièrers forståelse af det politiske ligeså knibsk som den er original og radikal: ”[...] politics comes about solely through interruption, the initial twist that institutes politics as the deployment of a wrong or a fundamental dispute”(Rancière 1999, 13).

Når det er sagt, kredser *Disagreement* selv om en eksempel række, der knytter sig til store, (franske) historiske begivenheder, herunder revolutionerne, arbejderbevægelsen, maj 1968 og antikrigs- og antikolonialisme-protesterne under Algierkrigen (Rancière 1991, 51; 59; 138). Det essentielle for nærværende kontekst er, at et andet genkommende eksempel er *strejken*:

The political act of going out on strike [...] consists in building a relationship between [...] things that have none, in causing the relationship and the nonrelationship to be seen together as the object of dispute This construction implies a whole series of shifts in the order that defines the 'part' of work it: presupposes that a number of relationships between one individual (the employer) and another individual (each of the employees) be posited as a collective relationship, that the private place of work be posited as belonging to the domain of public visibility, that the very status of the relationship between noise (machines, shouting, or suffering) and argumentative speech, configuring the place of work as a private relationship, be reconfigured (Rancière 1999, 40-41; jf. 52).

Spørgsmålet om strejkens politiske dimension behandles i det følgende kapitel. Her er det centrale, at Rancièrers forståelse og valorisering af fænomenet ikke drejer sig om dets umiddelbare indhold, jf. de ’obskure krav’ om løn og arbejdstider. Det, der gør strejken – og andre eksempler på politiske handling – *politisk* er ”solely its form, the form in which confirmation of equality is inscribed in the setting up of a dispute, of community existing solely through being divided.” (Rancière 1999, 32).

Formuleringen understreger det, jeg vil kalde Rancières karakteristiske *formfokus*. Med det mener jeg, at det politiske hos Rancièr ikke drejer sig om sager, værdier, ideer eller ideologier (fx Rancièr 2013a, 47). Termen det politiske er hos Rancièr udelukkende reserveret til gestaltningen af de polemiske øjeblikke, hvor den fundamentale egalitet momentant lader sig komme til syne og destabiliserer den herskende orden.

Rancièr og litteraturen

Når litteraturen – og i det hele taget kunsten – indtager en central rolle Rancières tænkning, så skyldes det, at den har en privilegeret mulighed for at producere det, man kunne kalde en *omfordeling* af det sanselige, dvs. frembringe ”forms of displacement, breaking in some respects with the consensual way in which things are presented, told and made in the mainstream system” (Rancièr 2013a, 79 – min kursivering). Det er denne mulighed, der udgør litteraturens politiske dimension eller måske rettere *metapolitiske dimension* – potentialet for at fremmane den universelle egalitet, der, som beskrevet, ifølge Rancièr er den underlæggende motor i al politisk ageren.

Al litteratur er dog ikke politisk på denne måde. Det understreges tydeligst af Rancières egensindige litteratur- og kunsthistoriske model, der bevæger sig fra antikken til nutiden via tre på hinanden følgende og forskellige *regimer for kunst*: det *etiske*, det *poetiske-repræsentative* og det *æstetiske* regime. (Rancièr 2013a, 15-25). Med kunstens regimer betegnes de systemer af normer og principper, der lader visse objekter og praksisser blive genkendt og afkodet som kunst, og som definerer dens formål. Her skal det dog bemærkes, at det strengt taget er forsimplet at beskrive de tre regimer som én fremadrettet bevægelse. Tværtimod insisterer Rancièr på, at de eksisterer side om side og derfor også er i konflikt med hinanden. Men når der stadig er tale om en art genealogisk model, så skyldes det, at de forskellige tidsaldre er kendetegnet ved et definerende regime.

Jeg går her ikke nærmere ind i redegørelsen af det etiske og det poetiske-repræsentative regime, men fremhæver kun det allermest centrale. Nemlig, at kunsten begge steder har en normativ funktion, idet den her korresponderer med og adlyder et system af sociale normer og hierarkier og på denne måde ”enters into a relationship of global analogy with an overall hierarchy of political and social occupations” (Rancièr 2013a, 17).

Mit fokus bliver i det tredje og sidste regime, det æstetiske, som vokser frem i løbet af 1800-tallet, og som for Rancièr udgør ”the true name of what is designated by the incoherent label ’modernity’” (Rancièr 2013a, 19). Det er kernen i overvejelserne om relationen mellem kunst og politik, idet der her indtræder intet mindre end én ’æstetisk revolution’ (Rancièr 2002), der finder sted i

løbet af 1800-tallet, hvor kunsten frigøres fra de tidligere regimers præskriptive regelsæt om form, funktion og formålstjenestelighed:

The aesthetic regime of the arts is the regime that strictly identifies art in the singular and frees it from any specific rule, from any hierarchy of the arts, subject matter, and genres. Yet it does so by destroying the mimetic barrier that distinguished ways of doing and making affiliated with art from other ways of doing and making, a barrier that separated its rules from the order of social occupations. The aesthetic regime asserts the absolute singularity of art and, at the same time, destroys any pragmatic criterion for isolating this singularity. It simultaneously establishes the autonomy of art and the identity of its forms with the form that life uses to shape itself (Rancière 2013a, 19).

I det æstetiske regime kan kunsten basere sig på et grænseløst råmateriale, hvorfor alt og enhver kan blive dens genstand på enhver tænkelig måde. En illustration kunne være Marcel Duchamps (1887-1968) "Fontaine" (1917); brugsobjektet, der ophøjes til kunstværk. Dog er det symptomatisk – hvilket jeg vender tilbage til i det følgende afsnit – at Rancière lokaliserer præcis den samme bevægelse hos realisten Stendahl (1783-1842) og dennes transformation af 'lave' objekter – som vandpumper – til signifikante litterære motiver, som destruerer de tidligere skel mellem 'kunstens objekter' fra hverdagslivets ditto (Rancière 2004c, 14).

Argumentet identificerer altså en homologisk relation mellem kunstens domæne og den bredere sociale og politiske historie. Det æstetiske regimes brud med regler og konventioner er parallelle med de franske revolutioners omvæltning af den eksisterende politiske orden og spejler deres revolutionære krav om frihed og lighed. Når Rancière valoriserer – hvorfor det også kun er en delvist deskriptiv term – det æstetiske regime, så skyldes det, at kunsten her får et nyt *politisk* eller måske rettere *demokratisk* potentiale:

[Det æstetiske regime] marks the collapse of the system of differences that allowed the social hierarchies to be represented. It achieves the democratic logic of writing without a master and without a purpose, the great law of equality of all subjects and of the availability of all expressions, that marks the complicity of absolutized style with the capacity of anyone at all to grab any words, phrases or stories at all. But [...] it opposes the democracy of writing with a new poetics that invents other rules of appropriateness between the significance of words and the visibility of things. (Rancière 2011c, 21).

Den kunst, der opstår med det æstetiske regime, er kendetegnet ved, at den – på forskellige måder og med vidt forskellige strategier og greb – udfordrer den dominerende fordeling af det sanselige. Den

bliver fri til at lade nye orkestreringer af det sociale komme til syne; nye måder at se, høre, føle, agere, tænke eller – slet og ret – leve på. Det er imidlertid essentielt at understrege dette potentiales *glimtwise* karakteristika, som spejles i hans ofte kortfattede og konstraintuitive bemærkninger om det litterære eksempelmateriale. Her kan man fremhæve et af de genkommende eksempler på det æstetiske regimes litteratur, den ellers i gængs forstand reaktionære Flauberts *Madame Bovary*, hvis æstetisering af et hverdagsligt stof demonstrerer litteraturens frigørelse fra de sociale hierarkier og dermed er defineret ved en revolutionerende demokratisk impuls, "[the] dissolution of all order" (Rancière 2011c, 55ff; 2011c, 10).

Det er i lyset af det, man skal forstå min karakteristik af Rancières 'konstraintuitive' læsepraksis, der netop generelt søger uden om teksternes umiddelbare og i gængs forstand politiske aspekter. I stedet – og på en gang både uhyre konkret og uhyre abstrakt – lokaliserer han litteraturens metapolitiske potentiale i de ofte undseelige måder, som de sammenknytter "the sayable and the visible, words and things" (Rancière 2011, 9). Det samme gør sig også gældende for Rancières mere plot- og karakterorienterede observationer, som kondenseres i den allerede nævnte "Thread of the Novel". Her skriver han bl.a. følgende om *Madam Bovary* (1856), Virginia Woolfs *Mrs. Dalloway* (1925) og Stendahls *Rødt og sort* (1830), som her anvendes som eksempler på den moderne roman, 'modern fiction':

Modern fiction affirmed itself by turning upside down the old hierarchical logic that oppseed the rational connection of action to the empirical succession of life. [...]. It was linked with the emergence of a social and literary character: the child of the plebeian who is now able to live all those forms of experience that were previously reserved for men of action and leisure: ideal love stories or forms of refined sensuous excitement, social and political intrigues or the pleasures of poetry, aesthetic contemplation, or reverie. The 'half-educated, self-educated' Septimus belongs to the family of sons of artisans like Julien Sorel, sentimental daughters of peasants like Emma Bovary [...] The possibility for everything to be the 'proper stuff of fiction', the literary emancipation of life, opposing the multiplicity of tis microscopic and ever changing sensory events to any life, the ability of children of peasants and artisans to cross the borders separating two forms of life (Rancière 2014, 207).

Det, der forbinder de tre værker, er, at de skildrer karakterer, der – groft sagt – afviser deres udstukne plads, insisterer på at være noget andet og dermed indtræder i typer af plot, de ikke burde have hjemme i. Det er dog her det momentane eller glimtwise igen bliver centralt. Fælles for de tre romaners protagonister er, at de alle går under eller ofres i denne emancipatoriske proces – Emma og Septimus begår selvmord, mens Julien i *Sort og Rød* til slut henrettes.

Rancières udlægning af disse dødsfald understreger såvel hans formfokus som særegne forståelse af litteraturens politiske dimension. Når Emma, Septimus og Julien må 'ofres' i romanerne, så er det for at understrege, at den emancipatoriske og demokratiske impuls, som karaktererne inkarnerer *ikke* er identisk med realiseringen af deres umiddelbare sociale 'mål' på værkernes realplan. Om Flauberts titelhelt skriver han fx: "Emma Bovary, who weaves a personal love story out of perfumes, breaths air, plumes of dust, [...] has to be sacrificed to draw the line of separation between the impersonality of art and the petty bourgeois aspirations to romance, noble feelings, and artistic environment" (Rancière 2014, 208).

I Rancières læsning anvender de behandlede romaner fortællingerne om "democratic insurrection" til at uddrage "[the] impersonal power of life, freed from all the threads linking it with the rules of social identification and poetic legislation" (Rancière 2014, 207). Men i forhold til romanen som litterær form er problemet dens iboende "old lie of the plot" (Rancière 2014, 205). En løgn og et *tyranni*, som ligger i, at romanen altid vil 'forråde' den radikalt-egalitære og emancipatoriske impuls ved at etablere og autorisere et "mode of linkage" og dermed organisere den type mening- eller betydningsstruktur, som den i udgangspunktet forsøger at bryde med. En analyse, der altså er homologisk med hans forståelse af det *politiske*, der altid vil slå over i *politi*, og som begge hviler på, at det universelle lighedskrav altid vil forvanskes og forstenes, når det søges realiseret.

Den moderne romans politik er på den måde et resultat af et kompromis. Et forsøg på at lade det radikale lighedskrav komme til syne inden for plottets systematiserende og stratificerende rammer, men netop på en måde, der understreger modsætningen mellem disse logikker. Og en profileret måde er ifølge Rancière den moderne romans ofring af sine hovedpersoner (Rancière 2014, 206), sådan at deres ustandsmæssige ageren og dissens ikke forstenes i og identificeres med et fikseret endemål, men i stedet forbliver 'spirituelle manifestationer' af det metapolitiske lighedskrav.

Paralleller og afvigelser, form og indhold

Rancière forekommer at være en umage samtalepartner for afhandlingen. Ikke mindst, fordi han flere steder direkte afviser ideen om den engagerede litteratur – den tradition jeg netop læser strejkeromanen som et eksempel på. Ifølge Rancière er problemet imidlertid, at den sartreske udlægning af litteraturens politiske dimension som et spørgsmål om forfatteren og værkets *engagement* er misvisende:

The politics of literature is not the same thing as the politics of writers. It does not concern the personal engagements of writers in the social and political issues and struggles of their times. Neither does it concern the way writers represent social structures, political

movements or various identities in their books. The expression 'politics of literature' implies that literature does politics simply by being literature [...]. It assumes that there is an essential connection between politics as a specific form of collective practice and literature as a well-defined practice of the art of writing (Rancière 2011c, 3).

Engagementet er netop en 'intetsigende kategori', idet den negligerer det forhold, at litteraturens politiske dimension udelukkende drejer sig om dens måde at 'gøre' eller 'være' litteratur på (Rancière 2013a, 56; jf. 2011c, 3-30).

Kritikken af engagementet er en del af Rancières mere vidtrækkende opgør med en ortodoks marxisme, der, ifølge ham, insisterer på at have monopol på den sande viden, og hvis mestre og helte – marxismens teoretikere – ser det som deres opgave og privilegium at lede de forblindede masser ud af deres ideologiske fangenskab (Rancière 2011e). Det er dog vigtigt at understrege, at undsigelsen af Sartres litteratursyn ikke er ensbetydende med en afvisning af værker og forfattere – jf. Rancières egne positive bemærkninger om Bertolt Brecht (Rancière 2013a, 57-58; 2011c, 99-127) – der traditionelt (og både prisende og dadlende) fremhæves som eksempel på engagementet (fx Adorno 1974; Wulbern 1971). Men det indebærer netop en genovervejelse og redefinition af forfatterskabets politiske kvaliteter, som for ikke drejer sig om dets intention og engagement: "it is thoroughly possible [...] to single out the form of politicization at work in a novel, a film, a painting, or an installation. If this politics coincides with an act of constructing political consensus, this is something that the art in question *does not* control" (Rancière 2013a, 58). Bemærkningerne understreger en konstant i Rancières tekster om litteratur; forsøget på at præsentere et bredere og mere fleksibelt blik på, hvornår og hvordan litteraturen fungerer politisk (Rancière 2011c, 91), hvilket understreges af, at han lokaliserer den samme type grundlæggende demokratiske impulser hos aristokraten Flaubert, modernisten Woolf, æsteten Mallarmé (Rancière 2011c, 80-98) og den engagerede Brecht.

Det træk har udgangspunkt i den polemiske genskrivning af den moderne kunst og litteraturs historie, som netop afviser det, jeg har beskrevet som det dominerende modernismenarrativ. Det æstetiske regimes kan ifølge Rancière ikke reduceres til en simpel overgang fra det 'gamle' til det 'nye', fra det repræsentative og mimetiske til det ikke-repræsentative og ikke-mimetiske. Det argument flugter umiddelbart med denne afhandlings. Imidlertid er der en væsentlig forskel. Således vil jeg hævde, at Rancières argument om den moderne kunst og litteraturs heterogenitet – dvs. at litteraturens *modernitet* ikke er eksklusiv for modernismen – bygger på en grundlæggende homogeniserende logik. Med andre ord vil jeg hævde, at der snarere er tale om en ny – omend fleksibel og inkluderende – monopoliserende forståelse af den moderne litteraturs historie end en pluralisering af den. En forståelse, der også er kendetegnet ved en dybest set monolitisk forståelse af litteraturens politiske dimension, idet dette

aspekt hos Rancière udelukkende dækker over litteraturens forskellige måder at gestalte omfordelinger af det sanselige på.

I forlængelse heraf vil jeg argumentere for, at man her – qua de indledende kommentarer vedrørende ”Bartleby” – ironisk nok kan iagttage en tydelig parallel mellem Rancières æstetiske tænkning og den type litteratursyn, der privilegerer den modernistiske litteraturs måde at ’gøre’ litteratur og politik på. Pointen er, at man i Rancières æstetiske og litterære studier finder det samme formfokus, som kendetegner hans politiske tænkning. Det kan klarificeres ved hjælp af et nyere, litteraturhistorisk studium som Isak Winkel Holms doktorafhandling *Stormløb mod grænsen. Det politiske hos Franz Kafka* (2015). Her hedder det bl.a. i konklusionen, at det politiske i Kafkas forfatterskab ”finder sted *i kraft af* hans litterære værker, og ikke *i dem*” og således ikke drejer sig om ”et politisk tankeindhold”, men om den ”æstetiske erfaring af værkerne” (Holm 2015, 395). Her finder man – som hos Rancière – en skandering mellem politik *i litteraturen* og *litteraturens* politik (Holm 2015, 70-75). Holms fokus er det sidstnævnte, bl.a. fordi den model, der fokuserer på politikken *i litteraturen* eller ”det litteraturen *handler om*” (Holm 2015, 69) har det iboende problem ”at den kun kan beskæftige sig med den politiske begivenhed i de tilfælde, hvor værket faktisk handler om en sådan begivenhed. Modellen er med andre ord blind over for den formmæssige side af det litterære værk.” (Holm 2015, 70). Der er ganske vist ikke tale om en principiel afvisning af værker med et eksplicit politisk indhold. Men formuleringen rummer en implicit valorisering af litteraturens formelle og stilistiske kvaliteter, som peger tilbage på den beskrevne afsmag for eksempelvis den engagerede litteratur, som qua sin umiddelbart simple, repræsentative stil og umiddelbart mere håndfaste tankeindhold synes at tilbyde én, for nu at bruge Holms formulering, mindre interessant ”tænkemåde” (Holm 2015, 75).

Kafka glimrer ved sit fravær i denne afhandling. Men når jeg her fremhæver Holms overvejelser, så skyldes det, at hans formuleringer tydeligt ekspliciterer spørgsmålet om relationen mellem form og indhold, hvor det, ”litteraturen *er*” (Holm 2015, 70), bliver den egentlige bærer af det politiske. Det er den æstetiske oplevelse, som igangsætter en refleksion hos læseren desuagtet af, at det konkrete historiske og politiske materiale hos Kafka – på samme måde som ”Bartleby” – i vidt omfang er undertrykt og fordrevet til teksternes margin.

Denne afhandling kommer i allerhøjeste grad til at handle om *det politiske indhold* i de behandlede værker. Men samtidig vil jeg insistere på, at mine læsninger ikke svarer til den type indholds- eller motivanalyse, der beskrives af Holm. Tværtimod tilgår de netop strejkeromanen som en distinkt litterær *form*. Det argument baserer sig på en anden forståelse af form-indhold-relationen. Hvor Holm og Rancière fremhæver teksternes form – det de *er* – som det betydningsbærende og-skabende, så er mit udgangspunkt snarere, at værkernes indhold er formgivende. Formuleret på denne måde lyder

det som en simpel omvendingsfigur. Men snarere drejer det sig om en afvisning af forsøget på at skelne mellem det litteraturen *handler* om, og det litteraturen *er* og *gør*. I stedet tilgår jeg dem som gensidigt konstituerende.

Afsættet er Mikhail Bakhtins (1895-1975) overvejelser over motiv og genre i hans berømte essay om *kronotopen*, hvis komplekse argument, groft sagt, er, at litteraturens motiver er knyttet til forskellige organiseringer af rum, tid og handling. Bl.a. hedder det: ”I litteraturen har kronotopen en væsentlig betydning for *genrerne*. Man kan faktisk sige, at en genre og dens underarter netop bestemmes af kronotopen [...] Som formel-indholdsmæssig kategori bestemmer kronotopen også billedet af mennesket i litteraturen” (citeret i; Bruhn 2005, 151f). Med andre ord forstås kronotopen eller motivet som styrende for genre, form og indhold. Bakhtins tekst kan således læses som et forsøg på at skabe en ny motivistik, der undersøger de forskellige epokers forskellige kronotoper, som netop kommer til udtryk i fremvæksten af formforandringer og genreudvikling (Bruhn 2005, 149f).

Bakhtins overvejelser har her først og fremmest en rolle som overordnet inspiration, hvorfor jeg også vil foretage en brat og ukommenteret forskydning af citatets terminologi. Afhandlingen kommer ikke til at beskrive kronotoper eller motiver, der genererer genrer. Med basis i Caroline Levines *Forms. Whole, Rhythm, Hierarchy, Network* (2015) – som præsenteres i kapitel II og III – kommer de analytiske kapitler til at dreje sig om *sociale former*, der omsættes til *litterære former*. Formuleret på simpleste vis er argumentet, at strejken i strejkelitteraturen så at sige sætter sig igennem i teksterne via et repertoire af steder, scener og forløb og ligeledes præger værkets fortolkende iscenesættelse af en historisk virkelighed. Denne formgivning kan begrænse sig til enkle momenter eller kortere passager, men kan også strukturere hele værker, som det er tilfældet i *Germinal*, *Den store kamp* og *In Dubious Battle* (Jf. Lund 2017, 222-23).

Allerede her tydeliggøres Rancières rolle som *diskussionspartner*. For anvender jeg hans tænkning til at udfordre en udbredt historisk-materialistisk læsning af de behandlede strejkeromaner, så giver værkanalyserne også anledning til at overveje hans forestilling om relationen mellem litteratur og politik. Grundlæggende kommer jeg til at insistere på, at de analyserede værkers indholdsside – deres engagement i strejken, der i allerhøjeste er eksempel på ’social and political issues and struggles of their times’ – præger værkernes politiske dimension. Det samme gælder for Rancières politiske tænkning. På den ene side er det en frugtbar prisme at anskue romanernes strejker igennem, men på den anden side fører værkanalyserne også til en problematisering af hans udlægning af strejken og dermed det politiske. I romanerne drejer strejken sig netop ikke blot om et forstyrrende øjeblik af dissens, men *også* om en praksis, der udfoldes over tid, og som sigter mod en anderledes blivende reorganisering af den fælles verden.

Med Rancière kunne man sige, at det *ikke* er et spørgsmål om politik, men snarere en demonstration af, hvordan det politiske moment altid vil lukke sig og forvanskes til politimæssighed. Min påstand er dog, at de behandlede værker snarere fordrer en kritisk refleksion over hans knibske forståelse af det genuint politiske. Romanerne fremhæver som sagt en praktisk eller realpolitisk dimension af strejken, hvilket medfører, at denne litterære form fremstiller et langt mere ambivalent og foruroliget perspektiv på det politiske end det, man finder hos Rancière, og som forbinder ham med ellers væsensforskellige tænkere som Hannah Arendt og Carl Schmitt. Fælles for dem er netop en udpræget bekymring over det, man kunne kalde det politiskes forsvinden i den moderne verden, hvis rammer forekommer mere og mere urokkelige grundet fremvæksten af et stadigt voksende og i stigende grad ugennemtrængeligt net af juridisk, bureaukratisk, økonomisk og teknologisk forvaltning (Rancière 1999, 139, jf. Holm 2015, 33). Den bekymring understreger en fælles forestilling om et dybest set idealiseret, triumferende øjeblik, hvor mennesket demonstrerer dets frihed til at skabe rammerne om sit eget liv.

I strejkeromanen finder man bestemt også besyngelsen af muligheden for (og nødvendigheden af) denne form for samfundsmæssig forandring. Men samtidig omgærdes den politiske ageren her ved et nagende ubehag, en markant tvivl. For via strejkeromanens sammenføjning af det politiskes momentane karakter til et mere praktisk og temporalt fremadskridende perspektiv understreger den ikke bare den praktiske vanskelighed ved at gribe ind i den eksisterende verden, men også det tyngende ansvar, der knytter sig til forsøget på at forandre rammerne for den *fælles* verden og dermed også rammevilkårene for *andre*. Og det skyldes, at disse værkers konfrontation med strejken fører til et sammenbrud i mere sofistikerede teoretiske skanderinger mellem politik og det politiske samt opdelinger af de praksisformer, der knytter sig til kategorier som *logos*, *passiv modstand*, *aktiv modstand*, *magt*, *vold*.

Lukács og romanen

Det er strejkeromanens tematisering af det moderne menneskes politiske agens, der motiverer afhandlingens dialog med Lukács' ungdomsværk. *Romanens teori* (1994) [1916] er den ungarske litteraturteoretikers sidste værk før 'omvendelsen' til marxismen, der manifesteredes i *Historie og klassebevidsthed* (1926). Som Henrik Reinvaldt skriver i forordet til *Essays om realisme* (1978) – et udvalg af den modne Lukács' tekster – så peger essayet dog frem mod de senere skrifter, idet teksten tager form af en "fremmedgørelsesteori", om end den, bemærker Reinvaldt kritisk, ikke just flugter med Marx, hvilket Lukács selv i sit forord til 1962-udgaven problematiserede (Reinvaldt 1978, 8; jf. Lukács 1994,

137-148). *Romanens teori* er netop en teori om romanen, men i lige så høj grad en pessimistisk og melankolsk – om end den også rummer en idealistisk håbefuldhed – analyse af den modernitet, som romanformen knytter sig til og fremstiller et billede af.

Romanens teori er det 20. århundredes nok vigtigste eksponent for den historiefilosofiske romanteori, der baserer sig på en forståelse af det, man kunne kalde *kunstformernes historicitet*; opfattelsen af, at ”de enkelte former og genrer står i en intim forbindelse med de forskellige historiske udviklingsstader og de måder at betragte verden på, som svarer hertil” (Tygstrup 2003, 256).

For en nærmere rekonstruktion af Lukács’ argument og diskussion heraf henviser jeg til Frederik Tygstrups essays ”Romanteori og epistemologi” (1992) og ”Konstruktion og åbenbaring” (2000), hvis fortolkning denne grovere redegørelse trækker på. I denne kontekst er det centrale, at romanen, ifølge Lukács, den moderne ”gudsforladte verdens” korresponderende fortælleform (Lukács 1994, 74).

Som allerede indikeret er kernen i Lukács’ nedslående samtidsdiagnose en fundamental fremmedgørelseserfaring. En oplevelse af, at den harmoni og totalitet – som Lukács romantiserende lokaliserer i antikkens Grækenland, og som kommer til syne i denne epokes episke fortælleform, epopéen – der tidligere har hersket mellem subjekt og omverden, splintres. I stedet er mennesket efterladt i en grundlæggende kontingent, idealforladt og uforståelig verden, hvor der eksisterer en afgrund mellem ”mennesket og dets formationer”, og hvor ”den selvskabte omverden ikke mere er et fædrene hjem for mennesket, men et fængsel” (Lukács 1994, 51f). Menneskets eksistens er således præget af oplevelsen af ”fravær af samtidig mening, uopløselig ufrihed i meningsløse kausalforbindelser, hensygnen i ufrugtbar jordnærhed og himmelfjernhed, at blive hængende i og ikke kunne befri sig fra den blotte brutale stofligheds lænker [...]” (Lukács 1994, 45).

Det, der genererer essayets stærke melankoli er, at mennesket dog stadig længes efter den hedengangne harmoni – med Lukács’ karakteristiske højstemte fraseringer ”livets ekstensive meningstotalitet” og ”meningens livsimmanens” (Lukács 1994, 44) – som ikke længere er givet. Derfor er fremmedgørelsen ikke kun ydre, men også indre, idet der ikke længere findes ”en transcendental orden, som kunne tolke menneskelivet og give det mening og retning” (Tygstrup 2000, 63).

Når romanen er den moderne verdens fortælleform skyldes det dog ikke blot, at den lader denne splittelse mellem *den kontingente verden* og *det problematiske individ* (Lukács 1994, 64) komme til syne, men også søger at genetablere den tabte totalitet mellem dem. Der er dog kun tale om en surrogattotalitet. Den konstrueres kun i romanen og er dermed kunstig, men også – et nøgleudtryk i *Romanens Teori* – *abstrakt*. Romanen magter netop ikke at samle den fragmenterede verdens konkrete objekter til et meningsfuldt hele, men søger snarere at gestalte en *ersatz*-version via negligeringen af den

konkrete omverdens "slette uendelighed" og den konkrete, materielle "verdens omfang" (Lukács 1994, 67). Med andre ord er det snarere det problematiske individs forsøg på at formulere en subjektiv ide eller et projekt, der kan generere den tabte, umiddelbare meningssammenhæng, som i romanen projiceres over på den ydre verden og på den vis totaliserer den, men netop via *reduktionen* af dens konkrete, uoverskuelige mangfoldighed.

Lukács beskriver romanens indre form som en proces, der er karakteriseret ved "det problematiske individs vandring til sig selv, vejen fra trist ufrihed i den simpelthen eksisterende, i sig selv heterogene, for individet meningsløse virkelighed og frem til en klar selverkendelse" (Lukács 1994, 66). Igen understreges det dybest set løgnagtige ved det abstrakte hele, der gestaltes i og af romanen. Ganske vist skinner det "fundne ideal ind livsimmanensen som livets mening, men tvedeltheden af væren og skullen er ikke ophævet og kan heller ikke blive det i den sfære, hvor dette foregår, i romanens livssfære; opnåeligt er kun et maksimum af tilnærmelse af mennesket fra dets livs menings lyskilde" (Lukács 1994, 66-67).

Lukács' argument er, at romanen ultimativt altid peger på sit eget overfladiske forsøg på at tildække "verdens brudfyldthed" via det, han kalder "abstraktionens gennemskuen [af] sig selv" (Lukács 1994, 59). Det er i det lys, man skal forstå, at han lokaliserer *ironien* som "romanformens formale konstituens" (Lukács 1994, 61), idet den på den ene side postulerer en forsoningsmulighed mellem det problematiske individ og den kontingente verden, men på den anden – og på forskellig vis (Lukács 1994, 58-59) – dementerer muligheden af realiseringen af denne intention.

Som Tygstrup opsummerende bemærker, er Lukács' interesse i romanen præget af en dobbelthed. På den ene side er hans formelt-deskriptive argument, at romanen er den kunstform, der er i stand "til at lade den gudsforladte verden komme til syne som et sammenhængende billede i værkets begrænsede univers" (Tygstrup 2000, 67). Men på den anden side findes der også et mere idealistisk moment i *Romanens teori*, der klarificeres i de afsluttende, anderledes rudimentære bemærkninger om Dostojevskijs værkers etablering af en "ny verden" (Lukács 1994, 133). Det understreger, vil jeg hævde, at romanens abstrakte harmoni, desuagtet afmonteringen af samme, trods alt peger ud over den gudløse verdens melankoli, idet den også giver form til en mere blivende impuls: Drømmen om en ny totalitet og dermed håbet om et "tilstundende verdenshistorisk sporskifte", som imidlertid også vil betyde enden på romanens epoke og overgangen til nye – som Dostojevskijs – fortælleformer (Tygstrup 2000, 83; Lukács 1994, 124 ff).

Det er på den baggrund, jeg vil hævde, at der findes en grundlæggende parallelitet mellem *Romanens teori* og Rancières overvejelser i "Thread of the Novel". Forskellene er ellers iøjnefaldende. Mens Lukács beskriver romanen som den form, der modsvarer det moderne menneskes søgen efter en

transcendental orden i en kontingent og meningsløs verden, så gestalter 'modern fiction' for Rancière, snarere modsætningen mellem en grundlæggende og ordensopløsende egalitær impuls og gennemorganiseret verden, der så at sige er kendetegnet ved for *meget* meningssammenhæng.

Fællespunktet er dog netop forståelsen af romanen som en form, der både er karakteriseret ved sin *mangelfuldhed* og sit *konstruktive kompromis*. Romanens mangelfuldhed beror på, at den som form rent faktisk ikke er i stand til realisere dens 'positive' impuls: Hos Lukács forbliver totaliteten abstrakt, og hos Rancières knuses "the egalitarian power of life" i "the materialism of the plot" (Rancière 2014, 208). Begge fremstiller romanen – for nu at bruge Lukács' term – som struktureret om en grundlæggende dissonans. Men det er netop derfor, at romanen for både Lukács og Rancière trods alt udgør et konstruktivt kompromis. Med det mener jeg, at romanen for dem begge stadig er i stand til at udpege og blotlægge det, der ikke kan afbildes absolut, men som i romanen snarere fremstår som en art insisterende og håbefulde glimt af et alternativ. Hos Lukács; den totalitet, der glimrer ved sit fravær i den moderne gudsforladte verden. Hos Rancière; den emancipatoriske, egalitære impuls, der ikke vil kunne tilvejebringes uden at forrådes.

Min påstand om strejkeromanens ambivalens flugter umiddelbart med disse udlægninger af romanformens dissonans. Begge positioner tilbyder da også en sofistikeret fortolkningsramme om et signifikant fællestræk mellem *Germinal*, *Den store kamp* og *In Dubious Battle*. Nemlig, at de alle portrætterer strejker, der på forskellig vis mislykkes, hvilket uddybes i de respektive analytiske kapitler. Med Rancière kunne man læse det som et andet af den moderne romans ofre, der skal understrege, at den egalitære impuls – strejkens motor – ikke er identisk med værkernes protagonisters visioner om etableringen af en ny samfundsorden. Og med *Romanens teori* kunne det udlægges som et udtryk for romanens selvkorrigerende ironi, idet strejken bliver et udtryk for det, som i essayets senere romantypologi kaldes den 'abstrakte idealisme': et illusorisk ideal, som – jf. Lukács' klassiske læsning af Don Quijotes' kamp mod vindmøllerne – ikke har gang i den ydre verden (Lukács 1994, 81f).

Mit argument er imidlertid, at disse værker – og strejkeromanen generelt – *gør* noget andet. Det er her jeg vender tilbage afsnittets indledning, dvs. spørgsmålet om strejkeromanens fremstilling af menneskets agens. Også strejkeromanen forankret i en 'brutal stoflighed', men samtidig afviser den af denne ufrihed er principielt 'uløselig'. I stedet insisterer de på, at fremmedgørelsen kan udfordres og modvirkes, idet at omverdenen her ikke er placeret uden for menneskets agens og råderum, og på den vis – om end vanskelig – håndterbar og foranderlig.

Margaret Cohen argumenterer i den førnævnte *The Novel and the Sea* for, at eventyrromanen – et af de romantypologiske eksempler i *Romanens teori* – ved nærmere eftersyn ikke går restløst op i Lukács' udlægning af formen som en art vidnesbyrd om erfaringen af et "disenchanted cosmos [...]"

steeped in melancholy if not despair” (Cohen 2013, 3). Mit argument er, at noget lignende kendetegner strejkeromanen. Også her gælder det, at ”disenchantment, though painful, yields opportunity. Unmoored from divine authority as assistance, the heroes [...] perform their capacity to negotiate the edges of an unknown, expanding, chaotic, violent, and occasionally beautiful sublunary realm relying on human agency alone” (Cohen 2013, 3).

Strejkeromanens formgivende proces udstikkes netop ikke ”ved den retning, som heltens vej mod at finde livets menings i selverkendelsen tager” (Lukács 1994, 67). Strejkeromanen formes i stedet via dens konfrontation med strejkens udadrettede praksis og er kendetegnet ved det, jeg vil betegne en *episk impuls*. Pointen er ikke, at strejkeromanen udspiller sig i eller lykkes med at etablere et ikke-fremmedgjort og harmonisk univers, som Lukács forbinder med epopéens ’salige tider’. Men strejkeromanens protagonister – det jeg vil betegne *strejkehelten* – inkarnerer en traditionel og aktiv heltefunktion, idet strejkeromanens plot netop handler om deres forsøg på at navigere i, gribe ind i og forandre den konkrete omverden. Karakteristisk for strejkehelten er netop en transformation fra fremmedgjort individ til politisk subjekt – eller med den senere Lukács’ terminologi: *et historiens subjekt*. (Lukács 2010, 146) Dvs. ikke bare et individ, der er reduceret til en passiv tilskuer til historiens gang, men som aktivt er med til forme den – den rolle Lukács fra og med *History and Class Consciousness* (1923) forbinder med proletariatet. Men når der kun er tale om en episk *impuls*, så skyldes det netop, at disse med den videnskabelige materialismes indsigt i Historiens dialektiske dynamik, der er kernen i Lukács’ senere historisk-teleologiske perspektiv. Og det muliggør netop, at arbejderklassen – såfremt den opnår den nødvendige klassebevidsthed – kan foretage ”the appropriate and rational reactions ’imputed’ [zugerechnet] to a particular typical position in the process of production.” (Lukács 2010, 51)

Strejkeromanen tildeler sine protagonister en grundlæggende politisk og historisk agens. Men det er netop ikke ensbetydende med, at de gør det *rigtige*. Strejkeromanen foregår netop i en udpræget kontingent verden, hvorfor strejkeheltens ageren – snarere end hans individualitet – viser sig at være skrøbelig, kompleks, svært kontrollerbar og i den forstand *problematiske*; således er strejkens organisering af det historiske materiale netop ikke given, ideel eller uproblematisk.

I forhold til den ovenfor skitserede Rancière-inspirerede læsning, så læser jeg ikke de tre romaners skildringer af deres strejkers utilsigtede forløb og konsekvenser som et udtryk for den emancipatoriske impuls’ principielt umulige realiserbarhed, men snarere som en understregning af strejken og dermed den politiske agerens *vanskelighed*. Med andre ord står plottet ikke i modsætning til den emancipatoriske impuls og er på den vis ikke tyrannisk. Det udgør snarere det immanente virkelighedsplan, som den må udspille sig på.

Det er i den forstand, at strejkeromanen ikke svarer til Lukács' forståelse af romanformens abstrakte-ironiske forsoningsforsøg. Den er snarere et forsøg på at forestille sig en konkret, udadrettet handlen, der kan overkomme den moderne fremmedgjorthed. På den vis flugter den med en historisk-materialistisk forståelse af mennesket, dog med den vigtige forskel, at konfrontationen med strejkens konkrete praksis ikke lader sig opløse i den marxistiske historiemodel, som den senere Lukács abonnerer på. Det peger tilbage på afhandlingens grundlæggende påstand om strejkeromanens *både* engagerede *og* ambivalente karakter. Altså, at den som litterær form fremstiller mennesket som i besiddelse af politisk agens, dvs. at det har mulighed for at agere aktivt og meningsfuldt og dermed er i stand til at præge sin omverden. Men som allerede beskrevet kommer denne – i den netop beskrevne forstand – *frihed* forstand ikke udstyret med en absolut handlingsmanual, hvorfor der ikke er givet en absolut politisk praksis i den forstand, at protagonisternes ageren hverken er garanteret de intendede resultater eller uanfægtelig.

Som Tygstrup skriver i ”Konstruktion og åbenbaring” er et åbenlyst spørgsmål, hvordan Lukács' romanteori forholder sig til ”den romanæstetiske praksis, der udspringer af en lignende historisk erfaringsammenhæng” (Tygstrup 2000, 82). Hans pointe er, at Lukács' afsluttende, håbefulde forestilling om en *ny*, harmonisk epokes komme og dermed romanformens endeligt ikke just gik i opfyldelse. Den vedbliver med at være den moderne fortælleform. Men ifølge Tygstrup kan man imidlertid lokalisere en forandring af ”romanens etos” i den modernistiske, monstrøse roman:

Den etiske kraft i det svage håb om, at det engang kunne blive anderledes, forlader troen på en kommende Gud eller – hvilket for Lukács var et og det samme – på åbenbaringen af en absolut etisk ressource i mennesket, og investeres nu i stedet i eksperimentets prærogativ. Det eneste sikre, der ledsager det svage, ubegrundede håb, er visheden om, at den nuværende orden ikke er så fast og sikker, som den synes, og at intet etisk bud kan være stærkere end kravet om at forestille sig, hvordan verden kunne se ud, hvis vi lærte at se anderledes på den (Tygstrup 2000, 83).

Hos Tygstrup forbindes eksperimentets etos til modernismens formeksperimenter; der, ”hvor fiktionen konsekvent reflekterer sin egen fikcionalitet og dermed direkte involverer en overvejelse over, hvordan vi kan erkende den ydre verden og det indre menneske ved at fiktionalisere dem på nye måder” (Tystrup 2000, 83). Den analyse er jeg som sådan enig i. Men afhandlingens argument er, at selvom modernismen nok udgør en vigtig og dominerende retning i romanens håndtering af det problemkompleks, som Lukács forbinder til romanformen, så er det ikke det eneste. Min påstand er, at den engagerede litteratur i almindelighed og strejkeromanen i særdeleshed netop udgør et andet eksempel på ’eksperimentets prærogativ’, der dog ikke drejer sig om samme type

formelle eksperimenter og heller ikke er præget af de epistemologiske ambitioner, som Tygstrup ovenfor beskriver. Strejkeromanen er som beskrevet også formet af forsøget på at forestille sig en anden verden. Men dets eksperiment er præget af det, jeg har kaldt strejkeromanens praktiske-politiske imagination, dvs. denne litterære forms karakteristiske forsøg på at forestille sig en politisk praksis, der kan forandre den konkrete omverden, som strejkeromanen er forankret i og retter sig mod.

Afsluttende: Strejkeromanens politik

Knudepunktet i afhandlingens diskussion med såvel Rancière som Lukács er min udlægning af det, man kunne kalde for *strejkeromanens politik*. Som det fremgår af dette kapitel, indebærer det ikke lokaliseringen af et grundlæggende ideologisk udsagn, en 'entydig morale' eller meningssammenhæng i de analyserede værker. Snarere er mit argument, at *Germinal*, *Den store kamp* og *In Dubious Battle* udfolder et ambivalent refleksionsrum for det politiske.

De følgende kapitler vil netop demonstrere, at strejkeromanen ikke kan reduceres til simpel holdningsinjektion eller manual-litteratur. På den måde flugter afhandlingen med et studium som Benjamin Kohlmanns bog om 30'ernes venstrefløjslitteratur, *Committed Styles* (2014). Her er det grundlæggende argument, at denne tradition i høj grad var præget af ideal om engagement, men simultant også – og "even at its most aggressive and polemical" – udtrykker "deep-seated anxieties regarding literature's political articulacy" (Kohlmann 2014, 3). Således argumenterer han for, at 30'ernes 'partiske' venstrefløjslitteratur langt fra er eksponent for det Peter McDonald har beskrevet som "a language drained of selfdoubt" (citeret i Kohlmann 2014, 13).

På samme måde er der ingen tvivl om, at Zola, Nexø og Steinbecks værker er kendetegnet ved en umiddelbar, tydelig stillingtagen til og i den forstand et engagement i deres materiale. Men strejken bliver i romanerne hverken en løsning eller et svar. Tværtimod konfronterer det teksterne og læseren med et *problem*, der udfoldes gennem værkernes plot.

Dette karakteristika kommer også til at præge afhandlingens egen form. Der bliver således ikke tale om knopskydende fletværk, der eftersætter strejkens tilstedeværelse i en lang række værker – en tilgang, der i høj grad har kendetegnet den motivanalytiske tradition (Gulddal 2008, 16). De tre centrale analytiske kapitler udgøres derimod af udfoldede, generelt kronologisk orientrede værkklæsninger, idet det netop demonstrerer, hvordan værkerne ikke bare handler om, men på flere niveauer formes af strejken, der ikke mindst præger deres politiske tankeindhold og -måde; men *på forskellig vis*. For at gentage mig selv er strejken i romanerne netop ikke en løsning, men udfolder snarere

et refleksionsrum eller et problemkompleks, som de tre analyserede værker repræsenterer tre varierende bevægelser igennem. Udtrykt ved hjælp af det, jeg i det følgende betegner den rene strejke – dvs. de strejker, hvor modstandshandlingen begrænser sig til selve arbejdsnedslæggelsen – kan man sige, at analyserne *Germinal* (kapitel IV), *Den store kamp* (kapitel V) og *In Dubious Battle* (kapitel VI) kommer til at kredse om hhv. den rene strejkes politiske effektivitet, den rene strejkes politiske hensigtsmæssighed og den rene strejkes politiske mulighed. Udgangspunktet for disse analyser er redegørelsen for strejken som social og litterær form, hvilket er emnet i afhandlingens kapitel II og kapitel III.

Kapitel II: Strejkens historie, teori og form

”Vi er sultne!”. Det var slagordet, da en gruppe egyptiske bygningsarbejdere i det 29. år i Ramses d. 3.s regeringsperiode (cirka 1170 f.v.t.) nægtede at fortsætte opførelsen af faraoens dødetempel i Luxor. I to måneder havde de nemlig ikke modtaget deres løn og forlangte nu madrationer, hvis arbejdet skulle genoptages (Edgerton 1951). Episoden fra det Nye Riges Egypten er det tidligst dokumenterede eksempel på det, der i dag samlet betegnes som en *strejke*, der med Richard Hymans udbredte minimaldefinition kan karakteriseres som ”a temporary stoppage of work by a group of employees in order to express a grievance or enforce a demand” (Hyman 1989, 17).

Strejken er således et fænomen med en lang forhistorie, og af andre tidlige eksempler kan man fx fremhæve tyske gørtleres etårige arbejdsnedlæggelse i Breslau i 1329 (www.dkp-online.de), ligesom amerikanske fiskere på Richmond Island i 1636 nægtede at arbejde grundet manglende løn (Brenner 2009b, 5). Ingen af disse episoder er imidlertid blevet betegnet som *strejker*. Denne specifikke term er netop et af de ord og begreber, der vokser frem eller opnår deres nuværende betydning i løbet af det, Eric Hobsbawm i sin bog af samme navn, har kaldt *The Age of Revolution* (1962): De seks årtier fra 1789 til 1848, der er spændt ud mellem de to franske revolutioner, og som i vidt omfang formes af den industrielle ditto og udgør ”the greatest transformation in human history since the remote times when men invented agriculture and metallurgy, writing, the city and the state”(Hobsbawm 1996, 1). En transformativ kraft, hvis fundament er de enorme politisk-filosofiske og socioøkonomiske nybrud, som revolutionerne medførte, og som i høj grad – og på godt og ondt – udstikker koordinaterne for det moderne samfund. Ordet ’strejke’ tilhører på denne måde *det modernes vokabular*.

Den danske term udspringer – ligesom det tyske ’streik’ og de skandinaviske varianter ’strike’ (svensk) og ’streik’ (norsk) – af det engelske ord ’strike’, der første gang anvendtes i dens nuværende betydning i 1700-tallets anden halvdel. Etymologisk har termen et maritimt udspring, nemlig fra udtrykket ’to strike sail’ – at slække sejl. Peter Linebaugh og Marcus Rediker sporer denne forbindelse til 1768, hvor søfolk ansat ved Londons havn eftertrykkeligt slækkede sejl og dermed lammede en stor del af den britiske økonomi, som en protest mod de eksisterende løn- og arbejdsvilkår. Det tilføjede verbet ’strike’ til det engelske sprog, da protestformen de følgende år blev et udbredt fænomen blandt søens folk og fik betegnelsen *strike* (Linebaugh & Rediker 2000, 219f); en term, som snart bevægede sig fra vands til lands, hvorfor ordet i løbet af 1800-tallet kom til at omfatte og dække over arbejdsnedlæggelser som sådan, dvs. ordets nuværende betydning.

Ifølge Aaron Brenner er strejke-termens oprindelse blandt handelsskibenes søfolk sigende:

[...] in many ways they [the merchant mariners] represented the first modern working class: laborers without access to means of subsistence working for people who brought together capital and labor in profit-seeking endeavors. Their work stoppages, like so many that followed, reflected the conflicts inherent in capitalist production between employers' pursuit of profit in competitive market on the one hand, and the workers desire to control their labor and the fruit thereof on the other. It is to be expected, then, that these first modern workers also generated a new term – strike – for their work stoppages (Brenner 2009b, 3 – min kursivering).

Strejken er ikke bare en moderne term, men også et grundlæggende moderne *fænomen*: Der har ganske vist eksisteret arbejdsnedlæggelser ”as long as some people have worked for other people, there have been work stoppages” (Brenner 2009a, 3). Men Brenners pointe er netop, at det først er med den industrielle revolution og etableringen af det kapitalistiske samfund, at strejken får en helt central samfundsmæssig position.

Forudsætningerne for udviklingen af en kapitalistisk produktionsorganisation er siden Marx blevet beskrevet i utallige variationer. Der er tale om en kompleks proces, hvis kerne er fremvæksten af en ny social klasse af *arbejdere*, der – i modsætning til et præmoderne samfund, hvor de ’umiddelbare producenter’ var underkastet feudale strukturer som stavnsbåndet, og hvor økonomien var præget af mange små selvopretholdende enheder – baserer deres eksistens på frit salg af arbejdskraft til det industrielle samfunds nye økonomiske elite; de ’kapitalister’, der besidder og kontrollerer de nye industrialiserede produktionsmidler (fx Marx 1971, 998ff; Marx 1970, 109ff).

Den udvikling medfører, at den økonomiske udveksling af arbejdskraft for løn indtager en ny og helt essentiel rolle som det moderne, kapitalistiske samfunds helt centrale socio-økonomiske struktur. Det er i det lys, at strejken i løbet af 1800-tallet, som den amerikanske økonom Gerald Friedman udtrykker det, manifesterer sig som den dominerende form for social protest og arbejderbevægelsens vigtigste våben (Friedman 2009, 16). Udviklingen opsummeres på følgende vis af historiker Knud Knudsen:

Strejken er ikke et nyt historisk fænomen. Men det er en kollektiv aktionsform, som med industrikapitalismen blev den centrale konfliktform, og i stadig mere reguleret form. Når vi taler om overgangen fra opstand til strejke indebærer det, at netop den bestemte form for arbejdskamp, som strejken (og lock-outen) repræsenterer, blev den almindelige. Strejkens gennemslag som den fremherskende form for social-økonomisk kamp og protest fandt sted i første halvdel af det 19. århundrede, i England fra 1820’erne, i Frankrig lidt senere (Knudsen 1999, 32).

Knudsen har ret i, at strejken i løbet af det 20. århundrede udvikler sig til et velreguleret, institutionaliseret og accepteret fænomen. Men jeg vil stadig påpege, at beskrivelsen af en simpel transformation fra 'opstand' til 'strejke' underspiller den historiske strejkes voldsomt konfliktfyldte, problematiske og slet og ret *dramatiske* rolle fra 1800-tallet og frem til det 20. århundredes første årtier. Hvis strejken i denne periode ikke var direkte ulovliggjort, så var den oftest underlagt markante restriktioner. (Goldstein 55ff). Og grundet denne placering uden for eller på kant med loven er periodens strejkehistorie også fyldt med eksempler på konflikter, der udvikler sig til egentlige og blodige kampe mellem arbejdere og arbejdsgiveren og/eller statsmagtens repræsentanter.

For at forstå baggrunden for strejkens historiske aura af uro og konflikt er det nødvendigt at klarificere, hvad man taler om, når man taler om strejker. Det kan ellers synes meget ligetil, når man tænker på Hymans ovenfor citerede og udbredte definition (jf. Due & Madsen 1973). Men en genkommende pointe i de talrige historiske, politologiske og sociologiske studier af strejken er imidlertid, at den *også* er et uhyre indviklet fænomen. Med Alwin Gouldners formulering fra en af denne forskningslitteraturs klassikere, *Wildcat Strike* (1954): "A strike is a social phenomenon of enormous complexity which, in its totality, is never susceptible to complete description, let alone complete explanation." (Gouldner 1955, 65).

Trefoldig afvisning

Den kollektive arbejdsnedlæggelse er en modstandsform, der reagerer på og intervenserer i det bytteøkonomiske forhold mellem arbejder og arbejdsgiver – et konfliktfyldt forhold præget af to destabiliserende faktorer: *i)* I det tidlige og på mange måder uregulerede kapitalistiske system er relationen mellem arbejdsgiver og arbejdstager et udpræget ulige magtforhold, ligesom *ii)* den økonomiske relation mellem parterne – udvekslingen af arbejdskraft for løn – er kendetegnet ved en udpræget variabilitet.

For at begynde bagfra, så bruger jeg ordet *variabilitet* til at beskrive det forhold, at det i den behandlede periode i vidt omfang stod arbejdsgiveren frit for at regulere arbejdernes løn og arbejdsvilkår (antallet af arbejdstimer, typen og mængden af opgaver, der skal udføres mv.) for at sikre sig en profitabel produktion, hvilket rummer et åbenlyst konfliktpotentiale.

Det er i forlængelse heraf, at det ulige magtforhold mellem arbejdstagere og -givere bliver centralt. Ganske vist er der en gensidig afhængighed mellem parterne, idet førstnævnte behøver arbejdskraft, sidstnævnte løn. Men grundet kontrollen over produktionsmidlerne har arbejdsgiveren historisk haft en klar styrkeposition. Den har kunnet gennemtvinge sin foretrukne version af løn-for-

arbejdskraft-udvekslingen, idet han *ganz einfach* kan afskedige de arbejdere, der nægter eller ikke formår at leve op til arbejdsgiverens krav. Arbejderen kan naturligvis modsætte sig bytteforholdet ved at undlade at efterleve kravene (og dermed blive fyret) eller sige op og på den vis fratage arbejdsgiveren sin arbejdskraft. Men konsekvensen for den enkelte arbejder, der mister sin indtægt og dermed livsgrundlag, er langt større end det produktionstab, det medfører for arbejdsgiveren, når én ansat ud af den samlede arbejdsstyrke siger op.

Det er derfor, at strejken i takt med den kapitalistiske produktionsmådes fremvækst opnår dens centrale betydning. Strejkens grundlæggende karakteristika af *kollektiv* ageren søger netop en *udligning af styrkeforholdet mellem de to parter*. For hvis det er *alle* de ansatte, der nægter arbejdsgiveren deres arbejdskraft, så har det en anderledes markant konsekvens: ”There are always disputes between individual buyers and sellers where one side walks away from the protest. However, strikes are fundamentally different because strikers insist on their right to bargain collectively with their employer, *balancing their numbers against the employer’s wealth and power* [...]” (Friedman 2009, 17 – min kursivering).

Således kan strejken beskrives som en trefoldig afvisning: *For det første* afvises den individuelle – og *ulige* – forhandling om arbejdskraft-for-løn; strejken insisterer i stedet på en kollektiv forhandling mellem arbejdsgiver og arbejdere.

For det andet er strejken også en afvisning af forestillingen om, at det er arbejdsgiverens ret at kontrollere produktionsmidlerne og dermed også produktionen. Det kan tage mere eller mindre håndgribelige former. På den ene side er afvisningen til stede i selve den kollektive arbejdsnedlæggelses gestus: ’du ejer muligvis fabrikken, men kan ikke alene kontrollere produktionen, fordi du behøver arbejdskraften, og vi nægter at arbejde.’ Men kampen om kontrollen har også været langt mere konkret: Historisk set har arbejdsgiverens modsvar mod strejker været at ansætte nye arbejdere til at forsætte produktionen. Derfor har strejkens historie uløseligt været forbundet med *blokaden* – altså, at de strejkende arbejdere foruden at nægte arbejdsgiveren deres arbejdskraft også korporligt har hindret ny arbejdskrafts adgang til produktionsmidlerne.

For det tredje har strejken også form af en mere fundamental afvisning af den tidlige kapitalismes politiske magthierarki, hvis centrale konfliktlinje ikke længere findes mellem herre og slave, lensmand og livegen eller adel og borger, men er udspændt mellem den nye økonomiske over- og underklasse, mellem kapital og arbejde. Strejken kan netop udfordre og (forsøgsvist) omrangere denne struktur ved at insistere på at blive set som arbejdsgiveren og ejerens ligemænd, og dermed som en part, der tælles med, inddrages i udformningen af den samfundsmæssige orden.

Hvis strejken på denne måde kan defineres negativt via dens afvisningskarakter, så kan den samtidig også beskrives positivt. Nemlig som en praksis, der etablerer en struktur af ”distributions and

arrangements” (Levine 2015, 3). Med andre ord er det min påstand, at strejken – jf. det indledende kapitel – kan anskues som en distinkt *form*.

Strejken som social form

Argumentets teoretiske afsæt er Caroline Levines *Forms. Whole, Rhythm, Hierarchy, Network* (2015). Bogen søger, som Levine formulerer det, at redefinere og udvide ”our usual definition of form in literature studies to include patterns of sociopolitical experience” (Levine 2015, 2). Baggrunden for dette greb – som Levine medgiver umiddelbart kan ligne en uhensigtsmæssig sammenblanding af ulige kategorier – tager udgangspunkt i form-termens begrebshistorie:

Over many centuries, *form* has gestured to a series of conflicting, sometimes even paradoxical meanings. Form can mean immaterial idea, as in Plato, or material shape, as in Aristotle. It can indicate essence, but it can also mean superficial trappings, such as conventions – *mere forms*. Form can be generalizing and abstract, or highly particular (as in the form of *this* thing is what makes it what it is, and if it were reorganized it would not be the same thing). Form can be cast as historical, emerging out of particular cultural and political circumstances, or it can be understood as ahistorical, transcending the specificities of history. In disciplinary terms, form can point us to visual art, music, and literature, but it belongs equally to philosophy, law, mathematics, military science, and crystallography. Even within literary studies, the vocabulary of formalism has always been a surprising kind of hodge-podge, put together from rhetoric, prosody, genre theory, structural anthropology, philology, linguistics, folklore, narratology, and semiotics (Levine 2015, 2).

Grundlæggende fremfører *Forms* to hovedargumenter: *i)* At formbegrebet ikke kan reduceres til et udelukkende æstetisk fænomen, hvorfor forsøget på at sammentænke litteraturens former med de sociale, politiske etc. ditto ikke er en udvandende ekspansion, men derimod kongruent med begrebets historiske heterogenitet. *ii)* At dét, der trods alt forener alle disse variationer, er, at de altid indikerer ”*an arrangement of elements – an ordering, patterning, or shaping*” (Levine 2015, 3). Det leder Levine til denne definition af formbegrebet: ”Form, for our purposes, will mean all shapes and configurations, all ordering principles, all patterns of repetition and difference.” (Levine 2015, 3).

Jeg vender tilbage til bogens litteraturvidenskabelige perspektiver i kapitel III. For nu klarificerer Levine blot, hvordan og hvorfor jeg taler om strejken som en form, dvs. som begivenhed eller praksis, der organiserer kroppe, handlinger og identiteter, tid og rum på en særlig måde. Mere specifikt vil jeg hævde, at strejken er kendetegnet ved tre formelle karakteristika: dens *handlingsaspekt*, *rumlige aspekt* og *tidslige aspekt*.

Handlingsaspektet

Strejkens handlingsaspekt drejer sig om den type handling, som strejken organiserer. Svaret synes indlysende; strejken drejer sig om *at strejke*. Det er dog vigtigt at bemærke, at fænomenet – som allerede indikeret – langt fra altid har haft karakter af en 'ren' kollektiv arbejdsnedlæggelse, men ofte er gået hånd i hånd med andre modstandsformer som demonstrationer, sabotage (fx ødelæggelse af maskiner og inventar, jf. Brown 1977; Abendroth 1965, 11ff)⁸, de nævnte blokader, optøjer eller ligefrem revolution, som det eksempelvis var tilfældet i Rusland i 1917 (Koenker & Rosenberg 1989). Når jeg i det følgende taler om strejker, inkluderer det altså også denne 'blandede' gestalt, hvor strejken forbinder sig med eller muterer til andre typer af praksis. Det ændrer ikke ved – hvorfor det også er muligt at differentiere strejken fra slige beslægtede fænomener – at strejkens udgangspunkt og definerende handling *er* arbejdsnedlæggelsen. Dvs. at der ikke kun er tale om en praksis, der reagerer på løn-arbejdskraft-relationen (det kunne en demonstration eller sabotage fx også gøre), men også anderledes direkte intervenserer i den via suspenderingen af arbejdsgiverens adgang til arbejdskraft.⁹ Men når det er essentielt at fremhæve strejkens ofte blandede karakter, så skyldes det, at et af de problemer, som knytter sig til den historiske strejke, drejer sig om den rene arbejdsnedlæggelses effektivitet. Derfor fordrer fænomenet også en overvejelse om, hvilke typer af supplerende ageren der er nødvendig, hensigtsmæssig og acceptabel, hvilket peger tilbage mod afhandlingens centrale tese: at strejkeromanen udfolder et refleksionsrum for det politiske, og hvad det vil sige at agere politisk.

Det rumlige aspekt

Udgangspunktet for strejkens rumlige aspekt er dens etablering af et undtagelsesrum. Her sættes 'normale' aktiviteter og relationer netop ud af kraft: produktionen standses, arbejderne undsiger arbejdsgivernes autoritet og kontrol over produktionsmidlerne. På den måde kan strejken beskrives som en omrangering af det kapitalistiske samfunds rum. Dette illustreres tydeligst af blokadens

---

⁸ I Browns udlægning (som han overtager fra arbejderaktivisten William Mellor) er sabotage dog ikke nødvendigvis det samme som direkte destruktion af produktionsmidler eller lignende: "Sabotage means the clogging of the machine of capitalist industry by the use of certain forms of action, not necessarily violent and not necessarily destructive." (Brown 1977, xi). Også i sabotagens tilfælde findes en åbenhed eller usikkerhed om fortolkningen og dermed praktiseringen af denne modstand.

⁹ Mere teknisk kan man således også adskille strejken fra det bredere felt, som man inden for 'labour studies' generelt definerer som *industrial conflict*: "the total range of behaviour and attitudes that express opposition and divergent orientations between individual owners and managers on the one hand and working people and their organisations on the other (Jackson 1987, 1). Klager, negligering af opgaver og 'go-slow'-strategier (hvor arbejderen udfører sine opgaver langsommere og dermed hæmmer produktiviteten) er eksempler på industrielle konflikter. Her udtrykkes den samme type utilfredshed som i strejken, men den afgørende forskel er, at arbejdet ikke endegyldigt nedlægges. Forholdet kan opsummeres på denne måde: En strejke må altid rubriceres som en industriel konflikt (og er nok det mest signifikante eksempel på en sådan), men det er ikke alle industrielle konflikter, der er strejker.

signifikante rolle i strejkens historie. Strejkeblokaden eller – på engelsk – 'the picket line' har til formål at holde strejkebrydere væk fra arbejdspladsen og er på den måde et forsøg på at trække nye grænselinjer. På samme måde argumenterer David O. Stowells i *Streets, Railroads and the Great Strike of 1877* (1999) – et studium af den store, amerikanske jernbanestrejke i 1877 – for at et vigtigt element af strejken (og en af forklaringerne bag den) har været kampen om at kontrollere adgangen til det offentlige rum og definere dets anvendelsesmuligheder (Stowell 1999, 36ff). Det, jeg vil påpege, er imidlertid, at strejkens forhold til dette rummelige aspekt *også* er kendetegnet ved en intern kamp, der drejer sig om fortolkningen eller graden af denne spatiale logik. Grundlæggende er spørgsmålet, om strejken drejer sig om en art symbolsk, immateriel eller en mere håndgribelig og praktisk omformning af den eksisterende orden, hvilket peger tilbage på det ovenfor beskrevne spørgsmål om strejkens handlingsaspekt.

Det tidslige aspekt

Strejkens særlige temporalitet understreges allerede i Hymans minimaldefinition via fremhævelsen af fænomenets *midlertidige* natur. Umiddelbart peger det på det åbenlyse forhold, at strejken er karakteriseret ved et tydeligt afgrænset tidsligt forløb spændt ud mellem dens begyndelse (arbejdet nedlægges) og dens afslutning (arbejdet genoptages).

Dette kendetegn rummer dog en langt mere kompleks dimension, hvis kerne er spændingen mellem to varierende betoning af det midlertidige. Således kan man anlægge såvel et diakront som et synkront perspektiv og dermed både anskue strejken som et *kriseøjeblik* og som en art *anden tid*, hvilket igen fører til to forskellige accentueringer af spørgsmålet om fænomenets politik.

Anskuet som *krise* opfattes strejken som en afgørende forandringssituation. Her er det centrale, at hvis strejken reagerer på, udfordrer og afviser den eksisterende orden, så udgør den netop i sig selv ikke et egentligt blivende alternativ. Der er snarere tale om en transformationspraksis, der søger at gennemtvinge en ændring af det bestående og på denne vis retter sig mod etableringen af *a new normal*, hvor arbejderne kan returnere til dagens dont. Selvfølgelig kan strejken også, set fra de strejkendes perspektiv, mislykkes, dvs. afsluttes med en tilbagevenden til det, der var. Uanset knytter dette perspektiv på strejkens midlertidighed sig til en forståelse af den som en begivenhed, der ganske vist har en privilegeret øjebliksskarakter, men som også stadig er indskrevet i en fortløbende kronologi – heraf det diakrone – idet dens midlertidige kriseøjeblik er determinerende, konstituerende for dét, der skal følge efter.

Det midlertidige kan dog også knyttes til dét, man kunne kalde strejkens *egen tid*. I stedet for at tilgå den som et potentielt fremadrettet transformationsøjeblik, så indebærer det en anderledes vægtning eller betoning af strejkens egen udfoldelse af en særlig temporalitet. Også det knytter sig til

strejkens karakter af afvisning, hvis mest konkrete manifestation er de strejkendes annullering af arbejdstiden. Det er i den forstand, man kan tale om strejken som en art *anden tid*. Et eksempel på denne tilgang finder man i Tony Lane og Kenneth Roberts overvejelser i *Strike at Pilkingtons* (1971):

To go on strike is to deny the existing distribution of power and authority. The striker ceases to respond to managerial command; he refuses to do his 'work'. A new dimension of living can thus be revealed to the striker; an existence in which 'ordinary' people are able to control events and command the attention of 'them'. The experience of this new reality can transform the striker's perception of normal life. What was 'normal' can no longer be regarded as 'natural'. (Lane & Roberts 1971, 105).

Jane & Roberts italesætter ganske vist ikke direkte spørgsmålet om strejkens tid her. Men citatet flugter med Rancières sammenknytning af strejkens politiske dimension til dens etablering af et polemisk øjeblik. Også her fremhæves måden, hvorpå de umiddelbart tildelte identiteter og evner redistribueres, jf. de 'almindelige menneskers' erfaring af sig selv som politiske subjekter, der kan være med til at udforme den fælles verden og herigennem også redefinere den.

Citatet beskriver i høj grad det, Rancière i *Disagreement* betegner en subjektiveringsproces (Rancière 1999, 35ff). Som allerede nævnt er denne emancipation ifølge Rancière dog ikke permanent, men midlertidig, og i den forstand en *alternativ temporalitet*. Den er – jf. det synkrone – en momentan åbning af et politisk rum, der dog lige så snart lukkes igen og bliver erstattet af sedimenteringen af nye magtforhold, som det er op til nye gestaltninger af nye polemiske momenter at bryde (jf. Ladegaard 2013, 26-27). Det er det samme, der er på færde, når Lane og Roberts beskriver strejkens *blotlægning* eller *afsløring* (jf. "revealed") af muligheden for nye måder at leve på. Der er netop ikke tale om en egentlig realisering af den nye, ideelle virkelighed, de omtaler, men snarere den momentane etablering og oplevelse af – for nu igen at applicere Rancières terminologi – en radikal lighed, der nok skaber en umiddelbar forandring i det normale og det givne, men ikke i form af en art totaliserende og blivende forandring af disse strukturer.

Det er i den forstand, at strejkens midlertidighed peger på to forskellige udlægninger af strejkens politiske dimension. Det diakrone *krise*perspektiv betoner en praksis, hvis politik retter sig mod en fremadrettet og konkret forandring af den eksisterende orden, mens det midlertidiges synkrone dimension handler om udfoldelsen af *anden tid*, hvor det politiske bliver et spørgsmål om en anderledes øjeblikkelig omfordeling af den sociale rollefordeling. Anskuet som *krise* fremstår strejken som et politisk middel, mens den i det synkrone perspektiv snarere udgør et mål i sig selv. Den er ikke noget, der skal gennemtvinge en forandring, den *er* forandringen, idet det, der i et glimt manifesterer sig som

strejkens egen og anden tid, er lighedens urealiserbare ideal, der netop er det genuint politiske *primus motor*.

Hvilken udlægning abonnerer afhandlingen så på? Svaret er hverken-eller, både-og. Når jeg taler om *strejkens tidlige aspekt*, så taler jeg netop snarere om spændingen mellem de to perspektiver. Således fastholder jeg forståelsen af, at strejken historisk har haft karakter af et privilegeret moment, og dens karakteristiske midlertidighed understreger en kvalitativ forskel fra normaltilstandens gnidningsløse kronologi. Men min pointe er netop, at der er tale om et *ambivalent* øjeblik, der rejser spørgsmål om tolkningen af strejkens øjeblikskarakter og dermed dens politik.

Opsummering

Ambitionen med ovenstående redegørelse af strejkens organisering af handlinger, rum og tid har først og fremmest været at kvalificere argumentet om, at strejken – i Levines redefinerede forstand – kan beskrives som en distinkt form. Men gennemgangen har også tjent til at kvalificere Gouldnernes karakteristik af strejkens kompleksitet ved at fremhæve, hvordan dens perspektiver er langt mere vidtrækkende, end minimaldefinitionens formuleringer om 'protest og gennemtvungelse af krav' umiddelbart signalerer.

Grundlæggende fungerer strejken netop som en mere fundamental afvisning af det kapitaliske samfunds orden og magthierarki, som suspenderes i og med strejken. I den forstand placerer jeg mig i forlængelse af Rancières overvejelser om, at den historiske strejkes betydning ikke kan reduceres til spørgsmål om højere løn, bedre arbejdsvilkår osv., men knytter sig til en langt mere fundamental udfordring af delingen af det sanselige og et mere vidtrækkende krav om lighed (Rancière 1999, 45-52). Men som indikeret, så vil jeg hævde, at den nærmere overvejelse af strejkens sociale form giver anledning til at nuancere hans beskrivelser af fænomenet. Først og fremmest negligerer Rancière dét, jeg har kaldt strejkens diakrone aspekt, der knytter sig til et mere traditionelt magt- eller realpolitisk og i den forstand *praktisk* perspektiv, som hos Rancière henvises til og isoleres i politiets sfærer.

Den klassiske strejketeori

Ovenstående afsnit præsenterer det tanke- eller problemkompleks, der udgør afhandlingens egentlige teoretiske afsæt. Imidlertid er det også hensigtsmæssigt med en kort præsentation af den klassiske teoridannelse, der omgærder strejken, og som tilbyder et brugbart vokabular til at identificere de forskellige, historiske perspektiver og diskussioner, der artikuleres hos Zola, Nexø og Steinbeck.

Det ligger uden for denne afhandlings ramme at præsentere et fuldstændigt overblik over den teoretiske litteratur. Det, jeg her vil fokusere på, er præsentationen af tre overordnede positioner; *moderniseringstesen, den økonomiske model og den marxistiske strejketeori*.¹⁰

Moderniseringstesen

I moderniseringstesen udlægges strejken som en del af eller et produkt af den bredere socio-økonomiske udvikling, som den industrielle revolution medførte:

Modernisation theory is essentially an over-arching model of the nature and historical development of industrial society [...] Applied to strikes, the thrust of the modernisation approach has been on the manner in which the early stages of industrialisation stimulate large-scale migration, hasten the destruction of old social networks and produce stresses and strain ('psychic dislocation') in individuals leading to protest or even rebellion." (Cronin 1979, 23-24).

Afhandlingen flugter på sin vis med moderniseringstesen, idet at jeg, som beskrevet, insisterer på, at strejken forstås som et udpræget moderne fænomen, der er intimt forbundet med fremvæksten af en kapitalistisk produktionsmodus. Denne historiske *framing* er der generel enighed om i forskningslitteraturen, hvorfor tesen kan udlægges som et udgangspunkt for de to andre dominerende strejketeorier, snarere end et 'konkurrerende' alternativ til dem. Når det er sagt, så rummer den flere antagelser, der særligt *clasher* med den marxistiske strejketeori. Først og fremmest anskuer moderniseringstesens repræsentanter strejken som et fænomen, der knytter sig til *overgangen* til kapitalismen. Derfor er en iboende logik her også, at strejken og lignende konflikter vil fylde mindre og mindre i takt med, at det moderne samfunds nye strukturer grundfælder sig, jf. Arthur M. Ross og Paul T. Hartmans profilerede forudsigelse af 'the withering away of strikes' (Ross & Hartman 1960). Det peger på positionens implicit normative aspekt. Ganske vist tilskrives strejken en historisk nødvendig funktionel rolle i udformningen af det moderne, kapitalistiske samfund (Koenker & Rosenberg 1989, 9). Men samtidig indebærer det også en forståelse af, at strejken ikke bør spille en blivende rolle, da der bør blive udviklet strukturer og institutioner, der kan håndtere de modsætninger og konflikter, der trods alt eksisterer mellem arbejde og kapital. Moderniseringstesen baserer sig dermed på en forestilling om *industrial harmoni*, dvs. at der *kan* og – igen – *bør* findes en balance mellem arbejdsgiver og arbejdstagers interesser (jf. Cronin 1979, 24-25).

---

¹⁰ Opdelingen baserer sig på Friedman 2009 og Cronin 1979.

Den økonomiske model

Forestillingen og valoriseringen af industriel harmoni kendetegner også den *økonomiske model*.

Udgangspunktet er et økonomisk perspektiv på strejken, dets sigte og dens kontekst: "Wages are seen as the primary, if not the only concern of workers, and even this concern is shaped by the immediate, or very recent economic situation." (Cronin 1979, 30). Den industrielle relation perciperes her som et forhold, der udelukkende handler om (at optimere) parternes respektive økonomiske interesser, hvorfor den udlægges som et spørgsmål om fastsættelsen af lønforhold, der matcher den overordnede økonomiske kontekst, markedets konjunkturer, prisudvikling osv. (jf. Cronin 1979, 29). Det indebærer en dominerende udlægning af strejken som en konsekvens af en fejlslagen forhandling.¹¹ En logik, der eksempelvis udtryktes af Carroll D. Wright, USA's første 'commissioner of labour', da han slog fast, at "labour troubles are often the result of a lack of information as to the true state of a trade as of any other thing." (citeret i; Friedman 2009, 21). Fra dette perspektiv er strejken – parallelt med moderniseringstesen – dybest set uønsket; dens negative effekt på produktionen er skadelig for både arbejder og arbejdsgivers økonomiske interesser og ifølge den økonomiske model altså skal undgås ved at informere forhandlingsprocessen mellem arbejdsgiver og arbejdstager samt optimere rammerne for forhandlingen om udvekslingen af løn for arbejdskraft.

Marxistisk strejketeori

Den økonomiske model modsvares først og fremmest af den marxistiske udlægning af strejken som et symptomatisk udtryk for kapitalismens fundamentale konflikt – *klassekonflikten*. Her afvises muligheden for en harmonisk balance mellem kapitalen og arbejderens interesse (fx Allen 1971, 39). Dermed afviser den marxistiske strejketeori også modernitetstesens insisteren på strejkens gradvise forsvinden i takt med det moderne samfunds sedimentering. Fra dette perspektiv ansues strejken netop som grundlæggende politisk konflikt, dog med det vigtige *aber dabei* – som jeg vender tilbage til i opsummeringen – at det politiske her oftest peger i retning af politisk økonomi. Derfor udgør strejken her heller ikke et uønsket fænomen. Tværtimod tildeles den inden for denne tradition generelt tre vigtige funktioner: Strejken *i)* lader klassekonflikten komme til syne, *ii)* gør arbejderne bevidste om denne antagonisme og deres position i den (med et klassisk marxistisk vokabular *klassebevidsthed*) samt *iii)* udvikler arbejderens forståelse af muligheden for – via kollektiv handling – at udfordre det kapitalistiske system og dets magtstrukturer (jf. Phelps 2009).

---

¹¹ En variant af den økonomisk analyse beskriver dog i højere grad strejken som forhandlingens ultimative kulmination, snarere end dens sammenbrud: "The basic function of the strike is an equilibrating mechanism to square up the union membership's wage expectations with what the firm may be prepared to pay." (Ashenfelter & Johnson 1969, 39).

Der er dog også mere kritiske dimensioner. Som Michael P. Jackson i sin introduktion til marxistisk strejketeori forklarer, så udtrykker allerede Marx og Engels en bekymring om, at strejkens kamp for forbedringer *inden for* det eksisterende system fjerner arbejderne fokus fra den radikale samfundsmæssige forandring (Jackson 1987, 170ff); altså er der tale om kritik af en *moderat* eller *reformistisk* position, der ganske vist abonnerer på eksistensen af en konflikt mellem arbejdsgivere og arbejdstagere, men netop *ikke* opfatter den som en politisk konflikt, men som en interessekonflikt, hvorfor strejkens finale mål er at sikre arbejderne bedst mulige økonomiske forhold.

Den marxistiske strejketeori, der undersøger denne reformistiske udlægning, lokaliserer derfor også strejkens betydning i dens kondensering af den bagvedliggende klassekonflikt. Derfor er strejken fra dette perspektiv vigtig og positiv, men trods alt indtager den ikke *hovedrollen*, som tildeles revolutionens tilvejebringelse af det klasseløse samfund.¹² Snarere har den en uddannende funktion, som Lenin skriver i en af den marxistiske strejketeoris kernetekster ”On strikes” (1899):

Strikes [...] teach the workers to unite; they show them that they can struggle against the capitalists only when they are united; strikes teach the workers to think of the struggle of the whole working class of factory owners and against the arbitrary, police government. This is the reason that socialist call strikes ‘a school of war, a school in which the workers learn to make war on their enemies for the liberation of the whole people, of all who labour, from the yoke of government officials and from the yoke of capital (Lenin 2018a).

Lenins understregning af strejkens politiske karakter drejer sig ikke om opfyldelsen af økonomiske krav, men om, at arbejderen via strejken muteres til et politisk subjekt og dermed opnår en emancipatorisk erfaring af, at den eksisterende orden kan udfordres.

Mindre åbenlyst er det, at den usikkerhed, der – jf. mine bemærkninger om strejkens ambivalente temporalitet knytter sig til bestemmelsen af fænomenets øjeblikskarakter og dermed politiske dimension – resonerer i Lenins formuleringer under den ellers velkendte marxistiske retorik. På den ene side beskrives strejken som et privilegeret led i en fremadskridende kronologi, som noget, der baner vejen for den senere, egentlige samfundsomvæltning. Men på den anden side tildeles strejken også en mere intrinsisk funktion, der handler om *fremvisningen* (jf. ’show’) af den politiske modstands

---

¹² Her er der således også en klar forskel mellem den marxistiske strejketeori og den nært beslægtede syndikalisme. For hvor marxismen ser vejen til det klasseløse samfund igennem proletariatets overtagelse af statsmagten og produktionsmidlerne, så mener syndikalisterne, at det må gennemføres med de midler, som arbejderklassen allerede besidder: nemlig, tilbageholdelse af arbejdskraften. Derfor tildeler syndikalismen generalstrejken den helt centrale rolle i vejen mod det nye samfund. Dette kritiseres af den klassiske marxisme for at være urealiserbart, idet syndikalisterne, her i Engels’ udlægning, naivt forudsætter, at ”one fine day all the workers in the country or even maybe through the world will stop work and force the wealthy classes in at most four weeks either to give in or attack the workers, who in turn will have the right to defend themselves and so can overturn the whole of society.” (citeret i: Jackson 1987, 171).

mulighed. Selv hos Lenin, vil jeg hævde, changerer beskrivelsen af strejkens uddannelse, som noget, hvis valør ligger i dens mulighed for at generere et fremadrettet afkast, og som noget, der så at sige, har politisk værdi i sig selv.

Intermezzo: Strejken og volden

Lenins beskrivelse af strejken som en 'krigsskole' giver også anledning til at fremhæve et allerede indikeret og signifikant aspekt ved strejkens historie: dens relation til vold. Som beskrevet udviklede de tidligere strejker sig ofte til voldsomme og voldelige optøjer. Eksemplerne er talrige; fx den britiske generalstrejke i 1842, hvor en bølge af mine- og fabriksstrejker kulminerede med ødelæggelse af ejendom og overfald på det udkommanderede politi, før den britiske regering satte soldater ind for at standse volden (Charlton 1997, 29ff), ligesom der i 1889 finder voldelige strejker sted i Ruhr-distriktet, Schlesien og Lombardiet (Halperin 2004, 301). Endelig kan man i dansk kontekst pege på 'Slaget på fælleden' i 1872, hvor det kom til egentlige kampe, da Københavns politi ville opløse en demonstration i forbindelse med en omfattende strejke blandt hovedstadens murersvende.

Det var langt fra alle den behandlede periodes strejker, der udviklede sig blodigt (Tilly et al 1975, 10). Men historisk har strejken, som strejkeromanerne bevidner, været hjem søgt af volden. En overbevisende demonstration af dette forhold finder man i Troy Rondinones *The Great Industrial War* (2010), der er en undersøgelse af de amerikanske mediers dækning af strejker i USA 1865-1950. Her viser Rondinone, hvordan strejkerne konsekvent *frames* af en tydelig krigsmetaforik: "Big strikes were painted as wars. Strikers played the role of soldiers, often as enemy combatant battling the valiant forces of order, and almost always participating in a republic-threatening war act" (Rondinone 2011, 4). Pointen? At strejken historisk – som allerede nævnt – i vidt omfang er blevet perciperet som et 'farligt' fænomen og derfor sidestillet med – for nu at parafrasere titlen på en eksemplarisk arbejderhistorisk antologi – krige og revolutioner (Tilly & Haimson 1989).

Spørgsmålet om 'strejkevolden' spiller en central rolle i den marxistiske strejkteori, hvor en central debat er, om det så at sige er hensigtsmæssigt og acceptabelt at 'supplere' arbejdsnedlæggelsen med andre typer af direkte korporlig ageren. Ved den ene pol finder man Eduard Bernstein (1850-1932) – den tyske reformist af den ortodokse marxisme – der advokerede for parlamentarisme frem for revolution og så demokratiet, som "det mest effektive værktøj til at implementere gennemgribende trinvis reformer uden blodudgydelser" (citeret i; Dybdal 2014, 93). Denne skepsis går da også igen i hans bog om strejker, som han nok anerkender som kraftfulde, men samtidig også udtrykker en tydelig afstandtagen til fænomenets mulige destruktive konsekvenser (Bernstein 1920, 119). Den anden pol kan eksemplificeres ved den franske syndikalist George Sorel (1847-1922), der i sin samling af strejkeessays – *Reflections on Violence* (1908) – bl.a. slår fast, at arbejdere "need not be ashamed of acts of violence"

(Sorel 1941, 41). I stedet bør de anerkende det, Sorel kalder 'voldens etik' (Sorel 1941, 205) og altså acceptere vold, sabotage og destruktion som strejkens naturlige rejsekammerater; som nødvendige og uomgængelige midler til vejen mod ødelæggelsen af det kapitalistiske samfund (Sorel 1941, 195ff).

Opsamling og overgang

Formålet med ovenstående skitsering af den klassiske strejketeoris positioner har primært været at etablere et brugbart vokabular forud for de analytiske kapitler. Præsentationen af den klassiske strejketeori fremhæver dog også de elementer af såvel kontinuitet som brud, der kendetegner afhandlingens egen tilgang til strejken, som blev beskrevet i afsnittene om strejkens trefoldige afvisning og dens sociale form. Som nævnt placerer jeg mig i forlængelse af den marxistiske strejketeori, idet jeg tilgår strejken som et grundlæggende politisk fænomen og altså ikke bare en snæver økonomisk konflikt. Ofte skanderes der netop mellem strejken, som et led i forhandlingen om løn, arbejdsvilkår mv. mellem arbejderne og deres arbejdsgivere, og fremstår i disse tilfælde af *er* på den vis af *økonomisk* karakter. Eller også arbejdsnedlæggelserne, som det er tilfældet i den politiske strejke og generalstrejken, som tage form som et pressionsmiddel, der har til formål at påvirke – ikke den 'smalle' relation mellem arbejder og arbejdsgiver – den bredere politiske proces.

Dette indikerer altså umiddelbart en simpel enten-eller-model: At strejken – afhængig af dens udformning, dens formål – *enten* kan forstås som et økonomisk *eller* et politisk fænomen. Min påstand er dog, at denne – ellers umiddelbart oplagte – opdeling reelt kommer til at udviske strejkefænomenets immanente radikalitet. Derfor vil jeg også i stedet foreslå, at strejken ikke kategoriseres efter en *enten-eller*-model, men, som Friedman formulerer det, udlægges som et fænomen, der er karakteriseret ved en dobbelt natur: "Strikes have a dual nature. They are both a part of a bargaining process between workers and their employers and challenges to capitalist relationships and to the state authority that sustains them." (Friedman 2009, 16). Det vigtige i denne udlægning af strejken er forståelsen af, at den økonomiske strejke, hvis umiddelbare sigte er den 'smalle' forhandling af arbejdsvilkår (og forbedringer af disse) for en specifik gruppe arbejdere på en specifik arbejdsplads, altid *også* er 'politisk'. Ganske vist ikke på samme måde som den politiske strejke eller generalstrejken, der netop har klare politiske mål og dagsordner, men politisk i den forstand, at strejken altid – som tidligere beskrevet – også må forstås som en handling, der afviser, udfordrer og forsøgsvist omrangerer det kapitalistiske samfunds dominerende magtstrukturer og -hierarkier, og at det som fænomen dermed altid rummer et videre perspektiv end det blotte økonomiske.

Min tilgang til strejken bryder dog også med den marxistiske strejketeoris forståelse af, at strejkens politiske modstand retter sig mod den samfundsmæssige organisering af produktion og den generelle fordeling af økonomiske ressourcer. Anderledes formuleret er mit argument, at strejkens

politiske aktivitet ikke kun retter sig mod udbytning, men også – jf. Rancières rolle som afhandlingens retningsgiver – mod undertrykkelse i videre forstand, dvs. mod en uretfærdig magtudøvelse, deklassificeringen af arbejdernes status som medmennesker, politiske subjekter. Endelig – hvilket udgør overgangen til kapitel III – kan afsnittet og kapitlet som sådan læses som en indikation af årsagerne til litteraturens historiske interesse i strejken.

For det første og allermest grundlæggende så har strejken, som beskrevet, ganske enkelt indtaget en helt central og profileret rolle i moderne historie. Set i det lys er det ikke overraskende, at litteraturhistorien spejler det forhold.

Det skyldes ikke mindst, og *for det andet*, at strejken historisk har tilbudt et højspændt konfliktstof. Det er, vil jeg hævde, netop forsimpelende, når eksempelvis Joshua Clover i et aktuelt studium som *Riot. Strike. Riot* (2016) – og parallelt med Knudsens beskrivelse af transformationen fra opstand til strejke – skildrer strejken som et passivt, disciplineret og i den forstand grundlæggende uddramatisk fænomen (Clover 2016, 77-88). Som demonstreret har den historisk i allerhøjeste grad været omgærdet af *drama*.

Begge disse punkter knytter sig til det forhold, at strejken – *for det tredje* – har fremstået som en art emblematiske kondensat af det, som Zola i sine arbejdsnoter til *Germinal*, betegnede som det 20. århundrede vigtigste politiske spørgsmål, nemlig ”la lutte du capital et du travail” – kampen mellem arbejdskraft og kapital (citeret i; Walker 1965, 571).

For det fjerde vil jeg dog også insistere på, at det, der kommer til syne i strejken, ikke blot er klassekonflikten i traditionel forstand, men også rummer en mere vidtrækkende politisk dimension. Nemlig at den så at sige har udgjort et profileret, komplekst og problematisk forsøg på at praktisere, manifestere eller virkeliggøre det udpræget moderne, demokratiske ideal – som eksempelvis udkrystalliseret i *Den amerikanske uafhængighedserklæring* (1776) og revolutionsæraens *Menneskerettighedserklæring af 1789* – om en universel lighed og dermed retten til at have adgang til, i traditionel forstand, lovgivningsmagten, hvilket i afhandlingens terminologi i højere grad drejer sig om muligheden for at deltage i den offentlige samtale om og dermed udformningen af den fælles verden.

Kapitel III: Strejken og romanen

Emnet for afhandlingen er strejkeromanen i vestlig litteraturhistorie i perioden 1850-1950. Før den nærmere præsentation af selve strejkeromanen som litterær form er det nødvendigt at adressere mit fokus' grænsedragninger, valg og fravalg. To åbenlyse, indledende spørgsmål kunne være: Hvorfor 1850-1950? Hvorfor *vesten*? Det siger sig selv, at periodiseringer indebærer et element af vilkårlighed, og at skarptskårne dateringer simplificerer glidende transitioner. I denne kontekst er det essentielle dog, at strejken som term og som det, jeg har kaldt social form, manifester sig i midten af det 19. århundrede (Clover 2016, 79). På samme måde fungerer det andet skæringspunkt, 1950, også som en markering af strejkens generelle udvikling fra et *phenomena non grata* til dens (nutidige) juridisk legitimerede, økonomisk integrerede og socialt accepterede position; en udvikling, der eksemplificeres af ILO's – *The International Labour Organization*, der blev etableret i 1919 som en del af Folkenes Forbund – vedtagelse af konventionen om strejkeretten i 1949 (Rodgers et al, 45ff).

Denne overordnede udvikling er primært dækkende for Vesteuropa og USA. For som allerede nævnt er strejken tæt forbundet med udviklingen af et kapitalistisk produktionssystem og etableringen af en organiseret arbejderbevægelse, og som vedvarende social form manifesterer strejken sig først i industrialiseringen og kapitalismens hjerteland. Det betyder ikke, at andre regioner ikke har deres egen strejkehistorie og strejkelitteratur – ligesom kapitalismen er strejken et globalt fænomen – men de har andre historikere og udviklingslinjer, som det ligger uden for denne afhandlings rammer at behandle. Mit fokus er med andre ord litteraturens strejker i strejkehistoriens første, formative og mest markante kapitel, der finder sted i det tidligt industrialiserede vesten.

Det næste spørgsmål drejer sig om fokuset på *strejkeromanen*. Som påpeget i kapitel I er der en anseelig variation i graden af strejkens tilstedeværelse i de tekster, jeg forbinder til strejkelitteraturen. I et værk som Dashell Hammetts klassiske hårdkogte krimi *Red Harvest* (1929) har den strejke, der har udspillet sig nogle år forud for romanens egentlige handling, en signifikant funktion i bogens plot.¹³ Men samtidig er det ikke et motiv, der kvantitativt fylder meget; fortællingen om strejken opsummeres over et par sider i bogens indledende kapitel.

---

¹³ Det er netop en strejke, der underminerer storkapitalisten og bykongen Elihu Wilsons kontrol over romanens Personville/Poisonville og dermed skaber grobunden for den nye og langt mere indviklede skrøbelige og ustabile magtstruktur, som *Red Harvest* kan læses som en kortlægning af. Under en økonomisk krise i 1921 annullerer han en indgået overenskomst, og arbejderne reagerer ved at strejke og alliere sig med Industrial Workers of The World. Konflikten kulminerer, da Wilson hyrer "gunmen, strike-breakers, national guardsmen and even part of the regular army" til at bryde strejken med (vold og) magt. Men det er faktisk først her, at Wilsons og byens problemer for alvor begynder: "He won the strike, but he lost his hold on the city and the state. To beat the miners he had to let his hired thugs run wild. When the fight was over he couldn't get rid of them. He had given his city to them and he wasn't strong enough to take it away from them. Personville looked good to them and they took it over. They had won the strike for him and they took the city for their spoils" (Hammett 2000, 443).

Omvendt har strejken i en strejkeroman som *Germinal* en mere markant position og en mere åbenlys formativ funktion, hvilket demonstreres i det følgende kapitel. Når jeg vælger at fokusere på strejkeromanen, så skyldes det netop – ud over at det muliggør en for afhandlingen nødvendig afgrænsning af strejkelitteraturens samlede tekstkorpus – at det er her strejkens formgivning træder tydeligst frem. Derfor er undersøgelsen af strejkeromanen også en hensigtsmæssig måde at tilgå traditionen for strejkelitteratur som sådan. De indsigter, som analysen af strejkeromaner genererer, belyser således det særlige problemkompleks, som knytter sig til strejken, og som også er med til at forme og farve de tekster, hvor den ikke er et dominerende element.

Den sidste klarificering drejer sig om det, man kunne kalde politisk observans. Som det vil fremgå af de følgende kapitler, er de tre værker – jf. det indledende kapitel og strejkens forbindelse til arbejderbevægelse – primært blevet koblet til en venstreorienteret optik og forbundet med litterære traditioner som fx arbejderlitteraturen (fx Mattsson 2017, 9; Haywood 1997, 44ff; Wald 2011).

Det betyder ikke, at der ikke findes eksempler på mere borgerligt orienterede og dermed åbenlyst mere afvisende skildringer af strejken. Året før udgivelsen af *In Dubious Battle* udkom eksempelvis Thomas Rowans (?-?) *Black Earth* (1935), der ud fra en liberalistisk *from rags to riches*-logik afviser bevæggrundene for den minestrejke, der skildres; for hvis arbejderne eller var flittige, sparsommelige og mulighedsorienterede, ville de have rig mulighed for at blive ”American millionaires”. De, i romanen, valide argumenter om personlig frihed og ansvar afviser arbejderne dog i deres selvmedlidenhed med floskler som ”capitalistic leanings” (Rowan 1935, 237). Endvidere beskrives arbejderbevægelsen som en destruktiv, samfundsundergravende kraft, hvis egentlige drivkraft er fagforeningsledernes magtbegær og ikke arbejdernes eller almenvellets interesse. Hovedpersonen, den strejkende minearbejder Markham, udvikler da også en stigende indsigt i strejkens uhensigtsmæssighed og dræbes ultimativt af fanatiske arbejdere, da han redder det amerikanske flag fra deres besudling. Et martyrium, der langt om længe får folket til fornuft, jf. det afsluttende kor: ”’There’ll be no more strike now, Markham! There’ll be no more dynamitin’ honest people’s homes to whip ’em in line!’” (Rowan 1935, 303).

Samme tilgang præger Johannes V. Jensen (1873-1950) i *Hjulet* (1905), der portrætterer en storstilet jernbanestrejke i Chicago. Som alle andre strejker, skriver Jensen – og påpeger hermed også fænomenets formkarakter – frembyder den ”det samme Billede paa hensynsløs Revolte og Kras Modbevægelse” (Jensen 1916, 149), ligesom strejkens leder, med det sigende navn *Cancer*, fremstilles som en hensynsløs folkeforfører, hvis mål det er at underlægge sig ”Chicago og Amerika og Hele Verden” (Jensen 2016, 205).

Det første, man skal bemærke, er, at de kritiske perspektiver, som disse nedslag skitserer (problematiseringen af strejkens hensigtsmæssighed, dens potentielle ødelæggende konsekvenser, dens manipulation af arbejderne og tilsidesættelsen af deres individualitet mv.) i den grad også er til stede i den venstreorienterede og umiddelbart mere strejkesympatiserende strejkelitteratur, hvilket vil fremgå af de analytiske kapitler. Når jeg har valgt at fokusere på disse værker, så er det ikke kun et udtryk for min egen politiske tilbøjelighed; som Hobsbawm skriver i introduktionen til *The Age of Capital, 1848-1875* (1975), så har historikeren aldrig et objektivt forhold til den periode, han beskæftiger sig med. På samme måde retter litteraturhistorikerens sympati og interesse i nærværende kontekst sig også mod "those to whom few listened to" (Hobsbawm 2004, 17). Men samtidig vil jeg også insistere på, at de valgte analyseobjekter er *eksemplariske*. Ikke alene repræsenterer de strejkelitteraturens dominerende politiske inklination. Men – hvilket i forlængelse af det første eksemplariske aspekt er mindre intuitivt åbenlyst – de eksemplificerer også den grundlæggende ambivalens, der er karakteristisk for litteraturens strejkeskildringer; en ambivalens, der i værker som disse træder tydeligere frem, idet strejkens formgivning her præges af ambitionen om at tænke *med* og ikke *mod* denne sociale form.

Strejkeromanen

Termen *strejkeroman* er ikke min opfindelse. Begrebet 'strike novel' optræder således flere steder i den allerede nævnte forskningslitteratur, hvor den løseligt indikerer, at en given roman handler om en strejke. Der eksisterer dog to anslag til en mere ambitiøs brug af termen. Det første findes i Walther B. Rideouts *The Radical Novel in the United States 1900-1954* (1957). Her bruger Rideout betegnelsen *strike novel* til at beskrive en gruppe af amerikanske proletarromaner fra 1930'erne og 1940'erne. Forfatterens interesse i strejken forklarer han på denne måde:

The reason for interest in the novel of labor conflict are several [...] A strike, after all, was clearly a battle in the class war; in such a battle the abrupt Marxian clash of capitalist class and proletariat was most neatly imaged, without the everyday blurring of distinction's made inevitable by the existence of sizable middle-class groups in society. [...]. Certainly a strike afforded enough drama, or melodrama, for a shocked ex-bourgeois to describe. Finally, the trajectory of the usual strike presents a curve of action aptly designed for artistic expression. The storm gathers, the initial clash occurs, the struggle veers back and forth, producing suspense as the advantage goes now to this side, now to that; the climax is reached when the strike succeeds or is broken, and the action thereafter drops swiftly. A strike, in short, possesses

a basic rhythm not unlike that which underlies almost any piece of literature” (Rideout 1992, 172).

I *Strikes in the American Novel* viderefører og udvikler Fay M. Blake disse overvejelser:

The strike in the strike novel is invariably utilized at two levels: the literary *and* the political. The strike must be crucial to the plot, must in fact *be* the plot. The strike must be described in lavish and authentic detail and, wherever possible, specific incidents from actual strikes of the time are incorporated into the novel. The strike must develop from an emotional action by the workers into a militant, highly organized activity. But, in addition to all these elements, the strike must serve a symbolic political function: it must become in the novel an explicit microcosm of political revolution. (Blake 1972, 160).

Man kan hverken klandre Rideout eller Blake for at kaste sig ud i vidtrækkende teoretiske og metodiske overvejelser. Det essentielle og frugtbare er dog, at deres udlægning af de amerikanske *strike novels* som samlet og homogen tradition ikke skyldes, at værkerne beskæftiger sig med det samme emne og motiv (handler om det samme), men at de deler og udgør en litterær *form*, som i citaterne ikke blot forbindes til en distinkt, gentaget plotstruktur, men også til en særlig udlægning, fortolkning og fiksering af deres samtid.

Som sagt placerer jeg mig i forlængelse af denne forståelse, men forsøger også at videreudvikle, udvide og udfordre den. Mest håndgribeligt vil jeg bruge termen langt bredere, sådan at den henviser til det langt større korpus af vestlige romaner, der fra midten af 1800-tallet og godt 100 år frem ikke alene alle portrætterer strejken, men som også på tværs af nationale, kulturelle, historiske og politiske variationer formes af den.

På den måde rummer mit strejkeromansbegreb også en forskydning af de ovennævntes teksters forståelse af strejkens litterære funktion. Hos Rideout og særligt Blake beskrives strejken som et motiv, som forfatteren kan *bruge* eller *udnytte* (utilize) til at *tjene* (serve) et særligt dramatisk, tematisk og politisk formål. I modsætning hertil vil jeg – med inspiration fra Jesper Gulddals betragtninger om motivet i *Litterære Pasregimer* (2008) – argumentere for, at strejken har en anderledes formativ karakter. Den er ikke et passivt motiv, der kan beskrives og bruges i og af forfatterne, men har en *medskabende* funktion, der aktivt præger og strukturerer de litterære tekster (jf. Gulddal 2008, 16-21).

På den måde placerer jeg således ikke hele ansvaret for værkets engagement hos forfatteren og dennes intention (hvilket ikke betyder, at jeg – som Rancière – ikke tillægger det betydning); antagelsen er således også, at visse motiver eller former, så at sige *engagerer* de værker, de optræder i, konfronterer dem med problemstillinger og fordrer en særlig refleksion. Mit argument er således, at strejkens *sociale*

form genererer en *litterær* form, hvorfor jeg i det følgende afsnit vender tilbage til Levine og *Forms'* litteraturvidenskabelige overvejelser.

Strejken som litterær form

Som beskrevet i kapitel II er Levines ambition at udvikle et redefineret og udvidet formbegreb. Ambitionen med denne redefinition er at fremhæve en grundlæggende forbindelse mellem æstetik og politik i kraft af deres karakter af formgivende praksisser eller operationer. Som Levine selv påpeger, er arven fra Rancière tydelig:

It is the work of form to make order. And this means that forms are the stuff of politics. Drawing on the work of Jacques Rancière, I define politics as a matter of distributions and arrangement. Political struggles include ongoing contests over the proper places for bodies, good, and capacities [...] In other words politics involves activities of ordering, patterning, and shaping. And if the political is a matter of imposing and enforcing boundaries, temporal patterns, and hierarchies on experience, then there is no politics without form (Levine 2015, 3).

Det er baggrunden for *Forms'* to grundlæggende og forbundne litteraturvidenskabelige argumenter: *i)* At litteraturen og dens måde at organisere materiale på har en politisk dimension, idet den så at sige *gør* politisk arbejde og dermed har et politiske potentiale: "[L]iterary forms can lay claim to an efficacy of their own. They do not simply reflect or contain prior political realities." (Levine 2015, 16) Derfor er det ifølge Levine også nødvendigt, *ii)* at gentænke, hvad det vil sige at læse et givent værk *formalistisk*, dvs. tilgå det med fokus på dens formelle opbygning, karakteristika, teknikker.

Formalismen placeres traditionelt i opposition til mere historiserende tilgange. Denne binære model – form vs. historie – er, som Levine selv bemærker, noget forsimplet, ikke mindst i et nutidigt perspektiv. En formalistisk orienteret læsning af eksempelvis Brontës *Jane Eyre* vil ganske vist behandle "the marriage plot, first-person narration, description, free indirect speech, suspense, metaphor, and syntax", men ville samtidig forsøge at vise hvordan "literary techniques reinforced or undermined specific institutions and political relationships, such as imperial power, global capital, or racism" (Levine 2015, 1).

Trods denne interaktion skal man bemærke, at der er tale om to separate operationer, ligesom at relationen mellem dem oftest tænkes som et årsag-og-effekt-forhold, hvor den æstetiske form udlægges som determineret af underlæggende hegemoniske strukturer, som sætter sig igennem og kan aflæses på tekstens formelle plan (Levine 2015, 14).

At 'patterns of sociopolitical experience' former litteraturens tekster er, som sagt, Levines grundantagelse. Men hendes udvidelse af formbegrebet søger netop mod at opløse den formodede ontologiske forskel mellem sociale og litterære former og indebærer, at relationen mellem dem tænkes anderledes *sideordnet, pluralistisk* og *overfladisk*:

Det *sideordnede* drejer sig om afvisningen af den hierarkiske kausallogik, forestillingen om "that one kind of form – the political – is always the root or ground of the other – the aesthetic" (Levine 2015, 14). I stedet tænkes de æstetiske og sociale former som ligestillede, forbundne. Strejkens sociale form sætter sig igennem i strejkeromanen, der dog ikke er en passiv spejling af den, men en bearbejdning, som dermed bidrager med sine egne organiserende impulser.

Det er her det *pluralistiske* kommer ind i billedet. Argumentet i *Forms* (jf. flertalsformen) er, at den litterære tekst ikke har *én form*, men rummer og præges af flere *former* og formgivende impulser, hvis måder at arrangere, organisere og opdele, også kan støde sammen, hvorfor en kapiteloverskrift netop advokerer for et perspektivskift "From Causation to Collision" (Levine 2015, 16):

Det er i det lys, man skal forstå det *overfladiske*. Levine trækker her på den brasilianske jurist Roberto Mangabeira Ungers kritik af forestillingen om altorganiserende og -dominerende dybdestrukturer og dermed forestillingen om et stort, sammenhængende system, der er forankret i en art ideologisk arkimedisk punkt (Levine 2015, 17). I stedet opfatter hun den sociale orden som en løsere og dermed også lettere intervenérbar *bric-à-brac*-konstruktion (Levine 2015, 17).

Levines ambition er altså at gentænke, reaktualisere og *politisere* formalismen og på den vis udvikle en *ny formalistisk metode* (Levine 2015, 3). Det løfte indfries imidlertid ikke, og i løbet af de indledende sider udblødes "method" da også til "methodological starting-point" (Levine 2015, XIII & 23). *Forms* producerer netop aldrig en generisk procedure, en trin-for-trin gennemgang af, hvordan en *formalism-2.0* i praksis kan gennemføres. Det, bogen tilbyder, er snarere en slags tankeeksperiment, der eksempelvis kommer til syne her: "What if we were to see social [...] as composed of 'loosely and unevenly collected' arrangements, 'a makeshift, pasted together' rather than a coherent system that can be traced back to a single cause" (Levine 2015, 17 – min kursivering). Og det er denne type hvad-nu-hvis-spørgsmål, der er *Forms*' centrale kvalitet.

Det er på denne vis, at afhandlingen placerer sig på skuldrene af Levine. Der er ikke tale om at applicere en (i bogen, som sagt, netop ikke-eksisterende) systematisk metode, men om at tænke strejken *med* og *gennem* *Forms*. Resultatet er de følgende fem grundantagelser, der bliver afsættet for afhandlingens videre analytiske arbejde.

i) Når jeg taler om strejken som form, så forstår jeg den som en distinkt og gentagende – om end også varierende – konfiguration af 'materiale' (jf. kapitel II).

ii) Strejken er ikke kun en social form; dens organiseringsprincipper virker også i og eksporteres til litterære tekster, tydeligst i strejkeromanen.

iii) Som litterær form er strejkeromanen ikke en passiv spejling af fænomenets sociale form, men en aktiv bearbejdning af den og det problemkompleks, den konfronterer teksten med (jf. kapitel II).

iii) Strejkeromanen er 'overfladisk'. Den knytter ganske vist an til mere vidtrækkende problemstillinger, men er ikke forankret i og determineret af en absolut ideologisk dybdestruktur. Snarere formes den af og i konfrontationen med strejken og dermed de aspekter, spørgsmål og problemer, der knytter sig til denne forms politiske *praksis* (jf. kapitel II).

iv) Strejken er som social og litterær form både stabil og ustabil, konstant og i bevægelse. I *Forms* forbindes det generelle form-karakteristika med det *pluralistiske*, dvs. som et resultat af kollisionerne med andre organiseringsprincipper. Strejkeromanerne illustrerer da også, hvordan strejkens organisering konstant udfordres og påvirkes udefra. Dog bliver mit fokus snarere det, man kunne kalde strejkens internt destabiliserende faktorer: At den både socialt og litterært konstant er investeret i en fortolkende og ambivalent diskussion af sin egen gestalt, dvs. af hensigtsmæssige, nødvendige, ønskede og acceptable måder at organisere praksis, rum og tid på.

Kapitel IV: 'Hvad vil I gøre for at sejre?' – *Germinal* som strejkeroman

Da Zola blev begravet den 5. oktober 1902, blev hans kiste ledsaget af en 50.000 mand stor procession, der inkluderede repræsentanter fra den franske regering og kulturnotabiliteter. En af dem var forfatteren Anatole France, der i sin tale ved bisættelsen hylkede Zola: "Let us envy him: he honored his country and the world by his immense literary oeuvre and by a great deed. Let us envy him, for his destiny and heart endowed him with the greatest fate: he was a moment in the human conscience." (Citeret efter Suleiman 1998, 161). Ligeså symptomatisk var en anden, mere perifer, ytring: (Kamp)råbet "Germinal! Germinal!", der var en gruppe tilrejsende minearbejderes sidste hilsen og hyldest til forfatteren (Johnson & Johnson 2002, 151).

Hvis det enorme fremmøde og de deltagende pinger understreger Zolas centrale position i samtidens franske åndsliv, så er minearbejdernes kor til gengæld illustrativt for romanen *Germinal*s (1885) rolle i forfatterskabet. *Germinal* er det 13. bind i hans magnus opus *Les Rougon-Macquart. Histoire naturelle et sociale d'une famille sous le Second Empire* (1871-1893), en romancyklus bestående af i alt 20 værker, og det er netop skildringen af en minestrejke i det nordlige Frankrig, der sammen med arbejderklasseskildringerne i *L'Assommoir* i vidt omgang har sikret forfatterskabet dets litterære status (Nelson 1983, 1; Zakarian 1972, 1).

Mere specifikt fremhæves *Germinal* ofte som et vigtigt bidrag til arbejderlitteraturen (fx Johnson & Johnson 2002, 149-151; Mattsson 2017, 9; Haywood 1977, 44). Når det er sagt, så er én markant tendens i Zola-forskningen forsøget på at begrænse hans politiske virke og engagement til den sene indtræden som offentlig intellektuel og samfundsdebattør i forbindelse med Dreyfus-affæren, jf. publiceringen af det berømte åbne brev "J'accuse..." (1898), hvorimod hans litterære arbejde anskues som essentielt apolitisk (jf. Gallois 2000, 29ff). Denne sondring, der allerede kommer til syne i Frances skelnen mellem Zolas "immense literary oeuvre" og hans "great deed" (Dreyfus-kritikken), spidsformuleres af Zola-eksperten David Baguley i artiklen "Zola as a committed writer before J'Accuse..." (1997).

Even though much or most of Zola's fictional work is accusatory in nature – denouncing implicitly the injustices of his times – his major works as a writer were, of course, bound by the aesthetics of impartiality, confined within the boundaries of the conventions of fiction, marked by the ambiguities of literature, all of which contrasts with the direct action, the unambiguous and hyperpragmatic discourse of *J'Accuse...*! (Baguley 1998, 13).

Med karakteristikken af forfatterskabets nok kritiske, men også *upartiske*, æstetik forsøger Baguley at redde Zola fra de uønskede konnotationer, der her implicit associeres med engagementet, som netop

placeres i et modsætningsforhold til litterære kvaliteter og "the ambiguities of literature". Min analyse af *Germinal* som strejkeroman kan læses som problematisering af Baguleys overordnede udlægning af Zolas forfatterskab og hans implicite karakteristik og følgelig afvisning af den engagerede litteratur. Således vil de følgende sider udlægge *Germinal* som et både engageret og udpræget ambivalent værk.

Kapitlet kommer også til at adskille sig markant fra en række af det 20. århundredes klassiske og ofte marxistisk-funderede behandlinger af *Germinal*. Disse har i høj grad drejet sig om bestemmelsen og vurderingen af værkets politiske og ideologiske ståsted. På den ene side har talrige læsninger, parallelt med Erich Auerbachs i *Mimesis* (1946), fremhævet *Germinal* for dens livtag med "the great problems of the age" og skildringen af "the awakening of the fourth estate in an earlier phase of the same era of change in which we now find ourselves" (Auerbach 2003, 512). På den anden side har en række af romanens mest indflydelsesrige venstreorienterede læsere anfægtet *Germinal* som et mangelfuldt politisk værk. Af eksempler kan nævnes Henri Barbusses egentlig sympatisk indstillede portræt af Zolas *oeuvre* som et vigtigt, men også utilstrækkeligt, forstadie til den sande socialistiske litteratur (Barbusse, 1932); den modne Lukács' indflydelsesrige kritik af Zolas overfladisk beskrivende og fremmedgjorte naturalisme, der i modsætning til de store realister ikke evner at portrættere "[t]ingene[s] [...] relationer til menneskeskæbnen" (Lukács 1978, 208); og endelig har Paul Lejeune slet og ret afvist *Germinal* som en "roman-anti-peuple" (Lejeune 1972).

Denne tradition vender jeg uddybende tilbage til i diskussionen af Lukács' profilerede Zola-kritik, som vil problematisere hans diagnose af "tingenes herredømme over menneskene" (Lukács 1971, 222) i forhold til *Germinal*. For nu er det imidlertid tilstrækkeligt at understrege, at mit sigte ikke er en normativt-vurderende redegørelse for romanens ideologiske tilhørsforhold og effekt. Dens udgangspunkt er ganske rigtigt en tydelig og partisk indignation over minearbejdernes vilkår i samtidens Frankrig. Men dens politiske dimension drejer sig snarere om de problemstillinger, der opstår gennem værkets gennemspilning og bearbejdning af strejkens forsøg på at generere en samfundsmæssig reorganisering. Denne specifikke værkanalyse har endvidere en eksemplarisk funktion, idet *Germinal* i det følgende udlægges som et prototypisk eksempel på strejkeromanens litterære form samt det politiske refleksionsrum, den udfolder.

Kontekster

Germinal er som sagt det 13. bind i Zolas *Les Rougon-Macquart*, den knopskydende og krydsende fortælling om familierne Rougon, Macquart og Mouret, der tilsammen danner et vidtrækkende portræt

af Frankrig anno Det Andet Kejserdømme fra Louis Napoléon Bonapartes (senere d. 3.) *coup d'état* i 1851 til hans fald i 1870.

Romancyklussen kan beskrives som et forsøg på at skrive ”a comprehensive history of contemporary society” (Nelson 2007, 1), hvorfor det er vigtigt at bemærke den kortlægningsstrategi, Zola anvender. Der er selvfølgelig brugen af familietræet, der ikke mindst er centralt i forhold til naturalisten Zolas optagethed af genealogi og arvelære (fx Baguely 2014), ligesom dets forgreninger gør det muligt for Zola at bevæge sig igennem det franske samfunds forskellige lag. Således tilhører Rougon-grenen overordnet en privilegeret elite, Macquart’erne underklassen, mens den tredje blodlinje med efternavnet Mouret har hjemme i den franske middelstand.

I denne kontekst er det dog vigtigere, at *Les Rougon-Macquarts* romaner i vidt omfang er funderet i hvert deres specifikke motiv og således kan beskrives som en art undersøgelser af de rum og livsformer, der knytter sig hertil: *Le Ventre de Paris* (1873) fokuserer fx på madsalg og gourmetdyrkelse i Les Halles i Paris, *L’Assommoir* (1877) kredser om drikfældighed på en underklassebeværtning, *Au Bonheur des Dames* (1883) om stormagasinet forbrugsoverflod, *L’Œuvre* (1886) kunsten og salonen, *L’Argent* (1891) om finansspekulation på børsen. *Les Rougon-Macquarts* Frankrigs-portræt er med andre ord sammenstykket af en række af Det Andet Kejserdømmes – og dermed den tidlige kapitalismes – typiske topoi. Herunder altså *strejken*.

Som talrige kildestudier påpeger¹⁴, flugter Zolas interesse i strejken med socialismens og arbejderbevægelsens fremvækst i samtidens Frankrig, hvor ”concrete and specific labour problems [...] came to the fore” (Grant 1962, 4; jf. Zakarian 1972, 129ff). Det spejles i periodens juridiske udvikling. I 1864 vedtog Frankrig den såkaldte ”Loi sur les coalitions”, der delvist ophævede – eller i hvert fald opdaterede – forgængeren ”La loi Le Chapelier”, som grundlæggende havde gjort faglige organisationer (håndværkerlaug, ’compagnons’ etc.) og strejker ulovlige. ”Loi sur les coalitions” opblødte disse forhold, sådan at ”la coalition sans violence” (den *ikke-voldelige* koalition) ikke længere var strafbar. Dog sikrede den langt fra forsamlingsfriheden og slog hårdere ned på ”atteinte matérielle à la liberté du travail” (direkte angreb på næringsfriheden), ligesom domstolenes dominerende fortolkning af disse ’koalitioner’ kun omfattede uformelle og midlertidige grupperinger (citeret i; Grant 1962, 4; jf. Berger & Broughton 1995, 228f f) Dannelsen og medlemskab af egentlige, blivende fagforeninger blev først officielt lovliggjort i 1884, hvilket dog langt fra betød frit spil: ”Even after labor unions were legalized

---

¹⁴ Der findes således en række studier og afhandlinger om *Germinals* kilder og genese: Ida-Marie Frandons *Auteur de 'Germinal' – La Mine et les Mineurs* (1955), Elliott M. Grants *Zola's 'Germinal' – a critical and Historical Study* (1962), Richard H. Zakarians *Zola's 'Germinal' – A critical Study of its Primary Sources* (1972), Henriette Psichris *Anatomie d'un chef-d'oeuvre 'Germinal'* (1964) og Colette Beckers (ed.) *Emile Zola. La Fabrique de 'Germinal'* (1988). Jeg referer i dette afsnit til Zakarian og Grants bøger.

in France in 1884, police and troops were promiscuously dispatched to virtually all major and some minor strikes, and clashes with workers were frequent” (Goldstein 1968, 68).

Zoomer man ind på *Germinals* umiddelbare kontekst og tilblivelsesperiode, finder man en række store og iøjnefaldende strejker. Eksempelvis udspillede der sig i 1869 dramatiske minestrejker i både Aubin og Saint-Étienne, der begge steder kulminerede med, at franske tropper åbnede ild mod strejkende minearbejdere og dræbte hhv. 13 (i Saint-Étienne) og 14 (i Aubin) (Grant 1952 4ff; Pearson 2014, xix). Det er i lyset af begivenheder som disse, *Germinal* må anskues. Romanens mest håndgribelige kildemateriale udgøres dog af den minestrejke, som fandt sted i Anzin i slutningen af februar 1884, få måneder efter Zola havde påbegyndt planlægningen af sin strejkeroman (Baguley 2007, 134). Zola begav sig til Nordfrankrig, hvor han brugte otte dage på at udarbejde omfangsrige noter, ”Mes Notes zur Ancin” (Zola 1992b, 1293ff).

I det afsluttende kapitel af *Zola’s ‘Germinal’* diskuterer Richard Zakarian forholdet mellem virkelighedens Ancin-strejke, Zolas noter og *Germinal*. Den hverken synderligt overraskende eller radikale konklusion er, at romanen trækker på det historiske forlæg, som imidlertid assimileres, syntetiseres, transformeres og adapteres (Zakarian 1972, 189). Hvis Zola som naturalist nok vægter den detaljerede, præcise virkelighedsgengivelse, så er *Germinal* dog ikke en simpel repræsentation af én eller flere faktiske strejker. Det betyder imidlertid *ikke*, at romanens strejkemotiv *ikke* er forbundet til en materiel, historisk virkelighed. Men mit argument er, at strejken ikke udgør et partikulært motiv, men udstyrer romanen med en form, forstået som en særlig organisering af og perspektiv på det historiske materiale.

Indledende kartografi

Germinal indledes i mørket. I romanens åbningssekvens traverser den på dette tidspunkt navnløse hovedperson – Étienne Lantier, en arbejdsløs maskinsmed – gennem en frysende forårsnat.

På den nøgne slette, i den stjernelede nat, i et mørke tæt og sort som blæk, kom en mand gående ad den øde hovedlandevej fra Marchiennes til Montsou, ti kilometer brolagt vej, der gik lige tværs gennem roemarkerne. Han kunne ikke engang se den sorte jord foran sig, og han fornemmede kun den umådelige, flade horisont på martsvindens voldsomme vindstød, der var som på det åbne hav – iskolde efter at have fejlet milevidt hen over sumpe og nøgne marker. Ingen silhuet af et træ tegnede sig mod himlen. Den brolagte vej strakte sig fremad så lige som en mole ud i det blindende hav af mørke. (*Germinal* 5).

[Dans la plaine rase, sous la nuit sans étoiles, d'une obscurité et d'une épaisseur d'encre, un homme suivait seul la grande route de Marchiennes à Montsou, dix kilomètres de pavé coupant tout droit, à travers les champs de betteraves. Devant lui, il ne voyait même pas le sol noir, et il n'avait la sensation de l'immense horizon plat que par les souffles du vent de mars, des rafales larges comme sur une mer, glacées d'avoir balayé des lieues de marais et de terres nues.] (*Germinal* 27).

Sekvensen fremstår som en slags negativ spejling af det første afsnit i den *Romanens teori*, der med lyrisk schwung optegner den transcendentale totalitet, der kendetegner epopéen, den hedengangne verdens store fortælleform:

Stjernehimlen er landkort for de gangbare og uafvendelige veje, og hvis veje bliver oplyst af stjernens lys. Alt er nyt for disse tuder og alligevel fortroligt, eventyrligt og alligevel deres ejendom. Verden er vid og dog som det egne hus, for ilden, der brænder i sjælen, er af samme væsensart som stjernerne; skarpt adskilte er de, verden og jeget, lyset og ilden, og bliver dog aldrig hinanden fremmede for al tid; for ild er sjælen i ethvert liv, og enhver ild klæder sig i lys. (Lukács 1994, 19).

For Zolas vandringmand er der i modsætning hertil intet kosmos at spejle sig i. Alene i natten kan han ikke skelne jord fra himmel; han har ingen stjerner at navigere efter og er således efterladt uden 'mulige stier'. Der er kun en uoverskuelig rute, den uendelige landevej. *Germinal* synes således at signalere *roman* i lukácsk forstand; en fortælling om transcendental hjemløshed, isolation og det moderne, rådvilde menneske. På den måde peger det tidlige deskriptive og kulturpessimistiske romanskift også frem mod Lukács' marxistisk-funderede *kritik* af Zolas naturalisme og dens forvandling af "menneskene til tilstande, til elementer i stilleben" (Lukács 1978, 210).

Men i *Germinal* bryder et gryende lys imidlertid snart frem. Tre kulfakler manifesterer sig og lader omverdenens konturer komme til syne og samle sig:

Det var en tung masse, en sammenknuget dyng bygninger hvorfra en vældig fabriksskorsten rejste sin silhuet; af og til skinnede et lys gennem de tilsødede vinduer. Fem-seks søvnige lygter var hængt op på sorte bjælker, der antydningvist tegnede en profil af kæmpemæssige bukke; og op fra dette fantastiske syn, der blev opslugt af mørke og røg, steg én eneste stemme, det tunge lange åndedrag af damp, der blev sluppet ud, men som man ikke kunne se.

Da forstod manden, at det var en kulmine. (*Germinal* 6).

[C'était une masse lourde, un tas écrasé de constructions, d'où se dressait la silhouette d'une cheminée d'usine; de rares lueurs sortaient des fenêtres encrassées, cinq ou six lanternes tristes étaient pendues dehors, à des charpentes dont les bois noircis alignaient vaguement des profils de tréteaux gigantesques; et, de cette apparition fantastique, noyée de nuit et de fumée, une seule voix montait, la respiration grosse et longue d'un échappement de vapeur, qu'on ne voyait point.

Alors, l'homme reconnut une fosse.] (*Germinal* 28).

Sekvensen udgør Étiennes første møde med Le Voreux, minen som er romanens mørke hjerte; et enormt ”uhyre” [”monstre”] (*Germinal* 8/30), der sluger ”mennesker i mundfulde på tyve og tredive så ubesværet, som om den ikke kunne mærke dem” (*Germinal* 27/46).

Henri Mitterand forbinder denne type beskrivelser med dét, han kalder romanens *mytiske* register, jf. minens allusioner til grav, dødsrige, underjordisk helvede (Mitterand 2000, 96-97). Motivet rummer dog også et anderledes *socialt* eller *historisk* aspekt. Med sin fabriksskorsten, sin røg og damp, inkarnerer Le Voreux 1800-talles nye produktionsformer, qua kullets vitale socioøkonomiske rolle som energiresource i det industrialiserede samfund.

Tilsammen optegner de to beskrivelsesmodi – det mytiske og det historiske – et ildevarslende omrids af en verden formet af monstroser og fatale økonomiske kræfter (Mitterand 2000, 75). Bevægelsen fra åbningssekvensens mørke, udefinerbare øde til denne etablering af et andet og mere – om end stadig rudimentært – samlende perspektiv illustrerer den *kartografiske bevægelse*, der kendetegner *Germinals* indledende dele. Étienne fortsætter netop ikke sin ensomme, retningsløse vandring, men får del i denne verden, da han ansættes i minen. Dét, der ender med at få ham til at blive i minebyen, er dog ikke arbejdet og det eksistensminimum, lønnen tilbyder. Tværtom er hans umiddelbare reaktion på det forfærdende ”underjordiske liv”, [”la vie souterraine”], ”dette helvede” [”cet enfer”], at ”genoptage sin hungersvandring på landevejene” [”repandre sa course affamée, le long des routes”] (*Germinal* 57/70 & 63/74). Beslutningen om at blive skyldes i stedet den udefinerbare vrede og uretfærdighedsfølelse, som oplevelserne i og af minesamfundet vækker i ham: ”Han vidste ikke hvorfor, men han ville gå ned i minen og lide og kæmpe; han tænkte med vrede på disse folk [...], på denne mætte og lurende gud, som ti tusinde udhungrede gav deres kød, uden at kende ham” ([Il ne savait pas, il voulait redescendre dans la mine pour souffrir et se battre, il songeait violemment à ces gens [...], à ce dieu repu et accroupi, auquel dix mille affamés donnaient leur chair, sans le connaître”] (*Germinal* 73/81).

Citatets sammenknytning af vreden og den manglende forståelse af minens guddom fremhæver forbindelsen mellem hovedpersonen og romanens kartografiske bevægelse. Det er den

fremmede Étiennes integration i og tilegnelse af minesamfundet, der er motoren i den indledende kortlægning. Ikke at alt fokaliseres igennem protagonisten. Eksempelvis forlader romanen allerede i kapitel II hans perspektiv til fordel for arbejderfamilien Maheu. Men den gradvise introduktion af minesamfundet mimer stadig Étiennes stigende indsigt i dets sociale mikrokosmos.

Mineliv og monstrøs økonomi

Udgangspunktet er Zolas skildring af minearbejdernes dehumaniserede eksistens. I centrum er, som sagt, Le Voreux, men romanens perspektiv udvides snart. Via en figur af koncentriske cirkler bevæger skildringerne sig således fra *i)* det udmattende og livsfarlige arbejde, over *ii)* den materielle nød som arbejderne og deres familier lider på grund af den lave løn, til *iii)* det grundlæggende menneskelige og moralske armod der gennemsyrrer grubebyen.

Dette sidste aspekt fremstilles bl.a. i romanens anden del. Her vandrer Étienne rundt i arbejderbyen efter dagens dont og forfærdes over den utæmmede seksualitet, der udspiller sig omkring en udtømt og forladt mineskakt: ”Man slog sig ned side om side uden at bryde sig om naboerne [...] her avlede den frie kærlighed under instinktets piskeslag børn i disse piger, der knap var kvinder” [”On se logeait quand même, coudes à coudes, sans s'occuper des voisins. Et il semblait que ce fût [...] le libre amour qui, sous le coup de fouet de l'instinct, plantait des enfants dans les ventres de ces filles, à peine femmes.”] (*Germinal* 125/121).

Det essentielle er her ikke en normativ diskussion af romanens moraliserende afstandtagen fra den ’frie kærlighed’, men at beskrivelserne i romanen tjener til at problematisere minesamfundets grundlæggende immoralitet. Sexscenerne udtrykker netop en art strukturel kritik af det liv, der undfanges af minens produktionsapparat. Det understreges af den efterfølgende sekvens, hvor Étienne iagttager Jeanlin. Han er søn af en af romanens centrale karakterer, minearbejderen (Toussaint) Maheu, hvis husstand – som Étienne i en periode får logi i – bliver romanens primære illustration af arbejdernes tilværelse og kår.

Den 11-årige Jeanlin er af madam Maheu, hans moder, blevet bedt om at samle mælkebøtter til en salat; en opgave han løser sammen med de jævnaldrende Lydie og Bébert. Men i stedet for at vende hjem med høsten sælger de den i den nærliggende by Montsou. Afkastet er 11 sous. Jeanlin tager de ni, mens Bébert spises af med to, og Lydie slet ingen får: I stedet kaster Jeanlin sig over hende – ”Han kaldte det at ’lege far og mor’” [”Lui appelait ça ’faire papa et maman’”] (*Germinal* 123ff/120).

Jeanlin er på mange måder romanens mest ubehagelige og *uncanny* karakter; ifølge Carol S. Fuller ”a cruel and perverse animal” (Fuller 1980, 63). Mere præcist er det dog at beskrive ham som det,

Iben Engelhardt Andersen – i en ganske anden sammenhæng – kalder et *klamt barn*; et barn der overskrider de kulturelle forventninger til barnlig uskyld (Andersen 2018). Han adlyder ikke sin mor, deler ikke pænt med sine venner, og hans udgave af far-mor-og-barn er – udtrykt med nutidig terminologi – svært grænseoverskridende. Det særligt ubehagelige er dog, at Jeanlins ageren ikke er en egentlig afvigelse fra minesamfundet. Snarere er den en mørk, intensiveret spejling af denne verden. Det klamme barn er inkarnationen af det uacceptable, perverterede liv, der leves her.¹⁵

Eller i hvert fald én type liv. For arbejdernes degraderede eksistens fremstilles netop i skarp modsætning til minesamfundets mere privilegerede medlemmer. Hvor familien Maheus hjem er trangt og mørkt, og deres omgangsformer og kroppe er præget af fattigdommen, så fremstår aktiehaverfamilien Gregories store, varme og træomkransede hus omvendt som inkarnationen af materiel velstand. En velstand, som de dog ikke selv har skabt, men som snarere er resultatet af et historisk lykketræf: En tipoldefar købte i sin tid en andel af minen, som har ”hundrededoblet sig i løbet af et århundrede” (78).

Det var som en guddom, de alene havde, og som de i deres egoisme omgav med en hel kultus, hjemmets velgører, der vuggede dem i deres store dovne seng og fedtede dem ved deres lækre bord. Det havde været fra far til søn: hvorfor dog risikere at støde skæbnen ved at tvivle på den? Men der var på bunden af deres troskab en overtroisk rædsel, frygten for, at denne million, der var kommet fra *dernier*’en pludselig ville smelte hen, hvis de realiserede den og lagde i en skuffe. De så den bedre beskyttet i jorden, hvorfra et folk af minearbejdere, generationer af hungrede mennesker udvandt den til dem, en lille smule hver dag, alt efter deres behov. (*Germinal* 79).

[C’était comme une divinité à eux, que leur égoïsme entourait d’un culte, la bienfaitrice du foyer, les berçant dans leur grand lit de paresse, les engraisant à leur table gourmande. De père en fils, cela durait: pourquoi risquer de mécontenter le sort, en doutant de lui? Et il y avait, au fond de leur fidélité, une terreur superstitieuse, la crainte que le million du denier ne se fût brusquement fondu, s’ils l’avaient réalisé et mis dans un tiroir. Ils le voyaient plus à l’abri dans la terre, d’où un peuple de mineurs, des générations d’affamés l’extraient pour eux, un peu chaque jour, selon leurs besoins] (*Germinal* 86).

Romanen flugter her med de økonomiske og socialistiske skrifter, der også hører til Zolas kildemateriale (Zakarian 199ff). Optegningen af minesamfundets økonomiske relationer peger i retning

---

¹⁵ Som flere studier bemærker, skal Jeanlin således heller ikke opfattes som en realistisk, ’virkelighedstro’ karakter. Som Fuller korrekt skriver i sin artikel om karakteren, tjener Jeanlin først og fremmest en strukturel og symbolsk funktion, ligesom Zakarian i sit allerede nævnte kildestudium beskriver Maheu-sønnen som et eksempel på, at Zola har ”created pure symbol or allegory from a living, breathing model” (Fuller 1980; Zakarian 1972, 115).

af velkendte termer som 'udbytning' og 'merværdi'. Grundlæggende skildrer Zola netop et system, hvor arbejderne beriger kapitalistklassen, idet den løn, de modtager, er mindre end den værdi, de producerer. En åbenlyst dårlig *deal* for arbejderne, som de imidlertid ikke kan afslå, da arbejdet i minen er deres eneste mulighed for at tjene til livets ophold.

På denne måde fremstår *Germinal* som et polemisk korrektiv til forestillingen om en *paternalistisk kapitalisme*, hvor kapitalen så at sige tager sig af arbejderne, jf. de tidligere bemærkninger om industriel harmoni (jf. kapitel II). Denne forståelse artikuleres direkte af Madam Hennebau, der er gift med minens direktør, da hun på et tidspunkt stolt viser to gæster – ”den dekorerede herre og damen i pels” (*Germinal* 99) – rundt i grubebyen:

'[...] Jeg har allerede forklaret Dem, at selskabet lejer dem huset for seks francs om måneden. En stor stue i nederste etage, to værelser ovenpå, en kælder og en have.'

[...] 'Og en have,' gentog damen. 'Man kunne ligefrem bo her. Det er henrivende.'

'Vi giver kul, mere end de kan brænde,' vedblev fru Hennebeau. 'En læge besøger dem to gange om ugen: og når de er gamle, får de pension, også selv om der ikke trækkes noget fra i deres løn.'

'Tænk engang, et sandt slaraffenland midt i denne udørk!' mumlede herren henrykt. (*Germinal* 106).

[– [...] Je vous expliquais que la Compagnie leur loue la maison six francs par mois. Une grande salle au rez-de-chaussée, deux chambres en haut, une cave et un jardin.

[...] -Et un jardin, répéta la dame. Mais on y vivrait, c'est charmant!

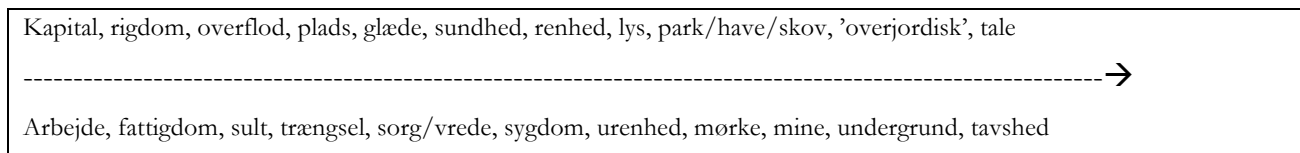
– Nous leur donnons du charbon plus qu'ils n'en brûlent, continuait madame Hennebeau. Un médecin les visite deux fois par semaine; et, quand ils sont vieux, ils reçoivent des pensions, bien qu'on ne fasse aucune retenue sur les salaires.

– Une Thébaïde! un vrai pays de Cocagne! murmura le monsieur, ravi.] (*Germinal* 107).

Det er denne idealiserede vision, som Zola blankt afviser. For *Germinal* optegner et samfund karakteriseret ved uacceptable bytteforhold, en uretfærdig fordeling af de goder, som samfundet producerer og dermed også en radikal ulighed mellem minesamfundets magtfulde og magtesløse.

Romanens indledende kartografi optegner en grundlæggende binær modsætningsstruktur, der sætter sig igennem på alle tekstens niveauer (se figur 1¹⁶).

Figur 1

Plot, optik, politik

Ovenstående synes ikke just at udfordre fordommene om den engagerede litteraturs entydighed og simple tænke-måde. Her fremstår *Germinal* netop som en velkendt kapitalismekritik, der bygger på forståelsen af fundamentale og uforsonlige klasse-modsætninger. Romanen er indiskutabelt rundet af det perspektiv. Men det essentielle er, at det ikke udgør værkets konklusion, men snarere *udgangspunktet* for det videre handlingsforløb, hvis *crux* er strejkens og dermed arbejderne forsøg på at udfordre minesamfundets fundamentalt ulige organisering af den fælles verden.

Étienne – der er blevet introduceret til socialismens ideer af Pluchart, en omrejsende agitator for Første Internationale¹⁷ (*Germinal* 132/141) – bliver motoren i organiseringen og mobiliseringen af arbejderne og, i sidste ende, strejken. Den ender dog med et fatalt nederlag, da den franske hær – efter at arbejdsnedlæggelsen er gledet over i voldelige optøjer – ultimativt sættes ind for at bryde strejken og, som i de historiske forlæg, ender med at dræbe flere af arbejderne.

Denne omfattende fortællings nærmere detaljer udfoldes i den videre analyse. Men i første omgang tjener det korte resume som anledning til at vende tilbage til det mere overordnede spørgsmål om strejkens formative rolle i strejkeromanen, der – som det er tilfældet i *Germinal* – organiserer dens *plot*, dens samfundsmæssige *optik* og ultimativt dens *politik* (jf. Lund 2017).¹⁸

¹⁶ Der er tale om min udvidede og reviderede version af Henri Mitterands figur i "Germinal and the Phantasms of Revolt" (Mitterand 2000, 98) og er tidligere præsenteret i min artikel "I tvivlsomme kampe" (Lund, 2017).

¹⁷ 'Internationaler' betegner kortest muligt formuleret de første internationale faglige og politiske arbejderorganisationer. Første Internationale (egentl. Interantionalen) blev dannet i London i 1864 og var frem til sin opløsning i 1876 præget af konflikter mellem kommunistiske og anarkistiske fraktioner og deres udlægning af den revolutionære socialismes praksis, hvilket skitseres senere i nærværende kapitel. Det samme gælder i vidt omfang Anden Internationale (1889-1916), som jeg vender tilbage til i kapitel V's behandling af Nexos *Den store kamp*.

¹⁸ Jeg har tidligere offentliggjort en tidlig, komprimeret version af denne analyse (Lund 2017), hvorfor der optræder enkelte sammenfald mellem såvel argument som konkrete formuleringer.

Plot

Strejken er central for organiseringen af romanens handling. *Germinal* formes således – jf. Rideout og Blakes formuleringer om *the strike novel* – af strejkens egen rytme. Grundlæggende falder den i tre overordnede sektioner, der hver især er defineret ved deres relation til strejken. *i)* Det, man kan kalde værkets eksposition (*Germinal*s del 1, 2 og 3), som beskriver Étiennes ankomst og integration i det fattige minesamfund og fungerer som kritisk kortlægning af de forhold, der udgør baggrunden for *ii)* selve strejken (del 4, 5 og 6), der i løbet af romanen muterer sig fra den indledende og til tider ekstatiske løfterighed til momenter af tvivl, udmatning og interne kampe, der kulminerer i arbejdsnedlæggelsens transformation til voldelige optøjer. Det medfører, som sagt, at den franske hær sættes ind og bryder strejken. Herefter beskriver romanens sidste sektion *iii)* (del 7) tiden umiddelbart efter og dermed strejkens resultater, konsekvenser og perspektiver (jf. Lund 2017, 218-219).

Med en kort ekskurs til samtidens billedkunst illustreres denne struktur af den hollandske maler Hendrik Luytens (1859-1945) monumentale *De Werkstaking* (*Strejken*) fra 1888 (se figur 2), der er inspireret af de voldsomme strejker, der udspillede sig i Borinage i Sydbelgien i 1886. Luytens værk udgøres netop af et triptykon, der fremhæver strejkens karakteristiske tidslige forløb (jf. kapitel II).

Det venstre panel, *Miseri* (*Armod*), udstiller den fattigdom (inkarneret i den usselt klædte, frysende kvinde med sine børn på en øde, regnfuld gade), der leder til det centrale panel, *Werkstaking* (*Strejke*), hvor en arbejdermasse rasende hæver værktøjet som våben og kræver, hvilket fremgår af skiltet i et øvre, højre hjørne, *brød* (jf. www.dhm.de). Det sidste panel, der bærer titlen *Na den Opstand* (*Efter opstanden*), afbilder en rygvendt belgisk soldat stående foran ligene af en række dræbte arbejdere.

Figur 2

De Werkstaking anskueliggør det treleddede forløb, som er strejkeromanens grundstruktur og således også går igen i *Den store kamp* og (til dels) *In Dubious Battle*. Det skal imidlertid understreges, at dette er formens *makromodel*, der netop kan udspecificeres yderligere. Igen kan billedkunsten tjene som illustration. Käthe Kollwitz' (1867-1945) billedcyklus *Ein Weberaufstand* (1897) optegner således det

samme forløb som *De Werkstaking*, men i en udvidet version, hvor andre centrale og genkommende scener og momenter tilføjes. Værkets seks litografier – *Not, Tod, Beratung, Weberzug, Sturm, Ende* – portrætterer *også* de indledende uformelle møder og samtaler (figur 3), ligesom cyklussen også skildrer strejkens transformation fra fredelig og udpræget symbolsk modstand (optøget af strejkende vævere, figur 4) til fysisk magtudøvelse (stormen på arbejdspladsen, figur 5)

Figur 3

Figur 4

Figur 5

Pointen er, at strejken ikke blot 'eksporterer' den beskrevne grundstruktur, men også et sæt af elementer og scener til strejkeromanen. Det demonstrerer Émilien Carassus i *Les Grèves Imaginaire*, hvis første kapitel netop redegør for en række genkommende træk – "clichés structurels" (Carassus 1982, 5) – i de strejkerepræsentationer, studiet behandler. Det drejer sig fx om de gentagne konfliktkonstellationer; ikke bare mellem arbejdsgiver og -tager, men også mellem strejkende og ikke-strejkende arbejdere/strejkebrydere, strejkens lederskikkelser og de deltagende arbejdere osv. Et andet eksempel er de politiske udviklings- eller dannelsesperspektiver, der knytter sig til strejken. Endelig kan man fremhæve de karakteristiske værkinterne debatter om selve organiseringen af strejken (Carassus 1982, 5-48).

I *Les Grèves Imaginaire* beskæftiger Carassus sig udelukkende med fransk litteratur, ligesom han i det kapitel, jeg her refererer til, specifikt skriver om strejkedramaer. Dog pointerer han, at de skitserede træk og strukturer kan iagttages i andre genrer og formers strejkeskildringer (Carassus 1982, 6). Han kan og bør gå længere end det; således vil jeg hævde, at disse karakteristika kendetegner strejkelitteraturen som sådan.

Opsummerende peger Carassus på eksistensen af det katalog af 'konventioner', der knytter sig til strejkens litterære form og, dermed ikke mindst, strejkeromanen, dog uden at opstille en udtømmende gennemgang af disse. I forlængelse heraf bør det understreges, at udarbejdelsen af en sådan systematisk præsentation af strejkeromanens litterære karakteristika heller ikke er nærværende afhandlings sigte. Min ambition er mere analytisk end arkivarisk, hvorfor strejkeromanens genkommende strukturer snarere bliver præsenteret via – og når og i det omfang de er relevante for – læsningerne. Ét træk skal dog fremhæves allerede her. Nemlig at strejken i de behandlede værker – og symptomatisk for strejkeromanen – forbindes med et *udefrakommende*, og dermed nyt, og kritisk perspektiv.

Optik

Den indledende kortlægning af minesamfundet blotlægger en radikalt ulige orden, der overlader de svageste til en på alle niveauer degraderet eksistens. Om dette skriver Henri Mitterand i "*Germinal* and the Phantasms of Revolt" følgende:

In the world of Zola's text, there is a fundamental correlation between social structures, on the one hand, and on the other natural structures (light and darkness, life above and below ground) and biological structures. Thus the gap between the bourgeoisie and the workers is represented as a part of the natural and eternal orders of things, not as a social and transitory

phenomenon. It has become a fact of nature, not a cultural factor, and by its very nature, it will not generate any form of antagonism (Mitterand 2000, 99).

Jeg er enig i, at *Germinal* fremskriver magtstrukturer, der *umiddelbart* er ”naturalized and immobilized for all eternity” (Mitterand 2002, 102), en forståelse af romanen der – til trods for et mere håbefuldt afsluttende svirp med halen¹⁹ – ultimativt bliver konklusionen på Mitterands læsning. Min indvending er dog, at hans analyse underkender den iboende ambivalens, som Mitterand ellers til slut og kortfattet nævner, og at denne underkendelse er en konsekvens af det, man kunne kalde Mitterands politiske læsestrategi (Mitterand 2000, 103). ”*Germinal* and the Phantasms of Revolt” søger at forankre *Germinal* i en samlende ideologisk dybdestruktur, som ultimativt identificeres som ”the discourse of the unspoken desire of the bourgeoisie” (Mitterand 2000, 102). Denne tilgang indebærer dog en negligerende af tilstedeværelsen og betydningen af de (jf. Levine) mere overfladiske og oppositionelle organiseringsprincipper, der knytter sig til strejken. Strejkens optik drejer sig netop ikke kun om den kritiske diagnose af en radikal uretfærdighed. Den rummer også et trodsigt og fremadrettet – om end, som det vil fremgå af den videre analyse, søgende og tvivlende – handlingsanvisende perspektiv, der afviser det naturlige og urokkelige ved den samfundsmæssige orden og insisterer på at anskue den som social, politisk, historisk og dermed *potentielt foranderlig*.

Dermed rummer *Germinal* en anden historieforståelse end den nedslående, kværnende kronometri som Mitterand tillægger romanen. Det peger – igen – tilbage på hans udlægning af værket som en symbolsk manifestaion af en underliggende og altdeterminerende superstruktur, hvilket implicerer en universaliserende tolkning af strejkens ultimative nederlag. Jeg vil, som sagt, insistere på en anderledes overfladisk læsning af Zolas strejkeroman. Den indebærer, at *Germinal* her ikke anskues som forankret i og (ubevidst) reproducerende en vision om den samfundsmæssige reorganisering grundlæggende umulighed. Snarere er der tale om et værk, der konfronteres med vanskeligheden af den praktiske organisering af en sådan politisk forandring.

Politik

Det er i forlængelse af ovenstående bemærkninger, jeg vil hævde, at strejkeromanen udfolder et ambivalent politisk refleksionsrum. Det er som sagt undersøgelsen og overvejelsen af denne tese, der er afhandlingens primære fokus, hvilket også er tilfældet for nærværende kapitel. Argumentets overordnede principielle linjer er allerede blevet præsenteret i indledningens sidste afsnit, hvorfor dette

---

¹⁹ Mitterand afslutter artiklen med at påpege, at *Germinal* – så at sige bag om ryggen på Zola – ender som en radikal udstilling af samtidens forstenede karakter, hvilket han via et citat fra Marx’ *Kritik af den hegelske retsfilosofi* (1844) tildeler en progressiv funktion, qua Marx’ forskrift om at ”these petrified conditions must be made to dance by singing them their own melody” (Citeret i; Mitterand 2000, 103).

sidste punkt blot tjener som påmindelse om disse overvejelser og som overgang til den videre *Germinal*-analyse og afhandlingens første analytiske livtag med strejkeromanens politik.

Indretningsarkitekturens kampplads

I *Germinals* fjerde del finder man en af romanens helt centrale sekvenser. Arbejderne har her netop vedtaget nedlæggelsen af arbejdet. Årsagen er kombinationen af Étiennes agitation, de nævnte forringelser af løn- og arbejdsforhold samt – den lokalt udslagsgivende faktor – den mineulykke, der efterlader Jeanlin halt, hvilket understreger hans funktion som romanens legemliggørelse af minesamfundets forkrøblende orden og økonomi.

I den specifikke scene opsøger en delegation af arbejderne minens direktør, hr. Hennebeau, i hans hjem. Maheu er grundet sin høje status blandt arbejderne, sit ry som en pålidelig ansat og sin 'sunde fornuft' [”son bon sens”] (*Germinal* 212/185) blevet valgt som talsmand. Imidlertid modtages han og de øvrige arbejdere i første omgang af husets tjener:

Først sagde tjeneren, at de skulle vente, og lukkede døren for næsen af dem; lidt efter kom han tilbage og førte dem ind i dagligstuen [...] Minearbejderne blev stående, de vovede i deres forlegenhed ikke at sætte sig ned, skønt de var meget rene, i kamgarnstøj, nybarberede fra morgenstunden, med deres gule hår og overskæg. De rullede deres kasketter mellem fingrene, de skævede til bohavet, en forvirret blanding af alle mulige stilarter, som smagen for antikviteter havde bragt på mode: lænestole i Henrik den anden-stil, stole i Ludvig den femtende-stil, et italiensk skuffeskab fra det syttende århundrede, en spansk skænk fra det femtende århundrede, en forside af et alter til sidepynt på kaminen og en besætning fra gamle messehagler på dørforhængene. Dette gamle guld, denne gamle silke med de guldbrunne farver, hele denne kapelluksus havde slået dem med respektfuldt ubehag. De orientalske tæpper syntes at binde dem ved fødder med deres dybe uld. Men hvad der især virkede kvælende på dem, var varmen, en jævn hede fra varmeapparatet, der lagde sig om dem, som de stod her med kinderne iskolde af vinden derude på vejen. Der gik fem minutter. Deres generthed tog til i denne rige, så hyggeligt lukkede stues velvære. Endelig kom hr. Hennebeau ind, militært tilknappet; i hans diplomatfrakke sad hans dekoration, den lille korrekte knude. *Han* talte først.

”Nå, der er I!... I vil gøre oprør lader det til...”

Han afbrød sig selv for med høflig stivhed at tilføje:

”Sæt jer ned; jeg vil meget gerne tale med jer.”

Minearbejderne vendte sig og søgte stole med blikke. Nogle dristede sig til at tage plads, mens andre, der blev ængstelige over den broderede silke, foretrak at blive stående. (*Germinal* 213-14).

[D'abord, le domestique leur dit d'attendre, en refermant la porte sur eux; puis, lorsqu'il revint, il les introduisit dans le salon [...] Et les mineurs, restés seuls, n'osèrent s'asseoir, embarrassés, tous très propres, vêtus de drap, rasés du matin, avec leurs cheveux et leurs moustaches jaunes. Ils roulaient leurs casquettes entre les doigts, ils jetaient des regards obliques sur le mobilier, une de ces confusions de tous les styles, que le goût de l'antiquaille a mises à la mode: des fauteuils Henri II, des chaises Louis XV, un cabinet italien du dix-septième siècle, un contador espagnol du quinzième, et un devant d'autel pour le lambrequin de la cheminée, et des chamarres d'anciennes chasubles réappliquées sur les portières. Ces vieux ors, ces vieilles soies aux tons fauves, tout ce luxe de chapelle, les avait saisis d'un malaise respectueux. Les tapis d'Orient semblaient les lier aux pieds de leur haute laine. Mais ce qui les suffoquait surtout, c'était la chaleur, une chaleur égale de calorifère, dont l'enveloppement les surprenait, les joues glacées du vent de la route. Cinq minutes s'écoulèrent. Leur gêne augmentait, dans le bien-être de cette pièce riche, si confortablement close.

Enfin, M. Hennebeau entra, boutonné militairement, portant à sa redingote le petit noeud correct de sa décoration. Il parla le premier.

– Ah! vous voilà!... Vous vous révoltez, à ce qu'il paraît...

Et il s'interrompit, pour ajouter avec une raideur polie:

– Asseyez-vous, je ne demande pas mieux que de causer. Les mineurs se tournèrent, cherchèrent des sièges du regard. Quelques-uns se risquèrent sur les chaises; tandis que les autres, inquiétés par les soies brodées, préféraient se tenir debout.]. (*Germinal* 186).

Scenen optegner et grundlæggende asymmetrisk magtforhold, der særligt knytter sig til arbejdernes markante tavshed, deres fravær af *stemme*. Symptomatisk er udeladelsen af gengivelsen af deres anmodning om at få direktøren i tale, som kun kommer til udtryk indirekte via tjenerens reaktion, ligesom det i sidste ende er delegationen, der bliver *tiltalt*.

Det understreges af arbejderne placering i stuens møblement, hvis minutiøse beskrivelse er symptomatisk for den detaljerigdom, der forbindes med *naturalisten* Zola; et karakteristika, som talrige kritikere har afvist som en ufrugtbar optagethed af detaljer for detaljernes skyld, hvilket netop er tilfældet i den modne Lukács' Zola-kritik. I essayet "Fortælle eller beskrive" (1936) etablerer han

eksempelvis et kvalitativt modsætningsforhold mellem den *fortællende realisme* (Tolstoj, Balsac, Stendahl og Dickens) og den *beskrivende naturalisme* (Zola og Flaubert). De realistiske værker er kendetegnet ved en ”verdanskuelse” (Lukács 1978, 214), der muliggør en sontring mellem det væsentlige og det uvæsentlige og kun beskæftiger sig med detaljerne, tingene, når de tjener til at afdække den sociale og historiske virkelighed. Omvendt gør naturalismens detaljefokus alle tekstens elementer – mennesker som ting – sideordnede og fremstiller herigennem et fremmedgjort, statisk og i den forstand ’umenneskeligt’ verdensbillede.

I *Germinals* tilfælde er karakteristikken imidlertid misvisende. Her tjener detaljerne netop i allerhøjeste grad en *fortællende* funktion, i og med de etablerer en kritisk forbindelse mellem arbejderne og deres materielle omgivelser. Sandy Petrey udtrykker det på denne måde i sin overbevisende analyse af scenen i *Realism and Revolution* (1988): [...] Hennebeau’s furnishing are crucial to the inner being of their owner and of his antagonists. Objects’ textual presence is the consequence of their ideological value, and both sides of the social conflict experience their selfhood in starkly ideological form” (Petrey 1988, 166).

Lukács har ret i, at tingene og detaljerne *indledningsvist* i scenen er karakteriseret ved deres autonome karakter, hvorfor *de* så at sige kontrollerer menneskene, ikke omvendt. Tæpperne binder arbejderne, bohavet gør dem mundlamme, varmeapparatet er kvælende. Men samtidig fremstiller denne autonomi en konsekvens af minesamfundets sociale orden. Den udfordres dog, da Maheu langt om længe tager ordet:

Så begyndte han, først med tøvende og dæmpet stemme:

’Hr. Direktør; det er netop, fordi jeg er en rolig mand, som der ikke er noget at sige på, at mine kammerater har valgt mig. Det må overbevise Dem om, at det ikke drejer sig om en flok spektakelmagere og brushoveder, der vil lave ballade. Vi vil bare have retfærdighed, vi er trætte af at dø af sult; og jeg synes nu, at det er på tide, at vi får en ordening på det, så vi i det mindste kan få brød hver dag’. (*Germinal* 214)

[Puis, il commença, la voix hésitante et sourde d’abord.

– Monsieur le directeur, c’est justement parce que je suis un homme tranquille, auquel on n’a rien à reprocher, que les camarades m’ont choisi. Cela doit vous prouver qu’il ne s’agit pas d’une révolte de tapageurs, de mauvaises têtes cherchant à faire du désordre. Nous voulons seulement la justice, nous sommes las de crever de faim, et il nous semble qu’il serait temps de s’arranger, pour que nous ayons au moins du pain tous les jours.] (*Germinal* 187)

Direktørens umiddelbare reaktion på Maheus fremtræden som talsmand er essentiel: ”Hvad for noget! Er det Dem, en god arbejder, der altid har vist sig så fornuftig, en gammel hædersmand fra Montsou, hvis familie har arbejdet i minen fra det første hakkeslag” [”– Comment! c'est vous, un bon ouvrier qui s'est toujours montré si raisonnable, un ancien de Montsou dont la famille travaille au fond depuis le premier coup de pioche!”] (*Germinal* 214/186).

Formuleringen understreger det centrale: At Maheu i scenen bryder med sin naturlige, rodfæstede identitet som arbejder og dermed skaber en uorden i det system, der, qua Ranciére, dikterer hvad nogle kroppe kan – og ikke kan – gøre, være og sige, hvorved de forankres i særlige steder og temporale logikker. Men Maheu og de stejke afviser at udføre deres definerende aktivitet, arbejdet, hvorfor de i stedet for at opholde sig i minen i arbejdstiden nu befinder sig – upassende og utidigt – i direktørens stue.

Overgangen fra arbejder til talsmand forvandler da også Maheu. Den intimiderede skikkelse forsvinder, hans stemme bliver fastere, han begynder at se direkte på direktøren og afbryder ham endda, da Hennebeau forsøger at tage ordet fra ham:

Nu da han var kommet i gang, kom ordene af sig selv. En gang i mellem hørte han forbavset på sig selv, som om det var en fremmed, der talte ud af ham. Det var ting, der havde samlet sig på bunden af hans bryst, ting, som han ikke engang vidste var der, og som strømmede ud af hans svulmende hjerte. Han fortalte om deres nød og elendighed alle sammen, det hårde arbejde, det dyriske liv, mens kone og børn hjemme skreg af sult, de sidste usle, latterlige lønninger, der blev spist op af bøder og arbejdsløse dage, og som de kom hjem med til de grædende familier. Havde man da besluttet at ødelægge dem? [...]

Der hævede sig stemmer blandt minearbejderne:

”Det er rigtigt... Han har sagt, hvad vi alle mener ... Vi forlanger bare *fornuft*.” (*Germinal* 215-216).

[Maintenant, il était lancé, les mots venaient tout seuls. Par moments, il s'écoutait avec surprise, comme si un étranger avait parlé en lui. C'étaient des choses amassées au fond de sa poitrine, des choses qu'il ne savait même pas là, et qui sortaient, dans un gonflement de son cœur. Il disait leur misère à tous, le travail dur, la vie de brute, la femme et les petits criant la faim à la maison. Il cita les dernières paies désastreuses, les quinzaines dérisoires, mangées par les amendes et les chômages, rapportées aux familles en larmes. Est-ce qu'on avait résolu de les détruire? [...]

Des voix, parmi les mineurs, s'élevèrent.

– C'est cela... Il a dit notre idée à tous... Nous ne demandons que la *raison*.] (*Germinal* 187-88).

Maheus overraskende talegaver forbindes her tydeligt til strejkens kollektive organisering af minearbejderne; det er *arbejdernes* nye stemme, der taler gennem ham og kræver *fornuft*. Det er vigtigt at bide mærke i, at det er det ultimative krav. Udtrykt med Rancière er der netop ikke tale om "a group that 'becomes aware of itself', finds its voice, imposes its weight on society" (Rancière 1999, 40). I *Germinal* manifesterer de sig netop heller ikke som en særlig oppositionel klasse, men snarere som direktørens *ligemænd*.

I forhold til Lukács' kritik af Zola er det essentielle, at Maheus udfordring af taleordenen medfører en forandring i tingene og detaljernes hierarki: "Den overdådige stue var forsvundet med sit guld og sine broderier, sin mystiske sammenstuvning af antikviteter; de følte ikke engang tæppet mere, som blev mast under deres tunge fodtøj." ["La pièce luxueuse avait disparu, avec ses ors et ses broderies, son entassement mystérieux d'antiquailles; et ils ne sentaient même plus le tapis, qu'ils écrasaient sous leurs chaussures lourdes."] (*Germinal* 216/188).

De detaljerede beskrivelser af stuens disciplinerende klassemarkører forsvinder. Via strejken gør arbejderne sig således fri fra tingenes beherskelse og ophører med at være 'tilfældige elementer i tilstandsbilleder', men organiserer sig som mennesker med politisk agens, der insisterer på at være med til at forme deres omverden. Som Petrey påpeger, flugter scenens udvikling altså ved nærmere eftersyn med den senere Lukács' egne positive beskrivelser af den progressive litteratur, der gestalter "proletariatets oprør mod denne selv fremmedgørelses umenneskelighed", og hvor "den beskrivende manérs stilleben [sprænges] i luften" (Lukács 1978, 217).

For døve øren

Ovenstående analyse mobiliserer Rancière til at udfordre Lukács' marxistiske kritik. Men derfor er det også vigtigt at pointere, at Rancières egne bemærkninger om Zola, bl.a. i *Parolle muette* (1998)/*Mute Speech* (2011a), faktisk peger i anden, mere kritisk retning. Ganske vist finder han i Zolas detaljerigdom den "'equality' of subjects" (2011a, 128), han forbinder med den æstetiske revolution. Men parallelt hermed, lyder Rancières signalement, fastholder Zola *også* – via sin "old style narration" – det forudgående regimes repræsentative logik via den allerede nævnte optagethed af arvelære og genealogi, der implicerer en grundlæggende social og historisk lovmæssighed (jf. Bray 2013, 157). Det er bl.a. i det lys, man kan læse Rancières bemærkning om, at Virginia Woolfs forfatterskab er et mere interessant udgangspunkt "for thinking and writing democratic history" end Zolas ellers mere direkte politiske og socialt forankrede værker:

[Woolf's] way of working the contraction or distension of temporalities, in their contemporaneousness or their distance, or her way of situating events at a much more minute level [...] establishes a grid that makes it possible to think through the forms of political dissensuality more effectively than the 'social epic's' various forms (Rancière 2013, 61).

Rancières betragtninger drejer sig ganske vist om forfatterskabet i sin helhed. Men min pointe er, at *Germinal* modsætter sig og problematiserer den generelle karakteristik. Som jeg har påvist ovenfor, etablerer Zolas strejkeroman også et gitter at tænke *det politiske* igennem, ligesom han her – qua scenens forskydninger – opløser "the formatting of reality" (Rancière 2013, 61). Således er der i høj grad tale om et eksempel på dét, man med Rancière kunne kalde litteraturens omfordeling af det sanselige. Sekvensen *gør* så at sige dét, den beskriver: Gennem strejken manifesterer arbejderer sig som *talsmand*, og det destabiliserer og blottægger de hierarkier, som ellers har struktureret scenen, og lader en fundamental egalitet komme til syne.

Imidlertid skurrer scenens videre forløb mod den Rancière-indramning af romanen, som jeg hidtil har advokeret for. For desuagtet Maheus stemmekraft og fornuftige krav, nægter direktøren at lytte og afviser arbejdernes ytringer som forvirret støj:

'[...] Jeg forventede denne beskyldning for at udhungre folket og leve af dets sved! [...] Tror De ikke, at selskabet har lige så meget at tabe ved den nuværende krise som I. Det er ikke herre over lønnen, det følger konkurrencen, hvis det ikke vil ruinere. Beklag jer over forholdene og ikke over selskabet... Men I vil ikke høre, I vil ikke forstå!' (*Germinal* 218).

[- [...] Je l'attendais, cette accusation d'affamer le peuple et de vivre de sa sueur! [...] Croyez-vous que la Compagnie n'a pas autant à perdre que vous, dans la crise actuelle? Elle n'est pas la maîtresse du salaire, elle obéit à la concurrence, sous peine de ruine. Prenez-vous-en aux faits, et non à elle... Mais vous ne voulez pas entendre, vous ne voulez pas comprendre!] (*Germinal* 189).

Hennebeaus påkaldelse af krise og konkurrence tegner et billede af en verden, der er determineret af økonomiske kræfter, som ligger uden for menneskenes kontrol. Når direktøren taler, er det med "denne kraft" ["cette force"] bag sig (*Germinal* 219/191), hvorfor hans legitimering af den nuværende situations rimelighed er forankret i hans *egen* talsmands-position for den herskende og nødvendige orden, og dermed som den der kan og må definere tingenes rette sammenhæng for dem, der ikke magter det selv. I takt hermed vender stuen tilbage til sin oprindelige, magtudøvende gestalt: "[Arbejdernes] grove, mumlende stemmer kvaltes i drivhusvarmen under draperierne" ["Le gros

murmure des voix s'étouffait sous les tentures, dans la chaleur de serre"] (*Germinal* 216/188).

Kulminationen er den afsluttende opfordring til at genoptage arbejdet:

'[...] Jeg regner for øvrigt med jeres sunde fornuft, og jeg er overbevist om, at I senest mandag vil gå ned [i minen].'

Alle gik, de forlod dagligstuen som en trampende kvæghjord, med runde rygge, uden at svare et ord til dette håb om deres underkastelse. (*Germinal* 220).

[- [...] Je compte sur votre sagesse d'ailleurs, et je suis convaincu que vous redescendrez lundi au plus tard.

Tous partaient, quittaient le salon dans un piétinement de troupeau, le dos arrondi, sans répondre un mot à cet espoir de soumission.] (*Germinal* 191).

Det, man skal bemærke, er, at den rationalitet, som Hennebeau tilskriver arbejderne, er reduceret til evnen at *forstå* og *adlyde* logos; ikke kapaciteten til selv at tænke og tale rationelt. Dermed reetableres den talesituation, der er karakteristisk for dét, Rancière kalder "the language of commands" (Rancière 1999, 45). Det tvinger arbejderne tilbage til deres oprindelige status i teksten; umælende og dyriske. Der er imidlertid tale om en ny "truende tavshed" ["silence menaçant"] (*Germinal* 220/191). Hvis den på den ene side markerer tilbageslaget til arbejderidentiteten, så er der på den anden side netop ingen bekræftende accept.

Mit argument er, at scenen på denne måde fordrer en overvejelse af Rancères forståelse af *det politiske* som etableringen af polemiske øjeblikke, hvor de, der ikke er tildelt plads i samtalen om den samfundsmæssige rammesætning, bryder med, og herigennem omformer, politiordenen. I den forbindelse gør Petrey en central observation, nemlig det faktum, at "the strikers' visit to Hennebeau introduces only a *temporary* threat to continued bourgeois hegemony" (Petrey 1988, 174 – min kursivering). På den måde betoner Zola på en helt anden vis end Rancière spændingen mellem det, jeg i kapitel II betegnede strejkens *synkron* og *diakron* dimension. De strejkendes organisering af en polemisk talesituation udgør indiskutabelt et destabiliserende og omrangerende moment. Men der er netop ikke tale om en egentlig rekonfigurering, idet stuen og minesamfundets sociale hierarki til slut reetableres. Den forandring, der anes i den afsluttende sekvens, er snarere en affektiv intensivering af de strejkendes uretfærdighedsfølelse, der knytter sig til arbejderne egne mutationer i scenen. Her manifesterer de sig ganske vist som politiske subjekter, dvs. rationelle aktører, men nægtes samtidig ultimativt denne status.

Der er altså noget andet på færde end i et af *Disagreements* centrale eksempler på det politiske og ”one of the first occurrences of the modern proletarian subject” – retssagen mod den revolutionære Auguste Blanqui (1805-1881) i 1832 (Rancière 1999, 37). Adspurgte om sin profession svarede Blanqui ’proletar’, hvilket anklageren imidlertid afviste som stillingsbetegnelse. Blanquis respons? ”It is the profession of thirty million Frenchmen who live off their labor and who are deprived of political rights” (Citeret i: Rancière 1999, 37). Resultatet? At retssekretæren indførte ’proletar’ som stillingsbetegnelse i sagsdokumenterne, hvormed den formodede umælendes demonstration af *logos* altså medførte en ændring eller udvidelse af de samfundsmæssige identiteter og deres betydning.

Sammenlignet hermed beskriver *Germinal* en situation, hvor arbejderne demonstration af fornuftig tale *ikke* betyder, at de bliver hørt. Romanen præsenterer parallelt med Rancière striden om *logos* som kernen i det politiske. Men som Blanqui-eksemplet illustrerer, antager han et umiddelbart sammenfald mellem disse polemiske talesituationer og selve rekonfigureringen af den sociale orden. I en samtale med Axel Honneth og Christoph Menke formuleres det mere overordnet. Her understreger Rancière, hvordan *det politiske*, trods dets dissens-karakter, ikke bare er en ’negativ’ obstruktion: ”It is a positive practice that *concretely* tips over the balance of equality and inequality. *It inscribes effect of equality in our laws and our practices.*” (Menke et al 2017, 125 – mine kursiveringer).

I forhold til scenen i Hennebeaus stue er min pointe, at denne type sociale resultater her afslutningsvist er blevet rullet tilbage og glimrer ved deres fravær. På den måde giver scenens forløb også anledning til at problematisere Rancières tiltro til den rene talehandlings politiske effektivitet. Dermed rejser *Germinal* også et spørgsmål, som i Rancières politiske tænkning ikke tildeles relevans og glider i baggrunden: Nemlig om eksistensen af en politisk ageren uden om den polemiske talesituation, som i højere grad knytter sig til den diakrone dimension af strejkens tidslighed.

’Hvordan vil I sejre?’

I *Germinal* udvikler strejken sig efterfølgende til en anderledes non-verbal og materiel styrkeprøve. En, i romanen, fundamentalt ulige kamp. For i takt med at bohavet pantsættes, og kreditmulighederne ebber ud, breder nøden og desperationen sig blandt arbejderne. Slige konsekvenser oplever arbejdsgiversiden ikke, om end strejken også tærer på dem:

Hver arbejdsløs dag kostede flere hundrede tusind francs. Enhver maskine, der standser, er en død maskine. [...] Opsynsmændene kunne ikke klare reparationsarbejdet, afstivningsbrædderne brækkede på alle kanter, der foregik jordskred hver eneste time. Snart

var ødelæggelserne blevet så store, at det ville kræve mange måneders arbejde, før kulhugningen kunne begynde igen. (*Germinal* 252).

[Chaque jour de chômage emportait des centaines de mille francs. Toute machine qui s'arrête est une machine morte. [...] Les porions ne suffisaient pas au raccommodage, les bois cassaient de toutes parts, des éboulements se produisaient à chaque heure. Bientôt, les désastres étaient devenus tels, qu'ils devaient nécessiter de longs mois de réparation, avant que l'abattage pût être repris.] (*Germinal* 215).

Strejken fremstilles her som et truende, samfundsundergravende fænomen. Den beskrives således som – om end i forskellig grad – destruktiv for begge parter. Med reference til den klassiske strejketeori (kapitel II) kan man sige, at hvis *Germinal* indledningsvis flugter med et marxistisk perspektiv, så træder den økonomiske model og venstrefløjens reformistiske pols forbehold nu frem. For hvor Le Voreuxs oprindeligt apokalyptiske konnotationer var knyttet til visionen af minen som en inhuman, men uophørlig og i den forstand velfungerende, maskine, så forbindes de i citatet her snarere med minens *inaktivitet*. Det er det døende produktionsapparat, der truer med at opsluge minesamfundet. På den måde – og i modsætning til det grundlæggende sympatiske portræt af arbejderens momentane ommøblering af Hennebeaus stue – fremstår den nu anderledes tidsligt udstrakte diskvalificering af normaltilstanden i stigende grad (selv)destruktiv.

Det intensiveres af det videre forløb, hvor den fortsat passive og ikke-fysiske modstand bliver anderledes direkte, korporlig, udadrettet. Startskuddet er rygtet om, at et stort antal arbejdere er blevet overtalt til at genoptage arbejdet, mens de strejkende skal fyres. Derfor indkalder Étienne til stormøde i den nærliggende skov.

Mødet demonstrerer igen arbejderens evne til fornuftig samtale og organiseringsformer, der netop mimer det etablerede politiske systems strukturer; en fælles debat (som Étiennes tale til arbejderne dog sætter rammen for), der ender med en art valghandling: ”[...] Vil I forsætte strejken? Og i så fald, hvad agter I *at gøre* for at sejre over aktieselskabet?” [– [...] Voulez-vous la continuation de la grève? Et, en ce cas, *que comptez-vous faire* pour triompher de la Compagnie?] (*Germinal* 280/235 – min kursivering).

Spørgsmålet er den foreløbige kulmination på den diskussion af strejkens gestalt, der gennemløber *Germinal* og ekspliciteres i Étiennes talrige drøftelser om strejken med en række af romanens øvrige karakterer. Sådanne strejkesamtaler er, som det vil fremgå af de følgende kapitler, karakteristiske for strejkeromanen, idet de centrale karakterers direkte artikulerede forsøg på at forstå, definere og fortolke strejken er uløseligt forbundet med selve strejkehandlingen.

I *Germinal* er Étienne netop en karakter, der søger at oplyse og overbevise de mere eller mindre modvillige kammerater. Han uddannes, udfordres, udvikles og *forvirres* også via samtalerne med dem, jeg vil kalde romanens *strejkementorer*. På den måde er protagonisten både strejke*helt* og strejke*lærling*, hvilket også er tilfældet i *Den store kamp* og *In Dubious Battle*.

Étiennes centrale mentorer udgøres bl.a. af Pluchart, Étiennes førnævnte læremester ud i socialismen; kroejeren Rasseneur samt den russiske arbejder Souvarine.²⁰ De repræsenterer hvert deres perspektiv på strejken og inkarnerer – på mange måde simplificerede og i Souvarines tilfælde fortegnende – de varierende positioner i datidens socialisme: den reformistiske (Rasseneur), den marxistiske (Pluchart) og endelig – som jeg ikke tidligere har været inde på – den anarkistisk-revolutionære (Souvarine) (jf. Zakarian 1972, 129ff).

Rasseneur er pragmatikkens stemme. Derfor er han også imod strejken, fordi den ifølge ham ikke tjener arbejderne (økonomiske) interesser: "[...] Det eneste, jeg ønsker er, at minearbejderne får en bedre behandling [...] I opnår ikke noget ved jeres historier, I vil bare gøre minearbejderne lod endnu mere elendig...." ["– [...] Ce que je désire, c'est que le mineur soit mieux traité [...] vous n'obtiendrez rien du tout avec vos histoires, vous allez rendre le sort de l'ouvrier encore plus misérable..."] (*Germinal* 234/202).

Rasseneurs svada er rettet mod Pluchart, der netop pericperer strejken *politisk*. Ikke mindst er den en anledning til at indlemme minearbejderne i Første Internationale og dermed udbrede den fortsatte organisering og bevidstgørelse af arbejderklassen, der skal bane vejen for en anderledes omfattende samfundsmæssig omvæltning.

Souvarine er ligeledes talsmand for en revolutionær position. Men hvor Pluchart eksplícit forbindes med Marx (fx *Germinal* 236/202), så er russeren Zolas personificering af "udrydderen Bakunin" ["Bakounine l'exterminateur"] (*Germinal* 239/205). På den måde spejler Zola Første Internationales centrale, interne magtkamp, hvis kerne var den russiske anarkist Mikhail Bakunins (1814-1876) kritik af Marx' vægtning af en centralistisk organisering af arbejderklassen, som ifølge Bakunin forbrød sig mod netop den frie selvorganisering, han opfattede som revolutionens mål. Souvarines horisontlinje er ligeledes det "oprindelige og formløse fællesskab" ["la commune primitive

---

²⁰ I den danske oversættelse er hans navn *Suvarin*, men jeg fastholder i nærværende kapitel originaltekstens stavemåde. Jeg formoder, at årsagen til fordanskningen er ønsket om at understrege den lydlige lighed med ordet *suveræn* (på fransk: *souvarine*), der – som Kristof Haviik demonstrerer – har en betydningsbærende funktion. 'Suveræn' – eneherskeren eller den fuldstændig overlegne – udpeger netop anarkistens problematiske karakteristika i romanen: "[...] he has a degree of devotion to his cause, and, more alarmingly, of willingness to employ violence, that goes far beyond those of other characters; he exercises supreme power when he single-handedly destroys the mine; finally, by his very action, he makes a choice that offers no chance for appeal by anyone, neither the mine owners nor even the workers whom he (theoretically) supports" (Haviik 2017). Generelt er der adskillige eksempler på denne type navnesymbolik i *Germinal* (Haviik 2017).

et sans forme”] (*Germinal* 240/206), hvor strejken ifølge ham blot er en ’dumhed’; ikke radikal nok, hvilket understreger hans funktion som romanens apologet for den politiske vold: ”’Ild og gift og dolk. Banditten er den sande helt, folkehævneren, den handlende revolutionære uden fraser hentet fra bøger. Det er nødvendigt, at en række skrækkelige attentater skræmmer de mægtige og vækker folket” [’– Par le feu, par le poison, par le poignard. Le brigand est le vrai héros, le vengeur populaire, le révolutionnaire en action, sans phrases puisées dans les livres. Il faut qu’une série d’effroyables attentats épouvantent les puissants et réveillent le peuple.”] (*Germinal* 240/206).

Under stormødet tager Souvarine – sigende for hans advokering for den direkte, fysiske modstand – aldrig ordet. Alligevel genlyder hans stemme i scenen, hvilket understreges af de retoriske sammenfald mellem anarkistens formuleringer og den vision, der fremmanes af og for Étienne:

[...] intet blev lettere end virkeliggørelsen af denne nye verden, han kunne stille op på to timer: lige meget om det kostede blod og ild.

’Turen er kommet til os!’, slyngede han ud i et sidste voldsomt udbrud. ’Nu er det os, der skal have magten og rigdommen.’ (*Germinal* 282).

[[...] rien ne devenait plus facile que la réalisation de ce monde nouveau: il avait tout prévu, il en parlait comme d’une machine qu’il monterait en deux heures, et ni le feu, et ni le sang ne lui coûtaient.

– Notre tour est venu, lança-t-il dans un dernier éclat. C’est à nous d’avoir le pouvoir et la richesse!] (*Germinal* 238).

Det smitter. Reaktionen på talen er en ’religiøs eksaltation’, som ikke lader sig påvirke af Rasseneurs argumenter ”om det umulige i at forandre verden ved lovbrud” [’l’impossibilité de changer le monde à coups de lois”] (*Germinal* 284/238). Rasseneur og hans reformatoriske pragmatik tvinges af talerstolen med både tilråb og sten, og mødet ender med en umiddelbart tydelig – men, som det vil fremgå af det følgende, også diffus – støtteerklæring til Étiennes opfordring til at fortsætte og eskalere strejken:

”Kammerater! Hvad beslutter I jer til? ... Stemmer I for strejkens fortsættelse?”

”Ja, ja!” hylede stemmerne.

”Og hvilke forholdsregler fastholder I? ... Vort nederlag er sikkert, hvis feje uslinge går ned i morgen.”

Stemmerne vedblev som i et stormsus:

”Død over forræderne!”

”I beslutter altså at kalde dem tilbage til pligten, til den svorne ed ... Hør da, hvad vi kan gøre: møde ved minerne, få forræderne tilbage ved vor nærværelse, vise aktieselskabet, at vi er alle er enige, og at vi hellere vil dø end give efter!”

”Det er rigtigt, til minerne, til minerne!” (*Germinal* 287).

[– Camarades, quelle est votre décision? ... Votez-vous la continuation de la grève?

– Oui! oui! hurlèrent les voix.

– Et quelles mesures arrêtez-vous? ... Notre défaite est certaine, si des lâches descendent demain.

Les voix reprirent, avec leur souffle de tempête:

– Mort aux lâches!

– Vous décidez donc de les rappeler au devoir, à la foi jurée ... Voici ce que nous pourrions faire: nous présenter aux fosses, ramener les traîtres par notre présence, montrer à la Compagnie que nous sommes tous d'accord et que nous mourrons plutôt que de céder.

– C'est cela, aux fosses! aux fosses!] (*Germinal* 240).

Denne type *call and response*-udvekslinger mellem strejkens centrale aktører udgør endnu en af strejkeromanens genkommende momenter. I dette tilfælde ulmer der en tydelig uro under den ekstatiske ordveksling; taleren og tilhørernes opildnen af hinanden fremstår her netop ikke just som rationel samtale, trods den dialogiske struktur.

Den samme uro kommer også til syne i selve formuleringerne. Umiddelbart synes det klart, at det vedtagne er en optrapning af strejken til direkte og aktiv fysisk modstand. Den udvikling flugter på sin vis med Marx' overvejelser om revolutionen, der ideelt gennemføres på relativt fredelig vis via arbejderpartiernes demokratiske magtovertagelse, om end proletariatet stadig måtte være indstillet på egentlig kamp: ”Vi må sige til regeringerne: Vi ved, at I er den bevæbnede magt rettet mod proletererne; vi vil modarbejde jer med fredelige midler, hvor det er muligt, og med våben, hvis det skulle blive nødvendigt” (ovs. i; Sagladin et al. 1986, bd. 1, 176). Senere skriver han andetsteds om samme emne: ”[...] den 'fredelige' bevægelse [ville] kunne slå om i en 'voldelig', hvis de, der havde interesse i den gamle tilstand, satte sig på bagbenene; slås de ned med *vold* [...] så [er det] som rebeller mod den 'lovlige' vold” (ovs. i; Sagladin et al 1986, bd. 1, 176-7).

I romanens mikrokosmos har magten netop sat sig på bagbenene. Men i modsætning til Marx' accept af den nødvendige vold, gennemløbes Étiennes formuleringer ved nærmere eftersyn af en besynderlig tøven over for den magtanvendelse, han ellers selv synes at plædere for. I det ovenstående citat handler det eksempelvis om at 'kalde' strejkebryderne 'tilbage til pligten' (i originalteksten snarere 'minde dem om deres pligt') ved hjælp af arbejdermassens 'nærværelse'. Der er tale om en *trussel* (og ikke realiseringen af den), og dermed stadig en ultimativt verbal eller kommunikativ form for politisk ageren, hvis evne til 'overtalelse' dog ikke beror på rationel argumentation, men på en anderledes håndgribelig magtlogik.

Under den umiddelbart simple, voldsomme retorik fornemmer man således en paradoksal modvilje mod den beslutning, som faktisk artikuleres. Det understreges også i scenens beskrivelser af arbejdermassen, der fremstår væsensforskellig fra delegationen i Hennebeaus stue. Sekvenserne kan ellers siges at portrættere det samme: Arbejdernes selvorganisering og deres forsøg på at manistere sig som politiske subjekter. Men hvor det i direktørens stue valoriseres positivt og emancipatorisk, så er det *ikke* tilfældet i skoven. Her fører arbejdernes ageren dem tværtom *tilbage* mod deres formodede naturtilstand som støjende, jf. arbejdernes larmende reaktion – de hylér [”hurlèrent”] og bruser som 'et stormsus' [”avec leur souffle de tempête”] – på Étiennes tale.

Hvis den indledningsvist rene arbejdsnedlæggelse i *Germinal* omgærdes af sympati qua beskrivelserne af arbejdernes udvikling af stemme og deres demonstration af rationalitet, så medfører beslutningen om oprustning af modstandsformen en problematisk overgang til støjen, hvilket tydeliggøres i romanens følgende kapitler, hvor mødets beslutning realiseres i form af sabotage og voldelige optøjer.

Et umælende kor

I disse kapitler tager de strejkende den yderste konsekvens af strejkens kollektive logik. Dens potentiale beror netop på det forhold, at arbejderne er *de mange*. Og dagen efter mødet rettes denne kollektive kraft altså på yderst direkte vis mod de *magtfulde*. Først ødelægges arbejderne dele af minens udstyr (og udsætter dermed arbejderne i skakterne for fare) for at tvinge strejkebryderne væk fra arbejdet. Herefter stormer de i et ukontrollabelt, formløst raseri mod byen Montsou, hvor minesamfundets mere privilegerede har hjemme, og som forfærdes over arbejdernes uigenkendelige, ”forfærdelige ansigter” [”visages atroces”]:

Det var ganske rigtigt! Vreden, sulten, disse to måneders lidelse og denne vanvittige jagt gennem minerne havde forvandlet minearbejdernes skikkelige ansigter, forlænget deres

kæber så de lignede *vilde dyr*. I dette øjeblik gik solen ned, de sidste purpurrøde stråler kastede et uhyggeligt blodigt skær udover sletten. Vejen så ud, som flød den med blod, kvinderne og mændene *galoperede* videre, blodige som slagtere i fuldt myrderi. [...]

Det var det blodrøde syn af den revolution, der skæbnesikkert skulle rive dem alle med sig en blodig aften mod århundredets slutning [...] (*Germinal* 345 – mine kursiveringer).

[Et, en effet, la colère, la faim, ces deux mois de souffrance et cette débandade enragée au travers des fosses, avaient allongé en mâchoires de *bêtes fauves* les faces placides des houilleurs de Montsou. A ce moment, le soleil se couchait, les derniers rayons, d'un pourpre sombre, ensanglantaient la plaine. Alors, la route sembla charrier du sang, les femmes, les hommes continuaient à *galoper*, saignants comme des bouchers en pleine tuerie. [...]

C'était la vision rouge de la révolution qui les emporterait tous, fatalement, par une soirée sanglante de cette fin de siècle. [...]] (*Germinal* 281 – mine kursiveringer).

Denne passage er blot en af mange, hvor arbejderne tydeligt dehumaniseres og *dyregøres* eller *bestialiseres*. Klimakset er scenen, der fører til købmanden Margraits død. Han har skruppelløst udnyttet minearbejdernes fattigdom til at aftvinge kvinderne seksuelle ydelser i bytte for varer og kredit. Igen kan man dog bemærke en vis tøven i teksten. Der er netop ikke tale om et egentligt drab; af frygt for den rasende arbejdermasse flygter købmanden op på sit tag, men falder herfra ned og i døden. I den efterfølgende ligskændning er brutaliteten dog til at føle på. Margrait kastreres, hvorefter købmandens afrevne lem placeres på en stok, der bæres ”som et banner” [”qu'un drapeau”], der vajer over ”det hylende tog af vilde kvinder” [”de la débandade hurlante des femmes”] (*Germinal* 264/294).

Jeg kommer ikke her til at gå nærmere ind i diskussionen af den kønslogik, der gennemsyrrer scenen. For min analyse er det centrale, at Margraits død bliver en tærskelscene, hvor skellet mellem strejke og revolte opløses og af Zola fremstilles som uacceptabel, hvilket understreges af de øvrige (mandlige) karakterers eksplicit afstandtagende reaktion på ”[d]enne rædselsfulde lemlæstelse” [[c]ette mutilation affreuse”] (*Germinal* 365/295).

Det er netop her, min læsning begynder at kollidere med Petreys ellers på mange måder fremragende analyse. Hans argument er således, at romanens beskrevne bestialisering af de strejkende skyldes, at de fokaliseres via Montsou-borgernes forfærdede perspektiv. Bl.a. påpeger han, hvordan den ovenfor citerede sekvens optræder umiddelbart efter Zolas beskrivelse af, hvordan Lucie og Jeanne Deneulin – to halvvoksne burgøjserbørn – gemmer sig i en stald og her sætter ”øjet til en revne, ivrige for ikke at glip af noget af dette skue.” [”Lucie et Jeanne [...] avaient mis un oeil à une fente, désireuses de ne rien perdre du spectacle.”] (*Germinal* 344/281).

Det fører Petrey til følgende konklusion: "The following pages are the spectacle of a spectacle. The reader sees not the miners but a bourgeois seeing of the miners, not reality but its explicitly ideological deformation. One class's catastrophe becomes destruction of the world because it is contemplated by the threatened class" (Petrey 1988, 191).

Petreys analyse kan læses i et både *smallere* og *bredere* perspektiv. Smalt drejer den sig om bestemmelsen af fokaliseringen i de konkrete scener. Her virker det ovenstående eksempel overbevisende. Problemet er dog, at denne type afvisende beskrivelser også genfindes, når det ikke er den 'truede klasse', der *ser*. Tag fx beskrivelsen af Étienne, der – helt eksplicit – betragter den hærgende arbejdermasse: "[O]g han undrede sig helt bestyrtet over disse *dyr*, som han selv havde taget mundkurven af, de der var så langsomme til at komme i bevægelse, men bagefter *frygtelige*, med en *blødtørstig* stædighed i harmen." ["[E]t il s'étonnait, il s'effarait devant ces *brutes* démuselées par lui, si lentes à s'émouvoir, terribles ensuite, d'une ténacité *féroce* dans la colère."] (*Germinal* 352 – mine kursiveringer).

Her anvendes altså præcis den samme type valoriserende og bestialiserende markører. Det svækker Petreys udlægning af dehumaniseringen som romanens performative fremskrivelse af en art klasseperspektivisme. I stedet vil jeg argumentere for, at man må tage denne afstandtagen fra de strejkendes udøvelse af direkte fysisk magt som udsagn, der tildeles autoritet *i* og *af* romanen.

Denne kritik kan umiddelbart afmonteres, hvis Petreys argument læses 'bredere'. Når Petrey beskriver *Germinal* som "an oppositional structure" (189), så refererer han netop direkte til Bakthins indflydelsesrige overvejelser om romangenrens polyfone karakter (Petrey 1988, 189). I det lys drejer analysen sig således ikke så meget om *bærere* af specifikke ideologiske optikker på karakterniveau (hvilket, vil jeg dog fastholde, at Petreys analyse tydeligvis også *gør*), men om en udlægning af *Germinal* som en roman der på værkplan gennemsyres af en grundlæggende ideologisk konflikt mellem, groft sagt, revolutionære og reaktionære impulser. Derfor kan romanen på én og samme tid være "an illustration of the *Communist Manifesto* and a *roman anti-peuple*" (Petrey 1988, 189), hvorfor Étienne da både kan kæmpe arbejderens sag og anskue dem som blødtørstige dyr.

Denne spænding, bemærker han, kommer allerede til syne i titlen. *Germinal* er således navnet på den revolutionære kalenders forårsmåned og konnoterer således både den cykliske tids naturlige og evige orden og den revolutionære bortkastelse af den gregorianske kalender. Dermed understreger titlen alene, skriver Petrey, hvordan "all natural processes are subject to absorption by a social dynamic inaugurated and sustained by human agency" (Petrey 1988, 179).

Petrey læser altså *Germinal* som et udpræget ambivalent værk. Det er på sin vis vand på min mølle. Alligevel vil jeg anholde to aspekter ved hans analyse. For det første er det nødvendigt at spørge,

om Petreys insisteren på denne grundlæggende ambivalens faktisk er kongruent med hans egentlige værkanalyse? Min påstand er netop, at *Realism and Revolution* – parallelt med Mitterand og, overraskende nok, Lukács – i udpræget grad beskriver *Germinal* som en roman, hvis grundstruktur er bourgeoisiets statiske perspektiv: ”*Germinal* narrates not a revolution but a revolt, and textual affirmations of revolutionary change always segue into textual affirmation that no change shall occur” (Petrey 1988, 200). Det skyldes – som det var tilfældet med Mitterands læsning – at hans forståelse af tekstens politik retter sig mod afdækningen af en ideologisk dybdestruktur. Derfor ender han ligeledes ved spørgsmålet om, hvorvidt romanen ultimativt perciperer de sociale strukturer som naturlige eller historiske, dvs. om de kan forandres eller ej (hvilket *Germinal*, i Petreys læsning, altså mestendels præsenterer et reaktionært svar på).

Læsningen af *Germinal* som strejkeroman peger i en anden og – i mine øjne – mere interessant retning. Det skyldes ikke mindst, at denne tilgangs udgangspunkt i *strejken* løser (eller i hvert fald forskyder) dette problem – om end lidt på samme måde som Alexander den Stores håndtering af den gordiske knude. Således vil jeg hævde, at strejkeromanen netop insisterer på at skære igennem det principielle spørgsmål om det politiskes mulighed, da strejken ganske enkelt forudsætter, at den fælles verden *kan* omformes og forandres. Den antagelse er selve den engagerede litteraturs *raison d'être*.

Modsat Petrey vil jeg hævde, at romanens grundlæggende vision er ganske ligetil: *Den eksisterende orden baserer sig på og reproducerer en fundamental uretfærdighed. Derfor må den ændres*. Det gør dog ikke Zolas strejkeroman entydig. Men det betyder, at den politiske ambivalens som sagt skal lokaliseres i romanens konfrontation med spørgsmålet om *strejkens praksis*. Jf. arbejderne valg ved mødet i skoven er det således ikke kun et spørgsmål om at strejke eller ej, men også om *hvordan*?

Du bliver først menneske, når du dør

I *Germinal* afvises volden som acceptabelt middel eller strategi, og sigende er det netop strejkevolden, der udstikker retningen for arbejdsnedlæggelsens fatale kulmination. For med ødelæggelserne og drabet på Margrait træder strejken endegyldigt ud af den juridiske gråzone, hvorfor statsmagten – i form af gendarmeriet og den franske hær – træder ind i konflikten. Arbejderne er således ikke længere blot i (økonomisk) konflikt med deres arbejdsgivere, men nu også staten, dvs. selve den samfundsmæssige ordens officielle gestalt. Qua den metaforik som historisk omgærdede strejken, fremstår den nu som en borgerkrigslignende tilstand, jf. andet led af titlen på Benjamin Disraelis indflydelsesrige roman om det engelske klassesamfund, *Sybil or; The Two Nations* (1845). Den eskalering af konflikten kan på sin vis beskrives som et resultat af strejkevolden, der har gjort de strejkende til et legitimt mål for statens

magtanvendelse. Men i forlængelse af kapitlets forudgående analyse, så udgør indsættelsen af politi og militær snarere en intensiveret bekræftelse af deres status som ikke-borgere. Således kan det her ikke længere fingeres, at de har lige del i den fælles verden, tværtimod eksisterer arbejderne som i et ”fjendtligt land” [”qu’un pays ennemi”] (*Germinal* 367/297).

Den eksplicitte magtudøvelse eskalerer imidlertid arbejderne modstand. Strejken spreder sig til nærliggende miner; ganske vist er modstanden igen passiv, men situationen associeres netop til ”den tvungne og tålmodige lydighed som hos vilde dyr i bur, der ligger med øjnene ved dyretæmmeren parat til at fare i nakken på ham, hvis han vender ryggen til.” [”l’obéissance forcée et patiente des fauves en cage, les yeux sur le dompteur, prêts à lui manger la nuque, s’il tournait le dos.”] (*Germinal* 367-68/297).

Billedet peger frem mod strejkens allerede nævnte fatale klimaks. For at få genoptaget driften har selskabet hentet belgiske arbejdere ind, hvilket de strejkende rasende sætter sig for at forhindre. Altså står de (igen) i den paradoksale situation, at fysisk magt skal sikre effekten af den passive modstandsform, dvs. arbejdsnedlæggelsen.

Det er imidlertid værd at bemærke det melodramatiske intermezzo, der udspiller sig umiddelbart før det dramatiske klimaks. De strejkende stimler sammen ved porten til den eneste fungerende nedgang til minen, som bevogtes af 60 bevæbnede soldater. Den truende konfrontation udskydes dog. De strejkende lader, sært berørte, minens gamle hestepasser passere igennem blokaden, idet kadaveret af minehesten Trompette, som arbejdet og mørket i minen har pint livet ud af, skal bringes op af skakten. I den efterfølgende sekvens menneskeliggøres Trompette på barok vis, idet dens kranke livshistorie skitseres sentimentalt, hvilket peger tilbage på romanens tidlige sympati for og medlidenhed med minens stumme horder. Men vigtigere er det, at dette kadaver indtager en central position i romanens panorama over de døde arbejderkroppe, der ligger tilbage efter soldaterne har åbnet ild mod dem.

Umiddelbart efter at den døde hest er blevet bragt op til overfladen, ser arbejderne således en af de belgiske kularbejdere entrere minen, og arbejdermassen gør ansats til at storme frem. Det afbrydes dog af Étienne, der – i lyset af rædslerne fra arbejderne tidligere amokløb – i stedet opsøger soldaternes kaptajn: ”Étienne forklarede ham sagerne, han søgte at vinde ham og spejdede efter virkningen af sine ord [...] Var retten ikke på minearbejdernes side? De var alle brødre og burde komme til en forståelse.” [”[...] et il lui expliquait les choses, il tâchait de le gagner, guettant l’effet de ses paroles [...] est-ce que la justice ne se trouvait pas du côté des mineurs? On était tous frères, on devait s’entendre.”] (*Germinal* 418/332).

Appellen til fornuft og ligeværd er atter den samme som i Hennebeaus stue. Men som Maheu, taler Étienne ligeledes for døve øren: Kaptajnen lukker sig inde i ”sin militære stivhed” [”une radieur

militaire”]: ”Passér! Tving mig ikke til at gøre min pligt!” [”– Au large! ne me forcez pas à faire mon devoir.”] (*Germinal* 418/333). Konsekvenserne er forudsigelige: Arbejderne maser sig frem mod porten og soldaternes løftede bajonetter, stenene begynder at flyve og til slut – om end efter en lang tøven – lyder kaptajnens kommando: ”Fyr!” [”– Feu!”] (*Germinal* 427/339). Det efterfølges af det nævnte panorama:

De sårede hylede, de døde stivnede koldt i brudte stillinger, tilsolede af tøvejrets fugtige ælte, hist og her flydende i det blæksorte kulsøle, der kom frem mellem de snavsede sneklatter. Og midt blandt disse menneskelig, der så så små og fattige ud i deres elendige magerhed, lå liget af Trompette, en uhyre, jammerlig dyngede dødt kød. (*Germinal* 429).

[Les blessés hurlaient, les morts se refroidissaient dans des postures cassées, boueux de la boue liquide du dégel, ça et là envasés parmi les taches d'encre du charbon, qui reparaissaient sous les lambeaux salis de la neige. Et, au milieu de ces cadavres d'hommes, tout petits, l'air pauvre avec leur maigreur de misère, gisait le cadavre de Trompette, un tas de chair morte, monstrueux et lamentable.] (*Germinal*, 340).

De døde udgør først en ubestemmelig masse, der glider sammen med sølet, æltet og hestens døde kød. I sine rudimentære bemærkninger om *Germinal* i ”Fortælle eller beskrive?” kommenterer Lukács netop på ”betoningen af det animalske hos Zola”, som han udlægger som en protest mod ’kapitalismens bestialitet’. ”Men”, forsætter han, ”denne uforstående protest slår i gestaltningen om i en fiksering af det umenneskelige, det animalske” (Lukács 1978, 212). Det skal ses i lyset af den modne Lukács’ grundlæggende kritik af Zolas naturalisme og dens blindhed for ”den gensidige sammenfletning af samfundsmæssige bestemmelser med menneskets psykofysiske egenskaber” (Lukács 1978, 211).

Parallelt med analysen af scenen i Hennebeaus stue er min påstand dog, at Lukács’ karakteristik af den ’fikserede animalitet’ og det manglende blik for relationen mellem menneske og samfund er misvisende. Helt konkret er dyregørelsen af arbejderne i panoramaets umiddelbare stilleben netop ikke statisk og skematisk, men anderledes bevægelig og kompleks. De døde kroppe lokaliseres netop som *menneskelig*, små og ynkværdige. Men hvis de på denne måde rehumaniseres, så gentages sidestillingen mellem arbejder og dyr via placeringen af den døde Trompette i panoramaets midte, hvilket imidlertid også genererer en essentiel forskydning i dyr-menneske-relationen. Bestialiseringen er her ikke længere en konsekvens af de strejkendes karakter eller deres ageren, men understreges nu – igen – som en påtvungen identitet; det er soldatens kugler, der har reduceret menneskene til små bunker kød, der ligger side om side med hesten.

Med andre ord ophører de her med at *være* eller *agere* umenneskelige; i stedet introduceres nu et anderledes dobbeltblik: de er hverken mennesker eller dyr, men mennesker der er blevet *dyregjort*.

Drabene gentildeler de strejkende deres menneskelighed. Dog først i det øjeblik, at deres optrapning af strejken til vold endegyldigt er blevet neutraliseret, hvilket også betyder, at de er blevet frataget muligheden for at ytre sig. Den kugle, der trænger igennem arbejderens Mouquets mund, afliver ikke kun potentialet for dyrisk snerren, men også rationel tale, hvilket understreges af, at Maheu – strejkens oprindelige talsmand – er blandt de dræbte.

I nedskydningsscenen kondenseres den ambivalens, der gennemsyrrer *Germinal's* skildring af strejken. Romanen er som sagt entydig i sin kritik af det industrielle samfunds hårdhændede klassevirkelighed. Men hvis den ultimative horisont er behovet for en radikal social forandring, ender den stadig i et paradoks, som, jeg vil hævde, er forankret i strejkens praksiskarakter og spørgsmålet om dens organiserings.

Ambivalensen er et resultat af, at *Germinal* på den ene side ikke kan forestille sig muligheden af en fredelig reformering af den eksisterende orden. I sin rene form af kollektiv arbejdsnedlæggelse og dermed passiv modstandsform er strejken, i romanens fremstilling, ganske enkelt ikke stærk nok til at gennemføre den intenderede transformation. Der skal, så at sige, mere til. Men på den anden side kan romanen ikke acceptere inklusionen af vold som en løsning på den rene arbejdsnedlæggelses *ineffektivitet*. Det essentielle er altså, at romanens stigende afstandtagen fra de strejkende ikke drejer sig om deres modstands mål. Dét, den viger tilbage fra og afviser, er den politiske vold som den samfundsmæssige forandrings middel og motor.

Det understreges af strejkens katastrofale følger. De nedskudte arbejdere er blot nogle få af døde kroppe, der fylder romanens afsluttende dele. Det klamme barn Jeanlin dræber umotiveret en soldat, og Souvarine realiserer sin vision om at ødelægge Le Voreux. Efter arbejdet genoptages, sprænger han en mineskakt og forårsager dermed flere arbejderdødsfald, ligesom det efterfølgende redningsarbejde også kræver sine ofre, herunder endnu et Maheu-familiemedlem, sønnen Zacharie.

I kølvandet på ulykken forsøger familien Gregoire at genoptage den tidligere nævnte paternalisme og drager mod arbejderbyen for at udføre ”en barmhjertighedsgerning” [”un pensée charitable”] (*Germinal* 481/376) i form af overdragelse af almisser til madam Maheu. I huset finder de imidlertid kun den gamle bedstefar, kaldet Bonnemort, da Cathrine Maheu nu er nødsaget til selv at arbejde i minen for at brødføde resterne af familien.

Bonnemort er den første karakter, som Étienne møder ved sin ankomst til Le Voreux, hvor han tjener som kusk – en art aftrædelsesstilling efter 50 års tjeneste i minen – og han fungerer dermed som den første indikator af minesamfundets brutalitet. En ødelagt krop med et tæmmet sind. Men til

slut i scenen rejser ellers urørlige og tavse Bonnemort sig i en sidste, udsigtsløs modstandsakt og kvæler Gregoire-datteren Cecile, der ”fed, blomstrende og frisk af sin slægts mange års dovne lediggang og velvære” [”florissante, grasse et fraîche des longues paresse et du bien-être repu de sa race”] står som epitomet på den monstrøse økonomis uretfærdighed, der har efterladt Bonnemort ”i en ynkelig hæslighed som et udslidt dyr, ødelagt fra far til søn ved hundrede års arbejde” [”d'une laideur lamentable de bête fourbue, détruit de père en fils par cent années de travail et de faim.”] (*Germinal* 484/378).

Hvis denne beskrivelse rummer et element af forståelse for og retfærdiggørelse af volden – et produkt af generationer af mindre spektakulær, men ikke mindre hårdhændet, systemisk vold – så understreger den samtidig, hvordan volden i *Germinal* aldrig bliver emancipatorisk. Den bringer kun mere ulykke med sig. For Zola er den uforenelig med den vision om den fundamentale egalitet, som er kernen i strejkens indledende talesituationer. I stedet spejler og gentager også dette et sidste eksempel på en brutal negliger af modpartens menneskelighed, og volden kan i den forstand aldrig være andet end *destruktiv* og ophører i den forstand med at være politisk.

Ekskurs: Fra les banlieues til Le Voreux

Via problematiseringen af fysisk magt, eller slet og ret vold, som politisk modstandsstrategi, nærmer *Germinal* sig Rancière, som af Todd May fremhæves som en politisk tænker, der skriver sig ind i en tradition for (titlen på Mays studium) ’nonviolent resistance’ (jf. May 2015, 135ff). Et lignende argument udfoldes på mere interessant og polemisk vis af Ayten Gündoğdu i artiklen ”Disagreeing with Rancière: Speech, Violence and the Ambiguous Subjects of Politics” (2017). Udgangspunktet er den følgende udlægning af Rancières forståelse af politik og det politiske:

Rancière identifies political subjectivation with dissensus and suggests that it always arises from a logical or argumentative demonstration of equality in speech [...] accordingly, he distinguishes dissensus from a violent or military confrontation staged to contest inequality. His analysis suggests that, when the marginalized resort to force, they conduct themselves as warriors, and not as speaking beings sharing a common world with those positioned as their superiors (Gündoğdu 2017, 192).

Dette træder tydeligt frem i de to eksempler, som Gündoğdu fremhæver: Beskrivelserne af skythiske slavers væbnede oprør i *Disagreement* (Rancière 1999, 12ff) og Rancières bemærkninger om de voldelige optøjer i Paris’ *banlieues* i 2005. I eksemplet fra antikken fremgår det, at problemet ikke er udfordringen af det uegalitære slave-herre-forhold, men at slavernes ’valg’ af den fysiske modstand, volden, *ikke*

demonstrerer et universelt ligeværd. Derfor opnår de ikke andet end ”a purely war-generated achievement of equality between the dominated and the dominator” (Rancière 1999, 13). Der er således ikke tale om en egentlig udfordring af den sociale rollefordeling, men blot en manifestation af styrke: ”What [the slaves] cannot do is transform equality in war into political freedom” (Rancière 1999, 13).

Samme logik strukturerer Rancières analyse af de voldsomme optøjer, der brød ud i de parisiske *banlieues* i oktober 2005. Termen *banlieue* betegner de parisiske forstæder, som er associeret med ”high-rise, low-income housing project”, der – om end ikke udelukkende – huser metropolens underklasse, hvoraf store dele har immigrantbaggrund. Det var netop, som det ofte formuleres, ’franske unge med indvandrerbaggrund’, der var de centrale aktører i optøjerne, hvor 10.000 biler blev brændt af, flere end 230 bygninger skadet, 4.770 mennesker arresteret og 217 betjente såret (Gündoğdu 2017, 208).

Gündoğdu argumenterer imidlertid for, at begivenhederne ikke kan reduceres til simpel vandalisme eller bølleadfærd, men snarere – med Laurent Mucchiellis formulering – repræsenterer ”the most serious spontaneous social agitation” i Frankrig siden 1968 (Mucchielli 2009, 208; jf. Gündoğdu 2017, 208); en reaktion på ”the police brutality and racial discrimination that immigrants and their French-born children face on a daily basis” (Gündoğdu 2017, 207).

I et interview i *Le Monde Diplomatique* i 2016 anderkender Rancière denne dimension, men undsiger samtidig optøjernes protest:

The problem is that there was a real rebellion against certain states of things, certain ways the people in those areas are disqualified from the stage. At the same time, there was no real political proposition. What I mean by political proposition is when people are able to think not only for themselves, but for anybody. So it was much more a kind of struggle between those parts of the population and the politics of the state (Lie 2018).

Fællespunktet i Rancière analyser af de to begivenheder er, at de begge eksemplificerer ”[the] failure to turn military confrontation into a political one” (Gündoğdu 2017, 209). I forhold til *banlieue*-optøjerne ekspliciteres det af hans præsentation af en alternativ modstandsstrategi, hvor han refererer til den daværende franske indenrigsminister Nicolas Sarkozys benævnelse af de unge i *banlieue*’erne som *racailles* – bøller, ballademagere:

Imagine, for instance, all those black and Maghrebian youths not rioting in their suburbs but getting to the center of Paris .... Suppose that they went to the heart of Paris with French flags and said ’we’re all French *racailles*.’ They would have created something rather

disturbing. That would have been a way of being out of place (Citeret efter: Gündoğdu 209ff).

Udgangspunktet for Gündoğdus 'uenighed' med Rancière er en rekonstruerende genovervejelse af *banlieue*-optøjerne, som artiklen placerer i en anderledes udfoldet kontekst, der understreger de prekære sociale, politiske og juridiske forhold, der har kendetegnet disse *banlieues* i årtier. I forlængelse heraf påpeger hun, hvordan *banlieue*-borgere på mere fredelig og rationelt argumenterende vis har reageret og modsat sig disse forhold siden 1970'erne. Et signifikant eksempel er den protestmarch 'for lighed og mod racisme', der i 1984 udgik fra Marseille og Lyon og kulminerede med, at 100.000 demonstranter entrerede den franske hovedstad; en aktion, der på mange måder var parallel med Rancières foreslåede korrektiv (Gündoğdu 2017, 210ff). I dette bredere perspektiv tager optøjerne sig således anderledes ud, idet de indsættes som ét led i en lang kæde af modstandshandlinger:

[T]he 2005 revolt itself begins to take on a new meaning that blurs the lines between logical demonstration and military confrontation, between dissensual practices that manifest a conflictual community and self-defeating acts that reproduce the identities given by police order, and between political conflict created by speech and territorial occupation relying on force [...] (Gündoğdu 2017, 213).

Banlieue-ungdommens ageren i 2005 bekræftede og reproducerede isoleret set politiordenens opfattelse – af dem som *racailles*. Men Gündoğdus argument er, at de må tilgås som en del af en længere og mere heterogen politisk proces, hvorfor de ikke absolut kan adskilles fra dét, Rancière beskriver som henvendelsen til, og dermed den forsøgsvis demonstration af, en delt verden.

Ganske konkret sameksisterede optøjerne med og affødte andre protestformer: eksempelvis præsenterede borgerorganisationen ACLEFEU (Association Collectif Liberté, Egalité, Fraternité, Ensemble, Unis), der blev dannet under optøjerne, nationalforsamlingen for dokumentet *Cahiers de Doléances* (en 'klagejournal') efter, undervejs mod parlamentet, at have afsunget *marsellaisen*. Et andet eksempel på optøjernes produktion af sådanne umage konstellationer er hiphop-*compilation*'en *Insurrection* (2006), hvis omslag ekstensivt refererer til og sidestiller optøjerne med de franske revolutioner (Dubois 2010, 219). Albummets billedside placerer med andre ord kroppe og identiteter i en kontekst, hvor de ikke burde have plads og bringer på den vis – for nu at citere Rancière selv – "together two things that have 'nothing to do' with another" (Rancière 1999, 40).

Opsummerende er Gündoğdus argument, at optøjernes politiske dimension og *effekt* ikke må underkendes, idet "[they] forced into view a debate on the topic of racial discrimination – one that has long been suppressed in France due to the dominance of color-blind republican ideology" (Gündoğdu

2017, 216). Det leder hende til en afsluttende, mere generel problematisering af Rancières politiske tænkning:

Politics always entails working with the existing partition of the sensible [...] Given this entanglement of politics with police, struggles for equality demand shifting our gaze from 'exceptional and vanishing moments of uprising' to the condition that continuously shape, and at times undermine, the possibilities of verifying equality [...] [S]uch an examination is crucial for understanding the distinctive challenges faced by subjects in verifying equality. [*Banlieue*-optøjerne] suggest that attending to these conditions can change our perception of the struggle in question. We begin to discern dissensual elements in what might seem to be nothing other than a violent outburst of anger and pain. Even the rage of actors assumes a new meaning and appears as political response generated by their awareness that 'conditions could be changed but are not'. It simultaneously attests to a desire to reconfigure the social order and an exasperation arising from the resilience of the inequalitarian partition. There might be elements of what Rancière characterizes as 'the hatred of the master experiences by the rebel slave', in that rage, but those elements coexist with efforts to set up a 'contentious commonality' within the political community, as can be seen in the *banlieue* youths' attempt to anchor their violent protests to the French republican tradition (Gündoğdu 2017, 217-18; heri citeres: Arendt 1972, 103-98; Rancière 2012, 83; Rancière 1999, 9).

I forlængelse heraf er Gündoğdus centrale tese, at det politiske må forstås som en langt mere mudret proces end den fremstilles hos Rancière (Gündoğdu 2017, 216). Nok understreger han, at politiske subjekter er "always-ambiguous actors" (Rancière 2004e, 301-2), fordi det politiske, som beskrevet altid udspiller sig i og dermed etablerer en art mellemrum "between identities, between worlds" (Rancière 1999, 138). Men det, Gündoğdu fremhæver og problematiserer, er netop, at hans forståelse af de politiske handlinger, subjektiveringsprocesserne, der etablerer disse ambivalente identiteter og mellemrum, er overraskende stringent. Tidligt i *Disagreement* skriver Rancière fx, at "[b]eyond this set-up [det politiskes særlige talesituation] there is *no politics*. There is only the order of domination or the disorder of revolt" (Rancière 1999, 12). Som beskrevet retter det politiske sig altid mod politiet og eksisterer kun via denne antagonistiske aktivitet (Rancière 1999, 29). Med andre ord – og heraf det stringente – så optegnes der en tydelig afgrænsning af de praksisser, der knytter sig til det politiske, og som indebærer, at enhver ageren, der ikke lever op til kriteriet om de formodet støjendes demonstration af *logos*, må henvises til enten politiordenens dominans eller revoltens destruktive uorden.

Dette udfordres imidlertid, hvis man anskuer begivenheder som *banlieue*-optøjerne som et moment i en række af mange heterogene begivenheder. I dette kontekstualiserende og mere diakrone

perspektiv udfordres og opløses skellene mellem ”logical demonstration and military confrontation, between dissensual practices that manifest a conflictual community and self-deafening acts that reproduce the identities given by the police order, and between political conflict created by speech and territorial occupation relying on force” (Gündoğdu 2017, 213).

Afsluttende: Hævnerarméen hinsides strejken

Der er indiskutabelt langt fra nutidends faktiske parisiske forstæder til Zolas fiktive strejke i 1860’ernes Frankrig. Men årsagen til denne, indrømmet, længere ekskurs er, at Gündoğdus overvejelser kan tjene til at belyse det problem, som strejken ultimativt konfronterer *Germinal* med. Med Gündoğdu *in mente* kunne man altså beskrive *Germinal*s strejke som et forløb, der ligeledes oscillerer mellem rationel demonstration og voldelig konfrontation. Dermed kunne man også beskrive den som et eksempel på det, hun, som et afsluttende korrektiv til Rancière, betegner ”[the] impurity of politics”; en forståelse af det politiske som ”an uncertain and indeterminate process that involves manifold phenomena, including violent revolt, which might not be immediately seen as political but are crucial for rendering visible persistent forms of injustice that would otherwise have remained invisible” (Gündoğdu 2017, 219).

Som det fremgår af den hidtidige analyse ville det imidlertid *ikke* være kompatibelt med romanens egen fremstilling af strejken, som netop afviser muligheden af voldens politiske dimension. Når jeg alligevel insisterer på det frugtbare ved inddragelsen af ”Disagreeing with Rancière”, så er årsagen, at Gündoğdus overvejelser og terminologi muliggør en mere formaliseret formulering af det paradoks, som *Germinal* afslutningsvist skriver sig ind i, og som gør at dens strejke modsætter sig både hendes og Rancières definition af det politiske. For hvis *Germinal*, som allerede beskrevet, ikke deler sidstnævntes vision om den ’rene’ rationelle demonstrations politiske effektivitet, så afviser romanen også umiddelbart Gündoğdus mere pragmatisk-positive perspektiv på de potentielle og langsigtede ’konstruktive’ aspekter ved strejkevolden som et led i en anderledes ’uren’ politisk proces.

Germinal ender netop uforløst. Efter strejkens opløsning og dens beskrevne katastrofale følger, vender romanen tilbage til sit udgangspunkt:

Da [arbejderne] efter to en halv måneds strejke, overvundne af sulten, var vendt tilbage til minen, havde de måttet gå ind på tariffen [...] der nu var så meget mere afskyelig, da den var besudlet med kammeraternes blod [...] [Selskabet] gjorde dem til løgnere, der ikke havde kunnet holde, hvad de havde sværget: aldrig at underkaste sig, og dette påtvungne edsbrud sad dem på tværs i halsen som en prop galde. (*Germinal* 508).

[Après deux mois et demi de grève, vaincus par la faim, lorsqu'ils étaient retournés aux fosses, ils avaient dû accepter le tarif [...], exécrable à présent, ensanglantée du sang des camarades. [...] [O] les faisait mentir à leur serment de ne pas se soumettre, et ce parjure imposé leur restait en travers de la gorge, comme une poche de fiel.] (*Germinal* 395).

Tilsyneladende har den naturlige tid – jf. de tidlige bemærkninger om romanens titel – trumfet de revolutionære aspirationer. Den detroniserede strejkehelt – der nu er forhadet af byens arbejdere, grundet strejkens konsekvenser – forlader derfor til slut også byen af den samme landevej, der i første omgang førte ham til Le Voreux. Men overraskende og brat ændrer romanens tone sig pludselig markant, idet der fremskrives en vandring, der ikke bare skurrer i forhold til nederlagets mørke, som nu har sænket sig over minesamfundet, men også her er væsenforskellig fra romanens parallelsce; Étiennes ankomst til minen: ”En gylden strøm rullede fra øst til vest over den umådelige slette. Denne livsvarme bredte sig, strakte sig i ungdommelig skælven, hvor jordens suk svirrede sammen med fuglenes sang og al vanden og skovenes hvisken.” [”Un flot d'or roulait de l'orient à l'occident, sur la plaine immense. Cette chaleur de vie gagnait, s'étendait, en un frisson de jeunesse, où vibraient les soupirs de la terre, le chant des oiseaux, tous les murmures des eaux et des bois. Il faisait bon vivre, le vieux monde voulait vivre un printemps encore.”] (*Germinal* 515/400).

Ganske kontraintuitivt nærmer romanen sig altså her den harmoni og vitalitet, som Lukács – jf. kapitlets indledende citat fra *Romanens teori* – tilskriver epopéens salige tider. Det kulminerer i romanens berømte afslutning, Étiennes vision, som er foranlediget af forestillingen om minearbejdernes nærvær: ”[u]nder hans fødder lød stadig hakkernes dybe, hårdnakkede slag.” [”[...] sous ses pieds, les coups profonds, les coups obstinés des rivelaines continuaient.”] (*Germinal* 518/402).

I sollysets flammende stråler, i denne ungdommens morgen var det dette brus, landet var svanger med. Mænd skød op, en som hævnerarmé, som spirede langsomt i furerne, voksende op til det kommende århundredes høst, og hvis sæd snart ville *sprænge* jorden. (*Germinal* 519).

[Aux rayons enflammés de l'astre, par cette matinée de jeunesse, c'était de cette rumeur que la campagne était grosse. Des hommes poussaient, *une armée noire, vengeresse*, qui germait lentement dans les sillons, grandissant pour les récoltes du siècle futur, et dont la germination allait faire bientôt *éclater* la terre.] (*Germinal* 403).

Spændingen mellem denne forudelse og de anderledes håndgribelige, manifeste resultater i Le Voreux peger tilbage mod det spørgsmål om strejkens tidslighed, som udkrystalliseres i en central problemstilling inden for strejkeforskningslitteraturen; spørgsmålet om *sejr* eller *nederlag* (jf. Brenner

2009, 15). I et synkront perspektiv har de strejkende i *Germinal*, som beskrevet, intet vundet, men i den grad tabt. Men en klassisk læsning af sekvensen er netop, at denne afsluttende og løfterige vision så at sige genfortolker strejkens umiddelbare nederlag ved at indsætte det i en anderledes vidtrækkende, diakron, processuel udvikling. Som noget der er med til at gøde jorden for den egentlige og endelige reorganisering af den fælles verden. Således tilnærmer *Germinal* sig igen den marxistiske strejketeori, hvilket understreges af, at Étiennes kurs er sat mod Paris for at forenes med Pluchart og Første Internationale.

Samfundsomvæltningen beskrives ganske vist som kendetegnet ved en anderledes langstrakthed, jf. romanens fremhævelse af Étiennes sene interesse for Darwins evolutionslære. Visionens kerne, som understreges af dens billedsprog, er en art naturligt fremvoksende proces, der så at sige søger at etablere en syntese mellem titlens to betydningslag. Her fører den naturlige tid så at sige til den revolutionære kalender. Det, man imidlertid skal bemærke, er, at romanen allerede i sekvensen, hvor Darwin benævnes, eksplicit og med vrængende ironi underminerer Étiennes naive 'revolutionære forestilling' "om kampen for tilværelsen, de magre ædende de fede, det stærke folk fortærende det blege bourgeois" som netop baserer sig på læsningen af et "billigt bind [...] han kun dårligt havde forstået." ["Il en avait lu des fragments, résumés et vulgarisés dans un volume à cinq sous; et, de cette lecture mal comprise, il se faisait une idée révolutionnaire du combat pour l'existence, les maigres mangeant les gras, le peuple fort dévorant la blême bourgeoisie."] (*Germinal* 444/350).

Mit argument er imidlertid ikke, at denne værkinterne problematisering – jf. de fortløbende diskussioner med Mitterand, Petrey, Lukács og Rancière – er et symptom på romanens egentlige afvisning af, at forandringen af den eksisterende orden ligger uden for menneskets agens. Étienne *er* en helt, fordi han er den karakter, der forsøgsvis insisterer på sin status af, og herigennem manifesterer sig som, *politisk* subjekt. Han – og de strejkende – er netop i stand til at gribe ind i den fælles verden og – om ikke andet – blotlægge dens historiske og forandrerlige natur. På den måde kan romanens afsluttende overgang til en art episk register tages for pålydende og som et udtryk for dét, jeg i indledningen kaldte strejkeromanens episke impuls.

Men når der (blot) er tale om en *impuls*, så skyldes det, at hans ageren foregår i en udpræget kontingent og dermed besværligt navigerbar verden. Dog vil jeg hævde, at *Germinal* ikke så meget handler om 'meningsløse kausalforbindelser', men snarere om en verden der er struktureret af sociale former og politiske organiseringsprincipper, hvorfor strejkens rekonfigurering modarbejdes og vanskeliggøres. Étienne og de strejkende arbejdere står netop ikke agensløse tilbage i en moderne, gold skæbneagtig verden, men i modsætning til epikkens helte – der netop er guidet af guder – handler de i verden på egen hånd. Der er ikke givet dem en absolut kurs som heltedåden kan følge – jf. den

konstante refleksion over strejkens praksis – hvorfor deres ageren forbliver usikker, uideel og hverken er garanteret succes eller formålstjenligt udfald. Strejkehelten er nok heroisk, men ikke ufejlbarlig og slet ikke ideel. Det samme gælder *Germinal* og – vil jeg hævde – strejkeromanen som sådan, der netop kan beskrives som engageret og ambivalent. Den er handlingsanvisende i den forstand, at den insisterer på, at politisk ageren er mulig og, vigtigere, *nødvendig*, dog uden at være i stand til at udpege den ideelle, uproblematisk handling. Den refleksion, *Germinal* igangsætter hos sin læser, er imidlertid udpræget praktisk og består i konfrontationen med de på en gang uhyre konkrete og komplekse problemstillinger, dilemmaer og valg, som vokser ud af romanens engagement i og bearbejdning af strejkens sociale form, og som den ikke selv præsenterer en løsningsmodel for.

Den triumferende finale skurrer. Årsagen hertil indikeres netop af den billedlige spænding i det afsluttende drømmesyns fremskrivning af det 'kommende århundredes høst' som en naturligt given proces. Det, der til slut skal skyde frem, er hverken træer, korn eller græs, men 'mænd', den sorte hævnerarmé. I disse formuleringer finder man den samme type voldsomhed, som minestrejken kulminerer i; hævnerarméens sprængning eller bristning af jorden mimer netop såvel de strejkendes sabotage af mineskakterne som Souvarines afsluttende terror. Ved nærmere eftersyn baserer den afsluttende vision og dens eksaltation sig på en metaforisering af en politisk praksis – volden eller magtanvendelsen – som romanen ellers er veget tilbage fra, jf. dens afvisning af det jeg med Gündoğdus terminologi kan kalde en forståelse af 'the impurity of politics'.

I drømmesynet kan denne urene politiske praksis i et vist omfang omfavnes. I fantasien og via billedliggørelsen kan den politiske vold fremstå anderledes ren og uproblematisk, hvorfor Étienne her også kan forestille sig en anden grundlæggende naturlig og fremadskridende historisk dynamik, der står i modsætning til romanens hidtidige fremstilling af en – for nu at gentage mig selv – ikke urokkelig, men kontingent verden.

Ved at vende tilbage til kapitlets indledende dialog med *Romanens teori* kan denne afslutning læses som et eksempel på romanformens, ifølge den unge Lukács, karakteristiske fremstilling af en abstrakt totalitet. Det er på sin vis korrekt. Men det essentielle er, at denne forsonende konstruktion først kan etableres efter romanen – sammen med sin hovedperson – er trådt ud af det rum, der udfoldes af konfrontation med strejkens sociale form. Fremfor at læse *Germinals* forudgående handlingsforløb som et udtryk for den selvkorregerende ironi, der tjener til at udstille den afsluttende harmonis utilstrækkelighed, vil jeg snarere hævde, at finalens skred understreger *Germinals* dominerende og særegne karakteristika. Dens grundlæggende impuls er ikke epistemologisk, den er ikke struktureret af et forsøg på at genskabe en transcendentel orden i en uforståelig verden. *Germinal* er som

strejkeroman i stedet engageret i forsøget på at forestille sig den praktiske forandring af den håndgribelige uretfærdighed, som uden problemer kan kortlægges.

Kapitel V: 'Og er du vis paa Maalet?' *Den Store Kamp* som strejkeroman

Også dette kapitel kan indledes med en spektakulær bisættelse. I 1954 blev Martin Andersen Nexø stedt til hvile i København efter en statsmandsmandslignende begravelse, hvor tusinder fulgte kisten fra Forum til Bispebjerg Krematorium (Houmann 1988, III, 512). Som det var tilfældet med Zola er det svært at overvurdere den danske forfatters profilerede status i samtiden; ikke bare i hjemlandet, men også internationalt. I en hilsen i anledning af Nexøs 80-års-dag beskrev Thomas Mann sigende fødselaren som hele "Danmarks stolthed og hele Europas moralske ejendom" (citeret i; Houmann 1988, 463).

Årsagen til denne position var ikke mindst hovedværket *Pelle Erobreren* (1906-1910), blev en indenrigsk *bestseller* og banede vejen for det Walter A. Behrendsohns allerede i 1944 kaldte Nexøs "vej til Verdenslitteraturen" (Behrendsohn 1948). I 1911-1912 blev firebindsværket optrykt som foljeton i et arbejderblad, og værket kom i de følgende årtier op på et samlet oplagstal på godt 500.000 eksemplarer. Siden er *Pelle Erobreren* blevet oversat til i alt 19 sprog (Yde 2002, 61), hvilket gør det til det næstmest oversatte danske værk, kun overgået af H. C. Andersens eventyr (www.dsl.dk 2017).

I det lys forekommer den officielle kanonisering af Nexø i 2004 selvfølgelig.²¹ Det er imidlertid forsimpelende at udlægge Nexø og Pelles receptionshistorie som en simpel sejrsang. Den gennemkrydses også af en anderledes negativ vektor, som kan illustreres af en mere undseelig afskedsscene; lukningen af Martin Andersen Nexø-museet i Dresden i 1990. Nexø havde bosat sig i den datidige DDR-by i 1951, hvor han tildeltes både æresborgertitel og en kunstnerbolig, som efter hans død blev konverteret til det museum, der måtte dreje nøglen om i kølvandet på *die Wende*. Årsagen? Efter systemskiftet var der ikke længere politisk interesse i at understøtte "hvad der bliver betragtet som et kommunistisk levn" (Sørensen 1992; jf. Herz 1993).

Sagen om museet illustrerer, hvordan historien om Nexø – "den førende forfatter i hele den kommunistiske verden" (Haugan 1998, 11) – er intimt forbundet til en epoke, hvor socialismen udgjorde et realpolitisk alternativ til kapitalismen og det liberale demokrati. Siden Oktoberrevolutionen havde Nexø offentligt sympatiseret med Sovjet. I 1918 meldte han sig ud af det danske socialdemokrati – som han havde været medlem af siden 1910 – i protest over, at partiets ledelse havde støttet beslutningen om at bryde de diplomatiske forbindelser til landet, hvis politiske ageren Nexø kom til at

---

²¹ Martin Andersen Nexø blev i 2004 præsenteret som en del af Undervisningsministeriets kanon for dansk litteratur, hvor han er en del af den såkaldte obligatoriske fælleskanon for folkeskolen (Dansk litteraturs kanon 2004). Ingen af Nexøs værker er dog repræsenteret i 2006-kulturkanonens kanon for litteratur, hvor filmatiseringerne af såvel *Ditte Menneskebarn* (Bjarne Henning-Jensen, 1946) og *Pelle Erobreren* (Bille August, 1986) til gengæld optræder i kanonen for film (Kulturkanonen 2006).

forsvare resten af sit liv, ligesom han fra 1937 og frem til sin død var medlem af Danmarks Kommunistiske Parti (Houmann 1981, 11ff; Haugan 1998, 11-18).

Derfor var Nexø *også* en omstridt karakter i sam- og storhedstiden. Symptomatisk er polemikken om hans kontroversielle (og i mine øjne kvalmende) udtalelser i kølvandet på den kommunistiske magtovertagelse i Tjekkoslovakiet i 1947. Her forsvarede han kuppet og beskrev Jan Masyraks død som en konsekvens af, at Masyrak politisk ”havde svært ved at holde balancen” (citeret i; Houmann 1988, 430). Det udløste et ramaskrig og førte bl.a. til Nexøs udmeldelse af Dansk Forfatterforening i 1948. Mere langsigtet var resultatet, at han blev ”isoleret i Danmark, en særdeles forkættet mand”, hvilket var en tungtvejende grund til flytningen til DDR i 1951, hvor han nød en mere unison anerkendelse (Haugan 1998, 459ff; Houmann 1988, 428ff).

Denne konfliktlinje snor sig videre gennem Nexøs eftermæle. To eksempler med fire årtiers mellemrum: *i)* den allerede nævnte bisættelse, der som sagt ganske vist var grandios, men også uden repræsentanter fra det officielle Danmark (Haugan 1998, 466). *ii)* Hans udnævnelse til æresborger i barndomsbyen Nexø. Den blev først en realitet i 1996 og efter flere forgæves forsøg og en stærkt ophedet debat, hvor en lokal Venstre-politiker fordømte beslutningen som manglende respekt ”for ofrene for kommunismens overgreb” (Werner 1996; jf. Tiemroth 2014).

Slige kontroverser drejer sig om personen Nexø, men de leder – som det ofte er tilfældet – hurtigt til diskussionen om forholdet mellem biografi og værk. I Nexøs tilfælde er det særlig oplagt, da han selv i stigende grad insisterede på forfatterskabets ideologiske karakter i takt med, at hans mere institutionaliserede bånd til Sovjetunionen manifesteredes. Det understreges bl.a. i artiklen ”Den socialistiske realisme er vort våben”, der publiceredes i partiorganet *Pravda* i forbindelse med hans deltagelse i Sovjetforfatternes første Unionskongres i Moskva i 1934, hvor Nexø tilsluttede sig den officielle æstetiske doktrin: ”Kun den digter, der er opfyldt af den dybeste solidaritet med menneskeheden, og betragter sig selv som en kæmpende repræsentant for alle mennesker, er en ægte digter [...] den socialistiske realisme er den eneste ægte tendens i den moderne digtning” (Citeret i; Houmann 1988, 97).

Hvis privatpersonen og debattøren Nexø er blevet afskrevet som apologet for et regime, der hører til den moderne histories mørkeste kapitler, så forbindes hans forfatterskab også til et utvetydigt politiserende kunstsyn, der i dag – qua afhandlingens indledning – generelt afvises og afskrives. I samtiden nød forfatterskabet da også særligt venstreorienterede kritikeres interesse, hvis studier i høj grad fokuserede på (og sympatiserede med) værkernes sociale og politiske kritik. Eksempler kunne være Julius Bomholts *Dansk Digtning fra den industrielle Revolution til vore dage* (1930), Heinrich Kautz *Die Welt*

des armen Mannes (1932), Harry Slochowers *Three Ways of Modern Man* (1937) samt Berhendsohns allerede nævnte studium.

Forfatterskabets andet kritiske *peak* fandt sted i 1970'erne, hvis gennemgående perspektiv fremgår af Jacqueline le Bras-Barrets 1969-disputats *Martin Andersen Nexö, écrivain du prolétariat* (1977). Tydeligst er tendensen i en dansk kontekst, hvor der alene i 1975 udkom tre bøger dedikeret til hovedværket *Pelle Erobreren*: Børge Houmanns *Omkring Pelle Erobreren*, Anker Gemzøes *Pelle Erobreren. En historisk analyse* og Lisbet Holst og Knud Wentzels *Solidaritet og Individualitet. En analyse af Nexøs Pelle Erobreren*.

Dette højdepunkt i Nexø-forskningen blev – i negativ forstand – definerende for de følgende årtiers reception. Her oplevede forfatterskabet først og fremmest et markant interesse- og statusdyk (Lebowitz 2004, 341). Årsagen illustreres af, at de nyere – færre – studier af forfatterskabet ofte er kendetegnet ved en markant afstandtagen til 'universitetsmarxismens' Nexø. Det tydeligste eksempel er Jørgen Haugans monografi *Alt er som bekendt erotisk* (1998), der præsenteres som et eksplicit redningsforsøg. Nexø skal netop ikke "uden videre fejes væk sammen med det politiske system, han i sin forblindelse holdt for helligt. Tværtimod er bogens ambition at genrejse Nexø – ikke op på den politiske piedestal [...] men simpelthen genrejse ham som digter" (Haugan 1998, 12). Det uddybes i en senere hensigtserklæring:

Det følgende er et forsøg på at grave Nexø frem igen, vise ham i det moderne dilemma mellem kunst og en omklamrende politisering og gøre ham synlig på hans egne præmisser, især ved at trække Nexøs ungdomsdage frem i lyset og demonstrere, hvordan en sammenhængende læsning af forfatterskabet kan give Nexø en ny og mere frugtbar historisk placering. (Haugan 1998, 18).

Udgangspunktet er en biografisk læsning, der udlægger forfatterskabets værker som fortællinger om "selvrealisering og tab af selvet" og ultimativt "bestræbelsen på at finde sig selv". I den proces er det politiske kun "en delstørrelse i et forløb, som først og fremmest er erotisk og religiøst styret" (Haugan 1998, 17). Derfor udfordrer Haugans analyse også Nexøs traditionelle litteraturhistoriske placering som arbejderforfatter (fx Mattsson 2017); i stedet er argumentet i *Alt er som bekendt erotisk*, at han må regnes som en viderefører af det 19. århundredes guldalder og den idealistiske dannelsesstradition (Haugan 1998, 16).

En lignende tilgang præger Frank Egholms – både mindre ambitiøse og polemiske – *Martin Andersen Nexø som ung* (2008). Bogens ønske er at gøde jorden for "nogle efter-kommunistiske læsninger af Nexøs værker" (Andersen 2008, 5) via præsentationen af et udvalg af "før-kommunistiske læsninger" af det tidlige forfatterskab (Andersen 2008, 5). Her møder man nemlig, lyder argumentet, en ikke-

socialistisk Nexø, hvilket blotlægger, hvordan det senere *oeuvre* er andet og mere end ”klasseanalyse” og ”politiske kampskrifter” (Andersen 2008, 81).

I *Alt er som bekendt erotik* opdeler Haugan mere polemisk forfatterskabet i et *før* og et *efter* Nexøs kommunistiske syndefald, som lokaliseres mellem *Pelle Erobreren* og *Ditte Menneskebarn* (1917-1921). Her transformerer digteren sig til agitator, hvorfor hans senere virke tager form af en ’litterær deroute’ (Haugan 1998, 13). *Pelle Erobreren* placerer sig her på den rigtige side af cæsuren. Men zoomer man ind på værkets lokale receptionshistorie, træder der en lignende skandering frem. Den Pelle, der lever i dag, er i udpræget grad den universelle drengersion fra Bille Augusts Oscar-belønnede og kulturkanoniserede 1986-filmatisering, der skruede betragteligt ned for historisk analyse og samfundskritik til fordel for en ”personlig historie om et undertrykt menneske” og ”en varm beretning om kærligheden mellem far og søn” (Kulturkanonen 2006, 102; jf. Gemzøe 1988). Omvendt er de senere binds voksne Pelle – fagforeningslederen og kooperationsaktivisten – gledet i baggrunden. Symptomatisk er omtalen på de danske bibliotekers fælles litteraturhjemmeside, hvor værkets første del (bind I og II) beskrives som ”den mest læseværdige” grundet den ”åbenhed”, der forsvinder i værkets anden halvdel (bind III og IV), der er ”stadig mere snævert bundet til det socialistiske projekt, der er bogens endemål.” (Bækgård 2010).

Selv om der findes undtagelser som eksempelvis Per-Olof Mattssons *Martin Andersen Nexø. Den Nordiska Arbetarlitteraturens pionjär* (2017) og til dels Henrik Ydes doktorafhandling *Den Grundtvigske i Martin Andersen Nexøs liv og værk* (1992) – som jeg vender tilbage til senere – så har de seneste årtiers livtag og forsøgsvis revitalisering af forfatterskabet og *Pelle Erobreren* været kendetegnet ved en *affpolitiserende* tendens.

Det er denne fortolkningskamp om forfatterskabet og ikke den biografiske strid om Nexø²², som er dette kapitals fokus, og som det kommer til at bidrage til. Analysen af *Den store kamp* som strejkeroman vil netop udfordre og problematisere den beskrevne tendens til at redde Nexøs værker fra dets politiske engagement. Mit argument er, at den politiske dimension i *Pelle Erobreren* i almindelighed

---

²² Denne debats seneste kapitel tog fart i 1980’erne. Her kan man først og fremmest fremhæve Nexø-eksperten og DKP-medlemmet Børge Houmanns ekstremt informative og ekstremt ukritiske portræt i *Martin Andersen Nexø og hans samtid* (1981-1988). I opposition hertil står Bent Jensens afvisende portræt af Nexø som Stalin-apologet og propagandist i *Stalinismens fascination og de danske Venstreintellektuelle* (1984). I Henrik Ydes omfattende disputats *Det grundtvigske i Martin Andersen Nexø* (1992) er portrættet af ”socialisten Nexøs binding til det grundtvigske” anderledes sympatisk (Yde 1992, 597). Ydes udlægning kritiseres i Jørgen Haugans kronik ”Myten om Nexø” kritiseres for at fastholde og cementere ”det mytiske billede af Nexø som den store socialist ud fra formlen Grundtvig og Marx” (Haugan 1998). Illustrativt for de varierende valoriseringer af Nexø er 1994-særnummeret af Nordica (bind 11), som markerede 125-året for forfatterens fødsel, hvor han portrætteres som ”Danmarks store proletarforfatter” (Bredsdorff 1994); som kommunist drevet af en art ’folkelig [...] religiøsitet’ (Thing 1994); som Sovjetapologet, hvor der rent politisk ”intet [er] tilbage at forsvare.” (Finnemann 1994). Det nyeste – kuriøse og stærkt problematiske – bidrag er Bo Elbrønd-Beks psykohistoriske studium *Martin Andersen Nexøs barndomstraume og de politiske følgevirkninger* (2012), hvis grundtese er, at den voksne Nexøs blinde omfavelse af kommunismen er den direkte følgevirkning af opvæksten med voldelig far (Elbrønd-Bek 2012).

og i *Den store kamp* i særdeleshed ikke kan reduceres til et perifert element. Der er i allerhøjeste grad tale om et værk, der retter sig mod en materiel omverden, og hvis motor ikke blot er den sociale indignation, men også en konfrontation med spørgsmålet om den samfundsmæssige forandring. Min pointe? At digteren Nexø er politisk og *Den store kamp* må læses sådan.²³

I *Alt er som bekendt erotik* afviser Haugan denne analytiske tilgang. ”At læse Nexø med en politisk optik vil føre til et af to: en til politisk tilslutning eller til politisk forkastelse.” (Haugan 1998, 17). Postulatet bygger på to implicitte antagelser: *i)* At den politiske læsning altid vil være (entydigt) valoriserende, dvs. *politiserende*, og *ii)* at den altid fremstiller teksten som et samlet, homogent udsagn, som man så enten kan erklære sig for eller i mod, *yay or nay*. Denne forståelse divergerer radikalt fra afhandlingens læsepraksis og grundlæggende tese om strejkeromanens udfoldelse af et ambivalent refleksionsrum. Her handler det at ’læse med en politisk optik’ ikke om ekstern domfældelse over værket, men om undersøgelsen af tekstintern kompleksitet. Og i forhold hertil er det min påstand, at den del af Nexø og *Den store kamps* receptionshistorie, der mest overbevisende har peget på disse spændinger, er 70’ernes politiske eller slet og ret marxistiske analyser.

Kapitlet plæderer dog ikke for en ukritisk tilbagevenden til denne del af Nexø-forskningen. Selvom Haugans og Andersens karakteristik af disse studier er uhyre reduktiv, så er der trods alt et gran sandhed i deres kritik. Hvordan det hænger sammen med påstanden om blikket for værkets immanente ambivalens, kan illustreres af *Pelle Erobreren. En historisk analyse*. Gemzøe – der af samme grund bliver kapitlets primære, ’lokale’ samtalepartner – er en fremragende observatør af værkets ambivalens, der med hans tidstypiske terminologi beskrives som sammenstødet mellem reminiscenser af en hegemonisk borgerlig ideologi og ”reel proletarisk klassebevidsthed” (Gemzøe 1975, 12). Men samtidig er analysens erklærede formål også, at ”forbindre at borgerlige og småborgerlige ideologielementer modstandsløst accepteres af læserbevidstheden” (Gemzøe 1975, 12 – min kursivering). Der er tale om en analyse, der retter sig mod det modsætningsfyldte og det komplekse, men valoriserer teksten på basis af en manifest

---

²³ Det understreges ikke mindst i Nexø’s forord ”Til læseren”, hvor han netop beskriver *Pelle Erobreren* som ”en bog om proletaren – altså om mennesket selv” (*Barndom* 9). For det, jeg har beskrevet som den afpolitiserende læsestrategi, er udsagnets andet led det essentielle, fordi det synes at indikere, at romanen har ”et sigte hinsides det samtidshistoriske” (Yde 2002, 7; jf. Haugan 1998, 221) og således under det umiddelbart partikulære og partiske har en dybere, rigere almenmenneskelig klangbund. Mit argument er, at udsagnet bør læses på anden vis. Her er det vigtigt at bemærke den tydelige parallel, der eksisterer mellem forordet og den ældre Nexø’s formuleringer i citatet fra 1934-artiklen, hvor han forbinder den socialistiske realisme ægte digtning med solidariteten for ’menneskeheden’ og ’alle mennesker’. I forlængelse heraf er forordets pointe *ikke*, at det universelle menneske så at sige trumfer den partikulære proletar sådan, at man ’i virkeligheden’ har at gøre med en bog om *the human condition*. Snarere præsenterer ligningen *proletar = menneske* en forståelse af mennesket – ”der nogen, kun udstyret med sundhed og appetit melder sig i livets sold” (*Barndom* 9) – som et væsen, hvis eksistens netop ikke er forudbestemt, universelt givent, men formet af materielle og dermed foranderlige *vilkår*. Altså, proletaren som billede på mennesket som socialt, historisk og dermed politisk væsen.

forforståelse af hhv. progressive indsigter og reaktionære *blindspots*, og hvis fundament blotlægges i studiets afsluttende præsentation af og bekendelse til marxisme-leninismen (Gemzøe 1975, 103-111).

Kapitlets analyse af *Den store kamp* adskiller sig på to måder fra denne type tilgang. *For det første* er min interesse ikke bestemmelsen af ideologiske dybdestrukturer, men de 'overfladiske' konflikter, der opstår i dens konfrontation med strejkens sociale form. *For det andet* søger jeg ikke, at opløse romanens ambivalens, dvs. forklare den som historisk betingende 'fejltagelser', der "reflekterer arbejderbevægelsens politiske og teoretiske niveau" (Gemzøe 1975, 94), hvorfor den her skitserede konflikt kan beskrives som en "modstrid mellem to *tilsyneladende* lige rigtige principper" (Gemzøe 1975, 55 – min kursivering). I modsætning hertil vil jeg påvise, at romanen fremstiller *egentlige*, reelle og mudrede problemstillinger, der knytter sig til det, jeg i de indledende kapitler har betegnet det politiske.

Det følgende kan på sin vis læses som en realisering af Andersens ovenfor citerede ønske om efter-kommunistisk læsning af Nexø; dog med det vigtige *aberdabei*, at jeg hverken søger at afpolitiserer værket eller undsige dets socialistiske forankring. Ambitionen er snarere at læse *Den store kamp* som et værk, der forholder sig kritisk diagnosticerende til sin samtids sociale, økonomiske og politiske forhold, men som også tager form af en tvivlende og uforløst forhandling af, hvordan disse kan forandres.

Nexøs omfattende forfatterskab gennemgår bestemt politiske forskydninger, forandringer og intensiveringer. En central opgave for den fremtidige Nexø-forskning vil, *meiner Meinung nach*, da også være en ambitiøs undersøgelse af disse udviklingslinjer og dermed forsøget på at nuancere den simple, institutionaliserede fortælling om Nexøs 'fald' fra digter til demagog. Det er som bekendt ikke denne afhandlings projekt. Men den følgende analyse af *Den store kamp* som strejkeroman er et afgrænset bud på en opdateret behandling af Nexø og det politiske.

Opsætsige idioter

Som *Germinal* er *Den store kamp* en del af det større historisk-panoramiske portræt. Men hvor *Les Rougon-Macquart* udgør et disjunkt hele, så er *Pelle Erobrerens* fire bind anderledes tæt forbundet via den fortløbende (dannelses)fortælling om titelhelten. Det rejser en praktisk-analytisk problemstilling: Om *Den store kamp* kan (og bør) læses som enkeltstående tekst eller må tilgås som en del af et samlet værk. Min tilgang bliver et kompromis. Det primære fokus bliver Nexøs strejkeroman, som dog også placeres i *Pelle Erobrerens* samlede kontekst, hvilket netop tjener til at fremhæve *Den store kamp*s særkende.

Pelle Erobreren følger sin titelheldt gennem fire årtier. I de to første bind – *Barndom* og *Læreaar* – skildres hans bornholmske barn- og ungdom i 1870'erne og 1880'erne. I *Den store kamp* behandles hans oplevelser som proletar og strejkeleder i 1890'ernes industrialiserede København, mens sidste bind –

Gryet – kulminerer med en idealiseret genskrivning af Nexøs umiddelbare samtid. Som Lisbeth Holst og Knud Wentzel bemærker, rummer denne private fortælling og kronologi imidlertid også et bredere perspektiv:

Skønt romanens handling for en almindelig tidsregning kun strækker sig over ca. 30 år, er det dens intention at disse 30 år, foruden det personlige udviklingsforløb, skal rumme en mangehundredårig historisk udvikling, som strækker sig fra en slags halvmytisk eller førhistorisk tid [...] til en utopisk fremtid, der har lagt det moderne kapitalistiske industrisamfund bag sig (Holst & Wentzel 1975, 27).

Pelle Erobreren er således også et kondensat af et større historisk forløb, som ifølge Gemzøe bl.a. fremstiller ”en *produktionsmådernes historie*” (Gemzøe 1975, 16). En konstruktion, der kan opsummeres og skematiseres på følgende vis:

Bind	Handling/symbolsk funktion	Produktionsmåde
<i>Barndom</i>	Beskriver Pelle og Lasses tilværelse på Steengården, den proprietærgård, hvor de tjener, og som er karakteriseret ved en primitiv udbytning af landproletariatet samt eksistensen af et brutalt stænderhierarki, der etablerer en tydelig klassesdelt verden.	Feudal produktionsmåde
<i>Læreaar</i>	Pelle flytter til købstaden og kommer i lære som skomager og mimer hermed modernitetens centrale bevægelse fra land til by. Her beskrives småproduktionens undergang; den begyndende overgang fra simpel vareproduktion (hvor arbejdet er individuelt, og producenten kontrollerer sine produktionsmidler, som fx små selvstændige håndværksmestre) til en tidlig kapitalisme – centreret omkring stenbrud og konstruktionsarbejde – også fremvæksten af et egentligt proletariat.	Simpel vareproduktion => tidlig kapitalistisk produktion

<i>Den store kamp</i>	Pelle slår sig ned i København, hvor han bliver en ledende figur i arbejderbevægelsen i forbindelse med en storstrejke og -lockout. Central er beskrivelsen af Pelles voksende bevidsthed om kapitalismens udbyttningsforhold og forsøget på ikke bare at frigøre sig selv, men også sine klassefæller via den kollektive organisering af arbejderne og fagforeningskampen, der ultimativt fører til Pelles fængsling.	Kapitalistisk produktion
<i>Gryet</i>	Efter sin løsladelse bliver Pelle grundlægger og leder af en kooperativt ejet skotøjsfabrik, der fremstår som en art mikro-version af et alternativt samfund, der ophæver kapitalismens udbyttningsforhold og dens destruktive konsekvenser, netop ikke ved at udskifte kapitalismen via bekæmpelsen af den (som i <i>Den store kamp</i>), men ved at skabe et alternativ til den bestående orden.	Kooperativ produktionsmåde

Zoomer man ind på *Den store kamp* og dens centrale motiv og drama, strejken, kan man iagttage en lignende dobbelthed. Romanen baserer sig på begivenheder fra storkonflikten i 1899 (Yde 2002, 17; jf. Gemzøe 1975, 35ff). Men samtidig er det retvisende, når Nexø i et interview afviste, at der i snæver forstand var tale om en bog om disse specifikke arbejdskampe: ”Jeg er Romanforfatter og ikke Historieskriver. Skønt min bog falder sammen med de sidste tredve Aars Udvikling, hentyder dens Handling ikke til enkelte Begivenheder” (citeret i; Yde 2002, 10). Som det var tilfældet med *Germinal*, er min pointe, at romanens strejke har tydelig virkelighedsforankring, der dog ikke handler om dokumentation af partikulære begivenheder, men som en særlig formgivning af og perspektiv på et bredere historisk materiale.

Ligesom Zola tildeler Nexø strejken en central rolle i det moderne samfund. Men hvor *Germinal* indskrives sig i et synkront-orienteret Frankrigsportræt (som *et* af den tidlige kapitalismes typiske topoi), så er arbejdskampen i Nexøs diakrone historiske model selve kernen i portrættet af

industrialiseringens samfundsorden. Det skal ses i lyset af *Pelle Erobrerens* samlede hele. Værket beskriver ikke bare de ændrede produktionsforhold og dermed forandringerne i det, som Marx og Engels i det *Kommunistiske Manifest* betegner som den stadige modsætning mellem ”Undertrykkere og Undertrykte” (Marx & Engels 1945, 20). Det er også en skildring af fortløbende forsøg på at udfordre disse magtstrukturer og optegner hermed en slags *modstandens historie*.

I *Barndom* og *Læreaar* inkarneres den af to modstandsfigurer, der imidlertid er signifikante *undtagelser* i romanerne. Her er karaktererne netop generelt præget af den autoritetstro forståelse af den sociale ordens naturlighed, som kommer til udtryk i faderen Lasses råd til Pelle i første bind: ”For det maa du altid huske Pøjke, ikke at sætte dig op imod dem der er sat over dig. Der skal nogle være Tjenere og andre Herrer [...]” (*Barndom* 170-71).

Det accepteres ikke af karlen Erik, der sætter sig op mod feudalsamfundets hierarkiske struktur og dets uretfærdighed, ydmygelser og vilkårlige magtudøvelse. Det kulminerer efter en lang sommers ”Krig og Ufred” mellem den kraftfulde Erik og forvalteren på Steengarden (*Barndom* 170) – den fæstegård, der er romanens centrale lokalitet, hvor Lasse og Pelle hører til landproletariatet – i scenen, hvor han under høsten kaster leen fra sig:

Erik stod med sin Kniv i Haanden og folte på Eggen, han hverken hørte eller saa. Saa vendte han ansigtet opad og frynede mod himlen, Øjnene lå langt inde og virkede ikke, Læberne vældede tykke frem. Han udstødte nogle uforstaaelige Lyde og kom i Drift, op mod Gaarden [...]

Det gav et Sæt i Forvalteren da han saa ham – og derude gennem Porten kom de andre halsende. Han maalte Afstanden til Trappen, men tog sig i det og gik Erik i Møde; holdt sig bag en Arbejdsvogn og havde Øje med hver af Eriks Bevægelser, mens han søgte sig et Vaaben. [...]

Forvalteren gik rundt og rundt om Vognen og foretog halve Bevægelser, han kunde ikke faa Samling paa sig. Men saa kom de andre op nede fra og spærrede Vejen for ham. Han blev hvid i Ansigtet af Skræk, rev en Svingel af Hammelstokken [tværstang foran hestevogn, der forbinder dyr og vogn (jf. Yde 2002, 87)] og satte med et Stød Vognen løs på Flokken saa de Tumlede af Vejen. Der blev aabent Rum mellem ham og Erik, og Erik sprang som en Fjeder over Drætten, med Kniven i Kort Hug, Midt i Springet traf Svingelsen ham i Hovedet, Knivstikket ramte Forvalteren i Skulderen, men det var mat: Kniven skrabede ned ad hans Side idet Erik sank til Jorden. (*Barndom* 181-82).

Scenen bærer mindelser om den, der i *Germinal* udspillede sig i direktør Hennebeuas stue. Også her forlader en gruppe utilfredse arbejdere dagens dont for at opsøge deres overordnede. Men i modsætning til minearbejderstrejken er Eriks oprør anderledes uorganiseret, planløst og grundlæggende *individuel*. Det er ultimativt *Eriks* angreb på forvalteren, hvorfor det også ophører, så snart han slås til jorden. Endelig og vigtigst er ambitionen ikke at blive hørt og demonstrere sin evne til *logos* og derigennem kravet på ligeværd etc., men ganske enkelt at dræbe sin fjende. Sigende beskrives han – parallelt med dyregørelsen af arbejderne i *Germinal* – som ”en ond Tyr” (*Barndom* 181). Beskrivelsen flugter med således med Rancières allerede citerede pointe om umuligheden af, at transformere demonstrationen af ”equality in war into political freedom” (Rancière 1999, 13).

Det understreges af det videre forløb. Den ’svingel’, som slår Erik ud, er netop en del af det udstyr, der gør det muligt at spænde arbejdsdyr for vognen, og som dermed korresponderer med Erik ageren, der nok er opsætsig, men også bekræfter hans laverestående status. Slaget viser sig, som Pelle retrospektivt formulerer det, at gøre Erik til ”Idiot!” (*Læreaar* 307). Termen beskriver umiddelbart det åbenlyse; at det forårsager kognitive skader, der reducerer den oprørske karl til forvalterens tro skødehund. Ordvalget har dog også en anden og vigtigere dimension. Den oprindelige græske betydning er netop hverken dum, mentalt tilbagestående eller lignende. Termens rod er *idios* – ”private, separate, self-centered” (Parker 2005, 344) – og at agere idiotisk implicerer således om at være optaget af private sager, frem for de fælles anliggender. Idioten står i opposition til borgeren ved hverken at tage eller have del i det fælles, det politiske (Parker 2005, 345). Men hvor idiotien i den antikke kontekst forstås som en uønsket, samfundsundergravende undtagelse (Parker 2005, 346), så spiller tilstanden en ønsket, samfundsbevarende rolle i *Barndom*.

Derfor er det egentligt misvisende at sige, at slaget *gør* Erik til idiot. Bogen igennem har han opført sig idiotisk, idet hans modstand forbliver upolitisk. Alligevel forbliver Erik i romanen en tvetydig figur, idet han omgærdes af en tydelig sympati. Pelle identificerer sig med Eriks oprørsimpuls, hvilket oprørsscenens afslutning manifesterer fysisk. Mens Erik synker til jorden, får Pelle ”Lyde”: ”Han stod og sprang med fældet Hoved og lod sig dratte dødt gennem Luften, mens han gjalrede en kort uophørlig Latter” (*Barndom* 182). Krampeanfaldets *negative* karakter understreger dog det udsigtsløse ved Eriks idiotiske revolte, der ligeså lidt som Lasses idiotiske resignation udstikker en brugbar kurs fremad, hvilket understreges af, at Pelle ved romanens afslutning forlader Stengaarden for at ”erobre Verden” (*Barndom* 277).

Første stop er øens købstad; scenen for *Læreaar*. Her kommer Pelle i skomagerlære og træffer den næste modstandsfigur: stenhuggeren og den senere havnearbejder *Kraften*. Kraften ankommer til købstaden som en fattig, men ambitiøs og uhyre livsduelig håndværker, som byens større bygherrer og

mestre af flere omgange modarbejder og snyder. Dermed tvinges han ind i ”Daglønnerens Tilværelse”, hvormed ”den af Gud selv indstiftede Orden med høj og lav, ussel og fornem” synes sikret (*Læreaar* 432).

Som Erik afviser Kraften at acceptere sin plads. Da der skal etableres en ny havn i byen (jf. udviklingen i produktionsforholdene), udarbejder han et anlægsforslag, som han præsenterer for projektets ingeniør i håb om at indgå som ligeværdig partner (*Læreaar* 440). Det bliver afvist og i stedet planker ingeniøren Kraftens ideer, og han må efterfølgende trække som daglejer på sit eget projekt. En art dobbelt udbytning, der fører Kraften til hans ultimative *pièce de résistance*; forsøget på at sprænge den ufærdige havn i luften, som Pelle iagttager på afstand sammen med anlægsprojektets arbejdere og byens øvrige indbyggere:

[...] nede på Bunden af det store Bækken gik *Kraften* alene og rodede. Han syntes saa uvidende om Omverdenen som et Barn der er optaget af sin Leg; han havde sine egne Formaal, men hvilke var ikke godt at sige. I den ene Haand holdt han et Bundt Dynamitpatroner, med den anden støttede han sig til en svær Jærnstang. Han var langsom og jævn i sine Bevægelser som en tungtvandrende Bjørn (*Læreaar* 463).

Også her understreges det indadvendte og det dyriske. Men sammenlignet med Eriks er Kraftens oprør mere raffineret. I stedet for simpel vold rettet mod den sociale ordens individuelle repræsentanter retter han sit angreb – en art sabotage (jf. Brown 1977) – mod de økonomiske strukturer, hvorfor det udgør en anderledes markant trussel om ”Opløsning”. (*Læreaar* 464). Ordvalget understreger dog ikke kun denne revoltes mere potente karakter, men også dens fortsatte ikke-opbyggelige udsigtsløshed. Således besejres også Kraften med en symbolsk selvfølgelighed. Hans gamle, undseelige mor melder sig pludseligt på scenen, taler med store bogstaver og ender med at trække sin søn væk som ”et stort Dyr” (*Læreaar* 467). Endvidere redder hun ham også fra det ventende politi, da de – og byen som sådan – accepterer hendes diagnose: ”Ser I da ikke, han har mistet Forstanden?” (*Læreaar* 467).

Når Kraftens oprør løber ud i sandet skyldes det ikke manglende styrke og begavelse. Problemet er snarere, at han er den eneste, der *anvender* disse evner. Således er hans mest vokale kritikere i sabotage-scenen de øvrige arbejdere, der blot ønsker at ”Ro til at arbejde!” (*Læreaar* 465). Opsætsighedens idioti fremstilles på denne måde her som en strukturel konsekvens af at være født ind i en klasse, der gennem generationer har lært at anderkende sin naturlige plads. Det er i det lys, at mor-søn-*reunionen* skal læses. Moderen er legemliggørelsen af den generelle resignation og accept af det bestående, der til slut knuser hans modstand, ligesom hendes diagnose viser sig at være besværgende. Kraften tæmmes og muterer sig herved, præcis som Erik, til en uskadelig idiot, der tavst tuller rundt i

byen. Han har mistet forstanden, men er på sin vis også kommet til fornuft, idet han nu accepterer den sociale rollefordeling.

Det ændrer dog ikke ved, at *også* Kraften udgør et fremskridt i romanens modstandshistorie. Det understreges af hans dødsscene, der finder sted mod romanens slutning. Her redder han to af havnens arbejdere fra en sprængningsulykke. Aktionen efterlader Kraften fatalt såret på basinnets bund, hvor han – efter måneders tavshed – kaster sig ud i en hallucinerende enetale:

'Kan I huske', sagde han uden at aabne Øjnene – 'hvor vi sled og sled og kunde knap nok faa Føden ud af det? De store sad og aad alt hvad vi kunde frembringe; naar vi lagde Værktøjet fra os og skulde stille vor Sult, var der ingenting. [...]. Men nu er det fordi, og lad os være glade for at vi oplever det; det kunde have taget meget lang Tid. [...] se nu her! Faar jeg ikke lige saa meget for mit Arbejde som Doktoren for sit, og kan holde Kone og Døtre pæne, og have Bøger og et Piano stående ligesom han? Er det saa ikke stort at gøre Haandens arbejde ogsaa? (*Læreaar* 498).

Grundlæggende er der tale om en (simpel) kritisk samtidsanalyse af et uretfærdigt samfund. Det, man imidlertid skal bemærke, er, at den udsiges fra en forestillet, utopisk fremtid, hvor udbytningen og undertrykkelsen er ophørt. Kraften artikulerer her en forståelse af, at den eksisterende ulighed ikke er urokkelig, men kan forandres. Monologen rummer dog ingen egentlig forestilling om, *hvordan* denne ændring skal bringes til veje – uretfærdigheden er blot forsvundet, hvormed den praksis, der skal føre fra kritisk diagnose til realiseret utopi glimrer ved sit fravær. Bogen beskriver dog denne voksende bevidsthed som selve mulighedsbetingelsen for en mere adækvat modstandsform. Kraftens vision vækker således en helt anden genklang blandt havnearbejderne end hans tidligere uformidlede sabotage og afføder en ny, fremmedartet og undrende refleksion over deres vilkår: ”Jeg forstaar dog ikke, at ikke alle Fattige holder sammen mod de andre – vi lider dog samme Skade” (*Læreaar* 500).

Læses *Pelle Erobreren*, som jeg har gjort her, som optegnende en modstandens historie, så fremstår de to første binds beskrivelser som sympatiske, men også utilstrækkelige og ufrugtbare modstandsforsøg. Men netop også som en art nødvendige forstadier, der baner vejen for den modstandsform, der bliver centrum i værkets tredje bind: *Strejken*.

En overmodig styrke

I *Den store kamp* er Pelle flyttet til København og legemliggør bevægelsen fra land til by, der er et centralt element i historien om industrikapitalismens fremvækst. Og det netop i bogens indledende

beskrivelse af hans vandring gennem denne ”ny Verden” (DSK 530), at han for første gang oplever en anderledes kollektiv form for modstand; en art spontan, momentan arbejdsnedlæggelse.

I en af Torvegades Sidegader var der Opløb, Folkesværmen fyldte hele Gaden uden for Jærnstøberiet, og raabte ivrigt til de sværtede Støberiarbejdere der stod og rottede sig sammen foran Porten og saá rådvilde på hinanden.

’Hvad er der i Vejen?’ spurgte Pelle.

’Der er det i Vejen, at de ikke kan tjene saa meget at de kan leve af det,’ sagde en ældre Mand. ’Og Fabrikanten vil ikke give dem Tillæg. Saa hae de hittet paa nogle nymodens Tossestreger, som skal være kommet hertil fra Udlandet, hvor de nok har gjort sig rigtig godt Det er saadan at forstaa at alle Mand pludselig smider Arbejdet, løber ud på Gaden i bart Hoved og laver Støj og saa ind i Arbejdet igen [...] (DSK 530).

Til trods for den rådvildhed og uklarhed – også om dens faktiske resultater – der omgærder aktionen, så har den en markant effekt på Pelle. De vækker de *lyde*, han oplevede i forbindelse med Eriks oprør, der dog her genererer en anderledes positiv oplevelse af ”overmodig Styrke” (DSK 532).

Vigtigheden af Pelles første møde med den kollektive modstand handler ikke om at forstå den, men om at *føle* den. Strejken sætter ham så at sige i *affekt*; en uartikuleret ophidselse, der i modsætning til Zolas forbehold over for denne type ’rus’ og ’ekstase’ her tildeles et anderledes uproblematisk, opbyggeligt potentiale. Det understreges også i en anden tidlig, central scene. Pelles oplevelse af en socialistisk folketaler, jf. Niels Henningsens maleri *En agitator på Nørre Fælled* (1899) (figur 6), som pryder 2006-paperbackudgaven af *Den store kamp/Gryet* (Nexø 2006):

Figur 6

I *Den store kamp* zoomer Nexø imidlertid ind på dét, den bildende kunst (i endnu højere grad end litteraturen) kun indirekte kan repræsentere: Talerens *stemme*:

Det var om Nøden og Elendigheden han talte – om den trælse endeløse Vandring for at naa frem. [...] Og nu endelig dagedes det, nu stod de ved Indgang til Landet – med Pantet i Behold paa at de var dets rette Indbyggere.

Alt dette var nok saa selvfølgeligt; var der noget Pelle havde levet med i, saa var det Gudsfolkets trælse Vandring i Ørkenen – det var jo Elendighedens store Symbol. Ordene fornå han lige, som noget gammelkendt. *Men Røstens Storhed slog ham*. Der var noget med Mandens Tale, der *ikke gik Forstandens Vej*, men brændte lige ind gennem Skindet, og mødtes med det der lød ulmende i ham selv. Den blotte Vredesklang slog ind og ramte gamle Skader, saa gik der Hul paa dem som paa onde Bylder og man aandede befriet op (*DSK 552* – mine kursiveringer).

Det er vigtigt at bemærke, at ytringernes emancipatoriske karakter ikke knyttes til indholdet, analysen, argumentet. Det, der rammer Pelle, er talens kraftfulde, vitaliserende og mobiliserende *henvendelse*; røstens storhed og dens vredesklang. Skildringen af talen – æstetisk, emergent og rettet mod kollektivet og mennesket som historisk, socialt og politisk væsen – kan læses som en art mikropoetik for Nexøs eget værk. Talen repræsenterer for Pelle en oplevelse af det, jeg med Rancièr har kaldt en omfordeling af det sanselige. Her er det ikke overordnede eller øvrighedspersoner, der docerer for arbejderne. Det er en af deres egne, der træder frem og ytrer sig autoritativt om tingenes sammenhæng og herigennem afviser det, der er. På den måde indikerer scenen – som *Pelle Erobreren* i almindelighed og *Den store kamp* i særdeleshed – også arbejderlitteraturens generelle opgør med det, man med Rancièr in mente kunne kalde litteraturens tidligere repræsentative hierarkier. Det handler ikke kun om inklusionen af arbejdet og arbejderne 'lave' sfære i kunstens mulige materiale, som eksempelvis Ian Haywood argumenterer for i sit studium af britisk *working-class fiction* (Haywood 1997, 3). Det drejer sig også om, at traditionen udvider rammerne for, hvad arbejderne kan være, gøre og sige.

Det tydeliggøres eksempelvis i *walk-off*-scenen, hvor den deling af betjente, der kommer for at opløse forsamlingen, mislykkes med deres mission: "Arbejderne vilde ikke lade sig jage væk" (*DSK 531*). De lykkes altså med at påvirke den fælles orden og omrangere det fælles rum, idet de helt konkret afviser politiets anvisninger af arbejderkroppens sted og handling. Det peger tilbage mod Nexøs historiske model. For når disse nye, opløftende og emancipatoriske toner forbindes med storstaden, så skyldes det, at det først er her, at et egentligt proletariats – i Marx' optik den første egentlige revolutionære klasse – er vokset frem.

Den kvalitative forskel mellem de portrætterede modstandseksempler i *Pelle Erobrerens* to første bind og i *Den store kamp* sætter sig også igennem kvantitativt. Desuagtet deres vigtighed i *Barndom* og *Læreaar*, så er fortællingerne om Erik og Kraftens oprør stadig sidehistorier til bøgernes centrale plotlinje, der udgøres af Pelles *coming of age*-narrativ. Årsagen er, at strejken er den første modstandsform, der optræder i romanen. For i modsætning til de tidligere mere udefinerbare oprørsmomenter er den strejke, der er kernen i *Den store kamp*, kendetegnet ved en anderledes distinkt organisering af kroppe, tid og rum (jf. kapitel II), og har på denne måde et anderledes plotdefinerende potentiale (jf. kapitel III og IV). Hvor *Barndom* og *Læreaar* er bøger, der rummer skildringer og tematiseringer af modstand og oprør, så er *Den store kamp* en strejkeroman.

Det er i det lys, man bør læse talens tydelige bibelske referencer, der ekspliciterer det, jeg i forrige kapitel beskrev som strejkeromanens karakteristiske *episke impuls*. Specifikt refererer folketaleren til exodus-myten: Jødernes udvandring fra Egypten, hvor de kaster deres slaveåg af sig og efter 40 års ørkenvandring genindtræder som guds udvalgte folk og kan betræde og etablere løftets land, Israel. Det peger på en anden, mere betydningsskabende dimension af strejkens formgivning. For *I den store kamp* ændrer Pelles dannelseshistorie karakter. I de tidlige bind er hovedpersonen således, qua det indledende kapitels bemærkninger om Lukács, en art historiens biperson. Men i tredje bind og via sin indtræden i strejkens store kamp, bliver Pelle den figur, der via sin aktive ageren ikke bare driver historien (romanens plot) men også Historien (den beskrevne samfundsmæssige udvikling) frem.

Gennem byen første gang

Nexøs strejkeroman følger den samme trelede grundstruktur, som strukturerer *Germinal*. Også *Den store kamp* falder i tre overordnede sektioner i) en indledende del, der skildrer Pelles integration i byen, hans indlemmelse og opdragelse i den københavnske arbejderbevægelse, der engagerer ham i organiseringen af byens andre småkomagere. Det fører til ii) selve den store kamp, der er romanens midterste og centrale del, som efterfølges af den iii) afsluttende beskrivelse af strejkens afslutning og konsekvenser. Der er også mere detaljerede overlap mellem de to romaner; gentagelserne af strejkeromanens allerede nævnte typiske scener, karakterer, troper, konflikter osv. Min læsning af *Den store kamp* vil dog i ligeså høj grad fokusere på værkernes indbyrdes forskydninger og forskelle, som netop illustrerer strejkeromanens formelle fleksibilitet, muligheden for forskellige bevægelser gennem dens ambivalente rum.

Den store kamp indledes, som beskrevet, med Pelles vandring gennem København, der – jf. *Germinal*s kartografiske bevægelse – kortlægger storbyens sociale og økonomiske orden.

Udgangspunktet er Pelles nye hjem, fattigkasernen Arken på Christianshavn, der huser byens pjalteproletariat. Lokalteten beskrives som en uacceptabel, fornødret verden, hvor de materielle forhold – ”[m]ørket”, ”den [...] ulidelig tykke Luft”, de ”skidne og faldefærdige” huse (DSK 528f.) – fortærer sine beboere.

Sygeligheden og armoden i Pelles nye kvarter står i grel modsætning til oplevelsen af byens ”Paladser og Rigdomme” (DSK 537), og romanen tegner – jf. strejkens sociale optik – et portræt af en fundamental ulige orden, stratificeret af tydelige classeskel. De indledende scener illustrerer dog også Pelles initiale naivitet, idet han her er overbevist om, at storbyen tilbyder enhver chancen for at gribe lykken. En forståelse af den demografiske bevægelse fra land til by og den historiske udvikling fra feudalsamfund til industrikapitalisme som facilitator for social opstigning: ”Lykken her var en Guldfugl, som lod sig fange med lidt Haandelag – der var Masser af æventyrlige Tilfælde” (DSK 530).

Citatet optræder, mens Pelle stadig befinder sig på Christianshavn og understreger netop dét, Gemzøe har betegnet ”pjalteproletariats eventyrunivers” (Gemzøe 1975, 50), der legemliggøres af karakteren Hanne, Arkens ’prinsesse’ (DSK 573). Ligesom Pelle drømmer hun om et andet og bedre liv, men klamrer sig til rene flugtfantasier. Hun er netop ikke – som i de lege, der har affødt hendes royale kælenavn – en fin herres bortgivne barn, og der kommer ingen prins og redder hende (DSK 573). Hannes tro på ’æventyrlige Tilfælde’ fører hende i stedet i armene på en sømand, der efterlader hende gravid og hårdere lænket til Arken. Ultimativt rammes hun – som mange andre – af arbejdsløshed byens økonomiske struktur viser sig at være ligeså monstrøs og brutal som minesamfundets i *Germinal* og fratager hende endog den beskedne surrogatlykke, det er at kunne sikre sit barn et eksistensminimum (DSK 588f; 628; 720). Hanne tvinges ud i tiggeri; en deroute, der kulminerer i en ekspressiv dødsscene. Vinteren er kommet, Hanne er ramt af hård feber og i ekstatiske vildelse ifører hun sig, til trods for den bidende kulde, sit sommerstads og opsøger danserestauranten Den syvende himmel. Her danser hun sig bogstaveligt talt, ihjel for øjnene af Pelle – som lige dele fortryllet og forfærdet er fulgt med hende (DSK 738ff).

Sekvensen markerer den ultimative afslutning på den erotiske intrige mellem Hanne og Pelle, der ellers længe er en konstant i romanen. Årsagen til, at relationen ikke kan fuldbyrdes, er ligeså skarpt optrukket som dansehalsscenens navnesymbolik. Hannes drøm om *deus ex machina*-udfrielse er udsigtsløs og selvdestruktiv og dermed uforenelig med titelheltens erobningsambitioner.

Den anderledes farbare retning fastlægges af Pelles indledende kortlægning af byen, som jeg derfor nu vender tilbage til. Efter oplevelsen af *walk-off* en melder Pelle sig ind i sit fags – ganske vist stadig – lille ”sygelige Fagforening” (DSK 533), og symptomatisk ender byvandringen på Nørrebro, der huser den mere organiserede og ressourcerstærke arbejderklasse og dermed arbejderbevægelsen. Her er

arkitekturen og livsformerne væsensforskellige fra Arkens: ”Husene var nye og regelrette, bygget efter Lod og Lineal; Mændene gik deres lige trukne Vej, man kunde se paa hver af dem hvad han var” (DSK 535). En følelse, der *igen* smitter af på Pelle: ”han gled uvilkaarlig ind i Fodslaget og følte sig stærkere ved det, baaret med af Fællesskabet” (DSK 535). Således ender turen gennem byen med den samme oplevelse af positiv, fysisk identifikation som den spontane strejke og folketalerscenen genererer, og som i romanen i peger mod fagbevægelsens fællesskab.

Organiseringer

Som i *Germinal* skal *Den store kamps* kortlægning ikke perciperes som et endemål, men et udgangspunkt for romanens videre handling og refleksion. Det er netop ved ankomsten til Nørrebro, at han møder barndomsvennen Morten – ingen ringere end Kraftens søn – der bliver den ene af romanens to centrale *strejkementorer*. Morten er arbejder (bager), men også digter og radikal intellektuel og bidrager allerede ved dette første gensyn til Pelles politiske dannelse. Fx her, hvor titelhelten – igen – er faldet i svime over Københavns herligheder:

’Der stikker mange Millioner i alt det,’ sagde Pelle endelig og tog efter Vejret.

’Ja!’, sagde Morten og stillede sig ved Siden af ham. ’Og det hele er frembragt af Hænder, Arbejderhænder!’

Pelle studsende – det var en underlig Tanke at hitte paa. *Men sandt var det naar man tænkte sig om!* (DSK 537 – min kursivering).

Mortens rolle vender jeg tilbage til. I første omgang vil jeg i stedet zoome ind på romanens anden strejkementor; fagbevægelsesveteranen og mureren Otto Stolpe. Pelle møder Stolpe til et møde i arbejderbevægelsen, og han bliver snart en fast gæst ved de politiske i diskussioner i det solide arbejderhjem. Her er den røde tråd i Stolpes argumentation, at den uretfærdighedsfølelse, som Pelle i stigende grad oplever, må kontrolleres, organiseres og formes hensigtsmæssigt for at kunne blive effektiv. Stolpe bliver dermed talsmand for en art strategisk eller praktisk overbygning til – jf. folketaler-scenen – driften mod forandring og flugter således med Eduard Bernsteins allerede nævnte reformistiske position (kapitel III), idet han argumenterer for, at arbejderklassens opgave er at gribe den parlamentariske magt.

Det er dét, der resonerer i Stolpes gentagne opfordringer til tålmod, når Pelle længes efter at svinge arbejderbevægelsens ”glødende Dug [den røde fane, NFL] mod Undertrykkerne” (fx DSK 615). Det får han dog snart anledning til. Hans politiske aktiviteter betyder nemlig, at hans vigtigste

arbejdsgiver, hofskomageren Meyer, ikke længere vil beskæftige Pelle. Derfor organiserer han, under Stolpes vejledning, en strejke, hvor skomagerfagforeningens medlemmer nægter at udføre opgaver for ham. Det videre forløb blotlægger dog det ulige magtforhold og skomagerfagets fortsatte mangelfulde organisering:

[Meyer] havde stadig Arbejdere – for en Del svenske som han indforskrev og maatte betale en høj Arbejds løn. Hjemmearbejdet gjorde det umuligt at komme ham rigtig til Livs. [...] Det kostede Meyer en del at holde Forretningen gaaende, men Fagforeningen led mest. Den var ikke stærk i Sammenføjningerne endnu, og de Store Mestre stod sammen om Meyer og vilde ikke beskæftige Foreningens Folk, saalænge blokaden stod paa. Saa blev den hævet (DSK 625).

Det rejser det allerede nævnte spørgsmål om bestemmelsen af strejkens sejr og nederlag. Som i *Germinal* synes det oplagt, at Pelle & Co. taber spektakulært, men samtidig tildeles begivenhederne også en anderledes positiv, fremadrettet og *uddannende* funktion: [...] noget havde Pelle Lært! Den stærkeste gik af med Sejren, og Sammenholdet var ikke godt endnu. Der maatte tales, agiteres, holdes Møder! Driften mod det ny fik dem nok til at søge sammen, men deres Æresbegreber var ikke udviklede. Den mindste Modgang splittede dem ad (DSK 625). Åbenlyst er der ikke tale om en leninistisk uddannelse til *krig*. Snarere bekræfter 'lektionen' Stolpes reformistiske position, og Pelle gifter sig da også snart ind i familien, da han ægter datteren Ellen (DSK 654ff).

Romanens politiske refleksioner forstummer dog langt fra. Allerede i skildringen af brylluppet finder man en ophedet diskussion om arbejderklassens emancipatoriske strategi og praksis mellem romanens strejkementorer, Morten og Stolpe:

Morten mente, den ikke tog nok Sigte paa den enkelte men lagde for megen Vægt paa Stemmehmassen. Han mente Revolutionen skulle komme inde fra.

'Nej', sagde Stolpe – 'det fører ikke til noget. Men kan vi sætte vore egne ind i Rigsdagen og faa Flertal, saa omdanner vi Samfundet efter vort Program. Og det er fuldt ud lovligt!'

'Ja men det drejer sig om Mad!' sagde Morten stærkt. 'Sultne Folk skal ikke sidde og øve sig i at blive Flertal – for mens Græsset gror, dør Koen! De skal tage selv; gør de ikke det, saa er der noget i Vejen med deres Selvfølelse – og saa maa man vække dem til Bevidsthed om deres eget Menneskeværd. Hvis der kom en Lov og forbød Fattigmand at indaande Luften, tror de saa han lod være med det? – han kunde simpelt hen ikke' [...] Jeg tror, det hævner sig at præke endnu mere Lovlydighed for Smaafolk; vi faar skidt Materiale til det ny Samfund engang'.

Naa ja, det er vel ikke af Respekt for det kapitalistiske Samfunds Love vi over os i Lovlydighed', sagde Stolpe lidt usikkert – 'men af Hensyn til os selv. Gud hjælpe de Stakler der tager sig til Rette.'

'De holder dog Saaret friskt! – alle de andre der sulter i Stilhed, hvad udretter de? Det er bare for faa, saa man har Plads til dem i Fængslerne. Men hvis enhver der sulter, stak sin Arm gennem Butiksruden og tog selv – saa skulde man snart faa Madspørgsmaalet løst; man putter ikke den halve Nation i Fængsel. [...]' (DSK 666f).

Mortens bemærkninger falder ikke i god jord. Den gode stemning genoprettes dog, da Pelle fremviser en karikaturtegning, han har frembragt under diskussionen. "[...] det et var en tyk svedende Mand der trillede sin egen Mave foran sig paa en Bør. 'Kapitalismen – naar vi andre nægter at gøre Tjeneste længer!' stod der neden under." (DSK 668f). Den gør lykke, og Stolpe sender den endog til bevægelsens vittighedsblad.

Det understreger ifølge Gemzøe Pelles syndikalistiske inklination. Mens de andre *taler*, udfører Pelle praktisk politisk agitation (Gemzøe 1975, 50). Den udlægning vil jeg udfordre på to niveauer. For det første er jeg uenig i Gemzøes identifikation af Pelle som syndikalist. Det er korrekt, at Pelle – qua utålmodigheden og driften mod handling – betoner den fagligt-økonomiske kamp. Men for det første så tildeler han ganske vist og ligesom syndikalismen fagbevægelsen en central, samfundsforandrende rolle, men hans stigende valorisering af nødvendigheden af kontrol og centraliseret organisering står i skarp modsætning til den syndikalistiske tiltro til massernes spontanitet, jf. Gemzøes egen karakteristik af syndikalismen (Gemzøe 1975, 102). Endvidere skal man bemærke, at reformismen trods dens prioritering af parlamentarisme på ingen måde afviser relevansen af strejken, jf. Stolpes vejledning af Pelles første, lille kamp. Bernstein anerkender, jf. afsnittet om den marxistiske strejketeori (kapitel II) dens kraftfuldhed. På SPD-konferencen i 1905 erklærede han sig enig med partiets venstrefløj (herunder en anden central strejketænder, Rosa Luxemburg) i, at strejker både kunne anvendes *defensivt* – som et modsvar på angreb på arbejderklassens organiseringsret – og *offensivt* – i kampen for universel stemmeret (Hoffrogge 2015, 35ff). Men samtidig afskriver Bernstein også en intensiv, ukontrolleret strejke-aktivitet, qua dens dissensuelle og obstruerende karakter: "[...] hvor Strejken bliver et Hverdagsfænomen, tilintetgør den ikke blot materielle, men også moralske værdier, som Samfundslivet ikke kan være foruden (Bernstein 1905, 119). Pointen? Hvis man som Gemzøe anskuer karikaturen som et opråb om faglig kamp, så placerer det ikke Pelle i modsætning til Stolpe, men snarere i forlængelse af ham: "Jeg tror ikke der kan komme noget godt ud af Oprør", fastholder Pelle senere i samtale med Morten (DSK 682).

Når det er sagt, så mener jeg, at tegningen peger på en anden og mere grundlæggende problemstilling. For hvis karikaturen agiterer og således opfordrer til *handling*, så er det ved nærmere eftersyn ekstremt uklart, *hvilken* praksis den søger at organisere. At 'nægte at gøre kapitalismen tjeneste' *kan* således dække over såvel revolte, kollektiv arbejdsnedlæggelse som parlamentarisk støtte til arbejderpartierne på valgdagen. På samme måde kan den fede kapitalist, der er overladt til at fragte sin egen bug, netop siges at være det fælles forestillede endemål for hver af disse strategier. Læst på denne måde fremstår tegningen parallel med Kraftens monolog på dødslejet i *Læreaar*. Den præsenterer en overordnet vision om det samfund, der skal komme, men den viger også tilbage for en egentlig afbildning af den organisering af det politiske, der leder derhen. Det understreger den nagende tvivl, som Pelle og romanen ikke kan udgrænse, og hvis kerne er spørgsmålet om den praksis, der kan tilvejebringe det "Lykkeland", som er romanens gentagne betegnelse for den kommende og ideelle samfundsorden (fx DSK 800).

Familiedramaer

Spændingen intensiveres i skildringen af Pelles videre samliv med Ellen. Først og fremmest betyder ægteskabet, at Pelle flytter fra Arken; i første omgang ikke helt til Nørrebro (hvor de dog senere ender, DSK 719), men til "en lille tom Toværelses Lejlighed ved Kanalen", som snart fyldes: "Når Ellen havde fri, gik de rundt og købte ind til hjemmet. Mange ting tog de brugt, fordi det var billigt; men ikke til Soveværelset. Der skulle alt være flunkende nyt" (DSK 655). Allerede disse få linjer indikerer Ellens rolle som "bærer af den rent småborgerlige side af familien Stolpe" (Gemzøe 1975, 51). Ægteskabet fører Pelle væk fra sine faglige aktiviteter, og han transformeres fra politisk aktivist til redebygger og inkarnerer på den måde – jf. den marxistiske kritik af reformismen – den latente trussel om forvanskningen af arbejderbevægelsens ambitioner fra samfundsmæssig omvæltning til økonomisk bedring inden for den eksisterende orden.

Portrættet af Ellen som politisk bremseklods er på mange måder uhyre stereotyp. I den forbindelse bør Elise Andersens *Pelle Erobreren: En analyse med hovedvægt på symbolbrug og kvindebillede* (1983) fremhæves, hvis kritik af romanens kvindeskildringer udgør hendes primære og fornyende bidrag til Nexø-forskningen²⁴ (Andersen 1983, 109ff). I denne – indrømmet mere medlæsende – analyse er det essentielle dog, at Pelle og Ellens etablering af deres kernefamilie, som fuldendes med børnene Lasse Fredrik og Søsters ankomst, medfører et brud med Pelles tidligere 'familie' i Arken; de

---

²⁴ Gemzøe peger og problematiserer dog – om end yderst kortfattet – faktisk disse forhold, når han bemærker Nexø etablering af den "ubodelige naturgivne forskel mellem kønnenes væremåde", og at romanens indirekte kommentarer til kvindefrigørelsesbevægelsen præsterer "sit yderste i retning af ideologisk fadhed" (Gemzøe 1978, 90f).

tre forældreløse børn Marie, Peter og Karl – ”en lille elleveaars Pige” og ”to Drengene paa ni og tolv Aar” (DSK 547) – der tager ham ind i deres hjem i fattigkasernen. (DSK 558f). ”Familien”, som de kaldes, omgærdes af den sympati, der, trods alle klassens dårligdomme, gennemsyrrer Nexøs portræt af lumpenproletariatet.

Den umiddelbare idyl rummer dog en tydelig kritik. Ganske vist er der et godt stykke fra Zolas klamme, perverterede Jeanlin til Nexøs ’familie’-portræt af de forældreløse og voksengjorte børn: ”Peter der var ældst gik paa Blikvarefabrik, Karl løb med Morgenaviser og paatog sig alt muligt tilfældigt Sjov” (DSK 569) – men også den peger på en social og moralsk uorden, der inkarneres i barnehusmoderen Maries ”lille hæmmede Legeme” og åndedrættets ”smaa Pibelyde” (DSK 570).

Børnenes ’forhutlede lykke’ (DSK 570) viser sig da også at være skrøbelig, hvilket intensiverer kritikken af den forkrøblende, eksisterende orden. Efter Pelles bryllup og fraflytning fra Arken mister Peter højre hånds fingre i en arbejdsulykke (DSK 688ff). Der er ingen egentlig erstatning eller forsikring, og Peter må nøjes med en privat indsamling blandt arbejdskammeraterne herunder 20 kroner fra ejeren, der også lover ham en budstilling, som han i sidste ende dog ikke får. Men – som Nexø skriver med et bidende udråbstegn – ”han fik Lov til at gaa ind i sit gamle Arbejde igen!” (DSK 691f).

Ulykken fører familien mod dens opløsning; den ændrer Peters karakter, hvilket kaster mørke skygger over det aparte hjem. Det er dog vigtigt at påpege, at det faktisk er *Pelle*, der aktivt bryder familien op. I et forsøg på at hjælpe skaffer han Karl en lærestilling og Marie en plads ved det herskab, som Ellen tidligere har tjent ved (DSK 714). Peter derimod bliver i Arken, men forsvinder i sidste ende derfra og omridset af (endnu) en menneskelig deroute skitseres (DSK 720). Det medfører, som Andersen formulerer det, ”at den svageste, den nu invalide Peter, må klare sig selv” (Andersen 1983, 143), ligesom at der for Marie og Karl ’blot’ er tale om forholdsvist mere privilegerede positioner i den herskende orden. Det flugter umiddelbart med Andersens udlægning af forløbet som en manifestation af Pelles nye ”fremmedhed over for godheden i hverdagskulturen” (Andersen 1983, 143).

Læsningen baserer sig dog på en tydelig idealisering af Arken som en art inkarnation af autentisk solidaritet, der netop negligerer lokalitetens tidligere beskrevne destruktive karakteristika. Det er ikke ensbetydende med, at romanen fremstiller Pelles ageren som rigtig. Men problemet er ikke ultimativt et spørgsmål om solidaritet og ideologi, men snarere om den praktiske implementering af disse værdier. Hvor Andersen udlægger Pelles handling som *forkert*, så vil jeg hævde, at den snarere er ambivalent. En ambivalens, der ikke drejer sig om ubestemmelighed – såvel romanen som Pelle er ikke i tvivl om, at *noget må gøres* – men om *uafgørelighed* i forhold til, *hvad* der må gøres. Det svarer romanen ikke entydigt på; den løsning, den afbilder, er åbenlys ikke-ideel.

Et mægtigt leve for en ny tid

Denne konflikt intensiveres, da Pelle, efter Peters ulykke atter har vækket hans uretfærdighedsfølelse, genoptager og intensiverer sin aktivitet i fagbevægelsen. Umiddelbart dominerer Stolpes fordring om tålmodighed ellers titelheltens ageren, da han snart bliver leder af skomagerens fagforening:

Han var godt udhvilet og helt metodisk til Værks. Følelsen af at have Kræfter nok til Vejs
Ende gav ham en bred Ro, som indgød Tillid. Han forhastede sig ikke men tog det hele fra
Bunden af; de egentlige Spørgsmaal lod han rolig ligge, til Betingelserne for at løse dem var
til Stede. Han vidste fra sidst, at uden fast sammenbankede Rækker kunde der ingenting
udrettes (DSK 693).

Tilgangen sikrer, at Pelle og skomagerne sejrer, da de genoptager kampen med Meyer (DSK 693-704). Efter en mere sofistikeret obstruktion af hofskomagerens forretning, opnår de både anerkendelse af organisationsretten og fen højere priskurant. Resultatet gør Pelle til en central person i fagbevægelsen, hvorfor han får en ledende rolle i romanens dramatiske *cruce*; den strejke og storkonflikt, der snart bryder ud. Baggrunden er vinterens arbejdsløshed. Den er som sådan forventet, hvilket peger på en forståelse af det kapitalistiske systems iboende krise karakter, som endvidere afviser en mere paternalistisk og harmonisk vision; således er det *ikke* garant for arbejde. Særligt hårdt rammes Christianhavns fattige. Faderen Lasse, som Pelle i lysere tider har hentet til København, bliver nødt til at forlade sit værelse i Arken og begynder at trække for kvarterets marskandiser, hvilket i det mindste sikrer ham ”Føden” og ”en Krog at ligge i” (DSK 721). Konsekvensen for de ellers mere privilegerede arbejdere understreges dog også. Som mange andre er Pelle nødsaget til at pantsætte sin vinterjakke og har svært ved at forsørge sin familie.

I et forsøg på ”og raade Bod på Arbejdsløsheden” (DSK 726) iværksætter kommunen et større anlægsarbejde. Men også her undermineres visionen om den eksisterende ordens ansvarlighed. Projektets entreprenør udnytter således systematisk det store udbud af arbejdskraft og sætter bl.a. dagslønnen ned (DSK 727). Men da arbejdsdagen forlænges med en time, viser resultatet af Pelle og fagbevægelsens møjsommelige agitation og organisationsindsats sig: ”[...] i samme Nu smed de fire Hundrede Mand Værktøjet paa et Par nær og gik ud til deres Kammerater.” (DSK 728).

Pelle indtager i scenen en central rolle via den dundertale, der changerer mellem logos og patos; på én og samme tid *forklarer* og *fortolker* han arbejdernes ageren og *opildner* til videre handling:

Hidtil har Fattigmands Arbejde været som en ørkeløs Bøn mod Himlen. Skaan os for Sult
og Snavs, Elendighed og Kulde – giv os Brød og Brød igen! Skaan vore Børn for vor

Skæbne, lad ikke deres Lemmer visne og deres Aand dø hen i Idioti! – det har været vor Bøn, men der er kun én Bøn der dur, og det er at trodse det Onde. [...] Vi vil ikke gaa med længer – for vore Koners Skyld, og vore Børns, og deres igen! Jamen hvad kommer Eftertiden os ved. Jo den gør – netop os! Var jeres Gamle som I? Nej, de knugedes i Støvet af Fattigdommen og krøb ydmygt for Magten og de Store. Hvor har vi da det fra, alt det der gaar saa stærkt i os og faar os til at søge sammen? Tiden er stanset, Kammerater! den har sat sin Finger paa *vort* Bryst og sagt: I skal gøre det. Her hvor vi staar, hører det gamle op og det ny begynder (DSK 729).

Som *Germinals* Maheu – den strejkende talsmand i direktørens stue – taler Pelle her med en ny større stemme. Og også her træder arbejdsnedlæggelsens umiddelbare økonomiske aspekt i baggrunden til fordel for den politiske dimension; dens udfordring af generationers uretfærdighed. Men i modsætning til sekvensen i *Germinal* obstruerer og omfordeler talen og strejken her ikke bare den sociale rollefordeling momentant. Strejkehelten overtager og viderefører folketalers kraftfulde og profetiske talemåde (*røsten*), idet Pelle fremhæver strejkens diakrone dimension og eksplicit udlægger den som kriseøjeblik, en overgang til 'det ny'. Det iscenesætter – jf. beskrivelserne af Pelle som en "ung gud", der slår "den tunge Skæbnetro til Side" – de strejkende som historiens videre motor (DSK 729).

Kampens store prøvetid

I strejkens videre forløb bringes de grandiose visioner hurtigt ned på jorden igen. Pelle konfronteres snart med de langt mere håndgribelige problemstillinger, der knytter sig til den praktiske organisering af strejken. Kort efter den højtsvungne tale finder man fx en scene, hvor han og Stolpe forsøger at overtale Stolpes tidligere arbejdskammerat - der er blevet skruebrækker i desperation over ikke at kunne brødføde sin familie – til at tilslutte sig strejken, hvilket han afviser: "[...]Til Helvede med Kammeraterne og deres store Ord! hvad har de ført til? Vi smaasultede før, og nu skal vi til at sulte stort – det er Forandringen." (DSK 731). Det understreger, hvordan *røstens* handlingsanvisning, når den forlader den store enetales visionære *schwung* til fordel for anderledes konkrete *samtalsituationer*, modsvares og modarbejdes. Visionen konfronteres ikke bare af andre stemmer, modvillige kroppe, men også af materielle forhold, der besværliggør dens forestillede, ideelle organisering.

Det kommer Pelle til at mærke på egen krop. Grundet familiens stigende armod tager han en stilling som arbejdsmand på en maskinfabrik. Her tegner han en dag i en pause et omrids af en maskine, som vækker en forbipasserende ingeniørs interesse, og han tilbydes en stilling som teknisk tegner (DSK 748). Pelle får her muligheden for at gribe et af de eventyrlige tilfælde, som han indledningsvist drømte om og muliggøre Ellens ønske om social og økonomisk opstigning (DSK 752).

Den verserende og voksende arbejdsmarkedskonflikt i København griber dog snart ind i Pelles private funktionærlykke. Grundet nye lønforringelser nedlægger fabrikkens arbejdsmænd arbejdet, og derfor beder Pelles overordnede ham om at ”give en Haand med i Centrifugeafdelingen”:

’Jeg kan ikke gaa ind i mine Kammeraters Arbejde,’ svarede Pelle lavt.

’Det kan være meget kønt tænkt af Dem, men nu er de dernede *ikke* Deres Kammerater længere. Nu er de Funktionær, og som saadan maa De tjene Firmaet hvor det forlanges.’

’Men det kan jeg ikke. Jeg kan ikke slå Brødet ud af Haanden på de andre.’ (DSK 756).

Jf. strejkens binære optik må han vælge side, og Pelle vender tilbage ”blandt sine egne [...] Her hørte han dog til, han havde sin store Del i det mægtige Opbrud – skulde han saa lukkes ude fra *Kampen*?” (DSK 758 – min kursivering). Formuleringen illustrerer den karakteristiske kamp- eller krigsmetaforik, der, som allerede nævnt, historisk har omgærdet strejken, jf. bindets titel. I Nexøs strejkeroman – og dermed i modsætning til *Germinal*, *In Dubious Battle* og talrige andre strejkeromaner – forbliver kampen dog metaforisk, idet den aldrig udvikler sig til spektakulære fysiske konfrontationer, sabotage eller lignende. Pelle insisterer på at fastholde den som en ren arbejdsnedlæggelse, der skal sikres via agitationens kommunikative handling, hvilket konsoliderer alliancen med reformisten Stolpe.

Den store kamp bliver således snarere, med Pelles egen formulering, ”Den store Prøvetid” (DSK 728): ”den egentlige Kamp galdt Forsvaret. Der krævedes Forudseenhed og store omfattende Forholdsregler, om Masserne skulde kunne holde Turen ud; til syvende og sidst ville det blive et Spørgsmaal om Udholdenhed! (DSK 759). Der er derfor en påfaldende symmetri mellem arbejderne og arbejdsgivernes strategi, idet sidstnævnte modsvarer strejken med erklæringen af en ’General-lockout’ (DSK 763). *Lockouten* kan beskrives som arbejdergivernes mest direkte modsvar på strejkens organisationsprincipper, idet den udelukker alle arbejdere fra deres arbejdsplads (og dermed fratager dem deres indkomst), indtil konflikten er løst. Er der tale om en *general*-lockout, så gælder det majoriteten af brancher, virksomheder og arbejdspladser i en by eller geografisk område.

Når Københavns arbejdsgivere i romanen går til denne yderlighed, skyldes det ikke kun de strejkendes udholdenhed. Den udslagsgivende faktor bliver murerfagets pludselige indtræden i konflikten med et ”uventet Krav om at faa en Time trukket fra Arbejdstiden” (DSK 762). Set i lyset af Pelle og de øvrige strejkelederes udstedelse af ”et mægtigt Manifest til Danmarks Arbejdere”, der påkalder ”Arbejdernes naturlige Solidaritet Jorden over” (DSK 759) ligner det et positivt træk. Men i praksis er Pelle anderledes kritisk over for murerens initiativ, som Stolpe, mener han, burde have afværget. Ikke alene hører murerne til de ressourcestærke arbejdere, men de strejkende (og

efterfølgende lockouted) er også afhængige af deres økonomiske støtte: ”[...] det er en halv Snes Tusend Kroner om Ugen vi nu skal undvære! Og jeres Handling kan faa *uberegnelige Følger* for os! [...]” (DSK 763 – min kursivering). Derfor opfordrer Pelle også Stolpe til at underkende afstemningen, hvilket den gamle murer afviser; den demokratiske proces skal der ikke pilles ved (DSK 763). Det behøver man ifølge Pelle dog heller ikke. ”Folkene er jo ikke klar over hvad de gør, man kan ikke forlange Overblik af dem. Derfor kunde du foretage en ny Afstemning – naar jeg først har talt *for* dem om Kampen!” (DSK 763 – min kursivering).

I scenen optegnes et sæt af konflikter mellem Stolpe og Pelle, herunder romanens allerede nævnte og gentagne problematisering af den etablerede arbejderklasses småborgerlige egeninteresse. Men konflikten udkrystalliserer også divergerende opfattelser af det demokratiske. Stolpe insisterer på, at demokratiets kerne er stemmeafgivelsen (”Hos os holder vi Afstemningen i ære”, DSK 763). Pelles position er anderledes mudret, ambivalent. En generøs læsning af replikken er, at den udtrykker et deliberativt ideal, privilegerer *samtalen* eller *forhandlingen* snarere end de formelle demokratiske beslutningsstrukturer. Det perspektiv sætter hans ellers umiddelbare afvisning af murernes manglende overblik i mere positivt lys, idet replikken – læst på denne måde – rummer en anerkendelse af dem som fornuftsvæsner, som vil være i stand til at genkende det fornuftige i Pelles argument. Imidlertid er det essentielt, at Pelle ønsker at tale *for* og ikke *med* dem. Det ordvalg peger snarere i retning af den form for kommunikation, som Hennebeau i konfrontationen med minearbejderne i *Germinal* gør brug af; en karismatisk, autoritær stemme, der skal få lytterne til at *forstå* og dermed følge talerens rationale.

Den store kamp har imidlertid, som allerede indikeret, introduceret en art tredje stemmemodus – *røsten*. Her implicerer det *at tale for nogen*, ikke – jf. Pelles egne oplevelser af den affektive, emancipatoriske subjektivering i folketalerscenen – beordring eller manipulation, men beror snarere på en forestilling om at kunne tale *på vegne af andre*. Det skal ikke forstås som repræsentation – overdragelse af beslutningskraft – men snarere som et ideal om et absolut sammenfald mellem den talende og dem, der tales for. *Røsten* udgør indiskutabelt bogens ideal. Men i samtalen med Stolpe om murernes beslutning problematiseres denne idealiserede *talen-for*. Og igen knytter det sig til talesituationens forskydning fra masseagitationens kontekst til en anderledes konkret drøftelse om, hvad der må gøres her og nu. Scenen etablerer altså en konflikt mellem nødvendigheden af at sikre den rigtige handling og opretholdelsen af et egalitært ideal om den lige ret til deltagelse i udformningen af den fælles verden. Groft sagt er Pelle og romanens problem, at murernes demokratiske beslutning viser sig at være i konflikt med det fælles bedste og dermed – i strejkeheltens øjne – uhensigtsmæssig og *forkert*.

'Der er jo Blod paa dine Hænder'

Med murernes arbejdsnedlæggelse tager de strejkendes nød og desperation til, hvilket understreges af strejkens private konsekvenser for Pelle, hvor endnu en familieopløsning truer. Da Pelle, grundet konflikten, ikke er i stand til sikre sin familie materielt, påtager Ellen sig forsørgeransvaret og ender ultimativt med at prostituere sig, hvilket fører til, at strejkehelten bryder med hjemmet (*DSK* 800-809). Lasses skæbne understreger den tragiske vektor. Pelle har ikke kunnet realisere sin drøm om at sikre ham en tryk og magelig alderdom. I stedet har han hutlet sig igennem, mens Pelle i kampens hede taber ham af syne. Da de endelig genforenes, ligger faderen for døden i en kælder, hvor byens hjemløse holder til.

Elise Andersen udlægger alt dette som romanens understregning af Pelles svigt; ”efterhånden som Pelle i III bog udvikler sig fra arbejdsdertype til arbejderførerstype” blotlægges ”et subjekt-objekt forhold mellem Pelle [...] på den ene side og masserne på den anden side” (Andersen 1983, 55). Andersens kritik og udlægning er temmelig udfoldet. Men det væsentlige er, at den mere eller mindre implicit baserer sig på forestillingen om en art ideel eller absolut politisk ageren, der vil kunne løse disse problemstillinger. I Andersens terminologi: syntetisere subjekt-objekt-modsætningen.

Gemzøes studium kulminerer som sagt med en mere eksplicit fremskrivning af en sådan via afsnittet om den historiske og teoretiske marxisme, hvis klimaks er ”det russiske bolsjevikparti under Lenins politiske og teoretiske ledelse” (Gemzøe 1975, 103). Lenin og kammeraterne var netop i stand til at bryde ud af ”de antinomiske cirkler”, der kendetegnede og fastlåste Den Anden Internationale (”*økonomisme/spontanisme, reformisme/anarkisme, udvikling/katastrofe* etc.” (Gemzøe 1975, 103)), og som muliggjorde ”en proces hvor kollektivets og individets frie udvikling gensidigt betinger hinanden”. (Gemzøe 1975, 110).

En sådan absolut politisk position er *ikke* tilgængelig i *Den store kamp*. Det kan man, som Gemzøe, vælge at udlægge kritisk som en historisk betinget mangel ved værket eller, som Andersen, et udtryk for Pelles ”åndelige svaghed og ubevidsthed” (Andersen 1983, 147). Jeg vil snarere insistere på at anskue disse brudflader som anderledes overfladiske, praktiske og i den forstand egentlige dilemmaer, der opstår i romanens konfrontation med strejkens sociale form. Gør man det fremstår *Den store kamp* ikke som en symbolsk inkarnation af sammenstød mellem ideologiske indsigter og *blindspots*. Læst som strejkeroman udfolder *Den store kamp* snarere en forståelse af det politiske som en ambivalent, usikker, slidsom og ubehageligt tyngende proces.

Det understreges tydeligst i den scene, hvor Pelle overværer en gruppe af ’sine’ strejkevagter anfægte en strejkebryder. Også her fastholder han idealet om ordentlighed: ”I maa ikke gøre ham

noget” (*DSK* 783). Det efterlever arbejderne cirka; de nøjes med at spytte ham i ansigtet, før de efterlader skruebrækkeren med Pelle:

’Kommer du for at spytte’, spurgte [strejkebryderen] haanligt. ’Du glemte det før – hvorfor spyttede du ikke?’.

’Jeg spytter ikke paa nogen,’ sagde Pelle. ’Men dine Kammerater har Ret til at foragte dig – du har sveget dem. Kom med, saa skal jeg faa dig ind i Organisationen igen, og ingen skal gøre dig noget’ (*DSK* 784).

Paradokset er, at mens Pelle her insisterer på de strejkendes ret til at foragte skruebrækkeren, afviser han samtidig – ved selv at nægte at spytte – at handle på den. Hans ideal er snarere at tale arbejderne til fornuft, få ham ind i fagbevægelsen igen og dermed ophæve konfliktforholdet. Det nægter arbejderne:

’Jeg vil have Lov at forsørge min gamle Mor – I andre kan gaa ad Helvede til. Min mor skal ikke gaa i Gaardene og synge og pille af Skarnkasserne, mens Sønnen giver den store i Partiet. Det lader jeg visse Folk om’

Pelle blev rød som et Blod. Han følte at dette angik Far Lasse, det fortvivlede Forhold til den gamle sad som et nedgroet Nag et Steds i ham og brød nu op. ’Tør du gentage det du dér sagde?’, knurrede han og gik Svenden ind paa Livet. (*DSK* 785).

Med beskrivelsen af, hvordan omtalen af Lasse bryder et ”Nedgroet nag” op i Pelle, tildeler romanen udsagnet en legitimitet; netop ved at lade dens virkning spejle folketalerens affektive effekt (jf. ’vredesklagen’, der ’slog ind og ramte gamle Skader’). Pelle konfronteres her med en direkte kritik af hans ageren og dermed strejkens konsekvenser. Det søger strejkehelten umiddelbart at afvise. Skruebrækkerens anklager er ’folkesnak’ og ’sladder’ (*DSK* 784). Men det er ikke en overbevisende frikendelse. Skruebrækkerens formuleringer har effekt. Således reagerer Pelle ukarakteristisk korporligt: ”[...] han langede Fyren et par forsvarlige Lussinger og spurgte hvad han helst ville – holde Kæft eller have mere” (*DSK* 784). Pelle bryder her ikke bare sit gentagne påbud om ikke-vold, men søger netop også at lukke munden på et medlem af den klasse, hvis ret til at blive hørt han ellers insisterer på. Problemstillingen opsummeres i den efterfølgende dialog med Morten, der har overværet hændelsen:

’Det gaar haardt til nu’, sagde Morten saá paa ham med et eget smil.

’Ja jeg ved godt du ikke kan lide det – de skal sku dog holde TROP.’

’Og hvis de nu ikke har bedre Forstand?’

'Saa maa de tage Følgerne. Det er dog vel rimeligere, end at det hele skal gaa neden om og hjem.'

'Er det det ny du? – tage Følgerne synes jeg altid de umyndige har maattet. Og der har heller aldrig manglet nogen til at spytte paa dem,' sagde Morten bedrøvet.

'Nej hør nu!' udbød Pelle og sprang op – 'du vil da ikke skylde mig for at have spyttet paa nogen – det var de andre. [...]

'De andre – det er der ikke noget der hedder. Det var dig der spyttede, syv Gange og lige i Ansigtet paa Staklen – jeg stod jo inde i Butikken og saá det'

Pelle stirrede maalløs paa ham. Den sandhedskærlige Morten stod han der og løj? 'Saa du det siger du? at jeg spyttede?'

Morten nikkede: 'Du vilde maaske tage Hurraerne og hele Æren, og saa luske dig fra Sjofelhederne og de knuste Skæbner. Du har taget et stort Ansvar på dig Pelle! Se hvor blindt de følger dig – paa dit glatte Ansigt kunde jeg fristes til at sige. For jeg er ikke vis paa, om du staar inde med nok. Der er jo Blod paa dine Hænder; men er det dit eget noget af det?' (DSK 785).

Mortens ærinde er *ikke* fordømmelsen af Pelle. Hans instrumentelle logik er netop, at konsekvenserne *er* berettigede, hvis de fører til "Maalet". Men formuleringerne er også ildevarslede og har en profetisk tone, som er langt mørkere end *røstens* triumferen: [...] før du dem videre. Men hvert et Saar de faar i Kampen, skal ramme dig ogsaa – ellers er du ikke den rette til det alligevel. Og er du vis paa Maalet?" (DSK 786).

Morten udfordrer her Pelles vision om den lysende fremmarch mod lykkelandet, der netop også har præget hans praktiske organisering af strejken. Den rene arbejdsnedlæggelse baserer sig netop på tiltroen til en fredelig, ikke-destruktiv forandring af samfundet. Pelle inkarnerer på denne måde en slags reformistisk version af syndikalismens drøm om generalstrejken. Men Morten ekspliciterer romanens snigende problematisering af den forestilling. Kampen er givetvis passiv, fredelig, verbal, ikke-korporlig osv. og på denne vis, som allerede nævnt, umiddelbart *metaforisk*. Men romanen konfronterer Pelle i stigende grad med den store prøvetids reelle ofre.

Triumftog og stemmetab

Alt dette kaster en glædesløs skygge over strejkens afslutning og dens umiddelbare triumf. Ansporet af de fattiges nød fraviger Pelle til slut "Tålmodigheden som Hovedvaaben" og vil "nu prøve at ramme

deres Livsfornødenheder” (DSK 804). Han får overtalt byens renovationsarbejdere til at nedlægge arbejdet. I takt med, at strejken nu faktisk får en anderledes håndgribelig, om end stadig indirekte fysisk dimension, rammes de ellers uberørte borgeres ”Sundhed og Velfærd” (DSK 805). Det fornyede pres fører til ”Fredslutningen” (DSK 820).

[...] hen paa Eftermiddagen kom der Løbesedler fra *Arbejderen* og bekræftede Rygtet; jo denne Gang var det endelig sandt. Og en Sejr var det tilmed: Foreningsretten var haandhævet, og Kapitalen havde faaet Respekt for Arbejderne som en Faktor, man ikke længer kunde komme udenom! For Resten var *status quo* bevaret.

”Tænk, og de har tilmed faaet Respekt for os – og Status Kvo har de inte kunnet gøre noget! Saa lo [arbejderne] over hele Ansigtet af Glæde over at han ogsaa var bevaret, skønt ingen af dem kendte ham. (DSK 820).

Ironien er tydelig og er på samme måde umulig at ignorere i romanens afsluttende beskrivelser af det jublende triumftog af arbejdere, som Pelle til slut fører gennem København.

De marsjerer urokkeligt frem trods Saarene, der maa smærte endnu siden de hinker! Hvorfor skulde de tvivle?

Hør, de synger! Det skurrer hæst i de halvhundred Tusend Struber, som var Sangen rustet fast eller først skulde til at løsrive sig; et nyt Instrument der ikke er stemt af Mesteren endnu – de første Toner skurrer! Men Sangen løber frem og tilbage gennem Toget i rytmiske Bølger, det hele er ét vandrende Legeme; Øjnene gennemglødes og brænder, af den svimlende Magtfølelse ved at være de mange. Og Tonen bliver mægtig af det, et Uvejr der stiger vældigt mod Hushøjderne: Snart dages det Brødre -! (DSK 831).

Den positive læsning er, at arbejderne her demonstrerer deres nyvundne fysiske og auditive tilstedeværelse i hovedstadens *polis*; strejken har sikret arbejderne en del i den fælles verden og herigennem også rekonfigureret den. Mindre opbyggeligt, men mere lydhørigt over for ironien, så etablerer Nexø her en snigende fornemmelse af bevægelse på stedet. Sejrmarchen har blot ført arbejderne tilbage til den affektive stemning, der i første omgang mobiliserede Pelle til handling; oplevelsen af fællesskab, politisk potentiale og dermed muligheden for udstikke en anden fremtid end den givne. Men her undermineres det storladne og heroiske ikke blot af beskrivelserne af hinkende masser med skurrende stemmer, men også at de stadig synger den samme sang om en kommende dagning.

Den mislyd tager til i de videre beskrivelser af arbejdernes bevægelse gennem hovedstaden. Ganske vist fører Pelle dem indledningsvist ”ind mod Byen i Stedet for den lige Vej ud til Fælleden [...]” og – viser det sig – mod magtens symbolske centrum (DSK 829): ”Han fører Toget skraat over Kongens Nytorv, og der gaar pludselig et Gys gennem Masserne – han vil op og præsentere sin Hær på Amalienborg. At ingen har gættet det! Saa har Politiet dog været klogere, Gaderne til Amalienborg er spærrede af Militær” (DSK 833). Bogstaveligt ender arbejdetoget både med at opnå plads indenfor og med at bøje af for politiordenens rammesætning. Sigende er det, at mens fagforeningernes forskellige flag vajer over de marcherende, så glimrer ”den rigtige Fane”, dvs. ”Internationales røde Mærke, som bar Bevægelsen gennem de første Trængselsaar” ved sit fravær (DSK 833).

Mit argument er, at *Den store kamp* på denne måde forskyder *Germinals* problematisering af den rene strejkes forandringspotentiale. Qua den opbyggelige læsning, så er Pelle – i modsætning til Étienne – ikke blot lykkedes med at gennemføre en fredelig og organiseret strejke, men arbejderne opnår herved også inklusion i og politisk repræsentation inden for den eksisterende politiske orden. For det første skal man bemærke, at romanen selv underminerer forestillingen om den rent metaforiske kamp uden ofre og blod på hænderne. Og for det andet sår scener som denne også tvivl om modstandsformens effektivitet og hensigtsmæssighed; altså om den store kamps store ofre egentlig har fået arbejderne i mål.

Her er det essentielt, at skildringen af arbejdernes ambivalente triumftog i *Den store kamp* følger umiddelbart efter et andet dramatisk klimaks. I det forudgående kapitel brænder Arken ned til grunden – hvilket i romanens kronologi falder sammen med nyheden om fredsslutningen – hvormed det centrale symbol på den nød og uretfærdighed, der har været Pelles drivkraft i kampen, forsvinder. Men Arkens destruktion er netop ikke ensbetydende med armodens udryddelse; den efterlader snarere fattigkasernens beboere endnu mere udsatte. Når det er sagt, så understreger brand-scenen (igen) titelheldens solidaritet med og offervilje for pjalteproletariatet. Således sætter han livet på spil for at redde beboerne ud af flammehavet. Men samtidig underminerer eller – i hvert fald - relativiserer heltegerningen også hans store redningsaktions sejr. Efter redningsaktionen kan han ikke gøre andet end at overlade beboerne til ”Offentlighedens Hjælp” (DSK 827) og dermed til den eksisterende orden, hvis svigt, undertrykkelse og udbytning af samfundets svageste, romanen selv har blotlagt, og som strejkens sejr, jf. branden, ikke har ændret på. I det lys fremstår hans trøstende løfter om den umiddelbare udsigt til ”ordentlige Lejligheder” og ”bedre Ting” (DSK 827) som en tilbagevenden til de eventyrdrømme, som romanen ellers har afvist, og som den har udstukket strejken som et anderledes praktisk alternativ til.

Pelles redningsaktion har endvidere en vigtig symbolsk konsekvens. Opholdet i bygningens røg og flammehav betyder, at hans stemme begynder at svigte. Det understreges af hans svar til Stolpe, da mureren forventningsfuldt opfordrer strejkehelten til at engagere sig i arbejderbevægelsens næste slag og stille op som kandidat til de kommende valg: ”Hvis jeg faar min stemme igen. Jeg kan ikke raabe mere” (DSK 837).

Det er et påfaldende tøvende og diffust ikke-svar, der står i modsætning til hans ellers karakteristiske dundertaler og Erobrerens gennemgående handlekraft. Gemzøe læser dette som et udtryk for Pelles tab af *røsten* (Gemzøe 1975, 62). Der er tale om en ordknap udlægning, men grundlæggende udpeger den stemmetabet som romanens fratagelse af Pelles rolle og autoritet som de undertrykte talerør og understreger herigennem den stigende ideologiske fremmedgjorthed. For at gentage mig selv, så baserer denne analyse sig på forestillingen om en absolut politisk position, der ville kunne løse og ophæve romanens afsluttende ambivalens. Min påstand er dog, at det symbolske stemmetab snarere problematiserer præmisserne for denne type kritik, hvilket jeg vil argumentere for ved at betone fire forskellige momenter, der krydser hinanden i billedet.

For det første har Gemzøe på sin vis ret i, at Pelles svigtende talegaver udstiller *Den Store Kamps* mangelfulde realisering af sin initiale vision om realiseringen af lykkelandet. Men i stedet for at læse det som en konsekvens af værkets ideologiske mangler, så er mit argument i stedet, at Pelles tab af stemme snarere udfordrer selve *røstens* implicitte forestilling om en genuin, altomfavnende og i den forstand absolut og ren politisk ageren. Ved romanens slutning manifesteres netop en markant diskrepans mellem strejkens forestillede og dens faktiske resultat. Som *Germinal*, så problematiserer *Den store kamp* dermed Rancières begreb om det politiske. For på sin vis opnår Pelle og de strejkende her dét, som den revolutionære Blancui (jf. kapitel IV) gjorde i retssalen; synlighed, officiel inklusion og dermed en omfordeling af sociale roller og identiteter. Men Nexø udtrykker i *Den store kamp* en anderledes mistanke om det faktisk rækker (nok) ved politiordenens rammesætning.

På den måde – og for det andet – fremhæver billedet også *Den store kamps* afsluttende forbehold over for organiseringen af strejken, som en modstandsform centreret om stemmen, dvs. som en ren arbejdsnedlæggelse, der skal demonstrere de strejkendes rationalitet og egalitet, jf. Pelles fastholdelse af idealet om *ordentlighed*. Det underminerer, som Pelles tøvende svar på tilbuddet om et kommende kandidatur, Stolpes tiltro til parlamentarismen.

For det tredje flugter stemmetabet også med det romanens ultimative fremstilling af det politiske som en mudret og tyngende, ambivalent og usikker proces. Jeg har ovenfor beskrevet strejkens utilsigtede konsekvenser på romanens karakter- og plotniveau. Mere overordnet formuleret, så handler det urene og usikre også om, at *Den store kamp* fremstiller en kamp, hvis konsekvenser og resultater ikke

er identiske med Pelles forestillinger. Hvis *Den store kamp* er *vis om målet* – dens tydelige kapitalismekritiske vision om en verden hinsides udbytning og undertrykkelse – så er vejen hertil i romanen ikke given. På den vis fremstår *røsten* både kraftfuld og porøs. Den er selve motoren i strejkens emanciperende proces, der kan påvirke historiens gang, men som ikke besidder den absolutte styrke til at profetere og i den forstand diktere. I stedet igangsætter den i *Den store kamp* en vanskelig kontrollérbar og ambivalent, smertefuld og anderledes langstrakt proces.

Alt dette genlyder i det *fjerde* og sidste moment: Nemlig, at stemmetabets symbolske betydning direkte korresponderer romanens realplan, hvor Pelles svindende taleevne diagnosticeres som et resultat af heltegerningen under Arkens brand. Med det mener jeg, at stemmetabet indrammer *Den store kamp* som en fortælling om, hvordan Pelle som politisk subjekt eller historiens ditto plages og slides op. Derfor udfordrer også Nexøs strejkeroman Rancières politiske og æstetiske tænkning.

I forhold til Rancières politiske filosofi deler Nexø i sin strejkeroman ikke tiltroen til den *rene* politiske agerens effektivitet, hvilket knytter sig til bogens anderledes diakrone perspektiv på strejken. Derfor handler *værkets* politik heller ikke blot om dens formelle obstruktion af delingen af det sanselige og dermed fremvisningen af en *metapolitisk* universel egalitet. Bogens politiske dimension drejer sig også om et anderledes håndgribeligt og uforløst forsøg på at afbilde en politisk organisering, der kan tilvejebringe dette princip. Det betyder ikke, at *Den store kamp* er en 'politiroman' om forvaltningen af kroppe inden for den eksisterende orden. Nexøs strejkeroman er *politisk* i den forstand, at er engageret i et forsøg på at forestille sig en radikal transformation af den eksisterende orden. Men i modsætning til Rancières knibske forståelse af det politiskes rene, polemiske og effektive moment fremstiller *Den store kamp* en anderledes praktisk, og, om man vil, realpolitisk og dermed også problematisk forståelse af, hvad det vil sige at obstruere og rekonfigurere det bestående.

Opsummerende understreger stemmetabet, hvordan romanens konfrontation og bearbejdning af den sociale modstandsform fører den væk fra den indledende vision om en altomfavnende, profetisk-determinerende og i den forstand ultimativt triumferende udsigelsesposition. I stedet efterlades Pelle med en ganske vist ikke magtesløs, men anderledes sårbar, tvivlende, træt og plaget stemme. Dermed mister romanen, så at sige, også sin egen røst, hvilket forklarer det markante formelle brud, der indtræffer mod bogens slutning, og som kommer til udtryk i værkets afsluttende og ellers ukarakteristiske skift til et ironisk register, som indikerer en øget distance mellem fortæller og protagonist. Det peger ud på det markante plotmæssige skred, der igangsættes af de her analyserede scener. Pelles og romanens heroiske og episke erobringstogt bryder sammen, hvilket understreges af romanens sidste, pludselige svirp med halen, der sender Pelle fem år i fængsel for falskmøntneri.

Sejrens fængsel

Der er tale om en uhyre besynderlig 'forbrydelse'. Da Pelle under strejken og midt i den materielle nød passer sin børn, mens Ellen arbejder, sidder han og tegner, og "uvilkaarligt tog Tegningen Form inde fra" (DSK 774). Herefter udarbejder han – for at lave legetøj til børnene – en detaljeret seddelkliché, og den finder politiet, der som en slags straffeaktion, ransager hans hjem efter fredsslutningen; den eksisterende ordens obstruktion af strejkens emancipatoriske bevægelse er således ikke ophørt med arbejdernes tildeling af politisk repræsentation.

Den på mange måder sære scene udkrystalliserer strejkeromanens ambivalens. På den ene side udspringer falskmønteriet, som Andersen beskriver "af hans indre jeks ønske om at gøre Ellen og børnene lykkelige ved at skaffe penge til at afhjælpe nøden i hjemmet" (Andersen 1983, 52). Men på den anden side fremhæver Gemzøe ligeså rigtigt at seddelmageriet inkarnerer en radikal udfordring af statsmagten; i legen tager Pelle kontrol over produktionen af værdi. Endvidere bør man også bemærke, at scenen også rummer en utopisk impuls, hvor skellet mellem værdiproduktion og leg bryder sammen.

Det understreger scenens drømmelogik, jf. Pelles oplevelse af en "varm og *lykkemattet* Verden" (DSK 775 – min kursivering). Seddelproduktionen bliver en fantasmagorisk praksis, der løser den store kamps dilemmaer. Den tjener både den store kamps politiske vision, men afhjælper også modstandens utilsigtede og negative synkrone konsekvenser, hvorfor Pelles politiske mål og familiære interesser her i dette drømmemoment forsones. Scenen etablerer dermed den type absolutte eller rene politiske position og praksis, som romanen ikke kan afbilde på sit realplan.

Den figur både gentages og forskydes i romanens finale. Den sidste nat i frihed tilbringer Pelle sammen med Marie, som han møder på vej til domshuset, hvor han vil melde sig selv. Hun overtaler ham til at overnatte hos sig og erklærer ham sin kærlighed: Det fører til en *individueel*, men også udpræget symbolsk legemliggørelse af lykkelandsvisionen, hvor Pelle langt om længe, bliver den, der udfrier den fattiges længsler og drømme. Der er derfor også kun tale om en momentan lise, hvilket understreges af, at den drøm, som Pelle afslutningsvist glider ind i ikke kan holde realplanets brudflader stangen og udvikler sig til det klaustrofobiske mareridt, der afslutter Nexøs strejkeroman:

[...] Danmarks hundred tusende Arbejdere var i færd med at opføre et herligt Slot og han var Bygmester. Da slottet var færdigt, marsjerede han ind i det i Spidsen for Arbejderhæren, syngende drog de gennem de lange gange for at fylde de lyse Sale. Men Salene var der ikke, Slottet var forvandlet til et Fængsel! Og de gik og gik og kunde ikke finde ud igen (DSK 840).

Drømmen fungerer som et metaforisk kondensat af *Den store kamp*. Fortællingen om Pelle, der fører sin arbejderhær ind i et selvskabt fængsel, han ikke kan lede dem ud af. Den afslutning rummer flere

perspektiver. 'Lokalhistorisk' kan den læses som en kritik af resultatet af storkonflikten i 1899, der førte til det såkaldte Septemberforlig, der sikrede arbejdsgivernes og deres organisationers anerkendelse af fagforeningerne, som til gengæld anerkendte arbejdsgivernes ret til at lede og fordele arbejdet. Altså var der tale om en art institutionalisering af arbejds konflikter i samfundets sociale, økonomiske og juridiske rammer, hvilket betød, at strejker og lockouter blev underlagt en række regler; bl.a. skulle de nu varsles, og der var fredspligt under gældende overenskomster (Madsen & Due 1999). *Den store kamp* flugter på denne vis med dele af venstrefløjens kritiske udlægning af disse tiltag som en stækning af arbejderbevægelsen og, ikke mindst, dens historisk vigtigste våben, strejken.

Et bredere historiserende perspektiv er dét, som udgør horisontlinjen i Gemzøes studium. Romanens spejling af Den Anden Internationales forskellige positioner (den revolutionære socialisme/anarkisme, revisionismen/reformismen, parlamentarismen og syndikalismen). Når jeg har støttet mig til denne historiske terminologi, er det, fordi de er uhyre velegnede til at begrebsliggøre romanens strukturerende konfliktlinjer. Imidlertid er faren ved denne tilgang, at den ikke bare fikserer disse positioner, men også fastlåser dem – og dermed også romanen selv – som historiske artefakter.

Ambitionen med kapitlets analyse af *Den store kamp* som strejkeroman har netop været, at demonstrere den udfoldelse af et ambivalent refleksionsrum, som nok er historisk situeret, men peger ud på en mere principiel overvejelse over *det politiske*. Min analyse har netop demonstreret, hvordan den store kamp placerer sig i et forløst forhold til det, jeg i det forrige kapitel beskrev som Rancières stringente forståelse af det politiske, jf. mine bemærkninger Gündoğdus problematisering af hans politiske tænkning i forrige kapitel.

I forhold til Gündoğdu kan *Pelle Erobrerens* tre første bind ganske vist læses som optegnende en lang, mudret proces, hvor Erik og Kraftens umiddelbart udsigtsløse og idiotiske revolter, som allerede indikeret, fremstilles som nødvendige – og i den forstand – positive forstadier til en ultimativ emancipatorisk og dermed *politisk* modstand. Men samtidig bevæger *Den store kamp* sig mod en anderledes *ren* forståelse af det politiske. Ikke kun afviser Nexø her volden som et acceptabelt og hensigtsmæssigt middel, men dens afsluttende ironiske underminering af strejken drejer sig om dens manglende *synkrone* resultater, som dog kan omfavnes anderledes positivt i *Barndom* og *Læreaar*. Den udvikling, vil jeg hævde, skyldes, at *Pelle Erobreren* her bevæger sig fra et historisk univers til et samtidigt. Det samlede værk kan acceptere og endog positivt valorisere det politiskes urene gestalt – dvs. den destruktive, problematiske og synkront ineffektive modstand – som nødvendige, om end ikke-ideelle fremskridt, når de indsættes i en længere udviklingslinje og befinder sig på historisk distance. Det urene kan dog ikke omfavnes i *Pelle Erobrerens* nu. *Den store kamps* afsluttende tøven i forhold strejken, skyldes, at den blotlægges som mudret i to henseender. Den har haft reelle ofre og blod på hænderne, og har

ved strejkens og bogens afslutning ikke medført den intenderede radikale samfundsmæssige forandring; den står tilbage som en undseelig og ambivalent sejr.

Det kaster et interessant lys over Pelles *aktive* valg om at lade sig arrestere. Han afviser netop tilbuddet fra tyven Ferdinand – en af beboerne fra Arken – om at stjæle 'rejsepenge' til ham og dermed muliggøre en flugt. Pelles beslutning kan læses om som en tragikomisk bekendelse til den ordentlighed og lovlighed, der ender med at føre Pelle i politiets varetægt. Men *overgivelsen* udgør også en – om end utilstrækkelig – erstatning for drømmen om den absolutte politiske position. Fængslingen tilbyder Pelle en vej ud af strejkens stadig mere klaustrofobiske rum.

Opsummerende har kapitlets analyse af *Den store kamp* problematiseret den beskrevne afpolitiserende tendens i Nexø-receptionen, hvor en grundantagelse er, at den politiske analyse forarmer Nexøs digterværk og reducerer det til simpel traktatlitteratur. Som jeg i det ovenstående har demonstreret, er det ikke tilfældet. I *Den store kamp* er det derimod Nexøs livtag med noget så politisk profant og engageret som strejken, der genererer værkets beskrevne ambivalens.

Min pointe er ikke, at Nexø er en politisk tænker, men at *Den store kamp* er uhyre frugtbar at tænke politisk *med*. På den vis udfordrer kapitlet også det retoucherede billede af Nexø som politisk forfatter, der fremskrives hos eksempelvis Houmann og Yde, hvor man – for nu at bruge Haugans terminologi – på sin vis fastholder Nexø på en piedestal som hhv. lysende socialist og ditto grundtviganer. Yde konkluderer sigende sin disputats – der selvfølgelig behandler hele *oeuvre* – ved at understrege "[Nexøs] ansvarsfølelse overfor sin baggrund, overfor underklassen, hans tillid til mennesket selv når det så sortest ud, hans tro på at undertrykkelsens objekt og frigørelsen subjekt var et og det samme" (Yde 1991, 595). Det leder Yde til afhandlingens anden hovedperson, Grundtvig, dder ifølge Nexø – som han formulerede det i brev - havde udtrykt socialismens vision forbilledligt: "Ja da har i Rigdom vi drevet det vidt, naar faa har for meget og færre for lidt" (citeret efter Yde 1991, 595). Til det bemærker Yde. "I hvert fald kunne Nexø ikke udtrykke socialismens mål – målet under magtspørgsmålet – bedre, end at socialismen skulle frigøre folkelighed og menneskelighed, og det måtte ske nedefra" (Yde 1991, 595).

I forhold til det samlede forfatterskab er det en, vil jeg mene, både flatterende, tryk og forsimpelende karakteristik. I forhold til en roman som *Den store kamp* ville denne type konklusion være direkte fattig. Det udglattende perspektiv negligerer netop værkets kompleksitet; det standser ved udgangspunktets klare vision, men bevæger sig ikke med ind i det ambivalente rum, der opstår i Nexøs konfrontation med strejken. Her er det netop livtaget med det langt mere mudrede, problematiske og genstridige magtspørgsmål, som jeg har påvist er værkets motor – spørgsmålet om det politiske og dermed den praksis, der kan realisere målet.

Afrunding og perspektiv: Et eventyrligt gry

Pelle Erobrerens sidste bind er på samme tid et oplagt modsvar til og en kontraintuitiv fortsættelse af *Den store kamp*. For *Gryet* både flugter og bryder med Nexøs strejkeromans ultimative fremskrivelse af det politiskes urene gestalt, som hverken kunne ignoreres eller accepteres.

Når *Gryet* flugter med *Den store kamp*, er årsagen, at han i sin ”overture til fremtiden” heller ikke kan omfavne det politiske som en mudret, problematisk og ikke-ideel proces. Omvendt opstår bruddet i og med, at værkets fjerde bind insisterer på at gennemføre den altomfavnende forsoning, som *Den store kamp* ikke kan gennemføre. Og det gør *Gryet* netop ved at skrive sig ud af strejkeromanens historisk og socialt forankrede politiske rum og dermed overskrive de konflikter og dilemmaer, der manifesterede sig her. Derfor fremstår *Gryet* som et ganske andet værk end det, der skitseredes i forordet til den første udgave af *Barndom*. Her beskrev Nexø netop det fjerde bind som en bog om ”København som det nu er, gennemorganiseret og styret af Arbejderhænder – *Folkets København*.” (*Barndom* 10; jf. Houmann 1975, 37ff).

Ved romanens indledning løslades Pelle efter sin fængselsdom og vender tilbage til hovedstaden. Her, fem år senere, blotlægges den store kamps sejr som en skintriumf. Den institutionelle anerkendelse af arbejderne og fagbevægelsen har godt nok sikret dem højere løn, ligesom der i højere grad bliver taget hånd om ”Arbejdets Invalidere” og er ”kommet god Gang i Fattigforsørgelsen” (*Gryet* 885). Men samtidig er det generelle prisniveau steget, arbejdstiden uforandret, arbejdsløsheden anderledes dominerende og permanent, og til trods for de forskellige tilsyneladende positive socialpolitiske tiltag er arbejderen i højere grad end før skæbnbundet til ”endeløs og udsigtsløs Vandring *til* Fabrikken og *fra* Fabrikken igen” (*Gryet* 884). Pelles domsafsigelse opsummeres her:

Han kunde ikke opdage *nogen* Lov, der greb regulerende ind; men en hel Række af Love der plastede paa Tilstandene. Der blev uddelt en Mængde forskellige Understøttelser – altid lige paa Sultegrænsen; flere og flere maatte ty til dem. Det berøvede dem ikke deres borgerlige Rettigheder, men gjorde dem til et Slags politisk *boldt* Proletariat.

[...] Jorden var ikke blevet nyskabt, noget stærkt menneskeligt bærende, syntes Bevægelsen ikke at have afsat. Det saa ud, som Arbejderne stille lod sig sætte ud af Spillet, bare de fik Spaserepenge! (*Gryet* 885).

Gemzøe problematiserer i *Pelle Erobreren. En historisk analyse* denne analyses historiske faktualitet (Gemzøe 1975, 70ff). For nærværende kontekst er det centrale dog, at den tvivl og tøven, der i stigende grad satte sig igennem i *Den store kamp* nu direkte artikuleres. Romanen afviser dermed også Stolpes parlamentariske ideal. Hans tilbagevenden falder på valgdagen og sitrer af arbejderens drøm om at

”erobre den Politiske magt” (*Gryet* 866). Romanen fremstiller det dog som en futil ambition.

Arbejderpartiernes fremgang har netop – jf. de ovenstående bemærkninger – ikke haft en egentlig effekt. Ved nærmere eftersyn underminerer det arbejderklassens politiske potentiale, solidariteten mellem de mange, idet de svage – pjalteproletariatet og de arbejdsløse – stadig svigtes. Deres voksende frustration fremstilles på denne måde:

Til alting svaredes der jo: naar Bevægelsen har sejret, bliver det anderledes! Men hvordan kunde det blive anderledes, naar der ikke skete mindste Forandring, nu de dog havde Magt. Nok lidt Forbedring, maaske – men ingen Forandring! [...] Gu var man lovlydig, man formelig svedte af Parlamentarisme, og bestilte snart ikke andet end at erobre Mandater – og hvad saa? Var der maaske noget Menneske i tvivl om, at Fattigper var i Flertal – knusende Flertal. Hvad var det saa for noget Vrøvl, at Flertallet skulde Erobre? [...] Sagen var nok den, at hvert eneste Skridt i mod det ny straks blev opædt af den bestaaende Tingenes Tilstand – og blev til Spæk på Ribbenene af den (*Gryet* 998).

Afvisningen af reformismen og parlamentarismen betyder dog ikke, at *Pelle Erobreren* nu åbner sig mod en revolutionær position. Det fremgår af *Gryets* utvetydige afstandtagen fra anarkismen, der i romanens univers er i stærk fremvækst i arbejderklassens yngre generation. Pelle genkender ganske vist de ”Unges Utålmodighed” (*Gryet* 1000) og deres kritik af den etablerede arbejderbevægelses stagnation. Men omfavnelsen af spontan, illegal modstand og revolutionær vold rettet *mod* den eksisterende orden afskrives, som udtryk for at ”Hjærtet [har] taget Herredømmet over Forstanden” (*Gryet* 977).

Anarkisternes irrationelle og formløse ageren er ikke bare udsigtsløs, men også selvdestruktiv. Om romanens legemliggørelse af anarkismen, Peter Drejer, hedder det fx, at han ”trods sine Ævner forbrændte [...] til ingen Nytte” (*Gryet* 996). Formuleringen foregriber anarkistens videre skæbne. I romanens næstsiste kapitel forsøger to politimænd at anholde ham, hvorefter Peter – der sigende er bevæbnet med en revolver – skyder og dræber den ene betjent og derefter sig selv. En tragisk, perspektivløs og i den forstand helt igennem idiotisk død (*Gryet* 1041 ff).

Det ligner, at *Gryet* hermed – via afvisningen af reformismen, parlamentarismen og anarkismen – skriver sig dybere ind i *Den store kamps* ambivalens. Det er ikke tilfældet. For det fjerde og sidste bind tillader nemlig introduktionen af dét, jeg her i afhandlingen har betegnet en ren, absolut politisk position og praksis, der udkrystalliseres i form af *kooperationen*.

Det ligger uden for afhandlingens rammer at gå i nærmere detaljer med Kooperationen og den kooperative bevægelse; for en mere udfoldet gennemgang af fænomenet, dets faktiske status i Nexøes samtid og relationen til arbejderbevægelsen henviser jeg til gennemgangen i *Pelle Erobreren. En historisk analyse* (Gemzøe 1975, 76-80). Her er det essentielle, at Kooperationen som strejken kan tænkes som en

social form, dvs. som et distinkt organiseringsprincip, som i *Gryet* – for nu at foregribe den videre analyse – dog forbliver sært abstrakt eller stileret. Grundlæggende forbindes fænomenet med en produktionsmåde baseret på mindre produktionsenheder, der nyder demokratisk og økonomisk selvstyre. Altså er der tale om et alternativ til den kapitalistiske produktionsmåde og dens udbytning, idet arbejderne som medejere af Kooperationen selv kan høste frugten af deres arbejde. Imidlertid fremstår Kooperationen i *Gryet* først og fremmest som en realisering af den utopiske socialismes ideal, som af Pierre-Joseph Proudhon (1809-1865) formuleredes som ”en tilstand af social lighed som hverken er fællesskab, despotisme, udstykning eller anarki, men frihed i ordenen og uafhængigheden i enheden” (Citeret i: Gemzøe 1975, 76).

For at begynde med handlingsplanet, så etablerer Pelle – efter skuffelsen over ’arbejdernes København’ – i romanens anden halvdel en skovarevirksomhed *uden for* hovedstanden i et lille landhus, titlens *Gryet*. Ganske vist er der ikke tale om en egentlig Kooperation, da Pelle er dens leder og senere ejer af virksomheden. Men de grundlæggende idealer realiseres: Akkordarbejdet er afskaffet, overskuddet deles ligeligt mellem medarbejderne, og arbejdstid og -forhold er humane. Det lyder såre simpelt, og det er også. Kooperationen fremstilles i *Gryet* netop som ”Hjemmets enkle Tanke, ført ud til at omfatte det hele”: ”[I hjemmet] gik [man] ikke og rugede over hvem af Familien der ydede mindst eller tærede mest, man gav enhver efter hans Behov og saa paa den gode Vilje. Som et godt og kærligt Hjem, hvor ingen rendte den anden ned, skulde Verden være – mere indviklet var det hele ikke!” (*Gryet* 1001).

I romanen forsones Pelle derfor også med Ellen og børnene og etablerer parallelt med skovarevirksomheden dermed også et lykkeligt hjem. Faktisk er det netop oplevelsen af Ellens ageren som moder, der er inspirationen til Pelles kooperative vision, hvormed hun i rehabiliteres i værkets sidste bind. Hun er ikke længere fremskridtets småborgerlige bremseklods, men derimod dets muse – og da virksomheden tager fart – en aktiv deltager. I *Gryet* og gennem Kooperationen forsones det, jeg i analysen af *Den store kamp* beskrev som konflikten mellem Pelles private interesser og samfundsmæssige ambitioner. Som det formuleres i romanen, har han netop fundet ”det Punkt, hvor de manges Lykke laa i forlængelse af hans egne [...]” (*Gryet* 962).

Det er blot én af de harmoniserende bevægelser, der gennemsyrrer *Pelle Erobrerens* finale. Således repræsenterer den også en forsoning i Pelle selv. Den tøven og tvivl, der kondenseredes i hans stemmetab i *Den store kamp* udskiftes med ny eller genfunden handlekraftighed og tiltro til sin egen kooperative praksis:

Han var lysende klar og saa i store Træk en verdensomspændende fredelig Revolution, som skulde vende op og ned paa alle bestaaende Værdier. Pelle vidste, at Fattigdommen ikke er

begrænset af noget Fædreland; han havde en Gang baaret en ubetvingelig Ide frem. Hans Andelsvirksomhed *maatte* blive Udgangspunktet for en Verdenskamp mellem Arbejdet og Kapitalen! (*Gryet* 947f).

Pelle finder på denne vis tilbage til *røsten* og træder igen frem som lysende helt og leder, hvilket understreges af hans overvejelser om sin rolle i forhold til skovarefabrikkens ansatte - "[...]et blev *hans* Sag at opdrage dem [...]" (*Gryet* 961). Når Pelle her genfinder en "overlegen Ro" så skyldes det netop, at han med kooperationen har fundet frem til en absolut og dermed forsonende position, hvor – jf. det ovenstående citat – striden forbliver metaforisk. Revolutionen er fredelig, og nok er den store "Verdenskamp" stadig undervejs, men vejen hertil er i modsætning til strejken ikke blotlagt med ofrer og nød, men derimod konstante, synkrone forbedringer for flere og flere. Således bliver skovarevirksomheden en succes, der ikke blot ekspanderer forretningen, men også sit virke ved at anlægge arbejderboliger. Ultimativt kan Pelle endog forsones sig med arbejderbevægelsen, som han implicit i *Den store kamp* og eksplicit i *Gryets* indledende dele ellers har distanceret sig fra:

Han var ikke længer vis paa, at Bevægelsen havde været saa helt hen i Vejret; udrettet noget af det der sætter Skel havde den ikke, men den havde holdt Apparatet i Gang og styrket det. Den havde baaret Masserne hen over en død Tid, selv om det skete ved at lade dem vandre i Ring. Og nu var Ideen parat til at tage dem igen! Kanske var det godt, at der ikke var sket alt for store Fremskridt – ellers var de vel aldrig vaagnet mere [...] fede Slaver tabte let Friheden af Syne. (*Gryet* 999).

Såvel strejken som parlamentarismens fejltagelser kan nu – ligesom det i *Den store kamp* var tilfældet med Erik og Kraftens revolte – indskrives som nødvendige forstadier mod det store skridt fremad, som kooperationen har i gangsat. Årsagen hertil anes i Frederiksborg Amts Avis' anmeldelse af bogen ved dens udgivelse. Kritikeren 'L.H' bemærker her et skred mellem *Gryet* og *Pelle Erobrerens* øvrige dele: "[D]e tre første Bind hviler paa den oplevede Fortid; det sidste skal derimod delvis skabes af Fremtiden" (L.H. 1975, 105).

Det er en temmelig vag formulering (fx er det uklart præcis, hvad der menes med 'den oplevede Fortid'). Men den peger dog på det væsentlige: At forskellen mellem *Den store kamp* og *Gryet* handler om overgangen til en anden temporalitet, og herigennem – vil jeg tilføje – en anderledes organisering af fortællingens rumlige og handlingsmæssige logik og derfor ultimativt: værkets politik.

Det kondenseres i kooperationens form og dens funktion i bogen, som Gemzøe beskriver som "opbygningen af et separat alternativsamfund *indenfor* det kapitalistiske (og pegende

udover dette)” (Gemzøe 1975, 80). Det er jeg enig i, dog med et vigtigt *aberdabei*, som jeg vil hævde understreges af den sekvens, Gemzøe selv bygger sin karakteristik på. Her har Pelle på få sider både ekstatiske læst og forkastet Darwins *Kampen for tilværelsen*. Bogen kaster ganske vist ”blændende Lys ind over Samfundet”, men Darwins evolutionære perspektiv – som i Pelles gengivelse og forståelse flugter med Herberts Spencers karakteristik af ’survival of the fittest’ rummer ingen plads for ”de Fattige”, ”alle de smaa”, som grundet – igen i Pelles udlægning – alles kamp mod alle er dømt til nederlag: ”[...] heri en Erkendelse af, at de ikke hørte med i det bestaaende, men havde Ret til at kræve deres egen Lykketid”(Gryet 946-47). Det leder ham til den indsigt, der bliver kooperationens begyndelse:

Og nu med et vidste Pelle, hvor Vejen laa. Stod de *uden for* det bestaaende og dets Love, hvorfor saa ikke indrette sig deres egen Verden *over* de Love, der nu engang var deres? Gennem Organisationerne var de opdraget til at kunne styre sig selv, det var snart på Tiden de overtog deres egen Tilværelse, (Gryet 947).

Jf. citatets fremhævninger har kooperationen her ikke karakter af et alternativ *inden for* kapitalismen, men *uden for* den fælles verden, hvilket understreges af Gryets placering uden for København. Kooperationen fremstår med andre ord som utopi, et *ikke-sted*. Det gør, at romanen i modsætning til *Den store kamp* kan afbilde en anderledes ren og uproblematisk ’politisk’ praksis. Anførelsestegnene vender jeg tilbage til om et øjeblik. For nu er det centrale, at denne praksis er modstandslos. Pelles ageren retter sig ikke længere mod reorganiseringen af den fælles verden, men derimod mod etableringen af en ny verden, hvormed titelhelten overgår fra *erobrer* til imperie- eller måske rettere *verdensbygger*. Hans praksis foregår uden for det bestående og udfordres og modarbejdes derfor ikke, hvorfor Pelles genfundne, men *nye* røst kan her blive praktisk profeterende. Strejkeromanens kontingente verden er udskiftet med en anderledes kontrollerbar én, hvor Pelles kooperative formgivning er det eneste organiserende princip, hvorfor strejkens karakteristiske konflikt mellem det politiskes synkrone og diakrone ophæves. Her fører handlingerne altid mod målet.

Gryets utopiske natur blev allerede anfægtet ved udgivelsen til trods for en ellers velvillig kritisk modtagelse (Se Houmann 1975 99-120). I sin anmeldelse i *Politiken* anno 1910 bemærker Sven Lange bl.a., at Pelle ender som ”et Lykkebarn” (Lange 1975, 101), og Frederik Poulsen skriver i *Nordisk Tidsskrift* året efter, at ”der er lidt barnlig fremtidsfantasi i fjerde bogs sidste halvdel” (Poulsen 1975, 119). Mere kritisk er Gemzøe, der – jf. det tydelige ideologiske afsæt i *Pelle Erobreren. En historisk analyse* – her forbinder romanen med ”socialistiske utopier uden materielt grundlag” og ”lykkedrømme, hvis

eksistensbetingelser er en harmoniserende tilsløring af uløste vanskeligheder og modsætninger.” (Gemzøe 1975, 93).

Det er da også indiskutabelt let at finde sprækker i idyllen. Her skal blot fremhæves tre eksempler. *i)* Det tydeligste er, at når Pelle på realplanet er i stand til at grundlægge sin kooperation, så er det, fordi virksomhedens startkapital finansieres af den gamle bibliotekar Brun, ”den sidste Efterkommer af en gammel udlevet Slægt, der havde været rig gennem adskillige Generationer” (*Gryet* 935), som Pelle opbygger et umage venskab med. Med andre ord etableres det kooperative alternativ via investeringen af kapital fra den besiddende klasse; en kontraintuitiv nådegave fra det eksisterende samfund, som intensiveres af, at Brun ved romanens afslutning testamenterer sin formue til ”den ny Tids Mennesker”, dvs. Pelle, der ”skal forvalte de[n] i Fælleskabets navn” (*Gryet* 1052). *ii)* På samme måde muliggøres virksomhedens videre vækst også af den økonomiske udveksling – via salg – med det bestående samfund. Endelig – og *iii)* – forbliver det også uklart, hvordan Pelles andelsvirksomhed skal udvikles til den verdensomspændende kamp mellem ’Arbejde og Kapital’, som må bringe kooperationen i anderledes direkte konfrontation med de organiseringsprincipper og love, der strukturerer kapitalismens *indenfor*.

En nærmere undersøgelse af disse detaljer og sprækker vil givetvis føre til en rigere læsning end den, jeg her eftersætter. Min pointe er dog stadig, at det grundlæggende ved *Gryets* udfoldelse af et kooperativt rum drejer sig om de allerede påpegede anførselstegn om ordet ’politiske’ ovenfor. Pointen er, at Pelle ikke længere er engageret i den fælles verden, men i grundlæggelsen af den ny. Værkets afsluttende paradoks er med andre ord, at *Pelle Erobreren* først kan forestille sig en rent og uproblematisk politisk (og derfor ’politisk’) ageren i det øjeblik, *Gryet* bevæger sig hinsides det historiske, sociale og politiske rum, som den foregående strejkeroman ikke kan løserive sig fra.

I den allerede citerede anmeldelse indvender *Frederiksborgs Amts Avis*’ L.H., at ”Virkeligheden er gaaet over til Roman” (L.H. 1975, 105). I den oprindelige kontekst er det tænkt som en kritik af værkets manglende realisme. Formuleringerne peger dog også på en mere æstetisk deskriptiv karakteristik af bindet, idet *Pelle Erobreren* her nærmer sig Lukács’ beskrivelse af romanformen i *Romanens teori*. *Gryet* fremskriver netop fortælleformens karakteristiske abstrakte totalitet; ved at ignorere den konkrete omverdens indhold kan Pelles forsoningsprojekt endelig gennemføres. Der er imidlertid tale om en konstrueret totalitet, hvilket værket selv udpeger. I *Gryets* egen kontekst understreges det af de allerede nævnte skitserede sprækker i idyllen, og i *Pelle Erobreren* som sådan dementeres harmonien via brudfladerne med særligt *Den store kamp*, hvis politiske rum netop afviser denne type gnidningsløse forsoning, som i det sidste bind etableres.

Det adresseres direkte i *Gryets* finale syntese, hvor Pelles venskab med Morten, den tidligere strejkementor og kritiker, konsolideres. Her beretter Morten, at han har planer om et nyt, stort digterværk: ”Det skal være om dig, Pelle!”:

’[...] I vil jo helst læse om Grever og Baroner, men nu skal jeg skrive jer en Historie om en Prins, der finder Skatten og vinder Prinsessen. Han har ledt om hende i hele Verden, du – og hun var der ikke. Saa er der kun ham selv til Rest, og der finder han hende – for han har sunket hendes Hjærte. Er det saa ikke en god Historie?’

’Jeg synes, det er noget godt Sludder’, sagde Pelle leende, ’Og du kommer da til at smøre godt med Løgn i, hvis du vil have mig gjort til Prins. Jeg tror nu ikke, du faar Arbejderne til at tage den for en rigtig Bog, det er det hele alt for kendt og almindeligt til’.

’De skal gribe efter den – og græde af Glæde og Stolthed over at finde sig selv i den. Kanske opkalder de ogsaa deres Børn efter den af bar Taknemmelighed!’

’Hvad skal den saa hedde da? Spurgte Pelle

’Den skal hedde *Pelle Erobreren!*’ (*Gryet* 1053f).

Der er flere ting at bemærke her. Læst lige på og hårdt så bekræfter Morten romanens harmoniserende vision. Sekvensen er imidlertid også endnu et eksempel på bogens sprækker eller – udtrykt med Lukács – selvkorrigerende ironi. Mortens kommende værk peger netop tilbage på det eventyrlige register – qua hans udnævnelse af Pelle til ”Lykkebarn” (*Gryet* 1053) – der i *Den store kamp* ellers blankt blev afvist.

På denne vis ender min læsning også ved det, jeg indledningsvist præsenterede som et praktisk analytisk problem, som nu manifesterer sig mere principielt og betydningsbærende. Nemlig om *Den store kamp* kan og bør læses som selvstændig tekst eller som en del af *Pelle Erobreren*s samlede arkitektur. Gør man det sidste, så indskrives den sig netop i den tidlige Lukács’ forståelse af romanen; som en del af det samlede værk, som tjener til at dementere den forsonende bevægelse, som gennemføres i det sidste bind. Men fokuserer man isoleret på Nexøs strejkeroman, så slutter *Den store kamp* netop *ikke* med en abstrakt forsoning, men med en tydelig rådvildhed, et konkret sammenbrud, der gennemsyrrer selv bindets afsluttende drømmebilledes harmoniserende bevægelse.

Det skyldes, vil jeg hævde, at *Den store kamps* konfrontation med strejken, gør den til fortælling om en dennesidig, verdensvendt, men også ambivalent heroisme, der netop ikke lykkes med at frembringe en abstrakt totalitet, men derimod på samme tid hævder og problematiserer vilkårene for menneskets politiske agens i en kontingent verden. En verden, hvor strejkeheltens aktive handling – og

strejkeromanens eget engagement - ikke er det eneste formgivendes princip, og derfor ikke nødvendigvis fører mod det intendede mål.

Kapitel VI: 'Tell 'em straight what a strike means'. *In Dubious Battle* som strejkeroman

Med John Steinbecks *In Dubious Battle* (1936) vender jeg tilbage til den i kapitel III nævnte gruppe af amerikanske romaner fra 1930'erne og -40'erne, som bl.a. Rideout og Blake har betegnet *strike novels*. De foregående kapitler har imidlertid udvidet og videreudviklet deres brug af termen, idet jeg her har demonstreret, at disse *strike novels* blot er ét lokalt eksempel på den både geografisk og historisk langt mere vidtrækkende litterære form; *strejkeromanen*.

De amerikanske strejkeromaner udgør dog et omfattende bidrag til traditionen. Det skal ses i lyset af USA's faktiske strejkehistorie, der fra 1840'erne og små hundrede år frem var uhyre dramatisk og rig på blodige milepæle, hvor konflikter udviklede sig til "labor wars" (Lens 2012). Aaron Brenners bemærkninger i *The Encyclopedia of Strikes in American History* giver en ide om omfanget:

The examples are legend: more than 100 killed, most by police, the National Guard and U.S. Army troops, during the Great Strike of 1877; three Pinkerton security guards and seven workers dead in a shootout at the Carnegie steel works in Homestead, Pennsylvania in 1892; fortyeight men, women and children killed, most by National Guards troops, during the United Mine Workers strike at Ludlow, Colorado, in 1914; ten demonstrators shot in the back and sixty wounded by Chicago police at Republic Steel in 1937 [etc]. No one has counted the number of strike-related fatalities, but it is in the many hundreds, while the number om injuries is in the tens of thousands (Brenner 2009b, 5).

Med udgangspunkt i H.M. Gitelmans artikel "Perspectives on American Industrial Violence" (1973) kan man udpege fire årsager til den udbredte strejkevold i amerikansk historie:

For det første har der været en udpræget tendens til, at arbejdsgivere erstattede de strejkende med ny arbejdskraft under faglige konflikter (Gitelman 1973, 15). Ansættelser af strejkebrydere er bestemt ikke en unik amerikansk strategi. Men når den – og dermed den medfølgende 'labor violence' – har haft større udbredelse i USA, skyldes det specifikke nationale faktorer som "higher rates of physical mobility, the expanse of the country and immigration" (Gitelman 1973, 16).

For det andet fremhæver Gitelman "the deployment of armed men" (Gitelman 1973, 16). Som historikeren Robert Michael Smith skriver i *From Blackjacks to Briefcases* (2003) knytter dette forhold sig til en bredere historisk og politisk kontekst; det føderale system og den svage statsmagt, der karakteriserede USA i 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet, hvilket bl.a. betød, at "[l]imited development of city, state, and national police forces kept most crime fighting in private hands during the nineteenth century" (Morn 1982, viii; jf. Smith 2003, 3). Derfor benyttede amerikanske

arbejdsgivere sig i vidt omfang af private vagter og 'law enforcement agencies' til at beskytte deres interesser under strejker.

I forlængelse heraf og *for det tredje* gjorde det føderale system, at stater, byer og lokalsamfund havde et udpræget autonomt selvstyre, hvilket medførte et stort råderum for foretagsomme private interessenter. Det betød bl.a., at institutionelle tiltag som etableringen af The National Guard Association i 1878 - en samlet organisation for enkeltstaternes væbnede styrker - i høj grad var initieret af "the business community" (Smith 2003, 3).

For det fjerde - er det essentielt, at lov- og ordenhåndhævelse i amerikansk historie generelt har været forstået som rettet mod sikringen af privat sikkerhed og ejendom, hvilket ikke mindst i industribyer og -områder, hvor "suspect strangers [were] coming and going all the time" betød, at den udøvende magt ikke just rettede sig mod sikringen af civile rettigheder. Gitelman opsummerer problematikken på følgende vis:

The view of the police power as a protector of life and property in combination with its locally autonomous structure opened the door to the exploitation for private purposes [...] Even where the police were not directly suborned by employers, their primary duty was the defense of the employers' property, and in this sense they participated in industrial disputes as partisans [...] (Gitelman 1973, 17).

Kombinationen af disse fire aspekter udgjorde en sprængfarlig cocktail, der har præget amerikansk strejkehistorie, herunder *In Dubious Battles* umiddelbare kontekst, den omfangsrige og voldsomme "strike wave" mellem 1933 og 1943 (Brenner 2009, 11). Mere specifikt trækker Steinbeck på periodens mange konflikter i landbrugsindustrien i hans hjemstat Californien, hvor der alene i 1930-32 er dokumenteret mere end 40 agrikulturelle strejker (Benson & Loftis 1980, 198). I artiklen "Dubious Battle in California" (1936) optegner Steinbeck selv konflikternes baggrund: Den stigende industrialisering af landbruget og tilgængeligheden af det "enourmous amount of cheap labor" (Steinbeck 1990, 118-119), der var en konsekvens af depressionens arbejdsløshed og 1930'ernes genkommende tørke i staten og Midtvesten, jf. Steinbecks portræt af familien Joad i hovedværket *The Grapes of Wrath* (1939).

Steinbeck havde kontakt med og interviewede en række personer, der var involveret i landarbejdernes organisering og konflikter og trækker i *In Dubious Battle* på flere historiske forlæg (Benson & Loftis 1980, 201-202; Moore 1939, 102). Igen betyder det ikke, at *In Dubious Battle* er en roman om en specifik strejke. Den er snarere en art "imaginary composite" (McParland 2016, 55), der - for nu at gentage afhandlingens grundlæggende pointe igen - imidlertid etableres via romanens konfrontation med og bearbejdningen af strejkens sociale form.

Writing for lefty?

In Dubious Battle og de øvrige *strike novels* tilhører og peger tilbage på et kort, men vigtigt og vægtigt kapitel i amerikansk litteraturhistorie – det Alan Wald har betegnet 1930'ernes "literary left" (Wald 2002, xiii). Som Michael Denning har demonstreret var denne periode netop kendetegnet ved at "a remarkable range of writers, intellectuals, and artists had some connection to the left and its cultural activities" (Denning 2010, 4). Venstrefløjens datidige gennemslagskraft kan på dette tidspunkt illustreres af Clifford Odets (1906-1963) enaktersdrama *Waiting for Lefty* (1935), der også understreger strejkemotivets profilerede status i perioden. Stykkets skildring af en arbejdsnedlæggelse i en taxacentral havde premiere den 6. januar 1935 og blev snart opført af teatergrupper over hele USA og endte som "the most widely performed play in America – and the most widely banned" det år (Smith 1990, 200).

Det paradoksale forhold mellem udbredelse og afvisning gør sig også gældende mht. Steinbeck, hvilket jeg vender tilbage til. For nu er det tilstrækkeligt at konstatere, at venstrefløjskulturen og -litteraturens kontroversielle storhedstid var relativt kort. Med McCarthyismen og 'the red scare' blev traditionen "repressed and expelled from public culture", ligesom denne form for eksplicit politisk eller engageret litteratur i de følgende årtier blev marginaliseret i akademiske og litterære miljøer i takt med, at den formalistiske New Criticism blev det dominerende kritiske paradigme i USA (Denning 2010, 464; Foley 1993, 4).

Den normative diskvalificering spejles også i de få, tidlige pionerstudier som eksempelvis Rideouts *The Radical Novel in the United States, 1900-1954*; Daniel Aarons *Writers on the Left: Episodes in American Literary Communism* (1964) samt antologien *Proletarian Writers of the Thirties* (1968), hvor Chester Eisinger i sit bidrag eksempelvis problematiserer værkernes fravær af 'ambivalens' (Eisinger 1968, 160). Det peger frem mod traditionens nuværende status. Som Wald opsummerer den artiklen "Steinbeck and the proletarian novel" (2011), så er 30'ernes venstreorienterede "mostly ignored or mentioned vaguely; when defined, it is presented as an aberrant sideshow, mostly limited to phenomenon of the early 1930s exemplified in little-known books of uneven quality that feature strikes and Communist sentiments" (Wald 2011, 672).

En modreaktion udgøres af de studier, der siden 90'erne har advokeret for traditionens historiske betydning og relevans – og dermed behovet for en kritisk "revision and renewal" (Foley 1993, viii). Af centrale bidrag kan fremhæves James F. Murphys *The Proletarian Moment: The Controversy over Leftism in Literature* (1991), Paula Rabinowitz' *Labor & Desire. Women's Revolutionary Fiction in Depression America*, Barbara Foleys *Radical Representation: Politics and Form in U.S. Proletarian Fiction, 1929-*

1941 (1993) og Michael Dennings *The Cultural Front. The Laboring of American Culture in the Twentieth Century* (1997).

Værkerne benytter sig dog af vidt forskellige revitaliseringsstrategier. Mens Dennings 'cultural studies'-tilgang fokuserer på venstrefløjskulturen og -litteraturens rolle som del af en bredere, social bevægelse, så er ambitionen i Murphys og Foleys mere traditionelle litterathistoriske studier at udfordre fordommene om den simpelt propagandiske venstrefløjslitteratur, idet de fremhæver dens interne konflikter og brudflader. Rabinowitz' studium deler som sådan dette afsæt, men dets primære sigte er problematiseringen af traditionens maskuline dominans og genskrive den via inklusionen af dens, ifølge Rabinowitz', marginaliserede repræsentanter, som bliver anledning til det afsluttende, mere principielle argument om nødvendigheden af "a Materialist-Feminist Literary History" (Rabinowitz 1991, 173-82).

Det er først og fremmest Foley og – til dels – Denning, der genlyder i dette kapitel. Før jeg ekspliciterer min tilgang, er det imidlertid nødvendigt at validere og klarificere Steinbecks tilhørsforhold til 30'ernes venstrefløjslitteratur. Studiet af traditionen har i høj grad lagt vægt på spørgsmål om forfatterens partimedlemskab (eller mangel på samme) (Denning 2010xviii). Steinbeck var nok medlem af CPUSA's forfatterorganisation League of American Writers, men aldrig af selve partiet, ligesom han flere gange udtrykte sig kritisk overfor dets, i hans øjne, dogmatiske disciple - et forbehold der i allerhøjeste grad genlyder i *In Dubious Battle*. Benytter man sig derfor af en snæver (parti)kommunistisk forståelse af 'the literary left' falder Steinbeck således udenfor. Jeg anlægger imidlertid her parallelt med fx Rick Wartzman – og i forlængelse af Denning, qua hans betydning for kapitlets afsæt – et bredere perspektiv (Wartzmann 2014, 4); nemlig at Steinbeck tilhører den bredere gruppe af forfattere med 'some connection to the left' og som "thought of themselves as generic 'communists,' using the term with a small c (Denning 2010, xviii). Det flugter med eksempelvis Walds signalement: "[Steinbeck] resembled the majority of aspiring writers working in the climate of proletarian literature in his own time [...]" (Wald 2011, 682; jf. Foley 1993, 416-419).

Denne marginposition udgør, vil jeg hævde, en vigtig faktor i Steinbecks bredere litteraturhistoriske gennemslagskraft – om end med de væsentlige aberdabei'er jeg opførte i afsnittet om 'zombieklassikere' (kapitel III) – der adskiller ham fra traditionens Kommunistiske forfattere. Det kommer til syne i den ofte fremførte forklaringsmodel, der ellers præsenterer sig som et simpelt *kvalitetsargument*. Nemlig at Steinbecks hovedværker *ganz einfach* er bedre end traditionens øvrige værker. I *The Strike in the American Novel* fremhæver Blake sigende *In Dubious Battle* som "[t]he one really fine novel" af de behandlede *strike novels*, der for en samtidig læser ikke længere er af interesse - "except perhaps as museum pieces illustrative of the genre". Årsagen til den kvalitative forskel er ifølge Blake dog, at Steinbecks strejkeroman er løsrevet fra "[t]he critical straitjacket of the Marxists." (Blake 1972,

178). Formuleringen understreger, hvordan kvalitetsargumentet ved nærmere eftersyn ofte rummer en politisk subtekst, der fx ekspliciteres i John Leonards anmeldelse af *Steinbeck: A Life in Letters* (1975) i *New York Times*. Her begrundet han den kvalitative forskel mellem den partiløse Steinbeck og 'CPUSA-forfatterne': "Among the former, there was very little Stalinoid nonsense and quite a bit of legitimate concern for the situation of the American underclass" (Leonard 1975). På samme måde kæder Aaron sin karakteristik af Steinbeck som en undtagelse og en af 30'ernes 'stærkeste' forfattere sammen med, at han "used politics and [was] not used by it". Dog fritager det ham ikke fra traditionens grundlæggende svaghed: "[The] compulsion to subordinate his craft and deeply felt intellectual concerns to political policy" (Aaron 1977, 393). Aarons afsluttende forbehold peger på det forhold, at hvis Steinbecks løsere bånd til den institutionaliserede socialisme har faciliteret forfatterskabets litteraturhistoriske efterliv, så har dets forbindelseslinje til venstrefløjens litterære tradition også været med til at begrænse det. Som Nexø i en dansk kontekst indtager Steinbeck en selvfølgelig plads i den amerikanske litteraturhistorie, samtidig med at hans kritiske status har været markant dalende (Jf. Benson 1993, 19; Trodd 2014).

Symptomatisk for denne paradoksale situation er Steinbeck-bindet i Harold Blooms *Modern Critical Views*-serie. På den ene side demonstrerer udgivelsen Steinbecks status, men på den anden handler Blooms egen introduktion, overraskende nok, først og fremmest om forfatterskabets "aesthetic limitations" (Bloom 2008, vii). Imidlertid tilføjer han mere forsonende: "Yet there are no canonical standards worthy of human respect that could exclude *The Grapes of Wrath* from a serious reader's esteem. Compassionate narrative that addresses itself so directly to the great social questions of its era is simply too substantial a human achievement to be dismissed" (Bloom 2008, 5).

Blooms afsluttende prisen af forfatterskabets empatiske og menneskelige kvaliteter repræsenterer dog stadig en - om end blidere - variation af den kritik, jeg har præsenteret i dette afsnit. Her udtrykkes der ganske vist umiddelbart en sympati overfor værkets politiske - eller for Bloom snarere; humanistiske - gestus, hvilket imidlertid ikke ændrer ved hans grundlæggende afvisning af dens æstetiske kvaliteter. Som han skriver om en landskabsskildring i *Grapes of Wrath*: [...] it is merely a landscape where a process of entropy has been enacted. It has a social and economic *meaning*, but as a *vision* of loss lacks spiritual and personal intensity" (Bloom 2008, 4 - mine kursivering).

Kapitlets analyse af *In Dubious Battle* kommer ikke til at handle om æstetiske kvaliteter i bloom'sk forstand. Men den vil problematisere udlægningen af, at Steinbecks egentlige kvalitet - et argument der genfindes i en nyere monografi som Robert McParlands *Giving Voice to the People* (2016) - handler om forfatterskabets fundamentale etisk-empatiske impuls, dets velmenende *meaning*. Dette kapitels fokus er udelukkende *In Dubious Battle*. Men nærlæsningen af værket tjener netop til at udfordre denne overordnede og, vil jeg hævde, udglattende karakterisering af forfatterskabet, der - parallelt med

Ydes konkluderende almenmenneskeliggørelse af Nexøs *oeuvre* (kapitel V) – ikke bare er misvisende i forhold til Steinbecks strejkeromans konfrontation med økonomiske, sociale og politiske spørgsmål, men også negligerer de ambivalente visioner, der vokser frem af dette engagement.

Det er på den vis, at kapitlet placerer sig i forlængelse af *Radical Representations*. Som sagt dokumenterer Foley her i allerhøjeste grad den spænding og de konflikter, der ved nærmere eftersyn præger 1930'ernes venstrefløjslitteraturen. Men forskellen mellem dette kapitels tilgang og Foleys bliver, at hvor hun anlægger en udpræget historiserende og historisk-materialistisk optik og terminologi til at fremskrive det, hun betegner "contradictions *internal to the left*" (Foley 1993, 30), så vil jeg også her fastholde og videreudvikle afhandlingens grundlæggende argument: At Steinbecks strejkeroman – som periodens øvrige, såvel Kommunistiske som *kommunistiske*, *strike novels* – ikke kun er et værk om periodens intrinsiske venstrefløjspændinger, men aftvinger en mere generel overvejelse om det politiske.

Dubiøs indramning

Sammenlignet med *Germinal* og *Den store kamp* er *In Dubious Battle* et anderledes kompakt værk. Årsagen er ikke kun romanens kortere omfang (269 sider sammenlignet med *Germinal*s 519 og *Den store kamp*s 317), men også at den stilistisk adskiller sig fra Zolas og Nexøs 'tykke beskrivelser' og den sentimentalitet, der ofte anvendes til at formidle deres sociale indignation.²⁵ Forskellen kommer til syne allerede i åbningsscenen, der som *Germinal* beskriver en ensom skikkelse, den unge Jim Nolan:

At last it was evening. The lights in the street outside came on, and the Neon restaurant sign on the corner jerked on and off, exploding its hard red light in the air. Into Jim Nolan's room the sign threw a soft red light. For two hours Jim had been sitting i a small, hard rocking-chair, his feet up on the white bedspread. Now that it was quite dark, he brought his feet down to the floor and slapped the sleeping legs (*IDB* 3).

I modsætning til skildringen af Étienne s ensomme vandring i natten er der her ingen svungen syntaks, ingen ladede beskrivelser af vind, der pisker hænder "til blods" (*Germinal* 5), ingen formidling af følelsesliv. Tonen er kortfattet, registerende, nærmest hård qua neonskiltets illuminering af scenen. Grundmotivet er dog det samme. Det isolerede menneske i en fremmed verden. Det er muligvis Jims

---

²⁵ Eksempelvis taler Gonzalo J. Sanchez Jr. om Zolas 'sentimentale strategi'. Her er et element den naturalistiske detaljerigdom (den *beskrivende* stil som Lukács kritiserer) i udpenslingen af sociale forhold og dårligdomme – i *Germinal* minarbejdernes vilkår - der skal vække læserens medfølelse. Men som han påpeger, går det hånd i hånd med en direkte deklamatorisk strategi, hvor fortæller eller karakterer direkte udsiger og understreger den intenderede emotionelle respons på det beskrevne (Sanchez 2004, 213f).

værelse, men han fremstår som et fikseret objekt på linje med stolen, sengetæppet, gulvet. Også her har man med al tydelighed forladt epopéens lykelige og på engang eventyrlige og hjemmelige verden.

Romanens epigraf stammer da også fra en af verdenslitteraturens mest berømte fortællinger om et sådant *fall from grace*; John Miltons (1608-1874) *Paradise Lost* (1667). Det episke langdigt indledes med beskrivelsen af Satan og hans hær af (nu faldne) engle, der kastes fra himmel til helvede efter deres mislykkede oprør mod Gud. Steinbeck citerer dog ikke beskrivelsen af nedstyrtningen, men momentet efter, hvor Satan taler til sine slagne tropper:

Innumerable force of Spirits arm'd
That durst dislike his reign, and me preferring,
His utmost power with adverse power oppos'd
In dubious Battel on the Plains of Heav'n,
And shook his throne. What though the field be lost?
All is not lost; the unconquerable Will,
And study of revenge, immortal hate,
And courage never to submit or yield:
And what is else not to be overcome? (Milton 2017, 7).

Miltons Satan insisterer på, at oprøret har vist, at den guddommelige orden *kan* udfordres. Derfor er epigrafens formulering om Lucifer-hærens ”dubious Batel” essentiel. For adjektivets betydningsvarianter udstikker umiddelbart to væsensforskellige læsninger. Umiddelbart kan ’dubious’ være et valoriserende adjektiv, dvs. beskrivende noget ”of questionable or suspected character” (OED 2018). I så fald underminerer det Satans tale. Ordet kan dog også mere deskriptivt udtrykke tvivl og usikkerhed, fx beskrivende noget ”of uncertain issue or result” (OED 2018). Som eksempel på denne betydning anvender *Oxford English Dictionary* netop den citerede formulering fra *Paradise Lost*. Her flugter adjektivet således med djævelens argumentation; hvis kampens udfald er usikkert, er sejren trods alt mulig.

I 1667 var adjektivet dog ikke tvetydigt. *Dubious* entrerer det engelske sprog i 1500tallet og, som det fremgår af *OED*’s gennemgang af ordets brugs- og betydningshistorie, rummede de næste 300 år frem kun den deskriptive betydning; først i midten af 1800-tallet kommer adjektivets suspekterede konnotationer til (OED 2018).

Hos Steinbeck er det anderledes uvist. Uanset om han var bekendt med ordets etymologiske udvikling, kan man ikke vide, om titlens *dubious* i så fald refererer til den oprindelige betydning, eller han bevidst spiller på det nyere, suspekke betydningslag. Det, man *kan* iagttage, er, at Miltons ”dubious Batel” hos Steinbeck transponeres af tre omgange. For det første – epigrafens natur – flyttes sekvensen fra sin oprindelige tekstlige kontekst og placeres i en ny. For det andet er citatet hos Steinbeck bragt i overensstemmelse med det 20. århundredes stavemåde, hvorfor ”In dubious Batel” forskydes til ”In dubious battle” (IDB 2). Endelig frigøres formuleringen fra epigrafens sammenhæng, når den flyttes til bogens titel.

Jeg vil hævde, at paratekstens Milton-referencer er betydningsskabende, men netop ikke i den forstand at de udstikker én specik tolkning. Snarere etablerer de en ambivalente indramning af strejkeromanen, idet det er uklart, om den dubiose kamp her knytter sig til adjektivets suspekke eller usikre betydning – eller begge dele?

Når det er essentielt at understrege, skyldes det, at Warren French i sin introduktion til Penguin-udgaven af romanen – en særdeles profileret læsning – anvender forbindelsen til *Paradise Lost* til at lokalisere et autoritativt udsagn i romanen. Her skriver han bl.a., at ”the only real similarity between the battles [in *Paradise Lost* and *In Dubios Battle*] is that both are *dubious* not in the sense that the outcomes are in doubt but that that they are unnessecary and unjustified. There is never any doubt about the outcome of either battle” (French 1992, xviii).

Problemet, vil jeg hævde, er, at Frenchs sammenkædning af værkerne baserer sig på en udlægning af Miltons værk, som har udgangspunkt i en forståelse af adjektivet *dubious*, som det ikke kan have haft i *Paradise Lost*. Det problematiske resultat er, at French bruger en ikke-eksisterende tvetydighed i det oprindelige Milton-citat som brohoved til at afvise den ambivalens, der fra første færd omgærder romanens ’kamp’ – den flugtplukkerstrejke, der er romanens formative kerne.

French deler da heller ikke min forståelse af strejkens centrale funktion: ”[Steinbeck] is interested in this specific scene not for its timely peculiarities but as a recurrence of conditions that have fomented disaster and even in the myths of prehistory (hence the appropriation of Milton’s phrase)” (French 1992, xx). Jeg er på sin vis enig i, at strejken i Steinbecks roman så at sige peger udover sig selv. Men horisontlinjen, vil jeg hævde, er snarere spørgsmålet om det politiske – og dermed mennesket som som historisk, socialt og politisk væsen – snarere end en art ahistorisk universalitet.

Når det er sagt, så tilbyder Steinbecks egne kommentarer om værket ellers umiddelbart rygdækning til analyser som Frenchs’. I et ofte citeret brev til vennen George Albee skriver han følgende om *In Dubious Battle*:

[...] I have used a small strike in an orchard valley as the symbol of man's eternal, bitter warfare with himself. I'm not interested in strike as a means of raising men's wages, and I'm not interested in ranting about justice or oppression, mere outcroppings which indicate the condition. But man hates something in himself. [...] And this self-hate which goes so closely with self-love is what I wrote about. (Steinbeck & Wallsten 2001,98).

Citatet har ledt til flere læsninger af *In Dubious Battle* som en roman om "the universal human condition" (Benson & Loftis 1980, 198; McParland 2016, 44). Mit argument er dog, at det ikke ændrer ved, at med strejkens sociale form konfronterer Steinbeck og engagerer værket i en historisk virkeligheds immanente konflikter. Vil man læse *In Dubious Battle* som en fortælling om menneskets vilkår, så bør det i stedet være parallelt med Hannah Arendts brug af termen i hovedværket *The Human Condition* (1958), hvor det netop ikke betegner "menneskets natur", men i "den sum af menneskelige aktiviteter om evner, der tilsammen udgør menneskets vilkår" (Arendt 2008, 39). Arendt giver her forrang til det, hun betegner menneskets *Vita Activa*, det aktive liv, der netop gør dem til *politiske væsner*. Når jeg argumenterer for, at *In Dubious Battle* ultimativt er et politisk værk, så er det netop, fordi det er en roman om et *handlingsforsøg* i denne forstand. Også her podes romanuniverset med det, jeg i de foregående kapitler har kaldt en episk impuls – qua Satans insisteren på at udfordre den tilsyneladende evige orden - hvis vigtigste tekstlige markører er romanens epigraf og titel. Jim bryder snart det indledende stilleben og forlader værelsets isolation for, helt bogstaveligt, at blive politisk aktiv.

Politisk altruisme?

Protagonisten bliver medlem af "the Party" (romanens version af CPUSA), som for Jim repræsenterer et modsvar mod oplevelsen af passivitet og udsigtsløshed, der ekspliciteres i hovedpersonens gentagne selvdiagnose: "I feel dead" (fx *IDB* 8). Baggrunden er en familiehistorie "ruined by this system" (*IDB* 8). Faderen, en slagteriarbejder, var fysisk og psykisk ødelagt af "labor trouble" og slås ihjel, da han forsøger at sprænge sin arbejdsplads i luften (*IDB* 8). Moderen er ligeledes død efter et resigneret quasi-selv mord (*IDB* 7). Begge dødsfald forbindes endvidere til Jims søsters mystiske forsvinding ("She just disappeared one day, just dropped out of sight" (*IDB* 13)), som politiet blot skin-efterforsker og reelt ignorerer. Selv er Jim blevet fyret fra sit arbejde, da han fejlagtigt fængsles for at deltage i "[...]a radical meeting" (*IDB* 8), selvom om han, sigende, blot var tilskuer. Men i fængslet oplever Jim sin politiske vækkelse: "[...] there were some Party men. [...] They were working toward something. I want to work toward something. I feel dead. I thought I might get alive again" (*IDB* 8).

Romanens videre forløb udfordrer imidlertid denne forestilling, da idealet om politisk handling afløses af strejkens *praksis*. Sammen med Mac – en erfaren agitator og romanens primære

strejkementor – tager han til den fiktive Torgas Valley for at organisere de flugtplukkere, hvis nye, forringede lønvilkår har gjort dem strejkemodne. Også i *In Dubious Battle* knyttes strejken til det udefrakommende, men i en intensiveret variation. Étienne og Pelle er tilrejsende, men gennemlever en art integration i hhv. minesamfundet og den københavnske arbejderklasse. I *In Dubious Battle* er strejkens centrale karakterer derimod professionaliserede strejkemagere, der søger at eksportere 'deres' produkt til egnede markeder, jf. den analyse Mac præsenterer *forud* for afgang til Torgas Valley:

[...] 'Here's the layout. Torgas is a little valley, and it's mostly apple orchards. Most of it's owned by a few men. Of course there's some little places, but there's not very many of them. Now when the the apples are ripe the crop tramps come in and pick them [...] Now these few guys that own most of the Torgas Valley waited until most of the crop tramps were already there. They spent most of their money getting there, of course. They always do. And then the owners announced their price cut. Suppose the tramps are mad? What can they do? They've got to work picking apples to get out even.'

[...] [Jim] leaned forward: 'So then we try to get the men to strike? Is that it?'

'Sure. Maybe it's all ready to bust and we just give it a little tiny push. We organize the men, and then we picket the orchards'. (IDB 25-26).

Sekvensen illustrerer en anden væsentlig årsag til Steinbecks strejkeroman forholdsvise kortfattethed. I *Germinal* og *Den store kamp* fungerer, som beskrevet, værkernes indledende og omfangrige kartografiske bevægelser som en art eksposition, der blotlægger og forklarer strejkens baggrund. Men i *In Dubious Battle* er det grundlæggende strejkeblik og dets klasse(kamps)optik allerede etableret. Kortlægningen af Torgas Valey foreligger allerede *før* ankomsten hertil, og strejken er for novicen og helten Jim ikke et overrumplende fænomen, som det var for Nexøs Pelle. Tværtimod er han i stand til at udpege modstandsformen som det planmæssige modsvar. Når der blot er 35 sider mellem Jims ankomst til partikontoret og hans første *hands-on*-erfaring med strejkeorganisering i Torgas Valley, så skyldes det, at Steinbeck – jf. strejkens prominente status i 30'ernes USA og periodens litteratur – trækker på en veletableret og anderledes skematisk forforståelse af fænomenet og de forhold og narrativer, der knytter sig hertil.

In Dubious Battle peger på denne måde på strejkens *form*-karakter, dvs. som en særlig organisering af et givent materiale. Ganske vist knyttes dens mulighedsbetingelse også her til specifikke socio-økonomiske forhold. Men i *In Dubious Battle* er strejken samtidig ikke noget, der vokser frem indefra efter ydre bestøvning. I stedet, og som det vil fremgå af den videre analyse, beskrives den som en anderledes hårdhændet, ekstern formgivning.

Mere specifikt eksemplificerer Mac – og i stigende grad hans lærling Jim – en genkommende figur i strejkelitteraturen: Den rejsende agitator eller, i amerikansk kontekst, *the walking delegate*. Det er titlen på Leroy Scotts roman fra 1905, der på ene side udtrykker en klar sympati for arbejdernes sag, men på den anden udtrykker en klar kritik af den amerikanske fagbevægelse. Titlens tilrejsende agitator, Buck Foley, viser sig at være korrupt og udnytter sin position til at fylde sine egne lommer med de lokale arbejderes midler. Som Cancer i Jensens *Hjulet* (kapitel III) er han med andre ord en samfundsundergravende karakter, der initierer konflikter, der er i *ingens* interesse – mindst af alt arbejdernes – udover hans egen (Scott 1905).

In Dubious Battle frifinder ganske vist Jim og Mac fra mistanken om simpel materiel egeninteresse - som de resterende partimedlemmer lever de fra hånden til munden. "The walking delegate"-figurens skruppeløse konnotationer spøger dog stadig. Symptomatisk er scenen, hvor Mac og Jim, kort efter ankomsten til dalen, opsøger frugtplukkernes lejr. Her er svigterdatteren til arbejdergruppens uofficielle lederskikkelse London i gang med at føde efter at være blevet afvist på det lokale sygehus. Hurtigt overtager Mac styringen fra en ældre kvinde, da han – fortæller han – har arbejdet på et hospital, hvilket giver ham autoriteten til at aktivere hele lejren (IDB 43),

Det ender godt, men efterfølgende betror Mac Jim, at den medicinske erfaring er pure opspind: "God, I was lucky it through all right [...] That old woman knew lots more than I did." (IDB 48). Men løggen og risikoen er nødvendig:

' [...] I had to! We've got to use whatever material comes to us. That was a lucky break. We simply had to take it. 'Course it was nice to help the girl, but hell. Even if it killed her – we got to use anything [...] With one night's work we've got the confidence of the men and the confidence of London. And more than that, we made the men work for themselves in their own defense, to teach them to fight in a bunch. Raising wages isn't all we're after, you know that.' (IDB 48).

Det er en udpræget instrumentel logik. På den baggrund konkluderer Helen Jolek, at "Mac's motives are not altruistic" (Jolek 1993, 17). Det er åbenlyst korrekt, at Macs ageren retter sig mod fasciliteringen af strejken, agitatorernes mål eller 'projekt'. Men det ændrer ikke ved, at Mac – i hvert fald i sin selvforståelse - handler *for arbejderne*. Her bør det bemærkes, at strejkens umiddelbare økonomiske aspekt er sekundært. Det primære mål er "to teach men how to organize, how to work together [...] to find out how strong they are when they work together" (IDB 26).

Det, Mac ønsker at bringe til verden, er arbejderne som et kollektivt subjekt. En ambition som imidlertid åbenlyst problematiseres i den konkrete fødselsscene. Dog drejer det sig ikke om hensigten, men snarere om selve realiseringspraksissen. Hvis Macs ultimative mål er udviklingen af –

udtrykt med marxistisk terminologi – emancipatorisk klassebevidsthed, så beskrives midlet hertil som pur manipulation. Det er imidlertid reduktivt at fremstille det som en simpel modstilling mellem altruisme og 'ikke-altruisme', dvs. egeninteresse, egoisme. Snarere rejser romanen spørgsmålet, hvad det vil sige at handle for andre, jf. den udbredte definition af altruismen som "social behaviour carried out to achieve positive outcomes of another rather than the self" (Rushton 1980, 8). Joleks kritik baserer sig på en umiddelbar udlægning af scenens 'næste' og 'det positive udfald', som handlingen bør sikre. Omvendt insisterer Mac fra begyndelsen på "the long view" (IDB 26); det tydelige diakrone perspektiv, som Mac illusionsløst insisterer på – i modsætning til Pelle *I den store kamp* – må trumfe de umiddelbare synkrone og individuelle hensyn.

I stedet for at beskrive Mac som ikke-altruistisk, er det, vil jeg hævde, mere frugtbart at forbinde ham med Florence Passys begreb om "political altruism": "[...] a form of behaviour based on acts performed by a group or/and on behalf of a group, and not aimed to meet individual interests; it is directed at political goals of social change or the redefinition of power relations" (Passy 2001, 8). Hvor det for Passy tydeligvis udgør et ideal for politisk handling, så fungerer *In Dubious Battle* snarere som en kritisk undersøgelse af denne ageren. På den ene side autoriserer *In Dubious Battle* – præcis som *Germinal* og *Den store kamp* – sine centrale karakterers kritik de herskende socio-økonomiske forhold og dermed også den grundlæggende vision om nødvendigheden af forandringen af dem. Men på den anden side udtrykker den en tydelig modvilje overfor agitatorernes organisering af arbejderne. På sin vis flugter Macs formgivning med Rancières bemærkninger om strejken – og heraf dens og det politiske som en dissensuel, obstruerende proces, der "produces a multiple that was not given in the police constitution of the community, a multiple whose count poses itself as contradictory in terms of police logic" (Rancière 1999, 36). Hos Rancière forbindes disse momenter imidlertid med en udpræget momentan spontanitet og med frembringelsen af en art fælles stemme, "a declaration of membership of a collective", hvis insisteren på *logos* "undoes the relationships between the order of words and the order of bodies that determine the place of each" (Rancière 1990, 38f).

Citaterne understreger igen stemmens forrang hos Rancière; det er disse særlige talesituationer, der fører til reorganiseringen af kroppe, rum og tid. *In Dubious Battle* forskyder dog denne forståelse markant. For det første er det politiske her ikke noget, der kan forventes at opstå af sig selv, men aktivt må frembringes, formgives, ledes. For det andet vender Macs organisering af arbejderne også Rancières bevægelse om. Her er det ikke den spontane subjektivering, der omformer den eksisterende orden. Snarere abonnerer Mac på en forståelse af, at det er organiseringen eller måske rettere korreograferingen af arbejdernes kroppe og deres placering, ageren og funktion i dalens mikrokosmos, der skal føre til en sådan subjektivering og på sigt en blivende samfundsmæssig rekonfiguration.

En oplagt udlægning – som ville flygte med kritikken af 1930'ernes 'literary left' – er, at Mac inkarnerer (en simplificeret version) af den leninistiske avantgarde. Også den forbindes med partiet, og hvis opgave er at "lede og organisere nyordningen og være lærer, leder, fører for alle arbejdende og udbyttede, når det gælder om at organisere deres samfundsliv uden bourgeoisiet og mod bourgeoisiet." (Lenin 2018b). Den type indramning understreger forskellen til Rancière, qua hans kritik af den ortodokse marxisme. Men netop derfor – og anderledes *in sync* med afhandlingens terminologi – vil jeg insistere på en anden og mindre ladet formulering. Mit argument er, at strejken i *In Dubious Battle* forbindes med en forståelse af det politiske, der nok adskiller sig fra Rancières, men samtidig flygter med Levines form-begreb (hvis formalisering, kan man bemærke, på den vis bringer det i konflikt med inspirationskilden Rancière). Macs organisering af strejken fremhæver det aspekt af intention og instrumentalitet, der netop findes i Levines forståelse af politik som form og dermed som "*an arrangement of elements – an ordering, patterning, or shaping*" (Levine 2015, 3).

Strejken som falankse

Det understreges umiddelbart efter, strejken bryder ud. Også i *In Dubious Battle* bliver en arbejdsulykke udslagsgivende. En stige kolliderer, en æbleplukker kommer til skade, og det vækker de af agitationen og de generelle forhold godt præparerede arbejderes raseri og forvandler dem til en truende "mob of men" (IDB 79). For Mac er det imidlertid essentielt, at frugtpukkernes spontane reaktion kontrolleres, *formes*. Derfor instruerer han hurtigt London, hvis tillid og øren han *har* vundet takket være fødselsindsatsen: Indkald til et møde, bliv valgt til ordstyrer, og derefter er proceduren enkel: "[...] I you want 'em to vote for something, you say 'do you want to do it?' and if you want to vote down somethin'. Just say. 'you don't want to do this, do you?' and they'll vote no. Make'em vote on everythin, *everythin*', see? They're all ready for it' " (IDB 80).

Det går som planlagt og arbejderne transformeres fra 'mob' til strejke. Men igen skurer det instrumentelle. De demokratiske initiativer giver nok arbejderne *oplevelsen* af medbestemmelse, men er reelt skintiltag og redskaber for Macs *formgivning*. I forlængelse heraf er det påfaldende, at Mac og Jims primære fokus at sikre de strejkendes fysiske organisering. Først og fremmest får de overtalte en af dalens sidste småfarmere, Al Anderson, til at lade arbejderne slå lejr på hans mark, takket være – jf. hans karakteristiske manipulation – løftet om de strejkendes hjælp under høsten, der kan give ham en økonomisk fordel mod dalens større gårde. Det skaffer Mac og de strejkende "five acres of private property", der skal danne ramme om "a perfect camp, all straight lines" med "sanitation", toilets", "garbage disposal". (IDB 97) Foranstaltningerne har det formål at afværge faren for, at "the health

authorities” bruger de sanitære forhold som anledning til at obstruere strejken. Igen påpeges altså de slørede linjer mellem økonomisk og politisk magt, jf. Macs konstatering af det suspekke ved myndighedernes nyfunde interesse i arbejderne forhold: ””They let us live like pigs in the jungle, but just the minute we start a strike, they get awful concerned about the public health.”” (IDB 98). Etableringen af lejren demonstrerer umiddelbart, at arbejderne er i stand til at organisere sig på bedste menneskemanér med lige linjer og toiletfaciliteter. Men samtidig er den udtænkt af Mac, hvor arbejderne nok er med til at reorganisere dalen - lejren skal netop skaffe dem et eget rum, som er uafhængig af ansættelsesforhold og dermed arbejderidentiteten – men udelukkende ved at stille deres fysiske ressourcer til rådighed for strejkeagitatoren, der igen er den, der tænker, leder og koreograferer.

Alt dette peger i retning mod et centralt tema i forskningslitteraturen om *In Dubious Battle*; forbindelsen mellem værket og Steinbecks overvejelser om *the phalanx*, falanksen (fx French 2012, Berardino 2014, Salazar 1990, Williams 2014). Termen beskriver en kampopstilling anvendt af græske og romerske infanterister, der danner ”en tætsluttet formation i lige rækker, adskillige geledder dyb” (Schwartz 2004, 20). Af Steinbeck knyttes ordet til en teori om forholdet mellem individ og gruppe, som fremstilles i det upublicerede essay ”Argument of Phalanx” (1933), og som uddybes i hans korrespondance fra perioden. Eksempelvis i et brev fra juni 1933, hvor Steinbeck først beskriver, hvordan atomer forbinder sig og bliver til celler, der igen forbinder sig og i komplekse tilfælde ”may make a unit which we call man”:

That has been our final unit. But there have been mysterious things which could not be explained if man is the final unit. He also arranges himself into larger units, which I have called the phalanx. The phalanx has its own memory – memory of the great tides when the moon was close, memory of starvations when the food of the world was exhausted. Memory of methods when numbers of his units had to be destroyed for the good of the whole, memory of the history of itself. And the phalanx has emotions of which the unit man is incapable. Emotions of destruction, of war, of migration, of hatred og fear. (Steinbeck & Wallsten 2001, 79-80).

Jeg vil her ikke gå ind i falanks-teoriens baggrund og udviklingshistorie (for en gennemgang heraf se: Astro 1973, særligt 61-74). Det centrale er, at Steinbeck opfatter falanksen som karakteriseret ved en egen dynamik eller natur, hvorfor den udgør en art ”greater beasts”, der kontrollerer deres ”unit-men with an iron discipline” (citeret i; Astro 1973, 65). Hvis falanks-overvejelserne kan beskrives som ”a brief social and psychological study of behaviour” (Salazar 1990, 99), så understreger Steinbeck her teoriens politiske dimension:

We can find no man unit reason for the sudden invasion of Europe by a race of Hun sherperds, who were transformed overnight into a destroying force, a true phalanx, and in another generation had become sherperds again [...] We can find no man unit reason for the sudden migration of the Mayas. Attila did it or Ghenghis Khan, but they couldn't. They were simply the spokesmen of the movement. Hitler did not create the present phalanx in Germany, he interprets it (Steinbeck & Wallsten 2001, 80).

Steinbeck afslutter med at bemærke, at han agter at skrive en hel roman om emnet, dvs. *In Dubious Battle*. Citatet kaster nyt lys over romanens afstandtagen for Macs organisering af strejken, idet det forbinder den til samtidens truende *masse*politiske bevægelser. Omformningerne af arbejderne til strejkende superorganisme er da også uløseligt forbundet med den omfattende vold, som nu begynder at præge romanen. Tidligt under deres ophold i dalen må Jim og Mac flygte fra en gruppe mænd, der forsøger at true dem ud af dalen. Da Mac insisterer på, at de ikke har gjort noget ulovligt, er svaret ganske enkelt: "This isn't the law: this is a citizens' committee" (IDB 91). Romanen peger altså her på en af de nævnte årsager til strejkevoldens markante tilstedeværelse i amerikansk historie. Nemlig, at 'lov og orden' i udpræget grad blev håndhævet af private interessenter.

Ligeledes er plantageejerne hurtige til at erstatte de strejkende med tilrejsende arbejdskraft, hvilket bliver anledning til det første egentlige sammenstød mellem konfliktens parter. Her er det vigtigt at bemærke, at mens strejkeorganiseringen af arbejderne i *Germinal* og *Den store kamp* forbindes med en ambition om at *undgå* vold, så beskrives den i *In Dubious Battle* som et accepteret og endog *villet* aspekt ved strejken. Det fremgår af scenen, hvor de strejkende begiver sig mod den nærliggende by – overvåget af bevæbnet politi – for modtage det tog, som transporterer strejkebrydere til dalen. Ganske vist insisterer Mac på, at man indledningsvist forsøger at *tale* med dem. Der er dog ikke tale om en principiel afstandtagen fra volden (som Pelles i *Den store kamp*), men resultatet af en pragmatisk *cost-benefit*-analyse: "I seen half a trainload of scabs go over to the strike if they was talked to first. You jump on'em and you'll scare some, and make some mad" (IDB 124). Men han er også bekymret over de strejkendes svindende kampgejst: "This bunch of bums isn't keyed up. I hope to Christ something happens to make'em mad before long." (IDB 125).

Ønsket bliver opfyldt. For med på toget er en af partiets vetaraner, Joy, som begynder at lede strejkebrydere mod de strejkendes rækker. Det standses imidlertid af skud fra den nærliggende station: Joy falder død om, og *det* får strejke-falanksen til at tage form:

A strange, heavy movement started among the men. London moved forward woodenly, and the men moved forward. They were stiff. The guards aimed with their guns but the line moved on unheeding, unseeing. The guards stepped swiftly sideways to get out of the wat, for

the box-car doors were belching silent men who moved slowly in. The ends of the long line curled curled and circled around the center of the dead man, like sheep about a nucleus.

[...]

The guards were frightened, riots they could stop, fighting they could stop; but this slow, silent movement of men with the wide eyes of sleep-walkers terrified them (IDB 128).

Strejkefalanksen beskrives som kvalitativt anderledes – og derfor anderledes magtfuld og truende - end 'riots' og 'fighting'. På den vis flugter beskrivelsen med eksempelvis Pelles indledende oplevelse af den spontane strejke i *Den store kamp*. Men hvor det hos Nexø associeres med en oplevelse af opløftethed, frihed, vækkelse, så minder det tunge, stive, søvngængeragtige snarere om den trøstesløse beskrivelse af arbejdernes bevidstløse bevægelse mod minen i *Germinal*. I forlængelse heraf rummer kapitlet et påfaldende retorisk sammenfald. På vej tilbage fra stationen, spørger Jim Mac, om han tror, strejken kan vindes. Svaret er nedslående og placerer sig således i modsætning til den retorik, som strejkeagitatoren ellers bruger til at opildne arbejderne med: "I don't know. *They got this valley organized*. God, how they've got it organized. It's not so hard to do when a few men control everything, land, courts, banks." (IDB 132 – min kursivering).

For det første påpeger formuleringen på den beskrevne historiske kontekst, der i udpræget grad gjorde det muligt at veksle økonomisk magt til politisk og juridisk ditto. Men for det andet – og vigtigere – sætter beskrivelsen af dalens *organisering* lighedstegn mellem dalens eksisterende, uønskværdige orden og Macs egen formgivning af strejken; et sammenfald, der åbenlyst ikke handler om parternes mål, men om deres praksis. Det understreges af, at de strejkende ikke forbliver voldens ofre, men snart bliver dens aktive udøvere. I *In Dubious Battle* er der ingen forestillinger om strejken som en pur 'prøvetid'; den er en håndgribelig kamp. Bl.a. overfalder en 'patrulje' af strejkende, herunder Jim, en gruppe strejkebrydere i hvad, der beskrives som et dyrisk raseri, som kulminerer med dette nedslående panorama.

Here a lip was torn away, exposing bloody teeth and gums; one man cried like a child because his arm was bent bent sharply backward, broken at the elbow. Now that the fury was past, the strikers were sick, poisoned by the flow from their own anger glands. They were weak; one man held his head between his hands as though it ached terribly (IDB 142).

Det er vigtigt at understrege, at der – som det delvis er tilfældet i *Germinal* – ikke er tale om utilsigtede hændelser. Patruljen er udsendt af Mac med et klart formål, der understreges af patruljens 'delingsleder', (qua strejkens militaristiske hierarki): "Pick up rocks [...] Get a lot of good rocks in your pocket." (IDB

139). Macs accept af volden udkrystaliseres i en senere scene, hvor de strejkende har fanget en af deres modstandere, der har sneget sig ind på lejren. Der er tale om ”a kid with a thirty-thirty” (IDB 213), som Mac koldblodigt ’straffer’ (romanen betegner det direkte som ”torture”), så han kan tjene til skræk og advarsel (IDB 213-14). Pointen er ikke, at den vold, der omgiver strejken i romanen, er karakteriseret ved denne rationalitet og kontrol. Men scenen understreger, at strejken i *In Dubious Battle* forbindes med et instrumentaliseret perspektiv på denne form for ageren. Mac er netop ikke selv upåvirket af sine handlinger; tværtom beskriver han selv sit ubehag ved episoden, der dog udlægges som et nødvendigt onde, idet det tjener strejken.

Derfor insisterer Mac også på at bringe Joys lig tilbage til lejren efter drabet; også *det* er brugbart materiale. Strejkeagitatoren gestalter en spektakulær begravelse af Joy. Joys kiste placeres på en platform, før en sørgemarch skal føre den gennem den nærliggende by og til den lokale kirkegård. Seancens egentlige hovednummer er Macs tale ved det interimistiske *lit de parade*:

’This guy’s name was Joy. He was a radical! Get it? He wanted guys like you to have enough to eat and and a place to sleep where you wouldn’t get wet. He didn’t want nothing for himself. He was a radical [...] What are you going to do about it? Dump him in a mud-hole, cover him with flush. Forget him?’

A woman in the crowd began to sob hysterically. ’He was fightin’ for you’, Mac shouted, ’You goin’ to forget it?’

A man in the crowd yelled, ’No, by Christ!’.

Mac hammered on, ’Going to let him get killed, while you lie down and take it?’

A chorus this time, ’No-o-o’

Mac’s voice dropped into a saing-song. ’Going to dump him in the mud?’

’No-ooo’. The bodies wayed a little bit.

’He fought for you. Are you going to to forget him?’

’We’re going to march through town. You going to let any cops stop us?’

The heavy roar, ’No-noo.’ The crowd swayed in the rhythm. (IDB 177-78).

Som i folketalerscenen i *Den store kamp* er dette ikke en henvendelse, der går forstandens vej. Også den er snarere affektiv – og, som det fremgår af sekvensen, *effektiv*. Men modsat Nexø (og parallelt med *Germinals* beskrivelse af massemødet i skoven) lader Steinbeck en række tydelige forbehold skinne

igennem via talens åbenlyse teatraliske karakter. Det drejer sig ikke blot om *stagingen* af kisten, men understreges også af strejkeagitatorens oratoriske strategi, der fremhæves i Steinbecks understregning af den dramatiske, virkningsfulde diktion ("he cried" "his voice was growing softer and softer", "suddenly he shouted" etc.) (IDB 177-78), der skaber den suggestive rytme, som tilhørerne overtager og lader sig lede af.

Talen *nirker*. Og efterfølgende kan Mac lede sørgetoget mod den nærliggende by for at begrave Joy på den lokale kirkegård. Marchen kan siges at udgøre arbejdernes insisterende krav på og demonstration af en plads i den fælles verden, ligesom den grundlæggende gestus – heltebegravelsen af Joy, "a dirty bastard, a danger to the government" (IDB 177) – bryder med dalens sociale fordeling af identiteter og status. På samme måde ændrer de strejkendes gestalt sig også markant; "their faces took on expressions of importance" (IDB 181). Men samtidig udpeger romanen denne transformation som en konsekvens af Macs "tricks" (IDB 179), endnu et eksempel på hans instrumentelle koreografering af arbejderne.

Opsummerende så flugter sekvensen på flere måder med Rancières forståelse af den subjektiveringproces, han forbinder med det politiske: "[T]he production through a series of actions of a body and a *capacity for enunciation* not previously within a given field of experience, whose identification is thus part of the reconfiguration of the field of experience" (Rancière 1999, 35 – min *kursivering*). Men denne formulering kaster imidlertid lys over det, der skurrer i sekvensen og i romanen som sådan. Nemlig at subjektiveringsprocessen her kun rummer den kropslige og rummelige dimension. Men det etablerer dem ikke som en gruppe, der evner at tale fornuftigt *selv*. Det er Mac, der taler *til* og *for* arbejderne; deres svar i talerscenen fremstår netop ikke som aktive, rationelle ytringer, men snarere som automatiserede gentagelser, som via talerens tricks fremprovokeres. På den måde problematiserer Steinbeck det, jeg i analysen af *Den store kamp* beskrev som en art tredje stemmemodus, hvor talerens ytringer så at sige er de tiltaltes egne. Mac besidder ikke en *røst* i denne forstand, men en sofistikeret, karismatisk og manipulerende stemme, hvor talen fremstår som en art kamufleret 'language of command', jf. beskrivelsen af hvordan han i talen *hamrer* videre. Også denne centrale talerscene peger på Macs forståelse af hårdhændet magtudøvelse som det, der konstituerer det politiske fællesskab og muliggør det politiske.

'Won't work without picketin'

Macs kobling mellem magtudøvelse, vold og strejkens organisering skal, vil jeg hævde, læses i lyset af de politiske, sociale og økonomiske forhold, der har præget den amerikanske strejkehistorie, og som

strejken selv er en reaktion på og udfordring af. Det, man skal bemærke, er, at i *In Dubious Battle* er 'to strike' uløseligt forbundet 'to picket'. Årsagen til denne uskønne formulering er, at der på dansk ikke findes en adækvat oversættelse af det sidste udsagnsord – det bedste bud ville være 'at blokere', jf. de tidligere bemærkninger om strejkeblokaden (kapitel II) – der på engelsk betegner følgende aktivitet: "In an industrial or other dispute: to surround or occupy as a picket; to station pickets at or in (a place); to patrol with pickets" (OED 2018). Mere omstændeligt så beskriver verbet en aktivitet, hvor de strejkende placerer sig mellem arbejdspladsen og strejkebrydere for at opfordre eller overtale sidstenævnte til selv at strejke eller på anden vis afholde dem fra at arbejde. Når den formulering er hensigtsmæssig, skyldes det, at den understreger ordets dobbelttydighed, der peger tilbage på den usikkerhed, der knytter sig til strejkens handlingsaspekt (kapitel II). *To picket* kan altså både beskrive en passiv handling, der grundlæggende har en art kommunikativt sigte og en praksis, hvor de strejkende med (vold og) magt søger at kontrollere adgangen til arbejdspladsen.

I *In Dubious Battle* indebærer verbet med al tydelighed denne form for korpologisk ageren. En forklaring på det forhold indikeres af to umiddelbart undseelige formuleringer. Et sted siger Mac: "'They say 'you got a right to strike, but you can't picket, 'an' they know a strike won't work without picketin'" (IDB 125). En anden arbejder udtrykker det endnu klarere: "'They say we got a right to strike in this country, and then they make laws against picketin'. All it amounts to is that we got a right to quit'" (IDB 64).

Udsagnene spejler strejkens juridiske status i perioden, hvis kompleksitet her blot skal skitseres. Grundlæggende var strejken i USA igennem det 19. århundrede mestendels ulovliggjort. Eksempelvis blev strejkende skomagere i Philadelphia i 1806 dømt for 'criminal conspiracy' (Swartz 2004). Og da medlemmerne af the The American Railway Union (ARU) i 1893 i sympati med strejkende arbejdere hos togvognsfabrikanten The Pullmann Company nægtede at håndtere firmaets vogne, erklærede den daværende præsident Grover Cleveland handlingerne for en 'federal crime'. Følgelig sattes 12.000 soldater ind for at bryde strejken, hvilket kulminerede i fatale sammenstød; et eksempel der understreger, hvordan kriminaliseringen af strejken så at sige har været med til at befordre strejkevolden. Efterfølgende blev ARU's leder Eugene Debs endvidere idømt fængselsstraf ved hjælp af den eksisterende anti-trust-lovgivning, som ofte blev anvendt til at sanktionere faglig organisering (Papke 1999).

Derfor udgør *The Clayton Act of 1914* et vigtigt nybrud. Loven fastslog, at anti-trust-lovgivningen ikke længere kunne anvendes "to forbid or restrain [labor organizations] from lawfully carrying out the[ir] legitimate objects [...]". (gwclc.com 2018) herunder boycotts, kollektive

forhandlinger, *fredelige*, dvs. *lovlydige* strejker og ditto 'picketing'. Jeg vender tilbage til betydningen af kursiverede adjektiver om et øjeblik.

The Clayton Act peger frem mod den mere arbejder- og fagforeningsvenlige tendens, der kulminerer med 30'ernes New Deal; Franklin D. Roosevelts omfattende sociale og økonomiske reformprogram. Her udbyggedes den juridiske beskyttelse af arbejderrettigheder – herunder organisationsretten, strejkeretten via bl.a. *The National Recovery Act* fra 1933 og *The National Labor Relations Acts* fra 1935. *The Clayton Act* (og de efterfølgende tiltag) førte på ingen måde strejken endegyldigt ud af dens juridiske gråzone. Zoomer man ind på *In Dubious Battles* lokale kontekst, så vedtog Californien 1919 *The California Criminal Syndicalism Act*, hvis formål var at ulovliggøre "unlawful acts of force and violence or unlawful methods of terrorism as a means of accomplishing a change in industrial ownership or control, or affecting any political change". I praksis – og via en vidtrækkende tolkning af 'sabotage' og 'terror' samt inklusionen af et forbud mod "by spoken or written word" at støtte slige aktiviteter – blev loven anvendt til at ulovliggøre og dermed bekæmpe strejker og faglig organisering (citeret i; Whitten 1969, 65).

Som bl.a. Merle Weiner har påvist, så var situationen i 1930'erne særligt prekær for de californiske landarbejdere. På nationalt lovgivningsniveau var 'farm labor' ikke indbefattet af de to ovenfor nævnte New Deal-tiltag. (Weiner 1978, 186), og hertil kom det lokale forhold, at den californiske landsbrugsindustri var – bemærk sammenfaldet med Macs formuleringer om dalen – "a section of capital which was *exceedingly well organized*" (Weiner 1978 186 – min kursivering). Denne styrkeposition – et resultat af industrilandbrugenes lokale økonomiske og dermed også juridiske og politiske indflydelse – anvendtes bl.a. til at få gennemført 'anti-picketing'-lovgivning på endnu mere lokalt niveau i form af de 'ordinances', der i slut-30'erne fandtes i 31 ud af statens i alt 58 counties (Weiner 1978, 187).

Opsummerende finder man i perioden efter *The Clayton Act* en overordnet principiel juridisk åbning mod fagpolitisk organisering og aktivitet, der kombineret med depressionens økonomiske krise var med til at gøre 1930'erne til en storhedstid for den amerikanske fagbevægelse. Men på den anden side modarbejdedes dette ofte på delstats- og county-niveau, som det i var tilfældet i Californien; en konsekvens af et føderalt system, der vægtede "local self-government as the core of day to day democratic politics" (West 2005, 19).

Det er den konflikt, der gennemsyrrer *In Dubious Battle*, og som udkrystalliseres i de citerede formuleringer. Arbejderne er ganske vist blevet tildelt en principiel og legitimeret modstandsmulighed ("[the] right to strike in this Country"), men i mødet med dalens lokale organisering er denne rettighed futile. Det knytter sig først og fremmest til misforholdet mellem arbejdsgivernes uhindrede mulighed for

at erstatte de strejkende arbejdere og arbejdernes begrænsede lovlige muligheder for at modgå dette træk, qua anti-picketing-ordinansen, som direkte omtales i den scene, hvor en gruppe arbejdere beskriver deres oplevelse ved en barikade bemandet af bevæbnede mænd. ”[...] We come to the barricade. There’s about twenty guys with guns behind it [...] A guy with a star on to him gets up on top an’ he says, »It’s unlawful to picket in this county. Get back«” (IDB 241).

Her obstruerer den lokale lovgivning de strejkendes modstandsmuligheder på flere niveauer. Mest håndgribeligt søger forbuddet mod ’picketing’, der manifesterer sig i barikkaden, at afskære de strejkende muligheden for at påvirke strejkebryderne. Men forsøger de at omgå eller gennembryde den, vil det netop også have karakter af et lovbrud, som derfor vil legitimere den trussel om magtudøvelse, der inkarneres af de bevæbnede vagter.

In Dubious Battle placerer de strejkende overfor et nedslående valg. Akcepterer de lovens rammer, reducerer det strejken til en symbolsk modstandshandling. Omvendt så indebærer den ’picketing’, der potentielt muliggør tilbageholdelsen af arbejdskraft bare, transformationen af strejken til en ulovlig praksis. Den betyder også en overgivelse til volden i dobbelt forstand – både som offer og udøver. I så fald indtræder arbejderne i en dubiøs kamp i den moderne dobbelte betydning. Ikke alene er den, qua de alt andet end glorificerende beskrivelser af strejkevolden – åbenlyst ubehagelig, suspect. Det er også en strategi, som ingenlunde garanterer for udfaldet, hvilket understreges af det markant asymmetriske magtforhold, som kommer til syne i barrikade-scenens videre forløb, hvor arbejderne mødes med skud og tåregas.

Det ligner en variation af den fastlåste position, som *Germinal* endte i. Der er imidlertid en væsentlig forskel. Mens Étienne først efter sin udtrædning af strejkens faktiske rum kan *fantasere* om sin sorte hævnarmé (*Germinal* 519), så insisterer Mac på *realisere* en faktisk falanks af frugtplukkere, hvilket netop indebærer den kyniske accept af volden som en nødvendig del af strejkens politiske modstand.

Opsummerende så er det essentielle ved de undseelige bemærkninger om ’to strike’ og ’to picket’, at de fremskriver volden som en konsekvens af et politisk system, der i praksis efterlader dele af dets medlemmer udenfor det politiske fællesskab, og som - i de tilfælde de søger indflydelse – kastes ud i en ”cycle of repression and violence” (Weiner 1978 181).

At se, at handle

Ovenstående analyse underbygger et af kapitlets centrale argumenter; at Steinbeck – hvilket dog ikke diskvalificerer romanens allerede nævnte og tydelige forbehold overfor hans praksis – tildeler Macs

analyse og kritik autoritet. Ikke alene modsvare den periodens faktiske forhold, men er også sammenfaldende med Steinbecks egne overvejelser i artiklen ”In Dubious Battle in California”.²⁶

Det er essentielt at holde in mente, når man læser de scener, der udgør romanens centrale fortolkningskampe om strejken; samtalerne mellem Mac, Jim og karakteren Doc Burton, der bliver Jims anden mentor og romanens anden fortolker af strejken. Doc er en yngre læge og med Macs formulering ”a queer kind of duck, not a Party man, but he works all the time for the guys” (IDB 75). Udgangspunktet for den første af disse samtaler er da også spørgsmålet om hans bevæggrunde for at involvere sig i strejken, når han nu ikke tror på *sagen* (IDB 112). Lægens svar er som følger:

‘Well, you say I don’t believe in the cause. That’s like not believing in the moon. There’ve been communes before, and there will be again. But you people have an idea that if you can *establish* the thing, the job’ll be done. Nothing stops, Mac. If you were able to put an idea into effect tomorrow, it would start changing right away. Establish a commune, and the same gradual flux will continue’ (IDB 112).

Doc etablerer en principiel oppositon til Macs strejkevision, hvis diakrone insisteren på ’the long view’ er kendetegnet ved forestillingen om at kunne nå i *mål*. Derfor må min ovenstående beskrivelse af Macs omfavelse af ’the impurity of politics’ også præciseres. Som sagt kan strejkeagitoren siges at abonnere på nødvendigheden af en mudret politisk proces – både i forhold til accepteren af volden, men også i forhold til den beskrevne manipulation af arbejderne. Men netop som et ikke-ideelt middel til realiseringen af et ideelt og i den forstand rent slutpunkt.

Doc afviser ikke, at en ny samfundsorden kan etableres; hans indvending er snarere, at den altid vil forvanskes og muteres – kommuner vil komme, kommuner skal henrulle. Det kan lyde som en art cyklisk historieforståelse, og det er det på sin vis også. Men med formuleringen om ’the same gradual flux’ *in mente* er det mere præcist at sige, at Doc artikulerer en forståelse af historiens kontigens. Med det mener jeg, at han nok taler om foreløbende bevægelse eller udvikling. Men der er netop tale om en, som mennesket i sidste ende ikke kan kontrollere. På den måde flugter hans perspektiv også med den ’non-telological-thinking’, som Steinbeck også udviklede, dvs. en forståelse af at fravær af en

---

²⁶ Her karakteriserer han bl.a. situationen på denne vis: ”Attempts to organize have been met with a savagery from the large growers beyond anything yet attempted [...]: shooting by deputy sheriffs in ’self-defense’, jailing with-out charge, refusal of trial by jury, torture and beating by night riders. [...]. It is understood that [arbejderne] are being attacked not because they want higher wages, not because they are Communists, but simply because they want to organize. And to the men, since this defines the thing not to be allowed, it also defines the thing that is completely necessary to the safety of the worker. [...] The men will organize and the large growers will meet organization with force. [...] It is fervently to hope that the great group of migrant workers [...] may be given the right to live decently, that they may not be so badgered, tormented, and hurt that in the end they become avengers of the hundreds of thousands who have been tortured and starved before them.” (Steinbeck 1990, 24-26). De sidste kommentarer understreger Steinbecks bekymring for eskalationen til vold, som gennemsyrrer *In Dubious Battle*, jf. romanens problematisering af Mac.

af 'dybere' formålsrettighed eller formålsårsag, og indebærer i den forstand, som Donald Pizer formulerer det, et aspekt af "amoral passivity" (Pizer 1982), idet at "[n]on-teleological thinking concerns itself primarily not with what should be, or could be, or might be, but rather with what actually 'is' [...]", som Steinbeck skriver i *The Log from the Sea of Cortez*, der i høj grad artikulerer disse ideer (Steinbeck 1951, 135).

Fra det perspektiv er handlingsforsøg som strejken dømt til at mislykkes. Og ifølge Doc er hans interesse i fænomenet også drevet af intellektuel ambition:

'I want to *see*,' Buton said. 'When you cut your finger, and streptococci get in the wound, there's a swelling and a soreness. That swelling is the fight your body puts up, the pain is the battle. You can't tell which one is going to win, but the wound is the first battleground. If the cells lose the first fight the streptococci invade, and the fight goes on up on the arm. Mac, these little strikes are like the infection. Something has got into the men; a little fever started and the lymphatic glands are shooting in reinforcements. I want to see, so I go to the seat of the wound' (IDB 113).

Citatet forbinder Docs beskrevne historieopfattelse til biologisk funderet livsyn, hvor de forskellige organismer befinder sig i en konstant kamp med hinanden, som strejken, ifølge Doc, er en forstørret gentagelse af. Strejken er netop et *sår*, dvs. ikke en aktiv, villet og i den forstand *menneskelig* handling, men snarere en automatiseret reaktion på det fjendtlige miljøes ydre stimuli. På den måde bliver Doc i høj grad romanens talerør for Steinbecks teori om falanksen. Senere beskriver han da også strejken som én inkarnation af det, han kalder the 'group-man', gruppemennesket, der gentager forfatterens egne massepsykologiske overvejelser og ikke mindst hans yderlige forbehold overfor massens destruktive potentiale. Derfor er paroler som Macs om 'the long view' ikke andet end efterrationaliseringer, hvorfor han også sår tvivl om strejkementorens selvforståelse som organisator og leder: "You might be an effect as well as a cause, Mac. You might be an expression of group-man, a cell endowed with a special function, like an eye cell, drawing your force from group-man, and at the same time directing him, like an eye." (IDB 114) Mac afviser Docs ideer som nyttesløse: "If you see to darn much, you don't get anything done." (IDB 114). Docs modsvar – og samtalens sidste replik: "[...] you start your work not knowing your medium. And your ignorance trips you up every time." (IDB 115).

Det interessante er, at Docs afsluttende og mest eksplicitte kritik af Mac ved nærmere eftersyn åbner for en bevægelse mod strejkeagitatorerens position og ønsket om *forandring*. Sammenknytningen af uvidenhed og nederlag udpeger netop implicit observationen og forståelsen af masse-mennesket som en mulighed for at kunne generere en anderledes og mere hensigtsmæssig politisk praksis. Videnskabsmanden Doc begynder her at nærme den anden pol, der traditionelt associeres med

lægegerningen; humanismen og – i gængs, umiddelbar forstand - og altruismen, der netop kommer til syne gennem den samvittighedsfulde udførsel af sin lægegerning. Det ekspliciteres i den sidste af disse samtalscener, hvor lægens intellektuelle distance ikke kan holde en sorgfuld medfølelse stangen. Det leder ham til følgende dom over strejken: ”It all seems meaningless to me, brutal and meaningless” (IDB 198). Ifølge Jim – der sigende for hans udvikling i romanen har internatiseret Macs perspektiv – er kampens hårdhed meningsfuld og hensigtsmæssig. Den tjener til at organisere og hårde arbejderne og derfor bevægelsen mod det ultimative mål. Den instrumentelle logik kan Doc stadig ikke overgive sig til. ”[...] In my little experience the end is never very different in its nature from the means. Damn it, Jim, you can only build a violent thing with violence.” (IDB 199). Til det svarer Jim: ”I don’t believe that [...] [a]ll great things have violent beginnings.” (IDB 199).

Ordvekslingen er måske den tydeligste eksemplificering af et af denne afhandlings grundlæggende argumenter; at strejkeromanens refleksioner over strejken altid peger mod en mere grundlæggende overvejelse af det politiske. Her flugter strejkeagitorerne i almindelighed og Jim i særdeleshed med den grundtanke, der – klart, sammen med hans status som Det Tredje Riges kronjurist - har sikret den tyske statsteoretiker Carl Schmitt sin kontroversielle status; forståelsen af distinktionen mellem ven og fjende som det politiskes grundlæggende begreb, som så at sige går forud for staten og loven. Derfor er politikken og den sociale ordens (for Schmitt: nationalstaten) arkimediske punkt den rå magt til at råde over andres fysiske eksistens (jf. Schmitt 2002). Og derfor er krigen ”politikens ultima ratio – det yderste og sidste argument” (Kaspersen 2002, 21).

Steinbecks strejkeagitorer spejler Schmitts forståelse af det politiske. Der er imidlertid en væsentlig forskel. Mac og Jim forestiller sig netop, at der så at sige findes et endeligt slag, der kan vindes. Det er netop denne forestilling om muligheden af et *univers* – en kantiansk verdensstat – som Schmitt af samme grund afviser som en de facto umulighed og et uhensigtsmæssigt ideal, idet det eliminerer selve udgangspunktet den fælles, men pluriverselle, verden; *det politiske*.

I sammenligning hermed kan Docs egen position beskrives som et *hverken-eller*. Heller ikke han har nogen tillid til forestillingen om et absolut endemål, men han kan netop heller ikke positivt tilslutte sig Schmitts accept af kamprelationen som den politiske ordens udgangspunkt. Derfor ender han – trods den beskrevne udviklingslinje – tilbage ved sit udgangspunkt; den nedslående forståelse af mennesket fanget i et ukontrollerbart flux.

‘There aren’t any beginnings [...] Nor any ends. It seems to me that man has engaged in a blind and fearful struggle out of a past he can’t remember, into a future he can’t foresee nor understand. And man has met and defeated every obstacle, every enemy except one. He cannot win over himself. How mankind hates itself.’ (IDB 199).

Formuleringer som disse afviser ikke blot strejkeagitatorernes strategi eller praksis. Doc afskriver også selve muligheden for at agere politisk. I forlængelse heraf er det passende, at lægen umiddelbart herefter forsvinder ud af romanen – formodningen er, at han er blevet 'taget' af arbejdsgiversiden. Docs skæbne ender som tragisk illustration af hans egen vision om det ultimativt agensløse menneske, der forsvarsløst driver med historiens brutale, mudrede strøm.

Mesterlære

Doc afsætter dog et markant spor i teksten. For mod bogens afslutning begynder Mac at udtrykke en ukarakteristisk tvivl. Bl.a. om hvorvidt han faktisk er i stand til at kontrollere strejkens superorganisme:

'[...] I don't know what it wants. Trouble is, guys that study people always think it's men, and it isn't men. It's a different kind of animal. It's as different from men as dogs are. Jim, it's swell when we can use it, but we don't know enough. When it gets started it might do anything'. (*IDB* 249).

Men på samme måde som Doc vender også Mac tilbage til sit udgangspunkt. I kapitlet hvor ordvekslingen finder sted, opsøger han og Jim Anderson, ejeren af den grund som arbejderne har etableret deres lejr på. Hans deltagelse har imidlertid fået dramatiske konsekvenser, idet hans gård er blevet brændt ned – en straffeaktion udført af 'the citizen's committee'. Mac ønsker at gyde olie på vandene, men møder ingen forståelse. Tværtimod anklager Anderson strejkeagitatorerne for – med rette – at have stukket ham blå i øjnene angående strejkens positive konsekvenser for ham. Afsluttende erklærer han, at han vil få sheriffen til at tvinge de strejkende af grunden. I første omgang er det essentielle dog, at Mac efter samtalen gentager sit velkendte credo: "'[...] you see a guy hurt, or somebody like Anderson smashed, or you see a cop ride down a Jew girl, an' you think, what the hell's the use of it. An' then you think of the millions starving, and it's all right again. It's worth it. But it keeps you jumping between pictures.'" (*IDB* 260).

Agitatorerne vender herefter tilbage til den sovende lejr, der dog snart vækkes, idet Anderson har realiseret sin trussel. Den lokale sherif og en gruppe bevæbnede mænd indfinder sig og beordrer rydningen af lejren. "At daylight tomorrow a hundred men, in ten trucks like this, are coming out. Every man will have a gun, and we have three cases of Mills bombs [håndgranater]. We're through fooling with you. You have till daylight to get out of the county. That's all.'" (*IDB* 262).

Ultimatummet understreger det asymmetriske magtforhold mellem konfliktens parter, men radikaliserer også det nedslående valg, som de strejkende står overfor. Den fredelige løsning er ensbetydende med strejkens – og dermed modstandens – opløsning, mens den fortsatte kamp vil føre

til en formodentlig massakre. Mac insisterer umiddelbart på kampen, da London søger hans råd, men samtidig begynder hans kynisme og beslutningskraft igen at krakelere: ”London [...] it’s a hell of responsibility. I know what we should do; you’re the boss; for Christ’s sake, do what you want, don’t make me take all the blame” (IDB 263).

Via denne formulering bryder de to funktioner som både strejkens ’teoretiker’ og faktiske leder, der ellers har været forenet i Mac, løs fra hinanden. Han *ved* hvad, der bør gøres, men ønsker for første gang ikke at vedstå ansvaret. Det understreges, idet han kort efter opfordrer Jim til at forlade lejren. Den artikulerede begrundelse er pragmatisk. Jim er tidligere i romanen blevet såret under (endnu) et sammenstød med arbejdersidens væbnede mænd, hvorfor han, insisterer Mac, ikke vil være til nytte under en ny konfrontation. Endvidere vil tabet af ham være et tab for partiet og sagen, og dermed simpelthen ”bad economy”. Ikke alene afviser Jim dette med udgangspunkt i Macs egen logik - ”Our guys are to be used, not saved” (IDB 264) – men udpeger også den manglende konsekvens i læremesterens egen praksis, idet mentoren lader sin personlige relation til Jim overtrumfe hensynet til sagen (IDB 264).

Macs vaklen forsætter, da arbejderne kort efter opsøger ham, Jim og London og kræver en afstemning om strejkens videre skæbne. Det giver Mac sin velsignelse til; ”The men are the bosses” (IDB 267) Den pludselig tiltro til arbejderne evne til selvbestemmelse er nye toner fra strejkeagitatoren, der imidlertid påpeger, at arbejderne her beviser, at strejkeerfaringen faktisk *har* båret frugt: ”I [...] if they want to vote, that means they’re still working together. Oh, that’s fine. They can break up, if they do it by their own consent” (IDB 267). Pointen er altså, at arbejderne *nu* faktisk er organiseret i en sådan grad, at de er nået til det stadium, han har ønsket at bringe dem til.

Romanen sår imidlertid med al tydelighed tvivl om oprigtigheden af argumentet. *For det første* skurrer det markant med Macs indledningsvise ønske om ”real action”: ”[...] if we could get the National Guard called out [...] we’d have the whole district organized by the spring” (IDB 27). *For det andet* så er der et misforhold mellem den nye velvilje overfor arbejderne og hans – i hvert fald retoriske – insisteren på den fortsatte kamp, idet han i scenen selv af flere omgange slår fast, at arbejderne er bange og dermed parat til at flygte (fx IDB 266); altså en situation som dem, hvor han tidligere har insisteret på nødvendigheden af anderledes håndfast ledelse. *For det tredje* bryder formuleringer som ’oh it’s fine’ markant med hans ellers stålsatte retorik og udtrykker en ganske anden form for pragmatisme, som i forhold til hans ellers karakteristiske analyser af, hvad der kan og må *gøres* med et givent materiale, nu accepterer det, der er og vil ske.

Omskrivningen af flugt til retræte udgør – qua de militærstrategiske konnotationer – Macs forsøg at overkomme den spaltning, som jeg beskrev ovenfor. Termen søger netop at indlemme

arbejdernes potentielle opgivelse af kampen i hans oprindelige fortolkningsramme, hvor den ellers ikke haft plads. Retorikken kan dog ikke dække over, at Mac her viger for den ultimative omsætning af sit ideal til praksis. Det kaster nyt og mere suspekt lys over det pludselige demokratiske sindelag.

Afstemningen og dermed ansvarsfralæggelsen tilbyder en udvej fra den kamp, som Mac ikke selv kan acceptere at undsige eller selv flygte fra, da den netop er selve fundamentet i Macs forståelse af det politiske. Mit argument er altså, at Mac her søger den udtrædelse fra strejkens opsliddende politiske rum, som Nexø og Zola på forskellig muliggør for Etiénne og Pelle i *Germinal* og *Den store kamp*.

Symptomatisk afviser han at tage ordet ved afstemningen, men uddelegerer i stedet opgaven til Jim: "Tell 'em straight what a strike means, how it's a little battle in a whole war. You can do it, Jim." (IDB 268).

Det, Mac beder Jim om, er at udføre det, han ikke selv længere magter. Håndgribeligt skal Jim få arbejderne til forsætte kampen og dermed påtage sig ansvaret for beslutningen. Men samtidig udtrykker replikken et ønske om, at Jim kan forklare og *fortolke* strejken og dens mening; ikke bare for arbejderne, men også for Mac selv, der netop har tabt sit tidligere hårdnakkede 'long view'.

Jim bliver da også den karakter, der fører romanen til sin finale. Det planlagte møde bliver dog aldrig en realitet. I stedet opsøger en dreng pludseligt strejkeagitorerne og meddeler dem, at der er fundet en såret mand – en *læge* – ude i plantagen. Det viser sig imidlertid at være en fælde, hvilket igen sår tvivl om, om den fredelige retræte reelt er en mulighed. For idet Mac, Jim og London sætter efter drengen for at redde, hvem de formoder er Doc – og således svigter læren om nødvendigheden af tilsidesættelsen af hensynet til individet i den store sags tjenes – åbnes der ild mod dem, og Jim dræbes.

Det fører til romanens sidste ulmende massescene. Mac fragter Jims lig tilbage til lejren, og synet af den døde krop omformer igen arbejderne til falankse, der ser til, mens Mac arrangerer Jim på den lille scene, hvor Joy tidligere blev fremvist:

London handed the lantern up, and Mac set it carefully on the floor, beside the body, so that its light fell on the head. He stood up and faced the crowd. His hands gripped the rail. His eyes were wide and white. In front he could see the massed men, eyes shining in the lamplight. Behind the front row, the men were lumped and dark. Mac shivered. He moved his jaws, and seemed to break the frozen jaws loose. His voice was high and monotonous. 'This guy didn't want nothin' for himself - ' he began. His knuckles were white, were he grasped the rail. 'Comrades! He didn't want nothing for himself ---' (IDB 269).

Det første, man skal bemærke, er, at denne abrupte afslutning er en anden forklaring på den kompakthed, som adskiller Steinbecks strejkeroman fra *Germinal* og *Den store kamp*. Her udelades i gængs forstand dét, jeg beskrevet som strejkeromanens afsluttende del, beskrivelserne af dens resultater

og konsekvenser; *In Dubious Battle* er der intet 'efter strejken'. I stedet slutter bogen snarere *in medias res* og helt specifikt med en repetition af de formuleringer, som Mac ved Joys begravelse brugte til at opildne de strejkende til videre kamp. *In Dubious Battle* afsluttes med en gentagelse.

Afrunding: 'Break the story hard'

Ifølge Williams tjener romanens slutning til at identificere Doc som Steinbeck og værkets autoritative stemme: "Steinbeck's biologically inspired 'science' of mass behavior accordingly minimizes the political potential of the working class, even as he portrays in sympathetic terms." (Williams 2014, 127-128). Der er altså tale om en læsning, der flugter med Docs afvisning af menneskets agens og udlægger *In Dubious Battle* som en mørk fabel om 'the human condition'. Et argument for denne tolkning er de allerede udenoms-værkslige paralleller til Steinbecks egne datidige overvejelser; Docs rolle som talerør forfatterens falanks-teori og ikke-telelogiske tænkning. Men som demonstreret kan man pege på de samme forbindelseslinjer mellem Macs kritik af landarbejdernes situation og Steinbecks egne journalistiske tekster om emnet fra perioden. Endvidere og vigtigere er det dog, at Doc på ingen måde repræsenterer en tilfredsstillende 'løsning' på de konflikter, der gennesyrrer romanen. Der er ingen tvivl om vægten af hans kritik af strejkeagitorernes kyniske instrumentalitet, deres massepolitiske formgivning. Men hans ultimative afvisning af det politiskes mulighed udpeger netop ingen alternativ og hensigmæssigt reaktion på den sociale kritik, der er romanens udgangspunkt.

Som majoriteten af forskningstraditionen påpeger, er strejkeagitorerne heller ikke just modeller til efterfølgelse. Også de fanges hver især i en art bevægelse på stedet. Jims forsøg på at handle og træde frem som politisk subjekt fører ham i døden; den tilstand han indledningvist forsøgte at flygte fra. Her kan man indvende, at der er tale om et martyrium, idet drabet genindsætter Mac som strejkens leder. Men romanen fremstiller det netop som et ambivalent offer, der fører strejken tilbage på den kurs, der førte til Jims egen død og udsigten til (endnu) en voldelig konflikt med politiet.

Det peger frem mod afslutningsscenens forskydning af den tidligere scene. Hvor Joy som rekvisit fungerede som en art generisk figur gemt væk i en kiste, så er her Jims konkrete krop, der fremvises på scenen. På samme måde er den kalkulerede teatralske fremtræden og veltalenhed, der gennemsyrede beskrivelsen af Mac i den første begravelsesscene, udskiftet med en anderledes knuget skikkelse, der tvinger de samme formuleringer frem. Det er i det lys, man må læse romanens afsluttende afbrydelse af Macs tale. Strejkeagitatoren får ganske vist det sidste ord, men får heller ikke lov til at tale ud. På den måde afviser romanen, at tilbagevendelsen til Macs tidligere fortolkning og organisering af strejken udgør den tilfredsstillende udlægning af 'what a strike means'. Det, der ulmer i den afsluttende

forlængede tankestreg, er snarere Docs karakteristik af det meningsløse og brutale, hvorfor Williams da også konkluderer, at romanens slutter i ”an endless and unresovled cycle of violence” (Williams 2014, 126).

I modsætning til Williams vil jeg dog insistere på, at *In Duious Battle* ikke rummer en stemme, der overtrumfer den anden og står sejrende tilbage. Resultatet af den fortolkningskamp, som udspiller sig mellem strejkeagitatorerne og Doc, er snarere en effektiv annullering af parternes respektive insisteren på et fortolkningsmonopol. Det betyder ikke, at begge sider afvises *in toto*. Den kritiske udveksling mellem positionerne tjener til at påpege deres respektive utilstrækkelighed. Jeg er således enig i, at romanen ender i en uforløst cirkel af vold og undertrykkelse. Men som jeg i kapitlet har argumenteret for, så – qua strejkens virkelighedsforankring – foretager romanen en *historisering* af volden, hvorfor Williams understregning af det ’endeløse eller uendelige’ er misvisende. Hvis Doc tjener til at problematisere den destruktivitet, som i romanen er intimt forbundet til strejkeagitatoernes forståelse af det politiske, så peger strejkeagitatoernes omvendt på, at den vold, de igangsætter – men netop ikke kan kontrollere og derfor ikke garantere konsekvenserne af – er et produkt af et dysfunktionelt politisk system, som ekskluderer dele af dets borgere fra det politiske fællesskab.

Som beskrevet fremskriver Steinbecks strejkeroman en situation, hvor arbejderne er tildelt principielle rettigheder, men i praksis stadig er frataget en egentlig mulighed for medbestemmelse. De er på den måde officielt blevet tildelt en stemme – via strejkeretten – hvilket imidlertid ikke ændrer ved, at de i romanen befinder sig i en orden, hvis organisering er fundamentalt uegalitær. Det er således ikke, som French foreslår i introduktionen til Penguin-udgaven et forsøg at advare mod den politiske konflikt (der netop aldrig burde finde sted), men snarere at blotlægge og problematisere de eksisterende muligheder for disse konflikters udfoldelse. Det er, vil jeg hævde, ikke kampen, der er suspækt i Steinbecks strejkeroman, men snarere udformningen af den slagmark, den i *In Dubious Battle* tvinges ind på.

I konfrontationen med strejkens sociale form kan Steinbeck således ikke forestille sig en anden mulighed for den samfundsmæssige forandring end volden. Anderledes formuleret fører strejken ham her ind i en schmittsk forståelse af *det politiske* som en ultimativ udøvelse af magt over andres fysiske eksistens, hvilket romanen imidlertid afviser som udsigtsløst og uacceptabelt. Denne – for strejkeromanen karakteristiske – blindgyde er romanens ultimative og ambivalente horisont, der kan opsummeres via fire momenter, der her samles:

For *det første* gentager *In Dubious Battles* en grundlæggende etisk problematisering af volden, uanset hvilken side af konfliktens part den udføres af.

Det er tæt forbundet til det *andet moment*; at romanen ultimativt heller ikke kan omfavne volden eller den fysiske magtudøvelse – på den måde Mac indledningsvist kan – som et politisk middel til opfyldelsen af dets langsigtede mål. Med det mener jeg, at det diakrone aspekt her ikke er i stand til at annullere de grundlæggende forbehold overfor modstandsformens synkrone destruktivitet for de deltagende, qua den gennemgående kritik af Macs instrumentelle organisering og manipulation af arbejderne.

For det tredje peger det ud mod romanens mere pragmatiske forbehold, der understreges af dens tematisering af det radikalt assymmetriske magtforhold mellem konfliktens parter. Med det mener jeg, at selv med strejkens oprustning til vold og dens få lokale sejre, så synes dens organiseringsprincip impotent i konfrontationen med dalens eksisterende og anderledes ressourcestærke system, hvilket understreges af den afsluttende trussel fra politiet. Eller i hvert fald understreger strejkens lokale kamp i dalen, de enorme destruktive konsekvenser en revolutionær samfundsforandring ville have. På den måde flugter det med det, jeg har kaldt en reformistisk kritik af strejken (kapitel II).

Det peger - for det fjerde – på et mere grundlæggende forbehold, der knytter sig til Macs organisering af strejken i *In Dubious Battle*; dét jeg har beskrevet som forståelsen af det politiske som instrumentiel organisering af kroppe, deres ageren, funktion og placering. Derfor spejler modstandsformen her den ordens håndtering af arbejderne, deres reduktion til socialt materiale. På den vis bliver det også stadig mere uklart, hvorvidt strejken rent faktisk markerer et brud med den eksisterende orden. Med Rancière in mente – og qua analysen af *Germinal* – kan man sige, at strejken bekræfter arbejdernes formodede status som ufornuftige, dyriske og farlige, hvilket legitimerer tæmningen af dem.

Med en fastholdelse af Rancières politiske tænkning kunne en analyse af *In Dubious Battle* være, at romanen udstiller og afviser strejkeagitatorernes forståelse af det politiskes basis i rå magt. For det første er den type normative tilgang ikke afhandlingens ambition. Men for det andet og vigtigere, så er det essentielle – jf. de ovenstående kommentarer om romanens historisering af volden – at *In Dubious Battle* placerer Macs ageren i en anderledes fyldig, realpolitisk kontekst, der netop problematiserer strejkens effektivitet i den rene form af rationel demonstration, som Rancière forbinder strejken med i *Disagreement*. Igen kan man med Gündoğdu sige, at nok viger Steinbecks strejkeroman tilbage fra den portrætterede urene politiske praksis, men samtidig kan romanen netop også læses som en kritisk problematisering af hans forståelse af det politiskes renhed.

Når Rancière alligevel kaster et interessant lys over *In Dubious Battle*, så er årsagen, at hans forståelse af det politiskes øjeblikskarakter – desuagtet det jeg har beskrevet som hans manglende interesse/blik for det politiske mere diakrone perspektiv – problematiserer strejkens politiske dimension i

In Dubious Battle, der kommer til syne i afslutningsscenens forskudte gentagelse, der netop kan læses som en art problematisering af det, man kunne kalde, *strejkens ritualisering*. Med det mener jeg – hvilket flugter med Rancières forståelse af det politiske som en 'one-off-performance' – at den ikke længere bryder med det bestående. Her tænker jeg ikke så meget på det beskrevne fravær af *logos*, men snarere at strejken her ikke længere fremstår radikalt dissensuel. Den er givetvis rettet mod den eksisterende orden, konsekvenserne bliver givetvist dramatiske, men den fremstår nu anderledes forventelig, som en naturlig del af et dysfunktionelt system – en af kapitalismens genkommende kriser - som den godt nok retter sig imod, men som den også 'tapper' ind i, idet den tvinges til at mime en forståelse af det politiske som en grundlæggende kamprelation. På den måde kan man sige, at *In Dubious Battle* ultimativt ender ved en vision, der minder om den, Pelle oplever ved læsningen af Darwin, som beskrevet i forrige kapitel. Nemlig at strejken fører arbejderne i en kamp, som aldrig vil blive hensigtsmæssig. Her nærmer jeg mig således French' analyse og hans forståelse af det dubiose. Men netop med det vigtige aberdabei om romanens historisering og kontekstualisering af den beskrevne konflikt. Volden er ikke et udtryk for menneskets universelle natur, men et resultat dets selvskabte politiske rammesætning.

Læst på denne måde bliver *In Dubious Battle* ikke så meget en kritik af strejkens praksis, men snarere en problematisering af et system, der tvinger den i en gestalt eller at formatere den på en måde, der nok ikke understøtter, men stadig er kompatibel med politiordenens magtudøvelse. Således ender også Steinbecks strejkeroman med at påpege nødvendigheden af rekonfiguration af den fælles verdens rammesætning, men tvivler på strejken som et ideelt middel hertil. For at gentage mig selv; også her fremstilles strejken som et problem, snarere end en løsning.

I såvel *Germinal* som *Den store kamp* leder det til etableringen af andre – om end anderledes rudimentære og liden overbevisende – modsstandstrategier; fantasien om en naturligt fremvoksende og i den forstand ren politisk vold hos Zola og kooperationseventyret hos Nexø. Men idet Steinbecks roman ikke bevæger sig hinsides strejken, så findes der i den ikke et rum uden for den historiske, sociale og politiske virkelighed, som strejkens dubiose kamp udspiller sig i.

Derfor, vil jeg hævde, skal romanens engagerede og handlingsanvisende gestus læses i lyset af Steinbecks formuleringer i et brev til sin litterære agent i februar 1938. Her beskriver han, hvorfor han føler sig nødsaget til at tage til Visalia i Californien, hvor migrantarbejdere, grundet store oversvømmelser, led voldsom nød:

Four thousand families, drowned out of their tents are really starving to death. [...] The newspapers won't touch the stuff but they will under my byline. The locals are fighting the government bringing in food and medicine. I'm going to try *to break the story hard enough* so

that food and drugs can get moving. Shame and a hatred of publicity will do the job to the miserable local bankers (Steinbeck & Wallsten 2001, 159).

I brevet udtrykker Steinbeck en tro på hans virke som forfatter – her ganske vist i journalistisk form – så at sige kan gøre politik. Men i sammenligning til Rancières forståelse af litteraturens politiske dimension, drejer det sig her ikke om den momentvise gestaltning af metapolitiske lighedskrav, den glimtvisse blotlægning af en universel egalitet. I højere grad – og på engageret vis – om den kritiske skildring af en genkendelig virkelighed, der rummer et imperativ om nødvendigheden af *handling*.

Min påstand er, at det samme gælder for *In Dubious Battle*, hvis kerne også er blotlæggelsen af af en grundlæggende og uacceptel uretfærdighed, der *må* forandres. Men parallelt hermed konfronteres Steinbecks strejkeroman – præcis som Zolas og Nexøs – med besværligheden ved at forestille sig den rette forandringspraksis; heller ikke her tilbyder romanens indhold – strejken – ikke en løsningsmodel, idet den enten er impotent (som ren arbejdsnedlæggelse) eller uhensigtsmæssig og destruktiv (hvis den oprustes til 'picketing').

I det citerede brev udtrykker Steinbeck imidlertid en mere optimistisk forståelse af muligheden for at gribe ind i den fælles verden. Det, man imidlertid skal bemærke, er, at brevet dog også forskyder forståelsen af *hvem*, der besidder politisk agens, og *hvor* det politiske finder sted. Ganske vist understreger Steinbeck også her den kollektive ageren, qua den senere formulering om "no individual effort will help" (Steinbeck & Wallsten 2001, 159). Men hvor det i strejkeromanen fokuserer på arbejdernes ageren, så forbindes rekonfigurationen af den eksisterende orden i brevet her mulighed af en rekonfiguration af den problematiske rammesætning om den fælles verden *ikke* tilvejebringes af af de ekskluderedes egen modstand, men snarere må gennemføres af dem, der allerede er tildelt politisk agens i den eksisterende magtstrukturer. Altså peger formuleringerne her i retning af en vision om reformisme, inklusion, repræsentation osv., som Nexøs konfrontation med strejken i *Pelle Erobreren* førte til en afvisning af.

Til det er der to ting at bemærke. *For det første* – og qua Steinbecks kritik af det føderale systems råderum for kapitalens veksling af økonomisk til politisk magt (jf. 'the local bankers') – placerer Steinbeck sig her i forlængelse af New Deal-idealet om en stærkere centraliseret og administrerende statsmagt, som en "aktiv magtfaktor i reguleringen af samfundet, herunder fastsættelse af spillereglerne for udøvelsen af den frie konkurrence og forbedringer indenfor sociallovgivningen etc." (Bretlau 2000, 449).

I forlængelse heraf og *for det andet* så udtrykker Steinbeck *In Dubious Battles* fremskrivning af strejkens blindgyde en forståelse af, at den samfundsmæssige forandring ikke går igennem det politiske, men snarere igennem det, man med Rancière kunne kalde politiordenens eksisterende strukturer. Men

for at kunne agere her kræver det, at man – som Steinbeck selv, jf. den selvbevidste bemærkning om 'my byline' – hører til dem, der formodes at være i besiddelse af *logos*.

Opsummerende er min pointe, at *In Dubious Battle* 'gør' noget lignende. Dvs. at dens ambivalente portræt af strejken som en retfærdiggjort, men også stærkt problematisk forsøg på politisk handling, ikke så meget handler om at 'lære' læserne at strejke eller lignende. Romanens handlingsanvisning – og dermed dens eget *handlingsforsøg* – er at blotlægge ikke bare den sociale uretfærdighed, men også demonstrere eksistensen af et dysfunktionelt politisk system, der obstruerer og deformerer nødvendige og legitime forsøg på samfundsmæssig forandring.

Men på den måde, vil jeg hævde, insisterer han også, på at strejken – trods romanens afvisende skildring – har et politisk potentiale. Dog netop i den forstand, som Gündoğdu – som beskrevet i forrige kapitel – tildelte Banlieu-optøjerne. Som en del af "an uncertain and indeterminate process that involves manifold phenomena, including violent revolt, which might not be immediately seen as political but are crucial for rendering visible persistent forms of injustice that would otherwise have remained invisible" (Gündoğdu 2017, 219). En proces, som Steinbeck, vil jeg hævde, insisterer på, at litteraturen *kan* spille aktiv rolle i.

Alt dette ændrer dog ikke ved det grundlæggende. Nemlig, Steinbecks strejkeroman trods sin tydelige sociale indignation og kritik ender som et udpræget ambivalent værk. Alexander Saxton hæfter sig i "In Dubious Battle: Looking Backward" (2004) ligeledes ved denne ultimativt uforløste karakteristika, som Saxton beskriver som konflikten mellem *naturalisme* og *engagement*. På den ene side viderefører *In Dubious Battle* den æstetiske strategi, der ifølge Saxton præger Steinbecks forudgående forfatterskab, som er karakteriseret ved "[the] withdrawal to some objective distance like that of a biologist observing microbiological life through a microscope" (Saxton 2004, 255). Men *In Dubious Battle* kan netop ikke fastholde denne "scientific detachment." (Saxton 2004, 256). Karakterne kan netop reduceres til blotte "blobs of organic chemical in a tide pool; they are sentient beings, some of whom suffer, while others deliberately (and unnecessarily) impose suffering" (Saxton 2004, 256). Med andre ord fordrer stoffet en stillingtagen og et litterært engagement, som romanens intenderede objektivitet – qua jf. Docs fejlslagne forsøg på at opretholde en observerende distance til strejken – ikke kan undertrykke. Saxton lokaliserer altså et misforhold i romanens 'design'. Det gryende engagement er ganske enkelt ikke kompatibel med "an authorial stance of neutrality, and for this reason, the effort to assume such a stance strikes me as an intrusion, or aesthetic flaw, in the novel" (Saxton 2004, 258).

Saxton beskriver altså romanens ambivalens og dens formelle sprækker som et resultat af værkets iboende konflikt mellem form – eller måske rette; *stil* – og indhold. En på mange måder overbevisende læsning. Han har da også ret i, at det efterfølgende hovedværk *The Grapes of Wrath*

opleves anderledes helstøbt i fremstillingen af sin sociale indignation. Men forskellen, vil jeg hævde, kan stadig ikke absolut forklares med en 'stilistisk' udvikling fra naturalisme til engagement. Det drejer sig *også* om værkernes indhold. *The grapes of wrath* er først og fremmest en sædeskildring af familien Joad, der inkarnerer periodens landarbejderes armod og magtesløshed, hvilket gør spørgsmålet om den politiske praksis mere perifert, hvorfor sympatien med arbejderne her kan tone anderledes rent. Men i det øjeblik strejken – mod bogens slutning – gør sin entre, introduceres en række af de samme dilemmaer og mislyde.

I In Dubious Battle – en egentlig strejkeroman – løber Steinbeck anderledes frontalt hovedet mod disse spørgsmål om udformningen af en nødvendig samfundsændrende praksis. Således er mit argument, at også her sætter strejkeromanens politiske eksperimentarium, konfrontationen med dens *indhold* – strejkens sociale form – sig igennem i strejkekromanens karakteristiske ambivalente gestalt.

Kapitel VII: Perspektiver, hypoteser og konklusioner

I min indledende præsentation af Lukács' *Romanens teori* omtalte jeg kort ideen om *kunstformernes historicitet*, dvs. at der til forskellige historiske udviklingsstader findes korresponderende æstetiske former og genrer. Den forståelse har på sin vis også præget denne afhandling, om end på en langt mere konkret måde end Lukács'. Afhandlingen har således argumenteret for, at strejkens centrale rolle i den moderne historie – som en dominerende form for social og politisk protest (Friedman 2009, 16) – har efterladt et tydeligt spor i den vestlig litteraturhistorie, ikke mindst i form af *strejkeromanen*, som har været de foregående kapitlers fokus.

Inden jeg i det afsluttende afsnit gør nærmere status over afhandlingens undersøgelse af strejkeromanen vil jeg kort vende blikket fremad – mod strejken og strejkeromanen efter 1950. Begge udviklingslinjer understreger den kombination af kontinuitet og variabilitet, som Caroline Levine fremhæver i det redefinerede formbegreb, der præsenteres i *Forms*, hvis overvejelser har været udgangspunktet for min analyse af strejkens såvel sociale som litterære form.

Som socialt, økonomisk og politisk fænomen er strejken i dag den samme og i vidt omfang forandret, jf. eksempelvis Lorenzo Bordogna og Gian Primo Cellas beskrivelser af strejkens *transformation* i Europa og USA efter Anden Verdenskrig (Bordogna & Cella 2002); en på mange måder langt mere kompleks og heterogen udvikling, end det var tilfældet i perioden fra 1850 til 1950. Derfor er det på sin plads at stille et metodisk spørgsmål, som også peger tilbage mod denne afhandlings projekt. Nemlig, om det giver mening at tale om en strejke*ns* historie? Man kan netop argumentere for, at strejken er så knyttet til dens nationale kontekster – og disses vekslende sociale, økonomiske, politiske og juridiske forhold – at det ikke giver mening at tale om én historie, men om en lang række nationale strejkehistorier.

Den tilgang er da også kendetegnende for den historiske litteratur om fænomenet, der oftest fokuserer på et enkelt lands strejkehistorie (fx Reichardt 1991; Lens 1973; Tenfelde & Volkmann 1981, Tilly & Shorter 1974). Omvendt handler mere komparative studier i højere grad også om forskellene – og årsagerne dertil – eksempelvis strejkemønstre og strejkefrekvens landene imellem (fx Jackson 1987, Spöhring 1983, Walsh 1983, Tilly & Haimson 1989); variationer, der bl.a. knytter sig til udviklingen af forskellige arbejdsmarkedsmodeller og det, som Gøsta Esping Andersen betegner varierende ”post-industrial employment trajectories.” (Esping-Andersen 1991, 191ff).

Men stadigvæk og med baggrund i de foregående kapitlers argumentation vil jeg insistere på, at det er muligt – qua dens transnationale formkarakter og den intime forbindelse til kapitalismens globale historie – at optegne nogle generelle konturer af en nyere, samlet, vestlig strejkehistorie.

The withering away of strikes?

En måde at tilgå denne udvikling på er at stille et simpelt spørgsmål: Om Arthur M. Ross og Paul T. Hartmans har fået ret i deres berømte og i kapitel II omtalte forudsigelse af ”the withering away of strikes” (Ross & Hartman 1960)? I forlængelse af Bodogna og Celleas konklusioner er min påstand, at svaret ikke er et simpelt *ja* eller *nej*.

I sin toneangivende bestseller *Capital in the Twenty-First Century* (2014) [2013] – hvis perspektiv er anderledes globalt end denne afhandlings – indleder økonomen Thomas Piketty det første kapitel med beskrivelsen af en strejke i en sydafrikansk platinmine i august 2012. Her åbnede politi ild mod strejkende arbejdere – der krævede deres månedsløn hævet fra 500 til 1000 € – og dræbte 34. Som Piketty selv bemærker, er der tale om en episode, der bærer mindelser om 1800-tallets og det tidlige 1900-tals voldsomme arbejdskampe, som er blevet beskrevet i de foregående kapitler. Det giver Piketty anledning til at stille et – i lyset af hans grundlæggende analyse af den generelle stigende økonomiske ulighed siden 1980’erne²⁷ – ildevarslende og suggestivt spørgsmål: ”Does this kind of violent clash between labor and capital belong to the past, or will it be an integral part of twenty-first-century-history”? (Piketty 2014, 39).

I forhold til USA og Vesteuropa er svaret ’tilsyneladende ja’ i forhold til første del af spørgsmålet, i den forstand, at denne type voldsomme ’labor wars’ er en absolut sjældenhed. Når det er sagt, så *findes* strejken stadig, hvorfor eksempelvis størstedelen af europæiske lande fortsat mister tusindvis af arbejdsdage årligt grundet arbejdsnedlæggelser.

Forfatteren til *Workers in a Lean World* – udgivet 16 år før *Capital in the Twenty-First Century* – Kim Moody (1997a) vil givetvis mene, at svaret på Pikettys spørgsmål på *sin vis* allerede er i gang med at manifestere sig. I bogen redegør han således for, hvordan man i løbet af 90’erne kunnet lokalisere et stigende antal af masse- og generalstrejker verden over, grundet det, han beskriver som arbejderklassens ”degradation in the dog-eat-dog competition of the world market” (Moody 1997a, 1). Hans grundlæggende pointe opsummeres i en tale, han holdt i New York i året for bogens udgivelse: ”In the last couple of years [...]there have been at least two dozen political general strikes in Europe, Latin

---

²⁷ Det er vigtigt at holde de variationer for øje som øje, som Jesper Roine – forfatteren til *Introduktion til Thomas Pikettys Kapital i det enogtyvende århundrede* (2015) – beskriver i en kronik i anledning af debatten om Pikettys metode, databehandling og analyse: ”En overordnet konklusion er, at i de fleste lande er indkomstuligheden steget siden omkring 1980. Omfanget af denne ulighedsvækst har imidlertid varieret ganske markant. I lande som USA og Storbritannien er indkomstuligheden steget dramatisk, mens den i flere kontinentaleuropæiske lande knap nok er steget overhovedet. Selv om der er betydelige forskelle mellem de forskellige nordiske lande, kan vi stadig tale om en fælles udvikling, som er kendetegnet ved relativt store procentvise stigninger, men fra et historisk og internationalt lavt niveau. Dette hindrer ikke, at de nordiske lande – målt på absolutte tal – stadig er blandt de lande i verden, hvor indkomsten er mest jævnt fordelt. En anden vigtig forskel er, at den amerikanske udvikling siden 1980 primært har været drevet frem af øgede lønforskelle, mens kapital snarere end stigende indkomstforskelle på forskellig vis har spillet en vigtigere rolle i Europa og også i Skandinavien.” (Roine 2014).

America, Asia, and North America. There have been more mass strikes in the last two or three years than at any time in the twentieth century” (citeret i; 1997b). En håbefuldstendens ifølge Moody: ”If any picture of the globalization process necessarily involves some overwhelming ’gloom and doom’ analysis, it is the return of class confrontation in recent years that offers the hope” (Moody 1997b). Til Moodys eksempelmateriale kan man – fra et nutidigt og europæisk perspektiv – bl.a. tilføje talrige og flere steder voldsomme generalstrejker, der har fundet sted i løbet af 2010’erne, herunder Grækenland (Smith 2012), Spanien og Portugal i 2012 (Minder 2012). Nyere forskning indikerer da også, at denne type – i gængs forstand – ’politiske’ strejker er blevet den dominerende strejkeform i Vesteuropa i løbet af de senere år (Gall 2012; Nowak & Gallas 2014).

Det, man imidlertid også bør bemærke, er, at disse eksempler ofte har været del af en bredere bølge af initiativer, der knytter sig til det, man løseligt kan beskrive som ’anti-austerity’-protestbevægelsen. Og her er det centrale, at strejken er en af mange modstandsformer og -strategier og langt fra den eneste eller den dominerende, hvilket spejler sig i aktuelle studier af disse protestbevægelser, hvor strejken langt fra står i centrum (fx Cammaerts 2018; Ancelovici et al. 2016). Hvor strejkens *udgangspunkt* er en gruppe af ansattes krav til eller protest mod deres arbejdsgivere, så har ’anti-austerity’-protesternes aktiviteter rettet sig mod et langt mere bredspektret kontinuum af problemstillinger – fx stigende social, politisk og økonomisk ulighed, arbejdsmarkeds- og pensionsreformer, nedskæringer af offentlige ydelser og services inden for eksempelvis uddannelsesområdet – ligesom sammensætningen af aktører er langt mere heterogen (Dufour et al. 2016, 14ff). Det flugter med Clovers grundlæggende analyse i den allerede nævnte *Strike. Riot. Strike*. At man i løbet af det 20. århundredes anden halvdel har set en bevægelse *fra* den standardiserede strejke og *mod* anderledes uformaliserede og i den forstand ’uordentlige’ optøjer (Clover 2016).

Mere traditionelle, kvantitative studier peger parallelt hermed på, at strejken – desuagtet dens stadige tilstedeværelse – i dag spiller en mindre samfundsmæssig rolle. I såvel USA som i Europa er strejkeforekomsten markant faldende (Scheuer 2004). I forhold til den sidstnævnte kontekst er det tydeligste eksempel på denne tendens udviklingen i Storbritannien, der i perioden 1965-9 havde et gennemsnit af 2.397 strejker om året. I 1998 var tallet blot 166 (Hyman 2015). Den samme konklusion når Bordogna og Cella til i deres allerede nævnte komparative analyse af strejker i Europa og USA i løbet af 80’erne og 90’erne. Men når de – parallelt med Steen Scheuers understregning af strejkefrekvensen i Europa, trods det generelle fald ”ikke går mod nul” (Scheuer 2004, 46) – alligevel er forbeholdne over for at blástemple analysen af ’the withering away of strikes’, så skyldes det netop protestformens tidligere nævnte transformationer. Her peger de dog ikke på den bevægelse mod masse- og generalstrejker, som jeg har skitseret ovenfor, men på tendensen mod en ”tertiarisation of

conflicts” (Bordogna & Cella 2002, 600). En formulering, der betegner det forhold, at mens strejkeaktiviteten daler i de traditionelle industrier, så finder man omvendt en stigning inden for de offentlige og private servicesektorer. Det medfører det metodiske problem, at de parametre, der traditionelt er blevet anvendt til at bestemme graden af strejkeaktivitet (særligt antallet af arbejdere, der strejker, og den mængde af arbejdsdage, de strejker i), ikke er kompatible med de tertiære strejkers praksis.²⁸

Den type problemstilling adskiller sig åbenlyst fra denne afhandlings tilgang til strejken. Men når jeg alligevel her fremhæver Bordogna og Cellas artikel, så skyldes det, at den netop understreger, hvordan strejkens nyere historie *også* er en fortælling om modstandsformens *egen* transformation. Det er ligeledes en genkommende pointe i den mere historiske del af forskningslitteraturen, der i højere grad flugter med afhandlingens projekt.

Som jeg har beskrevet i afhandlingens foregående kapitler, så befandt strejken sig generelt i en juridisk gråzone frem til 1940'erne, idet strejkens muligheder og begrænsninger blev dikteret af skiftende administrationer, fremfor at være fastlagt ved lov, ligesom at forhandlingerne om løn og arbejdsvilkår foregik med minimal statslig indblanding. Disse forhold ændrer sig i efterkrigstiden – som sagt illustreret af ILO-konventionen om strejkeretten fra 1949 – hvor staten bl.a. i højere grad begynder at indgå og intervenere i arbejdsmarkedsforhold og forhandlinger; eller i hvert fald opstiller klarere definerede spilleregler for disse (Tilly & Shorter 1974, 25). Denne generelle udvikling opsummeres af Charles Tilly og Edward Shorter på følgende vis:

It is fascinating to watch the emergence of a relatively standard sequence of actions from the mixture of brawl, demonstration and walkout which preceded the strike we know today. It is instructive to compare the evolution of the strike with the development of the demonstration over the same period.

In most western countries both forms of collective action went from being illegal and subject to severe repression early in the nineteenth century to being tolerated, within limits set by the state, in our time; both acquired standard ways of starting, stopping, articulating demands, laying claims to operating space and so on: both increasingly involved associations one of whose specialities was the organization of precisely that form of collective action.

---

²⁸ Bl.a. bemærker de følgende: ”A strike in services represents a conflict whose strength is based not on the quantity of workers involved or days lost, nor on the economic losses caused to the direct counterpart, but on the amount of damages created to the customers of the services and the citizens at large even by very small groups of strikers” (Bordogna & Cella 2002, 600). Derfor er artiklens konklusion også, at det er nødvendigt at udvikle nye kvantitative analysemetoder for denne type konflikter (Bordogna & Cella 2002, 606).

The strike clearly underwent a greater standardization than the demonstration; a literature, a set of bureaucracies, a jurisprudence and a population of specialists all devoted to the production, regulation and resolution of strikes came into being. In the case of the strike, employers, governments and workers' organizations actually collaborated in the production of common expectation and operating rules. (Tilly & Shorter 1974, 4).

Med udgangspunkt i disse iagttagelser vil jeg afsluttende foreslå, at man ved siden af afsnittets ovenstående pointer om strejkens forandrede sociale og politiske rolle i vesten efter 1950, også kan lokalisere en transformation, som i højere grad vedrører strejkens egen form; en udvikling, der kan beskrives ved hjælp af fire overordnede bevægelser:

En bevægelse mod legitimitet. I det tidlige industrielle samfund var strejken – og den faglige organisering – ofte slet og ret ulovlig eller befandt sig i en svært navigérbar juridisk gråzone. Men i løbet af det 19. og 20. århundrede udvikledes en arbejdsmarkedslovgivning, der sikrede og sikrer retten til at strejke.

En bevægelse mod regulering og standardisering. Strejken og de faglige organisationers integration i det politiske og juridiske system har også betydet udviklingen af klarere rammer om og spilleregler for strejken. Altså har strejken bevæget sig imod en højere grad af regulering, hvilket også har betydet, at strejken som protest- og modstandsform er blevet standardiseret grundet fastere og klarere regler og retningslinjer for, hvordan strejken må gennemføres, hvilke former den kan tage, hvad den må og ikke må.

En bevægelse fra bekæmpelse til kontrol. Strejkens legitimering og medfølgende regulering og standardisering kan perciperes som initiativer til at kontrollere strejken. Hvor man historisk har forsøgt at be- eller nedkæmpe strejken, internaliseres den i stigende grad i det kapitalistiske samfunds strukturer. Jf. afsnittet om strejketeorien kan man sige, at strejken (qua den marxistiske tradition) i høj grad har mistet sin revolutionært opdragende effekt og i dag udelukkende fremstår som et redskab til økonomisk reform.

Bevægelse fra dramatik til anonymitet: At der, som Tilly og Shorter beskriver, historisk er blevet ydet en stor indsats for at kontrollere strejken, må forstås på baggrund af dens historiske position som et kontroversielt, dramatisk og 'farligt' fænomen, hvilket i høj grad også præger *Germinal*, *Den store kamp* og *In Dubious Battle*. Men med den stigende grad af standardisering og regulering mister strejken i vidt omfang disse kendetegn. Rihard Hyman formulerer det på denne måde:

[...] Very few strikes are nowadays 'showy' [...]. Most disputes, indeed, involve mass action only in the decision to stop work, the holding of occasional strike meetings, and the eventual decision to return. For most of the time the strikers are dispersed – perhaps digging the

garden decorating the house, or helping with the family shopping. Strikers bear no stigmata to identify them as such: they are intrinsically far less socially conspicuous than a worker who is maimed in an industrial accident (Hyman 1989, 148).

I forlængelse heraf skal to ting understreges. For det første, at de fire ovenstående punkter generelt skitserer en langt mere kompleks og heterogen proces. Således finder man efter 1950 eksempler på voldsomme, uregulerede, vilde – dvs. illegitime – strejker, der på forskellig vis er blevet bekæmpet. Åbenlyse tilfælde er strejkerne i forbindelse med maj 68, kulminestrejkerne i 70'erne og 80'ernes Storbritannien, ligesom man givetvis også vil kunne inkludere flere af de ovenfor nævnte eksempler på 2010'ernes masse- og generalstrejker i denne eksempelrække. Men, qua Hyman-citatet, så fremstår denne type begivenheder generelt som undtagelser, og som en slags reminiscenser fra den tidligere vestlige strejkehistorie, som det er tilfældet med Pikettys eksempel fra nutidens Sydafrika. Generelt går de fleste strejker, som de, der i Danmark anno 2017 medførte i alt 28.100 tabte arbejdsdage, udramatiske og ubemærkede forbi. Eller i hvert fald opleves de – måske bedst illustreret ved de senere års talrige transportstrejker i Europa, som er et tydeligt eksempel på 'the tertiarisation of conflicts' (fx Santos 2017, Sommerlad 2018, Vasagar 2015) – i højere grad som *besværlige* end truende og umiddelbart destruktive. Det 'kaos', som ifølge Telegraphs rejsejournalist Soo Kim ventede rejsende og turister i Europa i sommeren 2016 (Kim 2016), er med andre ord af en helt anden karakter end det, strejken producerer i eksempelvis en roman som *Germinal*.

På den vis kan strejkens moderne historie både udlægges som såvel en succes- som en forfaldshistorie. Fænomenet er i vidt omfang blevet integreret og i vidt omfang beskyttet og sikret i det moderne kapitalistiske samfund, hvilket kan udlægges som en konsekvens af efterkrigstiden stigende politiske anerkendelse af og opmærksomhed på de i kapitalismens iboende socio-økonomiske konflikter, som den moderne strejke netop opstod som en reaktion på. Fra det perspektiv er modstandsformen *heldigvis* (jf. Pikettys foruroligede spørgsmål om den mulige genkomst af 'violent clash[es] between labor and capital'), både blevet mindre fremtrædende og har ændret karakter i kraft med udviklingen af det, man med Walter Korpi's indflydelsesrige terminologi kunne kalde 'demokratiseringen af klassekampen' (jf. Korpi 1983).²⁹

Omvendt kan man – jf. skitseringen af kritikken af Septemberforliget i kapitel V – indvende, at strejkens nyere historie er en fortælling om dens *tæmning*; at prisen for strejkens integration i det moderne kapitalistiske samfund har været fænomenets oprindelige og mere radikale

---

²⁹ Steen Scheur opsummerer Korpi's argument på følgende vis: "Strejkens formål var naturligvis at forbedre arbejderklassens vilkår, men jo stærkere fagbevægelsen og Socialdemokratiet blev, des mere blev det muligt for arbejderne at fremme deres interesser via den parlamentariske vej, hvorfor den politiske strejke blev mindre og mindre nødvendig og legitim. Det blev mindre rationelt at strejke" (Scheur 2004, 22).

samfundsforandrende aspirationer. Fra det perspektiv fremstår strejkens nyere historie snarere som et vidnesbyrd om kapitalismens egenskab til at indoptage og neutralisere kritik og modstand. Som Hyman formulerer det: "Unions have achieved [...] important improvements in the conditions of work and the status of the worker; nevertheless, the basic structure of power in industry and society has yielded little to the rise of trade unionism. Our industrial system remains a capitalist one" (Hyman 1989, 147). Dermed kan institutionaliseringen af strejken og det generelle fald i – om end man her skal holde Bordogna og Cella pointer *in mente* – den samlede strejkeaktivitet, anskues som et udtryk for resignation, som et problematisk tilbageskridt. Det er fx analysen i Joe Burns *Reviving the Strike* (2011), der qua titlen og i en amerikansk kontekst plæderer for nødvendigheden af revitaliseringen af strejken (Burns 2011).

Her *kunne* jeg så slutte af med at sige noget i retning af, at spørgsmålene om tolkningen af og den adækvate reaktion på strejkens nyere historie befinder sig uden for denne afhandlings rammer. Det er på sin vis rigtigt. Men det ville også være en undvigende afrunding i lyset af, at de foregående godt 170 sider ikke bare har handlet om strejker, men også om engagement og stillingtagen. Derfor vil jeg i stedet afslutte dette afsnit med at sige, at strejkens grundlæggende impuls – dens afvisning og udfordring af kapitalismens magthierarki og dens ulige fordeling af stemmer, goder og liv – fortsat er uhyre relevant. Spørgsmålet vedbliver dog med at være, hvorvidt strejken stadig er den den modstandsform, der faktisk egner sig til at intervenere i disse komplekse strukturer? Det giver undersøgelsen af den tidlige strejkeroman *ikke* et svar på, men til min påstand er, at værker som *Germinal*, *Den store kamp* og *In Dubious Battle* kan bidrage positivt til disse overvejelser. Ikke bare ved at kaste lys over strejkens kompleksitet, men også ved at aftvinge en vigtig, ambivalent og ofte hverken synderlig behagelig eller opløftende refleksion over, hvad det vil sige at agere politisk.

I mod en strejkenostalgisk strejkeroman?

I forhold til afhandlingens litterære genstandsfelt et åbenlyst spørgsmål, hvordan den ovenfor skitserede historiske udvikling kommer til udtryk i strejkens nyere litteraturhistorie? Også det er et vanskeligt spørgsmål at besvare. Det skyldes først og fremmest, at det er en anden litteraturhistorisk fortælling end den, der har været fokus i det forskningsprojekt, som afhandlingen repræsenterer afslutningen på. Men årsagen er også, at der i forhold til strejkens nyere vestlige litteraturhistorie ikke findes den samme om- og sammenfattende forskningslitteratur som den, jeg anvendte i ovenstående afsnits præsentation af strejkens udvikling efter 1950 har kunnet trække på. Jf. min påstand om strejkelitteraturens generelle oversete status, så findes kun få og 'lokalt' orienterede studier som eksempelvis Katy Shaws allerede nævnte *Mining the Meaning. Cultural Representations of the 1984-85 UK Miners' Strike* (2012).

Derfor skal det også understreges, at de følgende bemærkninger skal læses som fremadrettede *teser*, der ideelt kan tilskynde andre til at efterprøve, kvalificere og udfordre de nedenstående iagttagelser, ligesom mit håb også er, at afhandlingen generelt kan inspirere til at beskæftige sig med strejkens litteraturhistorie og den engagerede litteratur som sådan.

Min *første afsluttende tese* er, at det ikke kun er litteraturvidenskaben, men også litteraturen selv, der har tabt interessen for strejken. Med andre ord er min antagelse, at strejken – med lokale undtagelser som de talrige britiske værker om 1984/85-strejken og enkle opblomstringsperioden som eksempelvis under 70'ernes boom arbejderlitteraturboom – er blevet et mindre fremtrædende og sjældnere optrædende fænomen, end det – som jeg i denne afhandling har argumenteret for – var tilfældet i perioden 1850-1950. Den tese flugter med Fay M. Blakes afsluttende betragtninger i *The Strike in The American Novel*. Her skriver hun om den amerikanske strejkeromans skæbne: "By 1945 the strike novel was almost extinct" (Blake 1972, 181). Ifølge Blake er forklaringen for det første "the deadening demands of the left" og for det andet "the new materials and preoccupations of the war [Anden Verdenskrig]" (Blake 1972). Som det er fremgået af kapitlet om Steinbecks *In Dubious Battle*, så mener jeg – i forlængelse af fx Foleys argument i *Radical Representation* – at Blakes første diagnose baserer sig på en forsimpelende og misvisende opfattelse af 1930'ernes 'literary left' i USA og en overvurdering af det, hun tidligere i bogen betegner 'the critical straitjacket of the Marxists' (Blake 1972, 178). Den anden årsag – at verdenskrigens udbrud gjorde strejken til et mindre presserende emne – er anderledes overbevisende, om end også historisk lokal.

Jeg tror, den overordnede årsag er en anden og drejer sig om strejkens generelle formforandring efter 1950; det, jeg ovenfor har beskrevet som strejkens bevægelse mod legitimitet, standardisering, kontrol og anonymitet. I sin bog om fransk strejkehistorie mellem 1871 og 1890 beskriver Michelle Perrot – det citat, der udgør et af afhandlingens mottoer – strejken som "a classic piece of urban theatre" (Perrot 1987, 12), jf. min beskrivelse af den historiske strejkes aura af dramatik. Men som Hyman, citeret ovenfor, formulerer det, er strejken netop ikke længere 'showy' på denne måde, men er blevet et anderledes uspektakulært og mindre – i den forstand jeg har brugt termen igennem afhandlingen – problematisk fænomen.

Det handler ikke (kun) om, at strejken i vesten generelt ikke længere danner ramme om voldsomme, blodige sammenstød og i den forstand iøjnefaldende sammenstød. Pointen er snarere, at strejken fremstår mindre ambivalent. Med reference til kapiteloverskrifterne kan man sige, at det i løbet af det 20. århundredes anden halvdel – her kan man dog overveje, om den aktuelle vending mod politiske masse- og generalstrejker repræsenterer en art nybrud? – blev mindre vanskeligt 'to tell what a strike means'. Dens 'mål' – jf. dens integration i det system, som udgøres af arbejdsmarkedets juridiske

strukturer – peger mere entydigt mod konkrete økonomiske mv. forbedringer, og dens middel til 'sejr' involverer den rene arbejdsnedlæggelse – primært som et ultimativt pressionsmiddel i en institutionaliseret forhandlingsproces.

Mit argument er ikke, at strejken i dag er betydningsløs eller absolut afpolitiseret. Her vil jeg fastholde min grundlæggende pointe; at strejken aldrig kun handler om de lokale økonomiske konflikter. Men dens tidligere åbenlyse politiske dimension og dens "relation to political radicalism" (Hyman 1989, 238) – det, jeg har beskrevet som strejkens udfordring af og forsøg på at rekonfigurere den sociale orden – er ikke blot blevet mindre synlig, men også mindre udtalt. Og derfor – igen skal det hypotetiske understreges – tilbyder den ikke længere det åbenlyse, men ambivalente rum at tilgå spørgsmålet om det politiske igennem. Tager man det seneste årtis danske litteratur som eksempel, så kan man ganske vist iagttage en fornyet interesse for spørgsmål om klasse, ulighed, social segregering mv. (fx Gemzøe 2016; 2017; Lund 2016), ligesom at den kritiske skildring af arbejde og arbejdspladsen er blevet et genkommende fænomen (Turner 2015). Men i de værker, der udgør disse tendenser, glimrer strejken ved sit fravær.

Min *anden afsluttende tese* er, at denne beskrevne udvikling også præger de eksempler, der findes på nutidig strejkelitteratur. Her vil jeg tage udgangspunkt i de tre nyere strejkeromaner, som jeg nævnte i afhandlingens indledning, Henrik Johanssons *Raya* (2018), Wiley Cashs *The Last Ballad* (2017) og David Peaces *GB84* (2004). Værker, der på forskellig vis viderefører, men også forskyder strejkeromanens litterære form – dens plot, optik og politik – hvilket i alle tre tilfælde peger ud på en art *strejkenostalgi*.

Raya: Aktualiserende strejkenostalgi

Johanssons *Raya* handler på *sin vis* om en strejke på en bagerifabrik. Når jeg bruger den formulering, er årsagen, at strejken aldrig bliver en realitet, hvorfor *Raya* kun udfolder den første del af strejkeromanens treledede grundstruktur, det, jeg har kaldt strejkeromanens eksposition. Romanen udgør en kortlægning af de forhold, som den strejke, der er under opsejling, reagerer på og vokser frem af via skildringen af de – såvel økonomiske som fysiske – usikre vilkår for bagerifabrikkens talrige løst ansatte ('timmisarna'), der kan beskrives som et eksempel på den nye klasseformation, som Guy Standing betegner prekariatet (Standing 2011).³⁰ En af dem er titel- og (quasi)strejkehelten, den unge kvinde Raya, der i frustration over de prekære vilkår og ansporet af en bølge af vilde strejker – som finder sted parallelt med, men også uden for strejkens handling – forsøger at organisere en arbejdsnedlæggelse.

---

³⁰ Her fx Rayas karakteristik af sin og andre løst ansattes situation: "Vi får inte ihop pension, vi vågar inte skaffa barn, vi får inga förstahandskontrakt. Vi har inte rätt till a-kassa eller sjukersättning. Jag kan inte ta semester, kan inte planera." (Johansson 2018, 76).

Hun møder imidlertid modstand. Ikke bare fra fabrikkens ledelse, men også – hvilket i værket fremstår mere centralt – fra fabrikkens tillidsrepræsentanter og dermed også medlemmerne af den (svindende) gruppe af fastansatte arbejdere på fabrikken, der er omfattet af fagforeningens overenskomst og dens bedre forhold, hvilket forklarer deres modstand mod strejken, som netop ville være overenskomststridig. Som en af dem formulerer det: ”[...] en misslyckad strejk kunna innebära om vi bryter mot fredsplikten öppnar vi också för företaget att bryta mot sina plikter, da får vi böter, uppsägningar, omplaceringar. Så länge ledningen håller sig till reglerna gör vi det också. [...]” (Johansson 2018, 223). Romanen slutter dog med en arbejdsstandsning. Men ikke i form af den vilde strejke. Rayas initiativer obstrueres af en storm og en arbejdsulykke, der koster den unge vikar Adrian livet, hvorefter de chokerede arbejdere ”har slutat jobba” (Johansson 2018, 249). På den måde afsluttes *Raya* med en intensiveret version af den kritik, som er romanens udgangspunkt. I den forstand vil jeg hævde, at *Raya* på sin vis plæderer for en revitalisering af strejken, som set fra bogens perspektiv må implicere et brud med modstandsformens forankring i den traditionelle fagbevægelse, som har mistet sin oprindelige progressivitet, qua det, der her beskrives som dens svigt af den nye fremvoksende underklasse, prekariatet. På den måde vil jeg hævde, at *Raya* udtrykker en art *aktualiserende strejkenostalgi*. Aktualiserende i den forstand, at den insisterer på strejkens fortsatte relevans, men nostalgisk, fordi dens vision om strejkens revitalisering indebærer, at strejken må blive *vild* og på den måde bevæge sig tilbage mod dens tidligere gestalt. Når den kan idealiseres i *Raya*, så skyldes det, at den ikke er omgærdet af den tydelige tvivl og ambivalens, der prægede strejkeskildringerne i *Germinal*, *Den store kamp* og *In Dubious Battle*. Årsagen? At den vilde strejke her forbliver ved visionen, hvorfor Johanssons strejkeroman nok løber ind problemer vedrørende den indledende organisering af strejken, men netop ikke i problemer, der knytter sig til *praksis*.

The last Ballad: Romantiserende strejkenostalgi

Cashs *The Last Ballad* fremstår som den mest direkte viderefører af strejkeromanens tradition. Romanen er – om end der er flere parallelle plotlinjer, som jeg dog ikke kommer ind på her – centreret om den historiske karakter Ella May Wiggins (1900-1929), der i 1920'ernes USA forsøger at brødføde sine børn på en sulteløn på 10 \$ om ugen som tekstilarbejder. Efter oplevelsen af et fagforeningsmøde bliver hun engageret i The National Textile Workers' Union og ender med at spille en central rolle i den store strejke – den såkaldte Loray Mill-strike – der udspillede sig omkring tekstilfabrikken The Loray Mill, i byen Gastonia, North Carolina i 1929, hvorunder hun dræbes af en gruppe bevæbnede mænd. Helt konkret beskæftiger Cash sig således med et emne, der er blevet behandlet af en række amerikanske

strejkeromaner fra 1930'erne – de såkaldte *Gastonia novels*.³¹ Det understreger dog en vigtig forskydning. Hvor strejkeromanen generelt – som det netop er tilfældet i *Germinal*, *Den store kamp* og *In Dubious Battle* – har haft karakter af samtidshistoriske romaner, så er *The Last Ballad* en roman, der beskæftiger sig med et materiale, der på en anden vis befinder sig på historisk afstand. Og det betyder, vil jeg hævde, at hvis den i vidt omfang fastholder strejkeromanens plot og optik, så foretager den en tydelig forskydning af formens politik og ikke mindst dens ambivalens. *The Last Ballad* noterer sig og beskriver ganske vist en række af strejkens utilsigtede konsekvenser; eksempelvis den strejkevold, der både i virkeligheden og i romanen ender med at dræbe Ella May Wiggins. Men i denne roman fremstår konsekvenserne nok tragiske, men anderledes uproblematisk og omgærdes ikke af den tvivl, der tidligere har kendetegnet strejkeromanens politiske rum. Det betyder, at Cash kan tolke strejken ud fra det faktiske historiske 'long view'; herunder det forhold, at The Loray Mill-strejken til trods for dens umiddelbare nederlag og destruktive konsekvenser – eksempelvis for Ella May Wiggins selv – i dag fremhæves som en skelsættende begivenhed i den amerikanske fagbevægelses historie, der sikrede den stigende offentlig opbakning og på den måde var med til at bane vejen for New Deal-æraens progressive reformer, som skitseredes i kapitlet om *In Dubious Battle*. Helt konkret ekspliciteres denne validerende eller retfærdiggørende bevægelse af romanens samtidsspor, hvor Ellas datter – nu en ældre kvinde – via breve til sin søn blåstempler sin moders ageren og valg. Når jeg beskriver *The Last Ballad* som et eksempel på en *romantiserende strejkenostalgi*, så skyldes det, at strejken her – qua den historiske afstand – kan afbildes som en mindre ambivalent og dubiøs og anderledes ren – til trods for dens tragiske konsekvenser – og entydig heroisk modstandsform.

GB84: Postpolitisk strejkenostalgi

Som skitseret i indledningen er Peaces *GB84* en af adskillige romaner om de britiske minearbejderes (sidste) store strejke i 1984-1985. Peaces roman udgør en af de mest markante og originale videreudviklinger af strejkeromanens litterære form – en litteraturhistorisk forbindelseslinje, som romanen selv udpeger, via referencen til Zolas *Germinal*. Det centrale er i den forbindelse romanens distinkte opdeling i to forløb, der udgør det, jeg vil kalde romanen primære og sekundære narrativ. Det er dette sekundære, kortfattede – det optager blot 54 sider af romanens i alt 462 – og på mange måder simple narrative, der særligt knytter *GB84* til strejkeromanen. Den udgøres af skildringen af de to strejkende Yorkshire-kulminearbejdere Martin og Peters dag-til-dag-oplevelse af strejken, og følger og formes af – for nu at gentage Rideouts formulering – strejkens egen rytme; dens lokale sejre og

---

³¹ Mary Heaton Vorse: *Strike!* (1930), Sherwood Anderson: *Beyond Desire* (1932), Olive Tilford Dargan: *Call Home the Heart* (1932), Grace Lumkin: *To make my Bread* (1932), Myra Page: *Gathering Storm* (1932) samt William Rollins Jr.: *The Shadow Before* (1934) (jf. Urgo 1985).

nederlag, der veksler mellem oplevelsen af styrke og afmagt. Det centrale er dog, at strejken her fastholder oplevelsen af politisk agens, som denne beskrivelse af deres erfaring fra en massedemonstration: “We march through town centre behind our banner. Heads held high, lot of us. Heads high with pride. [...] Can’t get near the platform. But we can hear them Tony Benn. Dennis Skinner [begge Labour-politikere] – we can cross frontiers we have never dreamed of. We can not only stop pit closures – we can have socialism.” (Peace 2005, 82). Her skal man imidlertid bemærke en vigtig detalje. Netop, at Martin og Peter ikke er strejkehelte, som Étienne, Pelle, Jim og – i de ovenfor skitserede romaner – Raya og Ella. De tilhører snarere den mere anonyme masse af arbejdere, der er en konstant i strejkeromanerne.

Det forhold skal ses i lyset af romanens primære narrativ, der består af en række tredjepersonsfortællinger om karakterer, der nok er engageret i strejken, men på et andet højere eller rettere *dybere* niveau end Martin og Peter så at sige; fx et højstående fagforeningsmedlem, regeringens chefforhandler og en statslig sikkerhedsrådgiver, der dog viser sig at være involveret i en vidtrækkende operation rettet mod minearbejderne. Alt det spejler på sin vis strejkefænomenets historiske udvikling, idet disse karakterer kan beskrives som repræsentanter for det specialiserede og bureaukratiske apparat, der – qua Tilly og Shorters karakteristik – i dag knytter sig til og omgiver strejken.

Jeg vil dog hævde, at det, romanens primære narrativ snarere fremstiller, er det, man kunne kalde en *parapolitisk* vision. Parapolitik er et på mange måder uhyre uvidenskabeligt begreb, ofte forbundet med konspirationsteorier. Men grundlæggende betegner termen politiske aktiviteter, der er skjult for offentligheden (Thomas 2006, 1); fx operationer udført af militær eller efterretningstjeneste.

Alt det er der meget mere at sige om. Men for her er det centrale, at Peace så at sige etablerer en dominerende fortælling *uden om* Martin-og-Peter-sektionen, der underminerer dette sekundære narrativs beskrivelser. Med det mener jeg, at romanens ’parapolitiske’ vision udgør et korrektiv til de to karakterers oplevelse af politisk agens under strejken, idet *GB84* fremstiller *det genuint politiske* som noget, der foregår hinsides strejkens umiddelbare handlingsniveau og dermed uden for de strejkendes råderum. Her kan man bemærke, at værket netop ikke indledes med en strejkehelts initiering af strejken. Derimod udgøres bogens prolog af et natligt møde mellem to mystiske skikkelser på en tankstation, hvor der kun ytres én replik – “Early March”, she says “South Yorkshire” (Peace 2005, upagineret prolog) – som fastlægger strejkens udbrud. Således er mit argument, at de – i gængs forstand – strejkende i *GB84* er reduceret til brikker i et spil, hvis regler, de ikke kender. Med andre ord fortrænger Peace strejkens politiske dimension til en sfære, som ‘the ordinary man’ ikke har adgang til. Med Lukács terminologi er de reduceret til historiens bikarakterer.

Det er i den forstand, jeg vil hævde, at *GB84* fremstiller en art post-politisk strejkenostalgi. I den forstand, at den på den ene side idealiserer Martin og Peters erfaring af politisk agens – jf. den triumferende affektive rørelse under massemødet. Men samtidig afviser *GB84* også, at strejken rent faktisk muliggør denne form for politisk handlekraft, idet strejkens egentlige politiske kamp – i romanen – finder sted i en sfære, som de strejkende ikke har adgang til endsige indflydelse på.

Opsummering

Grundlæggende er min tese, at strejkens historiske transformation i *Raya*, *The Last Ballad* og *GB84* først og fremmest sætter sig igennem via en forskydning i det, jeg har kaldt strejkeromanens politik, og som først og fremmest kommer til udtryk igennem det, jeg ville kalde et nostalgisk blik på strejken – eller specifikt på den politiske dimension, som kendetegner den historiske strejke. Det fører *Raya* til en idealisering af potentielt kommende 'vilde', men i romanen aldrig realiserede strejker og *The Last Ballad* til en idyllisering af fortidens arbejderkampe. Fælles for begge værker er dog, at deres hhv. aktualiserende og romantiserende strejkenostalgi fortrænger den ambivalens, der traditionelt tidligere har omgærdet strejken i strejkeromanen – netop, fordi de på hver deres måde ikke konfronteres med spørgsmålet om organiseringen af strejkens praksis, som på anden vis formede *Germinal*, *Den store kamp* og *In Dubious Battle*, og som gjorde disse værkers skildringer af fænomenet anderledes tvivlende og ambivalente. I *GB84* er strejken bestemt et ambivalent eller måske rettere dubiøst foretagende, men det skyldes netop ikke længere de praktiske problemer, som den traditionelle strejkehelt løber hovedet i mod, men at strejkens politiske dimension ikke længere er i hænderne på dens umiddelbare aktører og derfor ikke længere er et spørgsmål om deres formgivning. Derfor foretager *GB84* ikke så meget en forskydning af strejkeromanens politiske rum, som strejken udfolder, som den – på en gang kynisk, sorgfuldt og nostalgisk – insisterer på at lukke ned for det, jf. fraværet af en egentlig strejkehelt. De strejkende – Martin og Peter – fremstilles i stedet som ultimativt forvildede mennesker i en verden, de ikke forstår. Her er det essentielle dog, at der, jf. den unge Lukács' karakteristik af romanen, ikke er tale om en verden, der har mistet sin tidligere transcendentale orden og sammenhæng, men snarere om en *postpolitisk* verden, hvor et monstrøst magtsystem har frataget det 'almindelige' menneske muligheden for at agere politisk – i hvert fald i form af strejken.

Status. Strejken og romanen 1850-1950

Igen skal det understreges, at de ovenstående, rudimentære bemærkninger er hypoteser. Men samtidig vil jeg insistere på, at de ovenstående – simple – karakteristika af disse tre eksempler på nyere strejkeromaner tydeligt indikerer, at der noget andet på færde her end i den historiske strejkeroman,

som analyserne af *Germinal*, *Den Store kamp* og *In Dubious Battle* viser. En undersøgelse, der – qua afhandlingens gennemgående og slet skjulte begejstring for oplistninger – har udfoldet og kvalificeret fem grundlæggende argumenter: i) et *litteraturhistorisk*, ii) et *formanalytisk*, iii) et *'litteraturpolitisk'*, iv) et *litteraturhistoriografisk* og endelig v) et *politisk-teoretisk*:

- i) Litteraturhistorisk har afhandlingen udpeget eksistensen af det, jeg har betegnet strejkens litteraturhistorie i perioden 1850-1950; en litteraturhistorisk tradition som i høj grad har været tegnet af *strejkeromanen* – en distinkt vedvarende, transnational og moderne litterær form. Med det vedvarende mener jeg, at den – præcis som strejkens sociale form – fastholder sine grundlæggende karakteristika gennem den behandlede periode og på tværs af historiske og nationale variationer. Det knytter sig til det transnationale. Ganske vist er strejkeromanen forankret i 'lokale' historiske og nationale kontekster, men samtidig er den kendetegnet ved formel konstans, der forbinder disse værker på tværs af historiske og nationale variationer, hvilket skyldes, at disse værker formes af deres konfrontation med og bearbejdning af strejkens sociale form, der netop er en udpræget overnational modstandsform. Det moderne ved strejken – og dermed strejkeromanen – knytter sig netop til modstandsformens opståen og konstituering i løbet af 1800-tallet. Men netop ikke bare som en praksis, der kan beskrives som et kondensat af en økonomisk klassekonflikt, men som også retter sig mod moderne, demokratiske idealer som frihed og lighed. Strejkeromanens modernitet og – vil jeg hævde – fortsatte relevans skal netop lokaliseres i dens livtag med spørgsmålet om disse idealers praktiske realisering.
- ii) Afhandlingens formanalytiske argument drejer om forholdet mellem det, jeg med udgangspunkt i Caroline Levines overvejelser har kaldt sociale former og litterære former. De analytiske kapitler har netop argumenteret for, at sociale former – det, der ofte beskrives som litteraturens motiver eller indhold – ikke bare er passive objekter, som værker kan beskrive eller 'bruge', men at de kan have en aktiv, formativ funktion. Det er netop tilfældet i strejkeromanen. Her har jeg demonstreret, hvordan strejkens sociale form sætter sig igennem i romanen i form af et distinkt plot, en særlig optik på sit historiske materiale og udfoldelsen af ambivalent politisk refleksionssum, det, jeg har betegnet som strejkeromanens politik. Afhandlingens fokus har i høj grad været dette sidste aspekt, og analyserne demonstrerer, hvordan strejkeromanen kan beskrives som en art politisk eksperimentarium, hvor strejken gennemspilles; en gennemspilning, der konfronterer strejkeromanen med en række – på samme tid genkommende og varierende – praktiske problemstillinger og dilemmaer om

strejkens nødvendige, hensigtsmæssige og acceptable organisation eller formgivning, hvilket – vil jeg hævde – engagerer dem i en mere grundlæggende refleksion over det, jeg i forlængelse af Rancière mfl. har kaldt *det politiske*.

- iii) I forlængelse heraf peger undersøgelsen af strejkeromanen på en anden forståelse af *litteraturens politik* end den, der formuleres af Rancière – afhandlingens gennemgående samtale- og diskussionspartner. I sin æstetiske tænkning identificerer han netop litteraturens politiske dimension og potentiale i dens privilegerede mulighed for at gestalte det, jeg har kaldt et metapolitisk lighedskrav. Dvs. at litteraturens formelle udfordring af traditionelle identificerings- og kategoriseringssystemer kan blotlægge en universel egalitær og demokratisk impuls, der udfordrer og rekonfigurerer den deling af det sanselige, der etableres af og konstituerer den, for Rancière, *per se* hierarkiserende og ulige logik, der karakteriserer enhver social orden. En forståelse af litteraturens politik, der forbindes med litteraturens form og formelle kvaliteter. Mit argument har været, at strejkeromanen udfordrer og nuancerer denne udlægning, idet den fremviser en anden model for at tænke relationen mellem politik og litteratur. Ganske vist flugter strejkeromanen på sin vis med Rancières ideal om litteraturens udfordring og destabilisering af det eksisterende. Men hvor Rancière – jf. indledningens bemærkninger om den nyere ”Bartleby”-reception – udelukkende forbinder det med litteraturens egen politiske modstand – måden, hvorpå den modsætter sig samfundets diskurser og identifikationsstrukturer, så er strejkeromanen netop kendetegnet ved det, jeg har kaldt dens udpræget praktiske politiske imagination. Med det mener jeg, at disse værker er engageret i forsøg på at forestille sig og afbilde en – i strejkeromanen – nødvendig politisk praksis, der kan realisere en anderledes håndfast og blivende rekonfiguration af den eksisterende og uretfærdige orden, som strejkeromanen kortlægger.
- iv) Strejkeromanen er således en litterær form, der er centreret omkring menneskets udadrettede ageren, dets forsøg på at gribe ind i og forandre sin omverden. Dermed fremstår den også væsensforskellig fra den unge Georg Lukács’ karakteristik af romanformen som den ’gudsforladte verdens’ fortælleform, der på den ene side søger at forsones det problematiske individ og den kontingente omverden, og på den anden side via sin selvkorrigerende ironi underminerer den abstrakte totalitet, som gestaltes i romanen. Strejkeromanen er nok en historie om det fremmedgjorte menneske, men den insisterer også på, at omverdenen – eller i hvert fald dens åbenlyse uretfærdigheder – kan kortlægges, og at mennesket er i stand til at gribe ind, udfordre og forandre denne rammesætning. Men hensigtsmæssigheden, resultaterne

og konsekvenserne af disse handlingsforsøg er ikke givet i romanernes moderne univers, hvor strejkens praksis så langt fra er det eneste formgivende princip, hvorfor strejkeromanens skildring af strejken er kendetegnet ved en udpræget ambivalens. Som jeg har beskrevet via bemærkningerne om Pierre V. Zimas og Frederik Tygstrups respektive romanstudier, så forbindes denne forestilling om romanformens ambivalens generelt til den modernistiske roman. En tradition som Tygstrup beskriver som en art videreførelse af det problemkompleks, den unge Lukács lokaliserer i romanformen. Ganske vist vender disse værker, ifølge Tygstrup, sig væk fra romanformens forsonende impuls; men den viderefører netop den epistemologiske ambition i form af ”en overvejelse af, hvordan vi kan erkende den ydre verden og det indre menneske ved at fiktionalisere dem” (Tygstrup 2000, 83). Det åbner dog også for en sprække mod idealismen, idet disse eksperimenter netop også rummer en etos om, ”at forestille sig, hvordan verden kunne se ud, hvis vi lærte at se anderledes på den” (Tygstrup 2000, 83). Som jeg har demonstreret adskiller strejkeromanens eksperimentarium og den praktiske politiske imagination sig herfra. Dens eksperimentelle prærogativ drejer sig i mindre grad om en sofistikeret overvejelse af, ’hvordan vi kan erkende den ydre verden’, men snarere om at forestille sig, hvordan denne omverden kan forandres. Hvis den modernistiske romans etos drejer sig om at forestille sig en anden måde at se verden på, så drejer det sig i strejkeromanen om at forestille sig en anden måde at handle på. Det er på den vis, at strejkeromanen peger tilbage mod det, jeg med Sartre har kaldt en tradition for engageret litteratur, som jeg netop forstår som en litteratur, der insisterer på og direkte søger at appellere til menneskets politiske handlekraft. Den tradition har givetvis ikke været den dominerende udviklingslinje i den moderne litteraturs historie, men udgør en væsentlig og perspektivrig biflod. Og det skyldes netop, at den ikke – som den afvisende kritik ellers ofte lyder – er forstenet i ideologisk og didaktisk entydighed. Som jeg har demonstreret via afhandlingens analyser, så er værker som *Germinal*, *Den store kamp* og *In Dubious Battle* nok utvetydige i deres insisteren på nødvendigheden af politisk handling og forandring og er i den forstand handlingsanvisende. Men i strejkeromanen er den rette handling netop ikke givet; i stedet aftvinger strejkeromanens engagement i og konfrontation med strejken snarere en ambivalent – og i værkerne uafgørlig og uforløst – refleksion over strejkens praksis.

- v) Strejkeromanen fremstiller dermed en model for *det politiske*, som på visse punkter flugter med Rancières indflydelsesrige politiske tænkning, men på flere områder også udfordrer og bryder med denne. Som jeg har vist, forbinder strejkeromanen også det politiske til begivenheder og praksisformer, der udfordrer den bestående orden. Men samtidig har undersøgelsen af

strejkeromanen også givet anledning til at problematisere Rancières knibske forståelse af det politiske, som han reserverer til polemiske talesituationer, hvor de formodet ufornuftige og støjende træder frem som subjekter, der besidder logos og herigennem gør krav på og demonstrerer et grundlæggende ligeværd og dermed destabiliserer og forandrer den eksisterende orden og dens sociale rollefordeling. Det er netop disse kvaliteter Rancière tilskriver den historiske strejke. Mit argument har dog været, at den nærmere undersøgelse af strejkens sociale form og analyserne af Zolas, Nexøs og Steinbecks strejkeromaner udfordrer og problematiserer denne analyse. En analyse, som netop afviser det, jeg har kaldt strejkens diakrone mere realpolitiske dimension. Det skyldes både Rancières grundlæggende skandering mellem politik og politi, men også hans tiltro til disse polemiske talehandlings (om end udpræget synkrone) effektivitet. Strejkeromanerne problematiserer på forskellig vis. I *Germinal* drejede det sig grundlæggende om en problematisering af stemmens faktiske politiske potens (dvs. forestillingen om, at når man taler, så bliver man også hørt); i *Den store kamp* om den samfundsmæssige effekt af faktisk at blive tildelt en stemme i den eksisterende orden; i *In Dubious Battle* om problematiseringen af, om det faktisk til enhver tid er muligt at gennemføre sådanne demonstrationer af logos inden for politiordenen og herigennem udfordre den. På den baggrund nærmer strejkeromanen sig snarere en forståelse af det, jeg med udgangspunkt i Ayten Gündoğdu's kritik af Rancière og med brug af hendes terminologi har kaldt '[the] impurity of politics', idet strejken her generelt fremstilles som et led i en langt mere mudret, usikker, problematisk og tyngende proces, hvor skellet mellem politik, politiordenens dominans og revoltens destruktive uorden sløres, og hvor ikke mindst Rancières tydelig skel mellem "political conflict created by speech and territorial occupation relying on force" (Gündoğdu 2017, 213) En forståelse som romanerne imidlertid viger tilbage fra i takt med, at strejkens i udgangspunktet nødvendige og progressive praksis, konfronterer dem med utilsigtede, problematiske, ubehagelige og i den forstand ambivalente valg.

Som jeg indledningsvist beskrev, er Herman Melvilles novelle "Bartleby" blevet hyldet for måden, hvorpå den 'foretrækker at lade være'. Denne afhandling skal ikke læses som en afvisning af novellens eller lignende teksters æstetiske og politiske kvaliteter. Men den plæderer for, at også værker – som de analyserede strejkeromaner – der insisterer på anderledes tydelige og dennesidige præferencer, og som kaster sig ud i umiddelbart simple forsøg på at forestille sig realiseringen af dem, rummer egenskaber og perspektiver, som ikke bør negligeres endsige automatafvises.

Bibliografi

- Aaron, Daniel 1977 [1964]: *Writers on the Left: Episodes in American Literary Communism*, Oxford UP
- Abendroth, Wolfgang. 1974 [1965]: *Den europæiske arbejderbevægelses historie*, Politisk Revy
- Adorno, Theodor W. 1974 [1962]: "Commitment", *New Left Review*, 1(87-88)
- Adorno, Theodor W. 1997 [1970]: *Aesthetic Theory*, Bloomsbury
- Agamben, Giorgio 1999: "Bartleby, or On Contingency". I: Daniel Heller-Roazen (red.), *Potentialities: Collected Essays in Philosophy*, Stanford University Press
- Ahlenius, Holger 1934: *Arbetaren i svensk diktning*, P.A. Norstedt & Söners Förlag
- Allen, VL 1971: *The Sociology of Industrial Relations*, Longmans
- Andersen, Elise 1983: *Pelle Erobreren: En analyse med hovedvægt på symbolbrug og kvindebillede*, Arkona
- Andersen, Frank Egholm 2008: *Martin Andersen Nexø som ung*, Bogforlaget Her&Nu
- Andersen, Iben Engelhardt 2018: "Klamme børn: hvidhedslogik og uskyldsmetaforer i Shirley Temples War Babies og Michael Hanekes Das Weisse Band", *Passepartout*, 38
- Arendt, Hannah 2008 [1958]: *Menneskets vilkår*, Gyldendals Bogklubber
- Ashenfelter, Orley & George E. Johnson 1969: "Bargaining Theory, Trade Unions, and Industrial Strikz Activity", *American Economic Review*, 59
- Astro, Richard 1973: *John Steinbeck and Edward F. Ricketts. The Shaping of a Novelist*, The University of Minnesota Press
- Behrendsohn, Walter A 1948 [1944]: *Martin Andersen Nexø. Hans vej til verdenslitteraturen*, Gyldendal
- Cammaerts, Bart 2016: *The Circulation of Anti-Austerity Protest*, Palgrave MacMillian
- Bell, David 1995: *Ardent Propaganda: Miners' Novels and Class Conflict 1929-1939*, Ph.d.-afhandling, Umeå Universitet
- Benson, Jackson J. 1993: "John Steinbeck: The favorite Author We love to hate". I: Donald R. Noble (red.), *The John Steinbeck Question: New Essays in Criticism*, Whitston Publishing Company
- Benson, Jackson J. & Anne Loftis 1980: "John Steinbeck and Farm Labor Unionization: The Background of 'In Dubious Battle'", *American Literature*, 52(2)
- Berardino, Christopher 2014: "Redefining Group-man: An application of the 'flexible phalanx' theory", *International Journal of English and Literature*, 5(1)
- Berger, Stefan & David Broughton 1995: *The Force of Labour*, Berg
- Bernstein, Eduard 1920 [1920]: *Strejke*, Martins Forlag

- Bernstein, Irving 1969: *Turbulent Years: A History of the American Worker, 1933-1941*, Houghton Mifflin
- Bewes, Timothy 2014: "Introduction. Jacques Rancière and the Novel", *Novel*, 47(2)
- Blake, Fay M. 1972: *The Strike in the American Novel*, Scarecrow Press
- Bloom Harold 2008: "Introduction". I: Bloom (red.) *John Steinbeck*. Blooms Literary Criticism
- Bordogna, Lorenzo & Gian Prima Cella 2002: "Decline or transformation? Change in industrial conflict and its challenges", *Transfer*, 4
- Bradbury, Malcolm 1989 [1988]: *Da litteraturen blev moderne*, Gyldendals Bogklubber
- Bradbury, Malcolm & James McFarlane 1978 [1976]: "The Name and Nature of Modernism". I: Malcolm Bradbury & James McFarlane (red.), *Modernism*, Penguin Books
- Brecher, Jeremy 2009: "The Decline of Strikes". I: Aaron Brenner et al. (red.), *The Encyclopedia of Strikes in American History*, M.E. Sharpe
- Bredsdorff, Elias. 1994. "Danmarks store proletarforfatter." *Nordica*, 11
- Brenner, Aaron 2009a: "Introduction". I: Aaron Brenner et al. (red.), *The Encyclopedia of Strikes in American History*, M.E. Sharpe
- Brenner, Aaron 2009b: "Strikes in American History". I: Aaron Brenner et al. (red.), *The Encyclopedia of Strikes in American History*, M. E. Sharpe
- Bretlau, Lars 2000: "Progressivism i USA ca. 1900-1920. Et forsøg på strukturering af forskellige fortolkninger", *Historisk Tidsskrift*, bd. 100, hæfte 2
- Brooker, Joseph 2005: "Orgreave revisited: David Peace's GB84 and the return to the 1980s", *Radical Philosophy* 133
- Brown, Geoff 1977: *Sabotage. A Study in Industrial Conflict*, Spokesman Boojs
- Bruhn, Jørgen 2005: *Romanens tanker*, Multivers
- Burns, Joe: 2011 *Reviving the Strike*, IG Publishing
- Carassus, Emilien 1983: *Les Grèves imaginaires*, Éditions du C.N.F.S.
- Cash, Wiley 2017 : *The Last Ballad*, HarperCollins
- Charlton, John 1997: *The Chartists: The First National Workers' Movement*, Pluto Press
- Childs, Peter 2000: *Modernism. The New Critical Modernism*, Routledge
- Clover, Joshua 2018: *Riot. Strike. Riot*, Verso
- Cohen, Margaret 1999: *The Sentimental Education of the Novel*, Princeton UP
- Cohen, Margaret 2013 [2010]: *The Novel and the Sea*, Princeton UP

- Connolly, Cyril 1965: *The Modern Movement; One Hundred Key Books from England, France, and America*
- Cronin, James E. 1979: *Industrial Conflict in Modern Britain*, Croom Helm
- Dahlerup, Pil 1983: *Det moderne gennembruds kvinder*, Gyldendal
- Damrosch, David 2003: *What is World Literature*, Princeton University Press
- Deleuze, Gilles 1997: "Bartleby; or, The Formula". I: Gilles Deleuze, *Essays: Critical and Clinical*, University of Minnesota Press
- Denis, Benoît 2000: *Littérature et Engagement. De Pascal à Sartre*, Éditions du Seuil
- Denning, Michael 2010 [1997]: *The Cultural Front*, Verso
- Deranty, Jean-Philippe 2010: "Regimes of the arts". I: Jean-Philippe Deranty (red.) *Jacques Rancière – Key Concepts*, Acumen
- Derrida, Jaques 1995: *The Gift of Death*, The University of Chicago Press
- Due, Jesper & Jørgen Steen Madsen 1973: 'Strejketeorier', *Politica – Tidsskrift for Politisk Videnskab*, 6(2)
- Due, Jesper & Jørgen Steen Madsen 1999: *Septemberforliget og den danske model. Baggrund, indhold og udvikling 1899-1999*, DA & LO Stowells
- Dufour, Pascale Héloïse Nez & Marcos Ancelovici 2018: "Introduction From the Indignados to Occupy: Prospects for Comparison Pascale". I: Pascale Dufour et al (red.), *Street Politics in the Age of Austerity*, Amsterdam UP
- Dybdal, Anders (red.) 2014: *Socialdemokratiske tænkere*, Informations Forlag
- Edgerton, William F. 1951: "The Strikes in Ramses III's Twenty-Ninth Year", *Journal of Near Eastern Studies*, 10(2)
- Eisinger, Chester E. 1968: "Character and Self in Fiction on the Left". I: David Madden (red.), *Proletarian Writers of the Thirties*, Feffer
- Elbrønd-Bek, Bo 2012: Martin Andersen Nexø's barndomstraume og de politiske følgevirkninger, Underskoven
- Esping-Andersen, Gösta 1991 [1990]: *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Princeton UP
- Fellmann, Anita Clair 1969: *The Fearsome Necessity; Nineteenth Century British and American Strike Novels*, Ph.d.-afhandling, Northwestern University
- Ferrall, Charles & Douglas McNeil 2015: *Writing the 1926 General Strike*. Cambridge University Press
- Finnemann, Niels Ole 1994: "Var Nexø socialist?", *Nordica*, 11
- Foley, Barbara 1993: *Radical Representations. Politics and Form in U.S. Proletarian Fiction, 1929-1941*, Duke UP

- Foley, Barbara 2000: "From Wall Street to Astor Place: Historicizing Melville's 'Bartleby', *American Literature* 72(1)
- French, Warren 1992: "Introduction". I: John Steinbeck, *In Dubious Battle*, Penguin
- Friedman, Gerald 2009: "Theories of Strikes". I: Aaron Brenner et al. (red.), *The Encyclopedia of Strikes in American History*, M.E. Sharpe
- Gall, Gregor 2012: "Quiescence Continued? Recent Strike Activity in Nine Western European Economies", *Economic and Industrial Democracy*, 34
- Gemzøe, Anker 1975: *Pelle Erobreren. En historisk analyse*, Vintens Forlag
- Gemzøe, Anker 1988: "Historiske billeder. *Pelle Erobreren* som film og bog", i *Årbog for arbejderbevægelsens historie, 1988*, Selskabet til Forskning i Arbejderbevægelsens Historie
- Gemzøe, Anker 1992: "En sammensat gigant: Officiel opposition til Henrik Yde", *Arbejderhistorie*, 39
- Gemzøe, Anker 2016: "Underdanmark i ny dansk prosa". I: Beata Agrell et al (red.), *'Inte kan jag berätta allas historia?': Föreställningar om nordisk arbetarlitteratur*, LIR.skrifter
- Gemzøe, Anker 2017: "Den sociale drejning: Hvis det er og Helle Helles classesynsvinkler". I: Christine Hamm et al (red.), *Hva er arbejderlitteratur?: Begrebsbrug, kartlegging og forskningstradisjon*, Alvheim & Eide Akademisk forlag,
- Gitelman, H. M. 1973: "Perspectives on American Industrial Violence", *The Business History Review*, 47(1)
- Gladkov, Fyodor Vasilievich 1994 [1925]: *Cement*, Northwestern UP
- Goldstein, Robert 1983: *Political Repression in 19th Century*, Croom Helm Ltd
- Gouldner, Alvin W. 1955: *Wildcat Strike*, Routledge
- Grant, Elliott 1962: *Zola's 'Germinal': A Critical and Historical Study*, Leicester UP
- Gulddal, Jesper 2008: *Litterære pasregimer. Bevægelseskontrol og identifikation i europæisk litteratur 1725-1875*, Museum Tusulanums Forlag
- Gündoğdu, Ayten 2017: "Disagreeing with Rancière: Speech, Violence, and the Ambiguous Subjects of Politics", *Polity*, 49(6)
- Halperin, Sandra 2004: *War and Social Change in Modern Europe; The Great Transformation Revisited*, Cambridge UP
- Hammet, Dashell 2000 [1929, 1933, 1929]: *The Maltese Falcon; The Thin Man; Red Harvest*, Alfred A Knopf

- Hart, Matthew 2008: "The Third English Civil War: David Peace's "Occult History" of Thatcherism", *Contemporary Literature*, 49(4)
- Haugan, Jørgen 1998: *Alt er som bekendt erotik*, Gads Forlag
- Haviit, Kristof 2017: "What's in a Name? The Role of Souvarine and Pologne in *Germinal*", *Excavatio*, XXIX
- Haywood, Ian 1997: *Working-Class Fiction from Chartism to Trainspotting*, Northcote House
- Hertel, Lisbeth & Hans Hertel 1989: "Forord til den danske udgave". I: Malcolm Bradbury, *Da litteraturen blev moderne*, Gyldendals Bogklubber
- Hertz, Peter 1993: "Dresden glemmer sin danske æresborger", *Politiken*, 8. August 1993
- Hobsbawm, Eric 1996 [1962]: *The Age of Revolution, 1789-1848*, Random House
- Hobsbawm, Eric 1996 [1975]: *The Age of Capital, 1848-1875*, Abacus
- Holm, Isak Winkel 2015: *Stormløb mod grænsen. Det politiske hos Franz Kafka*, Gyldendal
- Holst, Lisbet & Knud Wentzel 1975: *Solidaritets og Individualitet. En analyse af Nexø's Pelle Erobreren*, Tabula/Fremad
- Houmann, Børge 1975: *Omkring Pelle Erobreren*, Hans Reitzels Forlag
- Houmann, Børge 1981: *Martin Andersen Nexø og hans samtid, 1869-1919*, Gyldendal
- Houmann, Børge 1988: *Martin Andersen Nexø og hans samtid, 1933-1954*, Gyldendal
- Hubble, Nick 2017: *The Proletarian Answer to the Modernist Question*, Edinburgh UP
- Hyman, Richard 1989: *Strikes – fourth edition*, Macmillan Press
- Hyman, Richard 2015: "Three scenarios for industrial relations in Europe", *International Labour Review* 154 (1)
- Jackson, Michael P. 1987: *Strikes. Industrial Conflict in Britain, USA and Australia*, Wheatsheaf Books
- Jensen, Bent 1984: *Stalinismens fascination og danske venstreintellektuelle*, Gyldendal
- Jensen, Johannes V 1916 [1904 & 1905]: *Madame d'Ora / Hjulet*, Gyldendal
- Johansson, Henrik 2018: *Raya*, Rastlös Forlag
- Johnson, Claudia D. & Vernon Johnson 2002: *The Social Impact of the Novel. A Reference Guide*, Greenwood Press
- Jolek, Helen 1993: "In Dubious Battle". I: Tetsumaro Hayashi (red.), *A New Study Guide to John Steinbeck's major Works*, Scarecrow Press

- Kaspersen, Lars Bo 2002: "Forord til den danske udgave". I: Carl Schmitt (red.), *Det politiskes begreb*, Hans Reitzels Forlag
- Kermode, Frank 1983: *The Classic*, Harvard UP
- Kim, Soo 2016: "Holidaymakers face summer travel chaos as a wave of strikes continues in Europe", *The Telegraph*, 28. juni 2016
- Klaus, Gustav H. 1985: *The Literature of labour: 200 Years of Working Class Writing*, Harvester Press
- Klaus, Gustav H. 1987: "The Strike Novel in the 1890s". I: Gustav H. Klaus (red.), *The Rise of Socialist Fiction*, Harvester Press
- Korpi, Walter 1983: *The Democratic Class Struggle*, Routledge & Keagan Paul
- Knudsen, Knud 1999: *Arbejderkonflikternes Historie i Danmark – Arbejdskampe og arbejderbevægelse 1870-1940*, SFAH
- Koenker, Diane P. & William G. Rosenberg 1987: *Strikes and Revolution in Russia, 1917*, Princeton University Press
- Kohlmann, Benjamin 2014: *Committed Styles: Modernism, Politics, and Left-Wing-Literature in the 1930s*, Oxford UP
- L.H. 1975 [1910]: "Pelle Eroberen". I: Børge Houmann (red.), *Omkring Pelle Erobreren*, Hans Reitzels forlag
- Ladegaard, Jakob 2013: *Bogen og folket – Den romantiske litteraturs politik*, Aarhus Universitetsforlag
- Lane, Tony & Kenneth Roberts 1971: *Strike at Pilkingtons*, Fontana
- Lange, Sven 1975 [1910]: "Pelle Eroberen". I: Børge Houmann (red.), *Omkring Pelle Erobreren*, Hans Reitzels forlag
- Latham, Sean & Gayle Rogers 2015: *Modernism: Evolution of an Idea*, Bloombury
- Laustsen, Pia Schwartz & Lisbeth Verstraete-Hansen 2007: "Det litterære engagement mellem ideologi og autonomi". I: Pia Schwartz Lausten & Lisbeth Verstraete-Hansen (red.), *Ord der forandrer*, Museum Tusculanums Forlag
- Lebowitz, Naomi 2004: "Magical Socialism and the Ghost of 'Pelle Erobreren'", *Scandinavian Studies*, 76(3)
- Lejeune, Paule 1978: *Germinal: Un roman anti-peuple*, Nizet
- Lenin, Vladimir 2018a [1899]: "On strikes", www.marxists.org – lokaliseret 19. juli 2018
- Lenin, Vladimir 2018b [1917]: "Staten og Revolution. Erfaringen fra 1848-1851", www.marxisme.dk – lokaliseret 13. juni 2018
- Lens, Sidney 2008 [1973]: *The Labor Wars*, Haymarket Books

- Leonard, John 1975: "Of Steinbeck and Letters and Wrath", *New York Times*, 18. november, 1975
- Levenson, Michael 2011: *Modernism*, Yale UP
- Levine, Caroline 2015: *Forms. Whole, Rhythm, Hierarchy, Network*, Princeton UP
- Lewis, Pericles 2005: *The Cambridge Introduction to Modernism*, Cambridge UP
- Lie, Truels 2006: "Our police order: What can be said, seen, and done", *Le Monde diplomatique*, 8. november, 2006
- Linebaugh, Peter & Marcus Rediker 2000: *The Many-beaded Hydra – The Hidden History of the Revolutionary Atlantic*, Beacon Press
- Ludwig, Martin H. 1976: *Arbeiterliteratur in Deutschland*, Sammlung Metzler
- Lukács, Georg 1978 [1971]: *Essays om realisme*, Medusa
- Lukács, Georg 1994 [1916]: *Romanens teori*, Klim
- Lukács, Georg 2010 [1923]: *History and Class Consciousness. Studies in Marxist Dialectics*, Merlin Press
- Lund, Hans Peter 2007: "Forord". I: Pia Schwartz Lausten & Lisbeth Verstraete-Hansen (red.), *Ord der forandrer*, Museum Tusculanums Forlag
- Lund, Nicklas Freisleben 2016: "De fremtidsløse tager ordet: Klassesamfund, prekariat og velfærdskritik i dansk samtidsprosa", *Passage*, 76
- Lund, Nicklas Freisleben 2017: "I tvivlsomme kampe. Strejken og romanen, 1850-1950", *K&K*, 45(123)
- Lund, Nicklas Freisleben 2018: "Tag parti. Spørgsmålstegn, udråbstegn", *Trappe Tusind*, 17
- Mao, Fougla & Rebecca L. Walkowitz 2008: "The New Modernist Studies", *PLMA*, 123(3)
- Marti, Erwin 1977: *Aufbruch – Sozialistische und Arbeiterliteratur in der Schweiz*, Rotpunkt Verlag
- Marx, Karl 1970 [1857-58]: *Kritik af den politiske økonomi*, Rhodos
- Marx, Karl 1970 [1867-1894]: *Kapitalen*, Rhodos
- Mattsson, Per-Olof 2017: *Martin Andersen Nexø. Den nordiska arbetarlitteraturens pionjär*, Ellerströms
- May, Todd 2015: *Nonviolent Resistance*, Polity
- McParland, Robert 2016: *Citizen Steinbeck. Giving Voice to the People*, Rowman & Littlefield
- Melville, Herman 2004 [1853]: "Bartleby, the Scrivener: A Story of Wall-Street". I: Herman Melville *Great Short Works*, Perennial
- Menke, Christoph, Jacques Rancière & Axel Honneth 2016: "A Critical Discussion". I: Katia Genel & Jean-Philippe Deranty (red.), *Recognition or Disagreement*, Columbia UP

- Milton, John 2017 [1667]: *Paradise Lost*, Palmyra
- Minder, Raphael 2012: "Workers Across Europe Synchronize Protests", *New York Times*, 12. november 2012
- Mitterand, Henri 2000: *Émile Zola: Fiction and Modernity* (red. Monica Lebron & David Baguley), *The Émile Zola Society*
- Moody, Kim 1997a: *Workers in a lean World*, Verso
- Moody, Kim, 1997b: "Workers in a Lean World", tale, 14. november 1997 – tilgængelig i transskriberet version: https://www.alternativeradio.org/collections/spk_kim-moody/products/mook001 – lokaliseret 10. maj 2018
- Moore, Harry Thornton 1939: *The Novels of John Steinbeck: A First Critical Study*, Normandie House
- Moretti, Franco 2000: "Conjectures on World Literature", *New Left Review*, 1
- Moretti, Franco 2005: *Graphs, Maps, Trees*, Verso
- Morn, Frank 1982: *'The Eye that never sleeps': A History of the Pinkerton National Detective Agency*, Indiana UP
- Nexø, Martin Andersen 2002 [1906-1910]: *Pelle Erobreren*, Borgen
- Nicholls, Peter 1995: *Modernisms: A Literary Guide*, Macmillian
- Noon, Mark A 1998: *Nothing to arbitrate: The strike in the American Novel, 1888-1915*, Ph.d.-afhandling, Indiana University of Pennsylvania
- Nowak, Jörg & Alexander Gallas 2014: "Mass Strikes Against Austerity in Western Europe – A Strategic Assessment", *Global Labour Journal*, 5
- Papke, David Ray 1999: *The Pullman Case: The Clash of Labor and Capital in Industrial America*, UP of Kansas
- Passy, Florence 2001: "An Introduction". I: Marco Giugni & Florence Passy (red.), *Political Altruism – Solidarity Movements in International Perspective*, Rowman & Littlefield
- Peace, David 2005 [2004]: *GB84*, Faber & Faber
- Pearson, Roger 2004: "Introduction". I: Émile Zola, *Germinal*, Penguin
- Perrot, Michelle 1987 [1984]: *Workers on Strike. France 1871-1890*, Berg
- Piketty, Thomas 2014 [2013]: *Capital in the Twenty-First Century*, The Belknap Press
- Pizer, Donald 1982: *Twentieth-century American Literary Naturalism: An Interpretation*, Southern Illinois UP
- Poulsen, Frederik 1975 [1911]: "Pelle Erobreren III og IV". I: Børge Houmann (red.), *Omkring Pelle Erobreren*, Hans Reitzels forlag
- Rabinowitz, Paula 1991: *Labor & Desire*, The University of North Carolina Press

- Rancière, Jacques 1991 [1987]: *The Ignorant Schoolmaster. Five Lessons in Intellectual Emancipation*, Stanford UP
- Rancière, Jacques 1999 [1995]: *Dis-agreement. Politics and Philosophy*, University of Minnesota Press
- Rancière, Jacques 2002: "The Aesthetic Revolution and its Outcomes", *New Left Review*, 14
- Rancière, Jacques 2004a [1983]: *The Philosopher and His Poor*, Duke University Press
- Rancière, Jacques 2004b [1990/1998]: *The Flesh of Words*, Stanford University Press
- Rancière, Jacques 2004c: *Malaise dans l'esthétique*, Galilée
- Rancière, Jacques 2004d: "The Politics of Literature", *Substance*, issue 103, 33(1)
- Rancière, Jacques 2004e: "Who is the Subject of the Rights of Man?", *South Atlantic Quarterly*, 103(2/3)
- Rancière, Jacques 2007 [1992]: *On the Shores of Politics*, Verso
- Rancière, Jacques 2011a [1998]: *Mute Speech*, Columbia University Press
- Rancière, Jacques 2011b [1974]: *Althusser's Lesson*, Continuum
- Rancière, Jacques 2011c [2011]: *The Politics of Literature*, Polity Press
- Rancière, Jacques 2012 [1981]: *Proletarian Nights. The Workers' Dream in Nineteenth-Century France*, Verso
- Rancière, Jacques 2013a [2000]: *The Politics of Aesthetics*, Bloomsbury
- Rancière, Jacques 2013b [2011]: *Aisthesis. Scenes from the Aesthetic Regime of Art*, Verso
- Rancière, Jacques 2014: "The Thread of the Novel", *Novel*, 47(2)
- Rancière, Jacques 2016 [2012]: *The Method of Equality*, Polity Press
- Reid, Donald 2012: "Introduction". I: Jacques Rancière, *Proletarian Nights. The Workers' Dream in Nineteenth-Century France*, Verso
- Reinvaldt, Henrik 1978: "Indledning". I: George Lukács, *Essays om realisme*, Medusa
- Ricoeur, Paul 1965 [1957]: *History and Truth*. Northwestern UP
- Rideout, Walter B. 1956 [1992]: *The Radical Novel in the United States, 1900-1954*, Columbia UP
- Robbins, Derek 2015: "Pierre Bourdieu and Jacques Rancière on Art/Aesthetics and Politics: The Origins of Disagreement, 1963-1985", *The British Journal of Sociology*, 66(4)
- Rockhill, Gabriel 2011: "Introduction: From one Literature to another". I: Jacques Rancière, *Mute Speech*, Columbia University Press

- Rodgers, Gerry, Eddy Lee, Lee Swepston & Jasmien Van Daele 2009: *The International Labour Organization and the quest for social justice, 1919-2009*, International Labour Office
- Roine, Jesper 2014: "Hvorfor skal vi læse Thomas Piketty?", *Information*, 30. september 2014
- Rondinone, Troy 2011: *The Great Industrial War. Framing Class Conflict in the Media, 1865-1950*, Rutgers UP
- Rushton, Phillipe J. 1980: *Altruism, Socialization, and Society*, Prentice-Hall
- Sagladin, V. V. et al. 1986 [1976]: *Den internationale arbejderbevægelse*, Sputnik
- Salazar, Marcia 1990: "John Steinbeck's Phalanx Theory", *Ilha Do Desterro*, 23
- Sanchez, Gonzalo J. 2004: *Pity in Fin-de-siècle French Culture: 'Liberté, Égalité, Pitié'*, Praeger Publishers
- Sartre, Jean-Paul 2001 [1948]: *What is Literature?*, Routledge
- Santos, Amara 2017: "La huelga de maquinistas de Metro provoca largas esperas en los andenes" *El País*, 30. juni 2017
- Saxton, Alexander 2004: "In Dubious Battle: Looking Backwards", *Pacific Historical Review*, 73(2)
- Schaap, Andrew 2013: "Human Rights and the Political Paradox", *Australian Humanities Review*, 55
- Scheur, Steen 2004: *Strejker i Europa. Kollektiv handling under globalisering*, Landsorganisationen i Danmark,
- Schmitt, Carl 2002 [1932]: *Det politiskes begreb*, Hans Reitzels Forlag
- Scott, Leroy 1905: *The Walking Delegate*, Doubleday, Page & Company
- Shaw, Katy 2012: *Mining the Meaning. Cultural Representations of the 1984-85 UK Miners' Strike*, Cambridge Scholars Publishing
- Smith, Helena 2012: Athens descends into Violence as 200,000 march against Austerity, *The Guardian*, 26. september 2012
- Smith, Robert Michael 2003: *From Blackjacks to Briefcases: A History of commercialized Strikebreaking and Unionbusting in the United States*, Ohio UP
- Sommerlad, Joe 2018: "Why is Frances Transport Network mired in strikes and what does it mean for British travellers, *The Independent*, 13. april 2018
- Sorel, George 1941 [1908]: *Reflections on Violence*, Peter Smith
- Specht, Agnete von 1992: "Einleitung". I: *Streik. Realität und Mythos*, Deutsches Historisches Museum
- Spöhring, Walter 1983: *Strikes in internationalen Vergleich*, Bund Verlag
- Standing, Guy: *The Precariat. The New Dangerous Class*, Bloomsbury, 2011
- Steinbeck, Elaine & Robert Wallsten 2001 [1975]: *John Steinbeck. A Life in Letters*, Penguin

- Steinbeck, John 1951: *The Log from the Sea of Cortez*, Viking Press
- Steinbeck, John 1990 [1936]: "Dubious Battle in California", *Ilha Do Desterro*, 23
- Steinbeck, John 1992 [1936]: *In Dubious Battle*, Penguin
- Stowell, David O. 1999: *Streets, Railroads and the Great Strike of 1877*, The University of Chicago Press
- Suleiman, Susan 1983: *Authoritarian Fictions. The Ideological Novel As a Literary Genre*, Columbia UP
- Swartz, Omar 2004: "Defending Labor in Commonwealth v. Pullis: Contemporary Implications For Rethinking Community", *Murdoch University Electronic Journal of Law*, 11(1)
- Tenfelde, Klaus & Heinrich Volkmann 1981: *Streik – zur Geschichte des Arbeitskampfes in Deutschland während der Industrialisierung*, Beck'sche Verlagsbuchhandlung
- Thing, Morten 1994: "Nexø og Socialdemokratiet – Socialdemokratet og Nexø", *Nordica*, 11
- Thomas, Kenn 2006: *Parapolitics: Conspiracy in Contemporary America*, Adventures Unlimited Press
- Tiemroth, Peter 2014: "Der måtte fire forsøg til før han blev æresborger", *Bornholms Tidende*, 14. maj 2014
- Tilly, Charles & Edward Shorter 1974: *Strikes in France 1830-1968*, Cambridge University Press
- Tilly, Charles & Leopold Haimson (red.) 1989: *Strikes, Wars, and Revolutions in an International Perspective*, Cambridge UP
- Trodd, Zoe 2013: "Star Signals. John Steinbeck in the American Protest Literature Tradition". I: Cyrus Ernesto Zirakzadeh et al. (red.), *A Political Companion to John Steinbeck*, UP of Kentucky
- Turner, David Jacobsen 2015: "'Arbejdspladsen er en brændende platform lige nu'", *Jyllands-Posten*, 15. August 2015
- Tygstrup, Frederik 1992: "Romanteori og epistemologi". I: Lars S. Arndal et al. (red.), *Epik, tid og ironi i Georg Lukács' Die Theorie des Romans*, Prometheus
- Tygstrup, Frederik 2000: *På sporet af virkeligheden. Essays*, Gyldendal
- Zahler, Helene 1969 [1941]: *Eastern Workingmen and National Land Policy*, Greenwood
- Zakarian, Richard H. 1972: *Zola's Germinal. A Critical Study of its Primary Sources*, Librairie Droz
- Zima, Pierre V. 1980: *L'Ambivalence romanesque: Proust, Musil, Kafka*, Le Sycomore
- Zola, Émile 1964 [1893]: "The Experimental Novel". I: Émile Zola, *The Experimental Novel and Other Essays*, Haskell House
- Zola, Émile 1992a [1885]: *Germinal*. I: Colette Becker (red.), *Les Rougon-Macquart bd. IV*, Éditions Robert Laffont

Zola, Émile 1992b [1885]: "Mes notes sur Anzin". I: Colette Becker (red.), *Les Rougon-Macquart bd. IV*, Éditions Robert Laffont

Zola, Émile 1994 [1885]: *Germinal*, Gyldendal

Urgo, Joseph R 1985: "Proletarian Literature and Feminism: The Gastonia Novels and Feminist Protest", *Minnesota Review*

Vasagar, Jeevan 2015: "German rail strike begins to slow Europe's powerhouse", *Financial Times*, 6. maj 2015

Wald, Alan M. 2002: *Exiles from a Future Time. The Forging of the Mid-Twentieth-Century Literary Left*, University of North Carolina Press

Wald, Alan M. 2011: "Steinbeck and the Proletarian Novel". I: Leonard Cassuto (red.), *The Cambridge History of the American Novel*, Cambridge UP

Walker, Phillip 1965: "The Ebauche of Germinal", *PMLA*, 80(5)

Walsh, Kenneth 1983: *Strikes in Europe and the USA*, Frances Pinter Publishers

Wartzman, Rick 2013: "John Steinbeck in the 1930's: Living under the Gun". I: Cyrus Ernesto Zirakzadeh et al. (red.), *A Political Companion to John Steinbeck*, UP of Kentucky

Weiner, Merle 1978: "Cheap Food, Cheap Labor: California Agriculture in the 1930's", *Critical Sociology*, 8(2-3)

Werner, Jakob 1996: "Kammerat Nexø", *Press*, 1. juli 1996

West, Thomas G. 2005: "Progressivism and the Transformation of American Government". I: John Marini & Ken Masugi (red.), *The Progressive Revolution in Politics and Political Science*, The Claremont Institute

Wilentz, Sean 1984: *Chants Democratic: New York City and the Rise of the American Working Class, 1788-1850*, Oxford University Press

Williams, Charles 2013: "Group Man and the Limits of Working-Class Politics: The Political Vision of Steinbeck's *In Dubious Battle*". I: Cyrus Ernesto Zirakzadeh et al. (red.), *A Political Companion to John Steinbeck*, UP of Kentucky

Whitten, Woodrow C. 1969: "Criminal Syndicalism and the Law in California: 1919-1927", *Transactions of the American Philosophical Society*, 59(2)

Wulbern, Julian H. 1971: *Brecht and Ionesco: Commitment in Context*, University of Illinois Press

Yde, Henrik 1991: *Det grundtvigske i Martin Andersen Nexø's liv*, Vindrose

Yde, Henrik 2002: "Efterskrift og noter". I: Nexø, Martin Andersen 2002, *Pelle Erobreren*, Borgen

Hjemmesider

Deutsche Kommunistische Partei 2017: "Erster Arbeitskampf in Deutschland" <http://www.dkp-online.de/uz/4145/s1602.htm> – lokaliseret 20. juli 2018

The Competition Law Center, George Washington University 2018: "CLAYTON ACT, 15 U.S.C. §§ 12-27, 29 U.S.C. §§ 52-53" <http://gwcllc.com/Library/America/USA/The%20Clayton%20Act.pdf> – lokaliseret 27. juli 2018

Det danske sprog- og litteraturselskab: "Pelle Erobreren": <https://dsl.dk/publication?id=79> - lokaliseret 24. juni 2018

Oxford English Dictionary – www.oed.com (opslag foretaget juni/juli 2018)

Billedmateriale

Henningsen, Niels 1899: "En agitator på Nørre Fælle"

Kollwitz, Käthe 1897: "Ein Weber Aufstand"

Luyten, Hendrik: 1888-1893: "De Werktaking"

Resumé: I ambivalent kamp. Strejken og romanen, 1850-1950

I store dele af det 19. og det 20. århundrede indtog strejken – den kollektive arbejdsnedlæggelse, der har til formål at udtrykke en protest eller gennemtvinge et krav – en central samfundsmæssig position som en dominerende politisk modstandsform, hvorfor fænomenet har spillet en toneangivende rolle i den moderne historie.

Denne afhandling demonstrerer, hvordan fænomenets historiske status også sætter sig igennem i den moderne litteraturs historie. Således findes der i vesteuropæisk og amerikansk litteraturhistorie mellem 1850 og 1950 en omfattende, men også overset tradition for strejkelitteratur. Afhandlingens fokus er en central subkategori inden for dette tekstkorpus; strejkeromanen – en distinkt og vedvarende, transnational og moderne litteraturform, hvis relation til den historiske strejke undersøges. Via redegørelsen for strejkens historie og teori (kapitel II), metodiske overvejelser over formbegrebet (kapitel II & III) samt analyserne af tre prototypiske strejkeromaner – Émile Zolas (1840-1902) *Germinal* (1885), Martin Andersen Nexøs (1869-1954) *Den store kamp* (1909) og John Steinbecks (1902-1968) *In Dubious Battle* (1936) – udfoldes frem grundlæggende argumenter.

- i) Et litteraturhistorisk argument, hvis kerne er påvisningen af strejkens litteraturhistorie i perioden 1850-1950, strejkeromanens centrale status heri samt strejkeromanens karakter af en distinkt litterær form, som gestaltes via romanens konfrontation med og bearbejdning af strejken.
- ii) Afhandlingens formanalytiske argument drejer sig i forlængelse heraf om forholdet og interaktionen mellem det, Caroline Levine i studiet *Forms* (2015) kalder sociale former og litterære former. Afhandlingen demonstrerer, hvordan strejkens sociale form udstyrer strejkeromanen med en distinkt plotstruktur, en særlig social og historisk optik samt aftvinger den en ambivalent politisk refleksion.
- iii) Det knytter sig til afhandlingens 'litteraturpolitiske' argument, som udfoldes via kontrasteringen til Jacques Rancières æstetiske tænkning. Hvor Rancière forbinder litteraturens politik med dens formelle redistribuering af det sanselig, argumenterer afhandlingen for, at strejkeromanen politik drejser sig om dens etablering af et praktisk politisk eksperimentarium, hvori strejken gennemspilles, hvilket konfronterer strejkeromanen med en række genkommende, men varierende problemstillinger, der aftvinger en refleksion over spørgsmålet om, hvad det vil sige at agere politisk.
- iv) Dette karakteristika er kernen i afhandlingens litteraturhistoriografiske argument. At strejkeromanens fokus på menneskets politiske agens gør den til en udpræget moderne

romanform, som imidlertid hverken svarer til George Lukàcs' romankarakteristik i *Romanens teori* (1916) eller bl.a. Pierre V. Zimas signalement af den modernistiske roman.

- v) Endelig – afhandlingens politisk-teoretiske argument – giver undersøgelsen af strejkeromanen også anledning til at problematisere Jacques Rancières indflydelsesrige politiske tænkning, hvor det politiske reserveres til rene øjeblikke af 'demonstration af rationalitet', mens former for anderledes håndgribelig modstand afvises som ikke-politiske, som udtryk for dominans eller destruktiv uorden. I forlængelse af Ayten Gündoğdu argumenterer afhandlingen for, at strejkeromanerne præsenterer en forståelse af '[the] impurity of politics', idet strejken generelt fremstilles som et led i en anderledes mudret, usikker og problematisk proces, som problematiserer Rancières stringente skandering mellem emancipatoriske talesituationer og futile manifestationer af fysisk styrke.

Abstract: In ambivalent Battle. The Strike and The Novel, 1850-1950

During the the 19th and early 20th centuries the strike – the temporary industrial action by a group of employees in order to express a grievance or to enforce a demand – held a central social position as a dominant form of political action, and has consequently played a vital role in modern history.

The dissertation argues that the historical significance of the strike is reflected in the history of modern literature. Thus, the history of Western European and North American literature between 1850 and 1950 contains a comprehensive but neglected tradition of *strike literature*. The thesis focuses on a central subcategory of works within this larger group of works: *the strike novel* – a distinct and enduring, transnational and modern literary form – and explores the relation between the literary form and the historical strike. Based on the presentation of the history and theory of the strike (ch. II), methodological reflections concerning the concept of form (chs. II & III) and the literary analysis of three prototypical strike novels - Émile Zola's (1840-1902) *Germinal* (1885), Martin Andersen Nexø's (1869-1954) *Den store Kamp* [*The Great Struggle*] (1909) and John Steinbeck's (1902-1968) *In Dubious Battle* (1936) (chs. IV, V & VI) - the dissertation presents five basic arguments.

- i. *The literary historical argument* of the dissertation outlines the literary history of the strike, 1850-1950, the central status of the strike novel within this tradition, and the characteristics of a distinct literary form in the strike novel, shaped by its confrontation and interaction with the strike.
- ii. Based on Caroline Levine's study *Forms* (2015) the dissertation puts forth a *form-analytical argument* concerning the relation and exchange between social forms and literary forms. Thus, the dissertation demonstrates how the social form of the strike equips the strike novel with a distinct plot, a particular social and historical perspective, and engages it in an ambivalent political reflection.
- iii. The dissertation's argument concerning '*the politics of literature*' is unfolded in a critical dialogue with the aesthetic thinking of Jacques Rancière. Rancière identifies the politics of literature with its formal 'redistribution of the sensible'. In contrast, the dissertation argues that the politics of the strike novel must rather be located in its construction of a practical political exploratorium, in which the strike is played out, which, however, confronts the strike novel with a set of recurring but varying issues concerning the nature of political action.
- iv. These distinctive features of the strike novel are central to *the literary historiographical argument* of the dissertation. Thus, the dissertation argues that the strike novel's investment in the question of the political agency of man is a mark of its modernity. However, the strike novel does not

- correspond with either George Lukàc's characterization of the novelistic form in *The Theory of The Novel* (1916) or with, amongst others, Pierre V. Zima's description of the modernist novel.
- v. The final and *political-theoretical* argument of the dissertation is that the strike novel gives rise to a critical discussion of the influential political thought of Rancière. Thus, Rancière identifies politics or *the political* with momentary, polemical and pure 'demonstrations of rationality'. Consequently more tangible and physical acts of resistance are rejected as non-political and as mere expressions of domination or destructive disorders. Following Ayten Gündoğdu, the dissertation argues that the strike novel establishes an understanding of the 'impurity of politics' as it depicts the strike as part of a different kind of muddled, uncertain and problematic process, which thus queries Rancière's stringent distinction between emancipatory speech situations and futile manifestations of physical strength.